

УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

**РЕГІОНАЛЬНА ДОПОВІДЬ
ПРО СТАН НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
У 2023 РОЦІ**

М. МИКОЛАЇВ
2024

ЗМІСТ

Вступ

1. Загальні відомості

- 1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості регіону
- 1.2. Соціальний та економічний розвиток Миколаївської області

2. Атмосферне повітря

- 2.1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря
  - 2.1.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря
  - 2.1.2. Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)
- 2.2. Транскордонне забруднення атмосферного повітря
- 2.3. Якість атмосферного повітря в населених пунктах області
  - 2.3.1. Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря по області та в розрізі населених пунктів
- 2.4. Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря
- 2.5. Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття
- 2.6. Державна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря

3. Зміна клімату

- 3.1. Тенденції зміни клімату
- 3.2. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату
- 3.3. Політика та заходи у сфері охорони озонного шару

4. Водні ресурси

- 4.1. Водні ресурси та їх використання
  - 4.1.1. Загальна характеристика
  - 4.1.2. Водокористування та водовідведення
- 4.2. Забруднення поверхневих вод
  - 4.2.1. Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод
  - 4.2.2. Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферою діяльності)
- 4.3. Стан поверхневих вод
  - 4.3.1. Хімічний стан масивів поверхневих вод
  - 4.3.2. Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод
  - 4.3.3. Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію
  - 4.3.4. Радіаційний стан поверхневих вод
- 4.4. Екологічний стан морських вод
- 4.5. Державна політика та заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів

5. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі

- 5.1. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі
  - 5.1.1. Загальна характеристика
  - 5.1.2. Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття
  - 5.1.3. Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття
  - 5.1.4. Формування регіональної екомережі
  - 5.1.5. Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами
- 5.2. Охорона, використання та відтворення рослинного світу
  - 5.2.1. Загальна характеристика рослинного світу
  - 5.2.2. Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів
  - 5.2.3. Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів
  - 5.2.4. Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України
  - 5.2.5. Охорона, використання та відтворення зелених насаджень

- 5.2.6. Інвазійні чудородні види рослин у флорі в межах Миколаївської області
- 5.3. Охорона, використання та відтворення тваринного світу
  - 5.3.1. Загальна характеристика тваринного світу
  - 5.3.2. Стан та ведення мисливського господарства
  - 5.3.3. Стан та ведення рибного господарства
  - 5.3.4. Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів
  - 5.3.5. Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів
  - 5.3.6. Інвазійні чудородні види тварин у фауні в межах Миколаївської області
- 5.4. Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні
  - 5.4.1. Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду
  - 5.4.2. Водно-болотні угіддя міжнародного значення
  - 5.4.3. Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина
  - 5.4.4. Формування Смарагдової мережі
- 5.5. Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах території та об'єктів природно-заповідного фонду

6. Земельні ресурси і ґрунти

- 6.1. Структура та стан земель
  - 6.1.1. Структура та динаміка змін основних видів земельних угідь
  - 6.1.2. Стан ґрунтів
  - 6.1.3. Деградація земель
- 6.2. Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти
- 6.3. Державна політика та заходи у сфері охорони земель
  - 6.3.1. Практичні заходи
  - 6.3.2. Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво

7. Надра

- 7.1. Мінерально-сировинна база
  - 7.1.1. Стан та використання мінерально-сировинної бази
- 7.2. Система моніторингу геологічного середовища
  - 7.2.1. Підземні води: ресурси, використання, якість
  - 7.2.2. Екзогенні геологічні процеси
- 7.3. Дозвільна діяльність у сфері використання надр
- 7.4. Геологічний контроль за вивченням та використанням надр
- 7.5. Державна політика та заходи щодо геологічного вивчення та раціонального використання надр

8. Відходи

- 8.1. Структура утворення та накопичення відходів
- 8.2. Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)
- 8.3. Транскордонне перевезення небезпечних відходів
- 8.4. Державна політика та заходи у сфері поведження з відходами

9. Екологічна безпека

- 9.1. Екологічна безпека як складова національної безпеки
- 9.2. Об'єкти підвищеної небезпеки
- 9.3. Радіаційна безпека
  - 9.3.1. Стан радіоактивного забруднення Миколаївської області
  - 9.3.2. Поводження з радіоактивними відходами
- 9.4. Екологічна безпека на територіях, які зазнали впливу внаслідок збройної агресії проти України (школа завдана земельним ресурсам, втрати надр, збитки завдані водним ресурсам, атмосферному повітрю, втрати лісового фонду та збитки, завдані природно – заповідному фонду)
- 9.5. Державна політика та заходи з забезпечення екологічної безпеки

10. Промисловість та її вплив на навколишнє природне середовище

10.1. Структура та обсяги промислового виробництва

10.2. Вплив на навколишнє середовище

10.2.1. Гірничодобувна промисловість

10.2.2. Металургійна промисловість

10.2.3. Хімічна та нафтохімічна промисловість

10.2.4. Харчова промисловість

10.3. Державна політика та заходи з екологізації промислового виробництва

11. Сільське господарство та його вплив на навколишнє природне середовище

11.1. Тенденції розвитку сільського господарства

11.2. Вплив на навколишнє середовище

11.2.1. Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі і під багаторічні насадження

11.2.2. Використання пестицидів

11.2.3. Зрошення та осушення земель

11.2.4. Тенденції в тваринництві

11.3. Органічне сільське господарство

11.4. Державна політика та заходи з екологізації сільського господарства

12. Енергетика та її вплив на навколишнє природне середовище

12.1. Структура виробництва та використання енергії

12.2. Ефективність енергоспоживання та енергозбереження

12.3. Вплив енергетичної галузі на навколишнє природне середовище

12.4. Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

12.5. Державна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на навколишнє природне середовище

13. Транспорт та його вплив на навколишнє природне середовище

13.1. Транспортна мережа області

13.1.1. Структура та обсяги транспортних перевезень

13.1.2. Склад парку та середній вік транспортних засобів

13.2. Вплив транспорту на навколишнє середовище

13.3. Державна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище

14. Збалансоване споживання та виробництво

14.1. Тенденції та характеристика споживання

14.2. Застосування елементів сталого споживання та виробництва

15. Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища

15.1. Регіональна екологічна політика

15.2. Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища

15.3. Державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища

15.4. Виконання державних цільових екологічної програм

15.5. Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища

15.6. Оцінка впливу на довкілля

15.6.1. Стратегічна екологічна оцінка

15.7. Економічні засади природокористування

15.7.1. Економічні механізми природоохоронної діяльності

15.7.2. Стан фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища

15.8. Державне регулювання природокористування

15.9. Стан та перспективи наукових досліджень у сфері охорони навколишнього природного середовища

15.10. Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються охорони навколишнього природного середовища

15.11. Екологічна освіта та інформування

15.12. Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища

Висновки

Перелік основних скорочень

ВСТУП

«Регіональну доповідь про стан навколишнього природного середовища в Миколаївській області у 2023 році» (далі – Регіональна доповідь) підготовлено управлінням екології та природних ресурсів Миколаївської обласної військової адміністрації на виконання вимог ст. 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Доповідь містить узагальнені та аналітичні матеріали про використання, охорону і відтворення природних ресурсів регіону, державний екологічний моніторинг довкілля, державну політику та контроль у галузі охорони природи та природокористування, впровадження еколого-економічних реформ, реалізацію регіональних та національних екологічних програм, результати оцінки впливу на довкілля, поводження з відходами (в тому числі від руйнувань), радіаційну безпеку, вплив якості довкілля на стан здоров'я населення, екологічне інформування населення, освіту, громадські екологічні рухи, стан і перспективи наукових досліджень в галузі екології та раціонального природокористування, міжнародне співробітництво з питань охорони довкілля.

Підготовка матеріалів Регіональної доповіді 2023 року виконана з урахуванням особливостей режиму роботи в умовах воєнного стану.

Внаслідок військової агресії російської федерації протягом 2022-2023 років роботи з моніторингу за станом навколишнього природного середовища, підготовки звітності щодо природокористування, проведення контролю за додержанням суб'єктами господарювання вимог природоохоронного законодавства здійснювались не в повному обсязі.

На підставі пункту 1 Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» (далі – Закон) фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи під час воєнного стану або стану війни та протягом трьох місяців після його припинення мають право не подавати статистичну та фінансову звітність.

Відповідно до листа Головного управління статистики у Миколаївській області від 28.06.2024 № 10-26/949-24 державна статистична інформація щодо роботи промисловості в області, енергетики та стану навколишнього природного середовища регіону буде оприлюднено після завершення встановленого Законом терміну для подання статистичної та фінансової звітності.

Таким чином, більшість даних Регіональної доповіді щодо діяльності суб'єктів господарювання у сфері природокористування та інші статистичні відомості наведені станом на 01.01.2022.

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості регіону

Миколаївська область розташована між 46°30' і 48°15' північної широти та між 30°15' і 33°05' східної довготи. За розмірами території вона знаходиться на 15 місці серед політико-адміністративних формувань України.

Площа – 24,586 тис.км².

Кількість наявного населення – 1091,821 тис. осіб (за станом на 01 січня 2022 року).

Центр області – місто Миколаїв.

За особливістю природних умов Миколаївська область розташована на півдні країни в межах двох фізико-географічних зон – лісостепової (західна половина Первомайського району) і степової (решта території) в басейні нижньої течії ріки Південний Буг.

На заході межує з Одеською, на півночі з Кіровоградською, на сході та північному сході з Дніпропетровською та на південному сході з Херсонською областями. Південна частина Миколаївщини омивається водами Чорного моря. Довжина морського узбережжя в межах Миколаївської області складає 59,3 км.

Глибоко в суходіл вдаються Дніпровсько-Бузький, Березанський та Тилігульський лимани. До території області належать острів Березань і Кінбурнська коса. Поверхня області являє собою рівнину, нахилену в південному напрямі. Більша частина області лежить у межах Причорноморської низовини. На півночі простягаються Подільська височина (правобережжя Південного Бугу) та Придніпровська височина (лівобережжя Південного Бугу).

За особливістю природних умов територія області належить до степової зони. Клімат помірно-континентальний з м'якою малосніжною зимою і жарким посушливим літом. Пересічна температура січня – -4,5°C, липня – + 27,0°C. Річна кількість опадів коливається від 330 мм на півдні до 450 мм на півночі області. Висота снігового покриву 9-11 см. Природні та кліматичні умови області сприятливі для розвитку сільського господарства.

На території Миколаївської області налічується 142 річки (довжиною більше 10 км) загальною довжиною 4014 км, з яких одна велика річка – Південний Буг (806 км, в межах Миколаївської області – 257 км) та сім середніх річок: Кодима (59,0 км), Синюха (24,0 км), Чорний Ташлик (41,0 км), Чичикля (86,0 км), Інгул (179,0 км), Інгулець (96,0 км) та Вісунь (195,0 км).

На території області знаходяться Березанський, Бейкуський, Бузький, Дніпровсько-Бузький, Карабушський (західна та східна частина), Тилігульський та Сосицький лимани.

1.2. Соціальний та економічний розвиток Миколаївської області

Миколаївська область має багатогалузеву економіку, головну роль у структурі якої мають сільське господарство та промисловість.

2023 року економічна ситуація в області, незважаючи на військову агресію російської федерації проти України та ракетні удари по об'єктам, які

забезпечують життєдіяльність населення, демонструвала відновлення позитивного розвитку за ключовими показниками.

Протягом 2022-2023 років постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – найвпливовіша галузь промисловості області. 2023 року підприємствами цієї галузі вироблено 22,2 млрд кВт•год електроенергії, що складає 22,3% загальнодержавного обсягу виробництва в області.

За даними ДП «НАЕК «Енергоатом» за 2023 рік українські атомні електростанції сумарно виробили понад 52 млрд кВт-год та зайняли майже 50% у структурі виробництва електроенергії в країні. Найбільша кількість електроенергії 2023 року вироблена саме на Південноукраїнській АЕС понад 20 млрд кВт-год, що у структурі української генерації сягає 20%.

Крім того, в області діють підприємства металургійної галузі, машинобудування, добувної та переробної промисловості.

У металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів (крім машин і устаткування) 93,5% у структурі реалізованої продукції займає металургійне виробництво (у тому числі 79,8% – виробництво дорогоцінних та інших кольорових металів), решта – виробництво готових металевих виробів (крім машин і устаткування). 2023 року обсяги виробництва у цій галузі знизилися на 70,5 %, це пояснюється насамперед зупинкою з 2022 року роботи ТОВ «Миколаївський глиноземний завод». Згадане підприємство здійснювало випуск металургійного глинозему та товарного гідрату алюмінію біля 1,8 млн тонн на рік.

У машинобудівному комплексі структура реалізації продукції складається на 86,5% з виробництва машин і устаткування, невіднесених до інших угруповань. 2023 року обсяги продукції у цій галузі збільшилися на 45,1% у порівнянні з минулим роком.

У добувній промисловості і розробленні кар'єрів 2023 року був приріст виробництва на 38,8% .

Переробна промисловість в області представлена переважно виробництвом хімічних речовин і хімічної продукції, текстильним виробництвом, виробництвом одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів, виготовленням виробів з деревини, виробництвом гумових і пластмасових виробів та іншої неметалевої мінеральної продукції, виготовленням паперу та поліграфічної діяльності. 2023 року у порівнянні з 2022 роком спостерігалось збільшення обсягів виробництва продукції з виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності – у 2,1 рази, у виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – на 69,7%; у виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – на 65,1%; у машинобудуванні – на 45,1%; у виробництві хімічних речовин і хімічної продукції – на 3,2%.

Миколаївська область є регіоном інтенсивного землеробства і має великий земельний фонд, що характеризується високим ступенем освоєння. Загальна площа сільськогосподарських угідь перевищує 2,0 млн га (близько

5% площ України), з яких 1,7 млн га становить рілля (84,7% у загальній структурі).

За особливостями природних умов область розташована у зоні недостатнього зволоження і є територією ризикованого землеробства, тому стає нагальною потребою обсягів виробництва сільськогосподарської продукції можливе лише за умов штучного зрошення сільгоспугідь.

Рослинництво є стратегічною галуззю економіки Миколаївщини, що визначає обсяги, пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення, зокрема продуктів переробки зерна і продукції тваринництва, формує істотну частку доходів сільськогосподарських виробників, визначає стан і тенденції розвитку сільських територій. Виробництво продукції рослинництва є базою та джерелом сталого розвитку більшості галузей агропромислового комплексу та основою аграрного експорту (біля 74 % від загального обсягу експорту товарів).

Внаслідок бойових дій за період 2022-2023 років в області спостерігається зниження обсягів експорту продуктів рослинного походження. У порівнянні з відповідними даними 2021 року - 2022 року обсяг експорту з області знизився на 53,7% та склав 1037000,7 тис. дол. США, 2023 року ця величина знизилася на 67% і склала 740149,5 тис. дол. США.

Тваринництво – невід’ємна, споріднена з рослинництвом галузь, яка є джерелом забезпечення населення такими важливими продуктами харчування, як м’ясо, молоко, яйця, дає сировину для промисловості та забезпечує можливість експорту.

Основними напрямками галузі є скотарство, свинарство, птахівництво, бджільництво і вівчарство.

Протягом останніх п’яти років у галузі йде спад виробництва. Поступово скорочується чисельність сільськогосподарських тварин. Військовий стан внаслідок агресії російської федерації в період 2022-2023 роки тільки погіршив ситуацію в галузі. За цей період обсяг експорту живих тварин та продуктів тваринного походження, у порівнянні з даними 2021 року, зменшився на 44,7% і склав 9050,6 тис. дол. США.

Виробництво харчових продуктів, напоїв – одна з найбільш впливових галузей промисловості області. Левову частку обсягу реалізованої промислової продукції галузі сформували: ПрАТ «Лакталіс – Миколаїв», ПрАТ «Первомайський молочноконсервний комбінат», ТОВ «Сандора», ТОВ «СП Укрсоя», ФГ «Органік Системс», ТОВ «Європейська транспортна стивідорна компанія», ТОВ «Миколаївмолпром» та Миколаївське відділення ПрАТ «АБІНБЕВ ЕФЕС Україна».

Розвиток туризму став одним із основним напрямів розвитку економіки в Україні. Зазначена сфера пов’язана з діяльністю понад 50 галузей, її розвиток сприяє підвищенню рівня зайнятості населення, збереженню та розвитку історико-культурного потенціалу, збереженню екологічного безпечного навколишнього середовища, розвитку міжнародного співробітництва, а також підвищує рівень інноваційності економіки регіону.

Миколаївська область володіє потужним рекреаційно-туристичним потенціалом, вигідним географічним розташуванням, історико-культурними пам'ятками, неповторними краєвидами, багатою спадщиною, безцінними рекреаційними ресурсами та має всі умови для успішного розвитку туризму і відпочинку.

Основу потужного туристично - рекреаційного та оздоровчо-лікувального комплексу складають рекреаційні території населених пунктів Коблеве, Рибаківка, Чорноморка та Очаків.

Розвитку мережі туристичних маршрутів та екскурсійних програм в області сприяє велика кількість археологічних, історико-культурних та туристично-рекреаційних об'єктів, таких як: найкращий в Україні Миколаївський зоопарк, найстаріший в Україні яхт-клуб, найперша в Україні Миколаївська астрономічна обсерваторія, єдиний в Україні музей суднобудування і флоту, Миколаївський обласний краєзнавчий музей «Старофлотські казарми», національний історико - археологічний заповідник «Ольвія» та острів Березань (залишки поселень стародавніх греків) та багато інших історичних пам'яток, які забезпечують постійний туристичний інтерес до нашого регіону.

Протягом 2022-2023 років внаслідок військової агресії російської федерації підприємства туристичної галузі області майже не працювали. 2023 року для рекреації відкрили акваторію Тилігульського лиману. Але заміновані узбережжя Чорного моря та території деяких регіональних ландшафтних парків, понівечена інфраструктура курортних міст, руйнування історичних пам'яток - все це у комплексі уповільнює розвиток галузі у майбутньому.

До структурних складових економіки Миколаївської області, які дають змогу сподіватись на швидке відновлення регіону після руйнувань, належить транспортний комплекс, який є важливим фактором реалізації вигідного геостратегічного потенціалу Миколаївщини.

В області побудована розгалужена транспортна система, структура якої складається з 1 міжнародного аеропорту, 3 морських портів, 1 річкового порту, підрозділів залізниці, кількох тисяч автоперевізників різних форм власності, які працюють на ринку автотранспортних перевезень.

2. АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

2.1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Внаслідок діяльності людини в атмосферу потрапляє значна кількість забруднюючих речовин, зокрема при спалюванні різних видів палива (для опалення, виробництва електроенергії, під час експлуатації транспортних засобів) та при роботі промислових підприємств.

Особливо актуальною ця проблема є для індустріальних областей, в тому числі і для Миколаївської, хоча область і не увійшла в перелік регіонів з високим забрудненням атмосфери, що зумовлено відсутністю підприємств хімічної та

вугільної промисловості. Слід відмітити, що рівень техногенного навантаження на навколишнє природне середовище Миколаївської області нижчий, ніж в середньому по Україні. 2023 року в розрахунку на 1 км² території регіону припадало 0,227 т викинутих в атмосферу забруднюючих речовин від стаціонарних джерел.

2.1.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

2023 року в атмосферне повітря області надійшло зі стаціонарних джерел забруднення до атмосфери надійшло 5,59 тис. т забруднюючих речовин, що на 342 тонни, або на 6,5 % більше, ніж 2022 року. Крім того, в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення 2023 року викинуто 0,5 млн т діоксиду вуглецю (парникового газу), який впливає на зміну клімату. У порівнянні з 2022 роком викиди діоксиду вуглецю збільшилися на 24 тис т, що на 4,8 % більше, ніж 2022 року.

Таблиця 2.1.1.1. - Динаміка викидів в атмосферне повітря

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис. т.			Щільність викидів у розрахунку на 1 км ² , т	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП, т/млн грн
	Всього	у тому числі				
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами			
1	2	3	4	5	6	7
2019	*	12,07	*	0,491**	10,7**	0,13**
2020	*	11,204	*	0,456**	10,1**	0,12**
2021	*	12,186	*	0,496**	11,1**	0,10**
2022	*	5,251	*	0,213**	***	****
2023		5,593	*	0,227**	***	****

* Інформація по викидам забруднюючих речовин від пересувних джерел забруднення атмосферного повітря за 2019-2023 роки не надається, оскільки розрахунок цих показників згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 175-р не здійснювався;
 ** Дані по викидам надано тільки від стаціонарних джерел, оскільки інформація від пересувних джерел не надається з 2016 року згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 175-р.;

*** Відповідно до відомостей головного управління статистики у Миколаївській області інформація щодо викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел Миколаївської області у розрахунку на одну особу за 2022 та 2023 роки не надається, оскільки на період дії воєнного стану або стану війни в Україні, а також протягом трьох місяців після його завершення, органами державної статистики призупинено розрахунки чисельності населення;

**** На період дії воєнного стану або стану війни в Україні інформація щодо валового регіонального продукту не оприлюднюється.

Таблиця 2.1.1.2 - Динаміка викидів в атмосферне повітря (стаціонарні джерела та автотранспорт)

Викиди по області	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Загальна кількість викидів в атмосферне повітря по області, тис. т. у тому числі:	*	*	*	*	*
від стаціонарних джерел забруднення, тис. т	12,07	11,2	12,19	5,25	5,59
від автотранспорту, тис. т	*	*	*	*	*

* Інформація по викидам забруднюючих речовин від пересувних джерел забруднення атмосферного повітря (в тому числі і автотранспорту) за 2019-2023 роки не надається, оскільки розрахунок цих показників згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 175-р не здійснювався.

Мал. 2.1.1.1. - Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, тис. т

2.1.2. Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)

2023 року до переліку основних забруднювачів області відносяться вісім підприємств, обсяги викидів від яких перевищують 100 тонн на рік. Кількість цих підприємств становить 2,7% від загальної кількості підприємств, якими надано звіт по формі 2-ТП (повітря). Обсяги викидів цих підприємств дорівнюють 3,44 тис. т. (табл.2.1.2.1.)

Таблиця 2.1.2.1. - Основні забруднювачі атмосферного повітря

Підприємство – забруднювач	Відомча приналежність	Валовий викид, т		Зменшення /- Збільшення/ +	Причина зменшення, збільшення
		2022 рік	2023 рік		
1	2	3	4	5	6
«ЮГЦЕМЕНТ» Філія ПрАТ «ДІКЕРГОФФ ЦЕМЕНТ УКРАЇНА»	Приватна власність	209,25	215,44	+6,19	Збільшення обсягів виробництва
ТОВ «Миколаївський глиноземний завод»	Приватна власність	481,47	949,68	+468,2	Збільшення викидів речовин у вигляді суспендованих твердих частинок від шламосховищ підприємства
ОКП «Миколаїв-облтеплоенерго»	Міністерство комунального господарства	181,9	178,48	-3,4	Зменшення обсягів подачі теплової енергії
ТОВ СП «Нібулон»	Підприємства України, засновані фізичними особами	125,27	67,174	-58,1	Зменшення обсягів виробництва
АТ ««Оператор газотранспортної системи «Миколаївгаз»	АТ «НАК «Нафтогаз України»	1169,1	885,06	-284,0	Зменшення обсягів подачі газу
Миколаївська філія ТОВ «Газорозподільні мережі України»	АТ «НАК «Нафтогаз України»	*	298,94	-	-
ТОВ «Бандурський олійноекстракційний завод»	Приватна власність	168,2	327,36	+159,2	Збільшення обсягів виробництва
ТОВ «ЕКОТРАНС»	Приватна власність	44,12	168,02	+123,9	Збільшення обсягів виробництва (підприємство з 24 лютого 2022 року не працювало до кінця 2022 року)
ТОВ «Оператор газотранспортної системи України»	Міністерство енергетики України	375,0	352,78	-22,2	Зменшення ремонтних робіт на газопроводах

* Дані по викидам за 2022 рік Миколаївської філії ТОВ «Газорозподільні мережі України» відсутні, оскільки підприємство створено 01 жовтня 2023 року.

Відповідно до даних, представлених в таблиці 2.1.2.1., можна зробити висновки, що до найбільших забруднювачів відносяться такі підприємства: ТОВ «Миколаївський глиноземний завод», АТ ««Оператор газотранспортної системи «Миколаївгаз» та ТОВ «Оператор газотранспортної системи України», сумарні викиди яких склали 2,19 тис. т.

За видами економічної діяльності 2023 року найбільше викинуто забруднюючих речовин підприємствами переробної промисловості –

2,025 тис. тонн (36,2%). Викиди забруднюючих речовин в атмосферу за видами економічної діяльності представлено в таблиці 2.1.2.2.

Таблиця 2.1.2.2. - Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності

№	Види економічної діяльності	Обсяги викидів за регіоном	
		тис. т	відсотків до загального підсумку
Усього		5,593	100,0
1	За видами економічної діяльності, у тому числі:		
1.1	Переробна промисловість	2,025	36,2
1.2.	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1,354	24,2
1.3.	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	0,64	11,4
1.4.	Сільське, лісове та рибне господарство	0,88	15,8

2.2. Транскордонне забруднення атмосферного повітря

Проблема транскордонного забруднення повітря має ряд особливостей, які ускладнюють правове регулювання в даній сфері та боротьбу з ним. До таких особливостей відносяться: множинність і розпиленість джерел забруднення, значна віддаленість джерел від місця нанесення шкоди, непостійність напрямку та відстані перенесення забруднюючих речовин, значне їх розсіювання в повітряних масах.

Все це призвело до того, що довгий час не вдавалось з достатньою точністю визначати конкретні джерела в кожному випадку транскордонного забруднення через атмосферу, а також обсяги завданої шкоди. Деякі науковці вважали забруднення повітря виключно національною проблемою, оскільки максимальна шкода від забруднення повітря в багатьох випадках проявляється безпосередньо біля джерела викидів. Крім того, здатність природного середовища поглинати і «переробляти» забруднення повинна була, на думку цих науковців, істотно знижувати міжнародний (тобто транскордонний) ефект забруднення атмосфери.

Тривалий час питання про правове регулювання транскордонного забруднення через атмосферу не виходило за межі стадії досліджень. Відповідні міжнародні угоди, які уклались в цій сфері, носили переважно технічний характер і робили акцент на організації програм спільного вивчення впливу забруднення атмосфери на природу та на здоров'я людей.

В Європі моніторинг викидів забруднювачів атмосферного повітря розпочався наприкінці 70-х років і, починаючи з 80-х, Європа встановлювала бюджети викидів двооксиду сірки та двоокису азоту в більшості країн. Бюджети

викидів забруднюючих речовин характеризують наскільки країна є імпортером чи експортером забруднення.

З появою об'єктивної необхідності захисту атмосфери, створення технічних засобів такого захисту та контролю за забрудненням, в міжнародному праві стали формуватися норми заборони транскордонного забруднення повітря. В листопаді 1979 року укладено багатосторонню Конвенцію про транскордонне забруднення повітря на великі відстані, яка стала значним досягненням в сфері міжнародно-правового регулювання транскордонного забруднення, яка вступила в силу в 16 березня 1983 року. Сторонами угоди є більшість Європейських країн, включаючи Україну.

Конвенція забезпечує основу для співробітництва в сфері боротьби з транскордонним забрудненням повітря. В цьому документі сформульовані основні принципи співпраці з метою поступового скорочення забруднення повітря і розроблена загальна схема проведення наукових досліджень, оцінок та моніторингу, а також обміну інформацією.

2.3. Якість атмосферного повітря в м. Миколаєві

Спостереження за станом атмосферного повітря в м. Миколаєві проводяться Миколаївським обласним центром з гідрометеорології у 4 пунктах спостереження: № 1 – вул. Обсерваторна, 1; № 2 – район перетину вул. Погранична – просп. Богоявленський; № 3 – вул. 7-а Поздовжня – вул. 12-а Лінія та № 4 – район Обласного Палацу культури.

Протягом 2023 року перевищення максимально разових граничнодопустимих концентрацій (ГДК) спостерігались в атмосферному повітрі м. Миколаєва по формальдегіду та оксиду вуглецю. Найбільші перевищення ГДК зазначених речовин спостерігались у літній період року.

Річний хід середньомісячних концентрацій пилу, діоксиду сірки, оксиду вуглецю, діоксиду азоту, оксиду азоту, фтористого водню був достатньо рівномірний по всіх пунктах спостережень. Максимальні значення середньомісячного вмісту формальдегіду фіксувалися у листопаді - вересні місяці (6,7-6,4 ГДК ср.доб відповідно).

Максимальні середньомісячні перевищення ГДК ср. доб.

по м. Миколаєву за 2023 рік

Формальдегід $q_{ср.} = 0,02 \text{ мг/м}^3$ (6,7 ГДК ср.доб.)

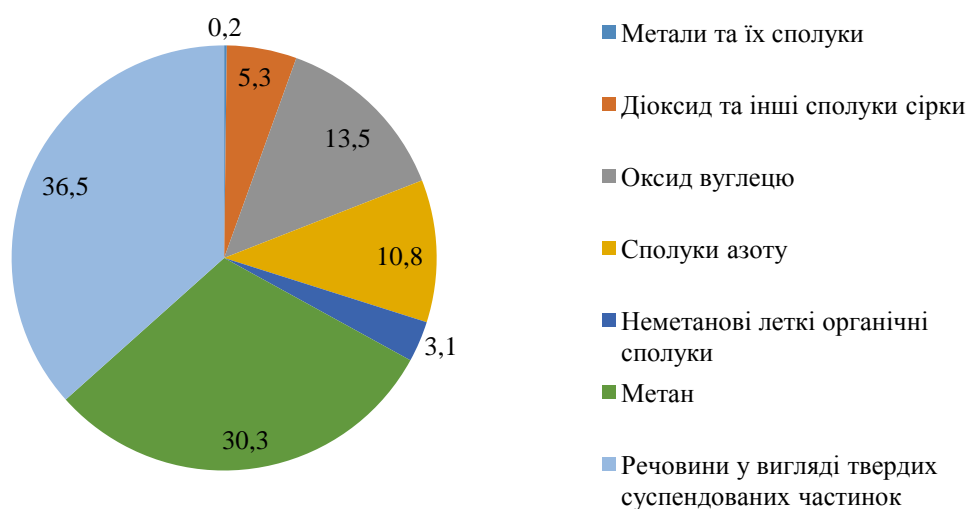
Концентрації забруднюючих речовин в атмосферному повітрі
м. Миколаєва за період 2021-2023 років

Назва забруднюючої речовини	Характеристики	Роки		
		2021	2022	2023
Пил	q ср	0,08	0,08	0,1
Діоксид сірки	q ср	0,005	0,007	0,006
Оксид вуглецю	q ср	1	2	1

Діоксид азоту	q ср	0,04	0,04	0,03
Оксид азоту	q ср	0,02	0,02	0,02
Фтор. водень	q ср	0,002	0,002	0,002
Формальдегід	q ср	0,012	0,014	0,015
Важкі метали, мкг/м ³				
Залізо	q ср	0,787	0,721	0,508
Марганец	q ср	0,028	0,028	0,015
Мідь	q ср	0,035	0,027	0,293
Нікель	q ср	0,02	0,031	0,015
Свинец	q ср	0,029	0,019	0,013
Хром	q ср	0,017	0,038	0,012
Цинк	q ср	0,054	0,045	0,033
Кадмій	q ср	0,003	0,005	0,005

2.3.1. Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря по області та в розрізі населених пунктів.

За даними головного управління статистики в Миколаївській області у загальній кількості забруднюючих речовин стаціонарних джерел переважали викиди твердих речовин 36,5% (2,042 тис. т), метану 30,3 % (1,696 тис. т) та оксиду вуглецю 13,5% (0,753 тис. т) та (мал.2.3.1.1).

Мал. 2.3.1.1. – Хімічний склад викидів шкідливих речовин від стаціонарних джерел, %, 2023 рік

Щільність викидів від стаціонарних джерел забруднення в розрахунку на 1 км² території області становила 227 кг забруднюючих речовин.

Динаміку викидів в атмосферне повітря від стаціонарних джерел в цілому по області та в розрізі населених пунктів, в тому числі за найпоширенішими забруднюючими речовинами (пил, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид вуглецю), представлено в табл. 2.3.1.1. та табл. 2.3.1.2.

Таблиця 2.3.1.1. - Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у регіоні по окремих населених пунктах, тис. т

	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Всього по області	12,07	11,2	12,19	5,25	5,59
Всього по населених пунктах	3,413	3,393	3,733	1,479	1,598
у тому числі:					
м. Миколаїв	3,153	3,153	3,433	1,226	1,355
м. Вознесеньск	0,1	0,081	0,082	0,064	0,07
м. Очаків	0,053	0,051	0,0545	0,055	0,042
м. Первомайськ	0,069	0,072	0,127	0,091	0,094
м. Южноукраїнськ	0,039	0,036	0,037	0,043	0,037

За даними головного управління статистики у Миколаївській області протягом 2023 року від стаціонарних джерел порівняно з 2022 роком зменшилися викиди по металам та їх сполукам на 82,6%, метану – на 15,7%, сполукам азоту - на 13,7%, діоксиду та іншим сполукам сірки - на 13,1%, аміаку - на 12,0%.

В таблиці 2.3.1.3. наведено інформацію щодо обсягів викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в розрізі районів та міст області. Аналіз даних свідчить, що зменшення обсягів викидів в повітря від стаціонарних джерел порівняно з 2020 роком було характерним для 3 районів області (на 0,3%–14%). Збільшення обсягів викидів забруднюючих речовин відбулося на підприємствах Миколаївського району на 17,6% порівняно з 2020 роком.

Таблиця 2.3.1.3. - Обсяги викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в атмосферне повітря по районам та містам області

Міста та райони області	Обсяги викидів, тис. т		Збільшення/зменшення викидів 2023 року проти 2022 року, тис. т	Обсяги викидів 2023 року до 2022 року, %	Викинуто в середньому одним підприємством, т
	2022 рік	2023 рік			
м. Миколаїв	1,226	1,355	+0,129	110,5	16,7
м. Вознесеньск	0,064	0,070	+0,006	109,4	5,0
м. Очаків	0,055	0,042	-0,013	76,4	10,5
м. Первомайськ	0,091	0,094	+0,003	103,3	6,3
м. Южноукраїнськ	0,043	0,037	-0,006	86,0	18,4
Баштанський	0,491	0,716	+0,225	145,8	16,6
Вознесеньський*	0,414	0,390	-0,024	94,2	8,9
Миколаївський*	1,857	1,69	-0,167	91,0	25,6
Первомайський*	1,01	1,198	+0,188	118,6	46,1
Разом по області	5,251	5,593	+0,342	106,5	19,0

* без урахування міст обласного значення

Таблиця 2.3.1.2.- Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря, в тому числі по найпоширеніших речовинах (пил, діоксид азоту, діоксид сірки, оксид вуглецю) в цілому по області та в розрізі населених пунктів, тис. т

Населені пункти	2010					2021 рік					2022 рік					2023 рік				
	Разом	у тому числі				Разом	у тому числі				Разом	у тому числі				Разом	у тому числі			
		Пил	Діоксид азоту	Діоксид сірки	Оксид вуглецю		Пил	Діоксид азоту	Діоксид сірки	Оксид вуглецю		Пил	Діоксид азоту	Діоксид сірки	Оксид вуглецю		Пил	Діоксид азоту	Діоксид сірки	Оксид вуглецю
Разом по області, у тому числі:	11,2	2,681	2,469	0,458	1,618	12,19	3,88	2,481	0,606	1,735	5,25	1,378	0,584	0,288	0,607	5,59	2,04	0,498	0,244	0,753
м. Миколаїв	3,153	0,927	0,376	0,111	0,69	3,433	1,112	0,454	0,182	0,72	1,226	*	*	*	*	1,355	*	*	*	*
м. Вознесеньск	0,081	0,016	0	0,013	0,016	0,0824	0,016	0,008	0,014	0,022	0,064	*	*	*	*	0,07	*	*	*	*
м. Очаків	0,051	0	0	0	0	0,0545	0	0	0	0	0,055	*	*	*	*	0,042	*	*	*	*
м. Первомайськ	0,072	0,02	0,021	0	0,016	0,127	0,032	0,018	0,012	0,043	0,091	*	*	*	*	0,094	*	*	*	*
м. Южноукраїнськ	0,036	0	0	0	0	0,037	0	0	0	0	0,043	*	*	*	*	0,037	*	*	*	*

* головним управлінням статистики у Миколаївській області не надано відомості щодо викидів найбільш поширених забруднюючих речовин у розрізі міст обласного значення за 2022- 2023 роки.

2.4. Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

Спостереження за радіаційним фоном в Миколаївській області проводились обласним центром з гідрометеорології в 5 пунктах спостереження: АМСЦ Миколаїв, Г Первомайськ, М Вознесенськ, М Баштанка та МГ Очаків (інформацію за 2023 рік наведено в таблиці 2.4.1).

Радіаційний фон протягом 2023 року не перевищував природного рівня (рівень природного фону < 25 мкР/год)

Таблиця 2.4.1. - Радіаційний фон 2023 року, мкР/год

Місяць	Пункт спостереження				
	АМСЦ Миколаїв	Г Первомайськ	М Вознесенськ	М Баштанка	МГ Очаків
1	2	3	4	5	6
Січень (середньомісячне значення)	11	12	12	12	11
Максимально разовий рівень	15	16	15	14	16
Лютий (середньомісячне значення)	11	12	12	12	11
Максимально разовий рівень	13	14	16	15	13
Березень (середньомісячне значення)	11	12	13	12	11
Максимально разовий рівень	13	15	17	15	15
Квітень (середньомісячне значення)	10	12	14	11	11
Максимально разовий рівень	13	14	17	13	13
Травень (середньомісячне значення)	11	12	14	12	11
Максимально разовий рівень	12	16	12	15	14
Червень (середньомісячне значення)	11	12	12	12	11
Максимально разовий рівень	14	15	17	17	15
Липень (середньомісячне значення)	10	12	11	13	12
Максимально разовий рівень	13	15	14	15	15
Серпень (середньомісячне значення)	11	12	11	12	12
Максимально разовий рівень	12	16	15	13	13
Вересень	11	12	11	12	11

1	2	3	4	5	6
(середньомісячне значення)					
Максимально разовий рівень	13	15	15	14	13
Жовтень (середньомісячне значення)	11	13	11	12	11
Максимально разовий рівень	13	15	13	14	16
Листопад (середньомісячне значення)	11	12	11	12	11
Максимально разовий рівень	14	15	14	14	13
Грудень (середньомісячне значення)	10	12	11	12	11
Максимально разовий рівень	12	14	14	13	13

2.5. Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття.

Важливою проблемою щодо шкідливої дії забрудненого повітря на людей, рослин, тварин є дотримання екологічних вимог при експлуатації підприємств, споруд та при інших видах діяльності. Ці вимоги можна реалізувати на підставі впровадження та більш ефективного використання природоохоронних заходів, серед котрих чільне місце посідають заходи щодо попередження забруднення атмосфери, оскільки будь-яке порушення чистоти атмосферного повітря обов'язково впливає на стан води та землі. У зв'язку з цим заходи з охорони повітря повинні забезпечувати збереження рослинного і тваринного світу. Таким чином, охорона навколишнього природного середовища від шкідливого біологічного впливу вимагає комплексного підходу до вирішення проблеми попередження забруднення атмосфери та води викидами промислових підприємств.

За даними наукових досліджень негативні фактори, що мають вплив на здоров'я людини, за значимістю розподіляються так:

соціальні – 37%;

забруднення атмосферного повітря – 21%;

медичні та біологічні – 19%;

забруднення питної води – 13%;

інші причини – 10%.

Це зумовлено в першу чергу тим, що людина споживає за добу і в цілому за життя повітря набагато більше в об'ємному відношенні, ніж води та їжі. Водночас істотні захисні бар'єри існують тільки для тих шкідливих речовин, що потрапляють до організму через шлунково-кишковий тракт, легені таким надійним захистом не забезпечені.

Під забрудненням атмосферного повітря розуміють збільшення концентрації фізичних, хімічних та біологічних компонентів понад рівень, що виводить природні системи зі стану рівноваги. Промислові викиди в атмосферу

несприятливо впливають перш за все на людину та на навколишнє природне середовище, а найбільш важкі форми прояву спостерігаються на промислових майданчиках та прилеглих до них територіях. Саме тут виникають найбільш високі концентрації шкідливих речовин в атмосферному повітрі і саме на цих територіях акумулюється їхня основна маса ґрунтом та поверхнею водоймищ. Промислові викиди в атмосферу поширюються на значну відстань, забруднюючи приземний шар повітря не лише на промислових майданчиках, але й на прилеглих населених територіях. У зв'язку з цим особливо гострою є проблема запобігання забруднення атмосфери міст, де зосереджена більша частина населення та промисловості.

Шкідливі речовини, що потрапили в організм людини, спричиняють порушення здоров'я лише в тому випадку, коли їхня кількість в повітрі перевищує граничну для кожної речовини величину.

Забруднюючі речовини, що потрапили тим чи іншим шляхом в організм можуть викликати отруєння. Ступінь отруєння залежить від токсичності речовин, часу дії, шляху проникнення, метеорологічних умов, індивідуальних особливостей організму. Гострі отруєння виникають в результаті одноразової дії великих доз шкідливих речовин. Хронічні отруєння розвиваються внаслідок тривалої дії на людину невеликих концентрацій шкідливих речовин (свинець, ртуть, марганець). Шкідливі речовини, потрапивши в організм, розподіляються в ньому нерівномірно. Найбільша кількість свинцю накопичується в кістках, фтору – в зубах, марганцю – в печінці. Такі речовини мають властивість утворювати в організмі так зване “депо” і затримуватись в ньому тривалий час.

За характером дії на організм людини шкідливі речовини поділяються на:
загальнотоксичні – речовини, що викликають отруєння всього організму (оксиди вуглецю, ціаністі сполуки, свинець, ртуть, бензол, миш'як і його сполуки і інші);

подразнюючі – речовини, що викликають подразнення дихальних шляхів і слизових оболонок (хлор, аміак, сірчистий газ, фтористий водень, оксиди азоту, озон, ацетон і інші);

сенсibiliзуючі – речовини, що діють як алергени (формальдегід, різноманітні розчинники, лаки на основі нітросо- і нітросполук і інші);

канцерогенні – речовини, що викликають ракові захворювання (нікель та його сполуки, аміни, оксиди хрому, азбест і інші);

мутагенні – речовини, що призводять до змін наслідкової інформації (свинець, марганець, радіоактивні речовини і інші);

речовини, що впливають на репродуктивну (дітородну) функцію (ртуть, свинець, марганець, стирол, радіоактивні речовини і інші).

Тварини так само, як і людина, підпадають під вплив забруднення повітряного басейну. Шкідливі речовини, які знаходяться в атмосфері, вражають тварин через дихальні органи і проникають в організм разом зі спожитими запиленими рослинами. Під впливом гострих і хронічних отруєнь тварини хворіють, втрачають апетит і масу; відомі випадки падежу худоби і диких тварин. Відбуваються генетичні перетворення, які викликають спадкові зміни, особливо під впливом радіоактивного забруднення. Забруднювачі атмосфери

взаємодіють з природними елементами біосфери і природними процесами. У підсумку йде перенесення забруднюючих речовин з повітря через рослини і воду до організму тварин.

Розвиток рослинності на Землі багато в чому обумовлено чистотою повітряного середовища. Дія забруднюючих речовин на рослини залежить від виду забруднювачів, їх концентрації, тривалості впливу, відносної сприйнятливості видів рослин і стадії їх фізіологічного розвитку. Видимими симптомами пошкодження, тобто зовнішніми ознаками захворювань рослин, є, перш за все, забруднення від сажі, летючої золи, цементного пилу, оксидів заліза та інше.

В умовах міського середовища має місце інтегральний ефект впливу на рослини різних забруднювачів і токсичних речовин. Найбільш чутливі рослини до впливу сірчистого газу (SO_2), сполук фтору (HF , SiF_4), сполук хлору (HCl). Токсичні речовини порушують структуру листя і погіршують обмін речовин. Забруднення повітря призводить до уповільнення зростання, зниження якості лісових насаджень, захворювань і загибелі рослинності.

2.6. Державна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря

Одним з найактуальніших завдань, що стоять сьогодні перед Україною, є проблема збереження, поліпшення та відновлення, сприятливого для життя, стану атмосферного повітря. Серед пріоритетних завдань, які вирізняються в цьому контексті, є розв'язання проблем правової охорони атмосферного повітря. Основними причинами забруднення атмосфери є використання технологій, велика частина яких не відповідає сучасним екологічним вимогам, невиконання у встановлені терміни атмосферозахисних заходів щодо зниження шкідливих викидів, низький рівень експлуатації пилогазоочисних споруд. У сучасних умовах стало очевидним, що проблема навколишнього середовища й економічного розвитку не можуть розглядатися відокремлено. Потрібним є також врахування того факту, що забруднення повітря, викиди в атмосферу тепла і токсичних речовин носять трансграничний характер, і заподіюють значний збиток навколишньому середовищу не тільки однієї, а й багатьох країн. Інтенсивне забруднення повітря, проблеми зменшення озонового шару, утворення кислотних опадів, запобігання зміні клімату потребують негайного вирішення. Означені питання викликають найбільше занепокоєння, саме тому їм повинна приділятися ретельна увага на регіональному державному та міжнародному рівнях.

Забруднення атмосфери, як глобальна проблема вимагає від України зусиль в першу чергу в міжнародно-правовій площині. Україна є учасником більшості міжнародних Конвенцій та інших нормативних актів, спрямованих на захист атмосферного повітря, серед яких Монреальський протокол про речовини, що виснажують озоновий шар, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату та інші. Відповідно до міжнародних зобов'язань наша держава розробила ряд важливих документів, що сприяють розвитку національного повітроохоронного законодавства. Попри позитивні дії українське законодавство з питань охорони атмосферного повітря потребує подальшого

розвитку і приведення його до міжнародних стандартів. Ще одним з напрямків розвитку національного повітроохоронного законодавства є його наближення до відповідних норм законодавства Європейського Союзу, оскільки вступ України до ЄС проголошено однією з основних цілей зовнішньої політики нашої держави.

Забруднення повітряного простору, зміна якісного складу повітря негативно впливають на стан здоров'я людей, функціонування та життєдіяльність інших живих організмів. З метою запобігання цьому, Україна здійснює комплекс науково обґрунтованих біологічних, технічних, економічних, санітарно-гігієнічних, соціальних і інших заходів, спрямованих на попередження й усунення забруднення атмосферного повітря. Особливе значення приділяється правовим аспектам охорони атмосферного повітря, які визначаються нормами чинного законодавства у відповідній галузі. В цілому, законодавство про охорону атмосферного повітря є складовою частиною екологічного законодавства і спрямоване на збереження сприятливого стану атмосферного повітря, його відновлення і поліпшення для забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини, а також запобігання шкідливому впливу на навколишнє природне середовище. На сьогодні створено досить розгалужену законодавчу і наукову базу для розвитку системи правової охорони атмосферного повітря.

Правова охорона атмосферного повітря в Україні будується на досить розгалуженій системі нормативних актів різної юридичної сили. Правовою основою використання та охорони атмосферного повітря виступає Конституція України, де у статті 13 проголошується право власності українського народу на атмосферне повітря, а також право на користування ним. Норми Конституції є основоположними, загальними щодо тих норм, які містяться в екологічних законах, у першу чергу в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-ХІІ.

Перелічені вище норми належать до загальних засад, на яких здійснюється еколого-правова охорона атмосферного повітря. Норми Конституції є нормами прямої дії та саме на основі норм Конституції України і у чіткій відповідності до них приймаються всі інші законодавчі акти, в тому числі й ті, що регулюють питання правової охорони атмосферного повітря. До комплексних екологічних законів, які містять норми щодо охорони атмосферного повітря, належить Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». Він є визначальним для усієї галузі екологічного права, оскільки містить чимало положень принципового характеру, встановлюючи тим самим основні напрями державної політики у сфері взаємодії суспільства і природи. Правові, організаційні та екологічні вимоги в галузі охорони і використання атмосферного повітря визначені Законом України «Про охорону атмосферного повітря» від 16.10.1992 року № 2707-ХІІ, прийнятим у новій редакції 27.07.2022. Закон визначає загальні положення, а також регулює питання стандартизації і нормування в галузі охорони атмосферного повітря, організаційно-правових заходів щодо охорони атмосферного повітря, дотримання правових вимог при проєктуванні, будівництві та реконструкції промислових об'єктів. Значне місце в законі приділено питанням регулювання відносин у галузі використання

атмосферного повітря, економічного механізму забезпечення його охорони, та контролю, державного обліку й моніторингу охорони атмосферного повітря, а також питанням правопорушень щодо атмосферного повітря і відповідальності за них та міжнародним відносинам у цій галузі. Таким чином, означений закон виступає безпосередньою основою для організації охорони атмосферного повітря. Крім того, цей документ став певним орієнтиром для подальшої правотворчої діяльності в окресленій сфері, чітко визначивши її перспективні напрямки.

Норми щодо охорони атмосферного повітря містяться в інших спеціалізованих законодавчих актах. Зокрема, в Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-ХІІ в частині: встановлення вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, як важливої передумови життя і здоров'я людини, встановлення в Україні єдиних санітарно-гігієнічних вимог до планування і забудови населених пунктів, очистки і знешкодження промислових і комунально-побутових викидів тощо, в Законі України «Про основи містобудування» від 16.11.1992 № 2780-ХІІ в частині забезпечення екологічної безпеки при здійсненні планування та забудови територій, в Законі України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» в частині встановлення гігієнічних вимог до атмосферного повітря в населених пунктах, повітря у виробничих та інших приміщеннях, в Законі України «Про транспорт» від 10.11.1994 № 232/94-ВР у частині охорони навколишнього природного середовища, включаючи атмосферне повітря, в процесі експлуатації транспорту, розміщення споруд транспорту, в Законі України «Про автомобільний транспорт» від 05.04.2001 № 2344-ІІІ у частині використання земель автомобільним транспортом та стандартизації і сертифікації на автомобільному транспорті, спрямованих на охорону довкілля, в Законі України «Про пестициди і агрохімікати» від 02.03.1995 № 86/95-ВР в частині встановлення вимог щодо безпеки здоров'я людини та довкілля при здійсненні діяльності, пов'язаної з пестицидами і агрохімікатами, в Законі України «Про оцінку впливу на довкілля» 23.05.2017 № 2059-VIII, яка проводиться з метою запобігання негативному впливу антропогенної діяльності на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей, а також оцінки ступеня екологічної безпеки господарської діяльності та екологічної ситуації на окремих територіях і об'єктах.

Значну кількість нормативно-правових актів у сфері охорони атмосферного повітря складають постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України. Одним із основних правових засобів охорони атмосферного повітря є державна система моніторингу якості довкілля - система спостережень, збирання, оброблення, передавання, зберігання та аналізу інформації про стан довкілля, прогнозування його змін і розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану довкілля та дотримання вимог екологічної безпеки.

Значна кількість нормативних актів у сфері охорони атмосферного повітря приймається спеціально уповноваженими центральними органами державної виконавчої влади (міністерствами, державними комітетами, агентствами та іншими відомствами), які мають позавідомчий характер, а також органами

державної влади та місцевого самоврядування адміністративно-територіальних одиниць.

Важливе місце в охороні атмосферного повітря займають норми технічного характеру. У багатьох випадках екологічне законодавство містить посилання на технічні нормативи, санітарні норми, стандарти якості навколишнього середовища, гранично-допустимі концентрації забруднюючих речовин у природних об'єктах, тощо. Особливу групу правових актів складають Державні стандарти України (ДСТУ), Державні санітарні норми (ДСН), галузеві стандарти, державні будівельні норми і правила, тощо. Державні стандарти є обов'язковими до виконання, і на їхній основі розробляються відповідні нормативи в галузі охорони атмосферного повітря.

Відповідно до положень діючих нормативно-правових актів в галузі охорони атмосферного повітря, основними правовими механізмами державного регулювання охорони атмосферного повітря є нормування та стандартизація в галузі охорони атмосферного повітря, регулювання розміщення об'єктів та джерел забруднення атмосферного повітря, проведення державної екологічної та інших експертиз об'єктів, що мають значний вплив на довкілля та здоров'я людей, дозвільний порядок санкціонування державою діяльності, що може супроводжуватися викидами в навколишнє середовище, встановлення санітарно-захисних зон довкола підприємств, що є джерелом впливу на довкілля та людей.

Інформація стосовно заходів щодо скорочення обсягів викидів підприємствами області відсутня, оскільки згідно з наказом Державної статистичної служби України від 06.07.2018 № 124 статистичною формою 2-ТП (повітря) за 2023 рік не передбачено звітність про заходи щодо скорочення обсягів викидів в атмосферу.

3. ЗМІНА КЛІМАТУ

3.1. Тенденції зміни клімату

Зміна клімату є, можливо, найбільш важливою та складною проблемою в галузі охорони навколишнього середовища, яка спіткала людство за останнє століття. Збільшення в атмосфері концентрації вуглекислого газу та інших парникових газів (далі – ПГ) впливає на глобальну зміну температурного режиму. Підвищення температури може викликати цілу низку таких явищ, як підвищення рівня моря та зміни в локальних кліматичних умовах, що, в свою чергу, може негативно вплинути на соціально-економічний розвиток країн. Україна підписала Рамкову Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату в червні 1992 року, ратифікувала її в жовтні 1996 року, а в серпні 1997 року стала Стороною Конвенції.

За прогнозом розвитку галузей промисловості передбачається прискорений розвиток металургійного комплексу, хімічної та нафтохімічної промисловості, а також машинобудування.

Прогнозом передбачено також прискорені темпи розвитку невиробничої сфери, поява нових видів послуг, пов'язаних з поширенням інформаційного обміну.

3.2. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптація до зміни клімату

Під час аналізу заходів щодо пом'якшення впливу на зміну клімату розглянуті дві головні групи заходів: засоби політичного регулювання та технологічні заходи.

Технологічна перебудова економіки та підвищення ефективності використання всіх видів ресурсів, насамперед палива та енергії, в народному господарстві України передбачається за рахунок:

впровадження прогресивних енерго- та ресурсозберігаючих технологій в усіх сферах діяльності;

зниження матеріалоємності кінцевої продукції та, як наслідок, її енергоємності в результаті впровадження передових технічних рішень та використання високоякісних перспективних матеріалів, питома витрата яких на одиницю готової продукції значно нижче існуючого рівня.

В рамках цього напрямку найбільш значними є такі енергозберігаючі заходи:

заходи енергозбереження: оптимізація структури генеруючих потужностей енергосистеми, впровадження сучасних джерел та систем освітлення, засобів силової електроніки, сучасних технологій спалювання низькосортного палива, вдосконалення систем теплопостачання, збільшення ступеня утилізації вторинних енергетичних ресурсів;

зміна структури паливно-енергетичного балансу: збільшення частки ядерного палива, поновлюваних, вторинних та нетрадиційних енергетичних ресурсів, введення до паливно-енергетичного балансу України вуглеводневих палив, заміщення вугілля та моторних палив природним газом, використання метану вугільних родовищ та біогазу забезпечить зниження викидів ПГ при зберіганні загального рівня енергоспоживання;

зниження втрат на всіх стадіях виробництва, транспортування та розподілу паливоенергетичних ресурсів (ПЕР). Найбільш важливим, з точки зору викидів ПГ, є зниження викидів метану в газовому господарстві України, яке може бути забезпечено за рахунок покращення експлуатації газових мереж;

вдосконалення промислових процесів в різних секторах економіки;

введення нових сміттєпереробних потужностей дозволить скоротити складування твердих побутових відходів на сміттєвих полігонах.

Все ці заходи мають високий ступінь державної підтримки, оскільки входять в прийняті органами управління держави програми розвитку економіки.

Державна політика в електроенергетиці, відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії», спрямована на захист навколишнього природного середовища та сприяння виробництву електричної енергії з альтернативних джерел енергії як екологічно чистої і безпаливної підгалузі енергетики шляхом встановлення «зеленого» тарифу та розвитку розподіленої генерації і обладнання для зберігання енергії. «Зелений» тариф встановлюється для кожного суб'єкта господарювання, який виробляє електричну енергію з альтернативних джерел енергії, за кожним видом альтернативної енергії та для кожного об'єкта електроенергетики, з урахуванням положень статті 9-2 та статті

9-4 Закону України «Про альтернативні джерела енергії». Суб'єктам господарювання, які виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії, активним споживачам рекомендується встановлювати установки зберігання енергії та генеруючі установки гібридного типу, спроможні виробляти електричну енергію, як в синхронізованому з енергосистемою, так і в автономному режимі.

Під час воєнного стану, в умовах постійних обстрілів об'єктів критичної інфраструктури (у тому числі об'єктів АТ «УКРЕНЕРГО») розвиток відновлювальних джерел енергії набув нового значення як об'єкта енергетики, що приєднано до Об'єднаної енергетичної системи України (ОЕС України), та який є суттєвою підтримкою енергосистеми.

Обласна військова адміністрація підтримує впровадження в області проектів з виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії.

3.3. Політика та заходи у сфері охорони озонowego шару

Руйнування озонowego шару є однією з наймасштабніших екологічних проблем планети. У 1985 році вчені виявили першу «озонову діру» над Антарктидою, а пізніше – над Арктикою.

Науковцями було доведено, що такі хімічні речовини, як хлорфторвуглеводні, бромхлорвуглеводні, бромистий метил, чотирихлористий вуглець знищують озонівий шар. Мільйони молекул озону руйнуються щохвилини і в результаті збільшується кількість ультрафіолетового випромінювання, що досягає Землі.

Для того, щоб вплинути на ситуацію, 22 березня 1985 року небайдужа світова спільнота прийняла екологічну угоду – Віденську конвенцію про охорону озонowego шару.

16 вересня 1987 року підписано Монреальський протокол про речовини, які руйнують озонівий шар. Уряди практично усіх країн світу приєдналися до протоколу і тим самим взяли на себе зобов'язання із досягнення ключової мети – згортання виробництва та використання озоноруйнівних речовин у різних секторах промисловості.

Україна 1985 року підписала, а 1986 року ратифікувала Віденську конвенцію про охорону озонowego шару. На основі Віденської конвенції 20 вересня 1988 року Україна приєдналася до Монреальського протоколу.

У рамках Монреальського протоколу світовій спільноті вдалося заборонити виробництво і вжиток близько 100 видів хімікатів, що руйнують озонівий шар. Багато які з цих речовин сприяють глобальному потеплінню.

З метою розбудови цілісної державної політики у сфері зміни клімату та збереження озонowego шару, гармонізованої з міжнародним законодавством, уряд України пропонує зосередитись на реалізації у середньостроковій перспективі наступних ключових напрямів:

- скорочення викидів парникових газів;

- адаптація до наслідків глобальної зміни клімату

- скорочення споживання та поступове виведення з обігу озоноруйнівних речовин та фторованих парникових газів.

Напрям «скорочення споживання та поступове виведення з обігу озоноруйнівних речовин та фторованих парникових газів» спрямований на зменшення кількості технологій та обладнання, що працюють з використанням озоноруйнівних речовин та фторованих парникових газів через запровадження регулювання, державну підтримку та при отриманні міжнародної технічної допомоги на конверсію.

З метою вжиття відповідних заходів уряд працює над прийняттям нормативно-правових актів на виконання Закону України «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами».

Над реформою працюють Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство енергетики України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Європейський банк реконструкції та розвитку, ПРООН, Світовий банк, Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Європейська комісія, Офіс Реформ КМУ.

Під час воєнного стану, в умовах постійних обстрілів об'єктів критичної інфраструктури (у тому числі об'єктів АТ «УКРЕНЕРГО») розвиток відновлювальних джерел енергії набув нового значення як об'єкта енергетики, що приєднано до Об'єднаної енергетичної системи України (ОЕС України), та який є суттєвою підтримкою енергосистеми.

Обласна військова адміністрація підтримує впровадження в області проектів з виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії.

Вітрова енергетика

Відповідно до висновків міжгалузевого науково-технічного центру вітроенергетики Національної академії наук України частина території Миколаївської області, яка має високий вітроенергетичний потенціал, оцінюється в 10 %, або 2500 кв. км. Побудовані вітрові електростанції в Миколаївській області становлять 16,8 % від побудованих в Україні. Одними з найбільш перспективних майданчиків в Миколаївській області є Очаківське та Березанське вітрополя загальною площею 4000 га.

Всього в Миколаївській області станом на 01.01.2024 року побудовані вітрові електростанції (ВЕС) загальною потужністю 281,7 МВт (76 вітроустановок), у тому числі за 2023 рік – 19 вітроустановок загальною потужністю 114 МВт.

Вітровими електростанціями Миколаївської області 2023 року вироблено 581,564 млн. кВт. год., 2022 року – 392,014 млн кВт год.

Сонячна енергетика

Згідно з Енергетичною стратегією України, яку презентував Міністр Енергетики Герман Галущенко 22 червня 2023 року в Лондоні на Міжнародній конференції з відновлення України (URC 2023), до 2050 року пропонується збільшити потужність сонячної генерації України до 94 ГВт.

У рамках реалізації розвитку енергетичної галузі, вирішення завдань підвищення ефективності використання наявних джерел енергії, оптимізації паливно-енергетичного балансу, застосування заходів з енергозбереження, підвищення екологічної безпеки та з метою сприяння використанню

альтернативних і відновлювальних джерел енергії та зменшення споживання природного газу в Миколаївській області будуються сонячні електростанції.

Соціально-економічний ефект від введення в дію сонячних електростанцій полягає в створенні у районах області нових робочих місць, збільшенні надходжень до бюджетів, зниженні залежності від імпортованих енергоресурсів при виробництві електроенергії.

Побудовані сонячні електростанції (СЕС) в Миколаївській області становлять 11,7 % від побудованих в Україні. Всього в області станом на 01.01.2024 побудовано 87 сонячних електростанцій загальною потужністю 731,627 МВт.

2021 року введено в експлуатацію 20 сонячних електростанцій загальною потужністю 189,0 МВт, 2023 року - 4 СЕС потужністю 0,268 МВт. Діючими сонячними електростанціями 2021 року вироблено 512,7 млн. кВт. год. електроенергії, 2022 року - 417,9 млн. кВт. год., 2023 року - 487,265 млн. кВт. год.

Частка електроенергії, яка вироблена вітровими та сонячними електростанціями 2023 року в загальному обсязі виробленої електроенергії по області, складає 5,2 %, що у порівнянні з 2019 роком більше у 2,9 рази (1,8 %).

3.4. Національна система оцінки антропогенних викидів та абсорбції парникових газів

Ключовим елементом в дослідженнях з питань зміни клімату є розробка інвентаризації парникових газів, яка визначає якісно та кількісно головні джерела та поглиначі ПГ. Цей елемент важливий у зв'язку з тим, що він є основою для наступного розвитку та уточнення методики оцінки джерел та поглиначів ПГ, а також забезпечує єдиний та безперервний механізм, який дозволяє всім країнам, що підписали Рамкову Конвенцію про зміну клімату, оцінювати викиди ПГ та їх відносний внесок до глобальної зміни клімату. Більш того, постійно поновлюваний кадастр на національному та міжнародному рівнях є основою для оцінки рентабельності та можливості проведення заходів щодо пом'якшення антропогенного впливу на клімат.

Оцінки викидів з джерел та абсорбції поглиначами ПГ в Україні розраховано з допомогою Методичних вказівок по складанню кадастрів ПГ, розроблених Міжурядовою групою експертів по зміні клімату з тим, щоб результати досліджень були порівнюваними як по секторах, так і по країнах. Україна в цілому дотримувалась цих Методичних вказівок, за виключенням тих секторів, де були необхідні більш детальні дані або методики обчислень для головних джерел викидів.

В Україні в умовах нестабільної економіки та загостреної екологічної ситуації зміна клімату може мати серйозні наслідки. Результати наукових досліджень, проведених в останні роки, свідчать про те, що зміна клімату в Україні помітно впливає на сільське та лісове господарство, водні та прибережні ресурси. Висока вірогідність суттєвої зміни врожайності сільськогосподарських культур. У процесі потепління клімату на території України ймовірно буде проходити трансформація типів лісу, його видового складу, продуктивності та

стабільності. Що стосується вразливості прибережної зони, то вже в поточний час підйом рівня Чорного моря є встановленим фактом та складає 1,5 мм/рік.

2018 року експерти громадської організації «Центр екологічних ініціатив «Екодія» разом з науковцями провели рамкове дослідження та змоделювали можливі наслідки для України від підняття рівня Чорного та Азовського морів внаслідок зміни клімату.

Дослідження показало, що в Миколаївській області частково у потенційну зону затоплення потрапляє Миколаїв та райони області. Загалом до прогнозованої зони затоплення потрапляють 3592 будівлі та соціально-значимі об'єкти, 389 га сільськогосподарських земель та 7496 га земель лісового господарства.

У зв'язку з викладеним вище в найближчий час необхідно:

прийняти заходи щодо оптимізації існуючої системи управління водними ресурсами;

передбачити альтернативні шляхи покриття пікових навантажень в енергосистемі у зв'язку з можливим зниженням виробництва електроенергії каскадом Дніпровських ГЕС;

розробити Національну програму розвитку сільського господарства України, яка буде включати пакет політичних, економічних та технічних заходів, комплексне здійснення яких дозволить запобігти негативним наслідкам зміни клімату для сільськогосподарського виробництва;

розробити Національну програму берегозахисних заходів, що враховує найбільш несприятливі сценарії підвищення рівня моря;

сприяти впровадженню технологічних, адміністративних, фінансових заходів для підтримки ведення лісового господарства в умовах клімату, що змінюється.

Для вирішення проблем зменшення викидів ПГ та адаптації екосистем до зміни клімату, в першу чергу, необхідно вивчати, контролювати та прогнозувати ці зміни на майбутнє. Необхідно проводити глибокі системні дослідження та поширювати інформацію серед населення з метою ознайомлення з проблемою глобальної зміни клімату.

З метою обліку парникових газів з 2003 року в області підприємствами проведені та відкориговані інвентаризації викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел з урахуванням викидів парникових газів від паливовикористовуючого обладнання. Динаміку фактичних викидів парникових газів від підприємств, що звітували за формою 2-ТП (повітря), наведено в таблиці 3.4.1.

Таблиця 3.4.1. - Фактичні обсяги викидів парникових газів

Парникові гази CO ₂	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Всього, тис. т:	*	*	*	*	*	*
у т. ч. від стаціонарних джерел	2028,0	2149,8	2093,2	2129,7	522,8	547,9

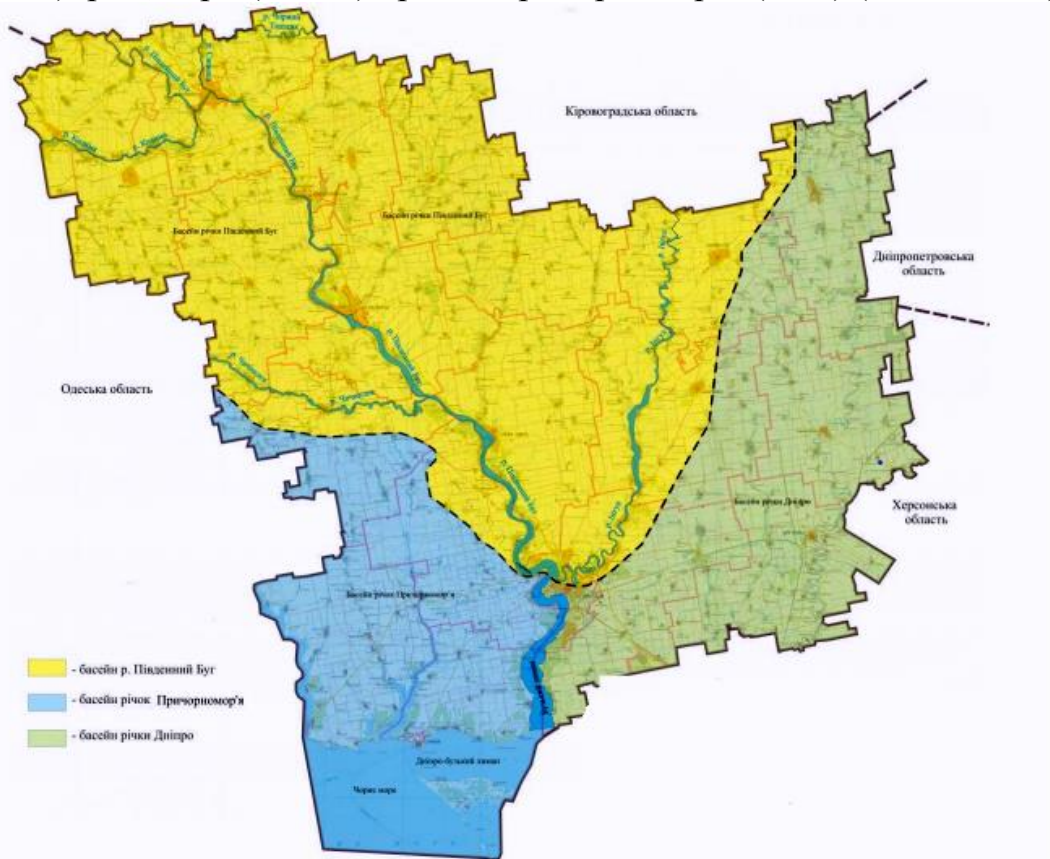
* Загальна кількість викидів вуглецю діоксиду від стаціонарних та пересувних джерел не надано, оскільки відсутні дані по викидам від пересувних джерел забруднення, оскільки розрахунок цих показників згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 175-р не здійснювався.

4. ВОДНІ РЕСУРСИ

4.1. Водні ресурси та їх використання.

4.1.1. Загальна характеристика

Миколаївська область територіально належить до басейнів р. Південний Буг (59,5%), р. Дніпро (23,5%) і річок Причорномор'я (17%) (мал. 4.1.1.1)

Мал. 4.1.1.1. Схема річкових басейнів на території Миколаївської області

На території області налічується 142 річки (довжиною більше 10 км) загальною довжиною 3619,84 км, з яких одна велика річка Південний Буг та сім середніх річок: Кодима (59,0 км), Синюха (24,0 км), Чорний Ташлик (41,0 км), Чичикля (86,0 км), Інгул (179,0 км), Інгулець (96,0 км), Висунь (195 км).

Головна водна артерія регіону – річка Південний Буг, що є третьою за величиною і довжиною в Україні, протікає територією області і закінчується Бузьким лиманом.

Басейн р. Південний Буг в межах області нараховує 94 річки довжиною більше 10 км, а довжина самої річки в межах області становить 257 км.

Річки Миколаївщини відносяться до рівнинних зі швидкістю течії 0,1 – 0,3 м/сек. Річкова мережа слабозвинута, середня густота її становить 0,15 - 0,16 км/км² (середній по Україні показник – 0,25 км/км²). Основна частина стоку проходить у весняну повінь. Річки використовуються для побутового, промислового, сільськогосподарського водопостачання та транспорту.

До поверхневих водних ресурсів області, окрім річок, належать озера, водосховища, ставки та болота.

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Миколаївській області, станом на 01.01.2024 на території області обліковано 978 озер. Природні озера розподілені нерівномірно, переважна більшість зосереджена на Кінбурнському півострові – 969 озер, серед них найбільші озера – оз. Чернине (56,0 га) та Черепашине (186,0 га).

До штучних водойм віднесено водосховища і ставки. Станом на 01.01.2024 в області налічується 45 водосховищ і 1100 ставків.

До водосховищ об'ємом більше 10,0 млн м³ віднесено Ташлицьке водосховище (86,0 млн м³), Олександрівське (72,13 млн м³), Софіївське (36,0 млн м³), Щербанівське (15,7 млн м³), Степівське (13,88 млн м³) та Катеринівське (10,8 млн м³). Жовтнєве водосховище з об'ємом 31,0 млн м³ внаслідок ремонтних роботи зпущено.

Використання штучних водних об'єктів в області здійснюється для задоволення потреб енергетики, питного водопостачання, зрошення та побутових потреб населення.

Болота на Миколаївщині займають незначну площу (21,1 тис. га) та розміщені здебільшого в заплавах річок. Це плавні гирлової області Південного Бугу і Інгулу. Заболоченість спостерігається у пониззі Тилігульського лиману.

За даними Держгеокадастру, поверхневі водні ресурси займають площу 128,8 тис. га, що становить 5,2% від загальної площі Миколаївщини. Такий показник є вищим за середній по Україні (4%). При цьому дві третини з цієї площі зайняті прибережними замкнутими водоймами та лиманами, що обумовлене виходом території області до Чорного моря.

За гідрогеологічним районуванням України область належить до Нижньобузько - Дніпровській області недостатньої водності та Причорноморській області надзвичайно низької водності.

Забезпеченість Миколаївської області місцевим стоком є дуже низькою і залежить, головним чином, від притоку з інших регіонів.

За питомими показниками водних ресурсів (на одного мешканця) область займає одне із останніх місць серед інших областей України (табл. 4.1.1.1)

Таблиця 4.1.1.1. - Забезпеченість річним стоком, тис.м³/рік на 1 мешканця Миколаївської області

Середньорічний		Маловодний рік	
місцевий	сумарний	місцевий	сумарний
0,44	3,09	0,26	2,15

Територія Миколаївської області характеризується складними гідрогеологічними умовами формування підземних вод, що обумовлено геолого-структурними особливостями, природно-кліматичними та техногенними факторами.

Підземні води залягають у відкладеннях різного віку, генезису і літологічного складу – від тріщинуватої зони кристалічного фундаменту до сучасних (голоценових) та плейстоценових.

Прогнозні ресурси (запаси) підземних вод основних водоносних горизонтів у межах Миколаївської області визначено і апробовано Державною комісією запасів СРСР (протокол від 29.06.1971 № 7869, від 28.07.1978 № 8103), Українською територіальною комісією запасів (протокол від 21.03.1978 № 3886) і уточнені протоколом робочої комісії ВГО «Кримморегеологія» від 02.06.1983 у кількості 441,6 тис.м³/добу, у тому числі:

з мінералізацією до 1,5 г/дм³ – 349,87 тис.м³/добу (79,23%);

з мінералізацією від 1,5 г/дм³ до 3,0 г/дм³ – 91,73 тис.м³/добу (20,77%).

Розподіл прогнозних ресурсів підземних вод по області становить 14,22 м³/добу/км² (з мінералізацією до 1,5 г/дм³) і 17,95 м³/добу/км² (з мінералізацією до 3,0 г/дм³). На одну особу населення області прогнозні ресурси підземних вод розподіляються відповідно 0,28 і 0,36 м³/добу, а по адміністративних районах цей показник змінюється від 0,04 до 1,3 і від 0,06 до 1,5 м³/добу. При цьому тільки в Миколаївському районі області на одного мешканця доводиться прогнозних ресурсів з мінералізацією до 1,5 г/дм³ більше 1 м³/добу. З часу оцінки прогнозних ресурсів різко змінилося техногенне навантаження на геологічне середовище, що привело до скорочень, а в деяких випадках і повної ліквідації площ з мінералізацією до 1,5 г/дм³.

Пісні підземні води (з мінералізацією до 1,0 г/дм³) поширені: в північно-західній частині Миколаївської області, а саме у зоні контакту Українського басейну тріщинних вод і Причорноморського артезіанського басейну в долині р. Південний Буг у районі міст Вознесенськ і Нова Одеса (Вознесенське і Новоодеське родовища підземних вод).

За обсягами розвіданих запасів підземних вод питної якості Миколаївська область є найменш забезпеченою в Україні. В середньому експлуатаційні запаси підземних вод на одного мешканця становлять 0,09 м³/добу (порівняно з: Одещиною 0,135 м³/добу або в 1,5 рази більше, Херсонщиною - 3,1 м³/добу або в 34 рази більше).

4.1.2. Водокористування та водовідведення

Водні ресурси є важливим стратегічним ресурсом для соціального та економічного розвитку Миколаївської області.

2022 року в області зафіксовано найменший обсяг водозабору за останні 20 років - 95,693 млн м³ за рік.

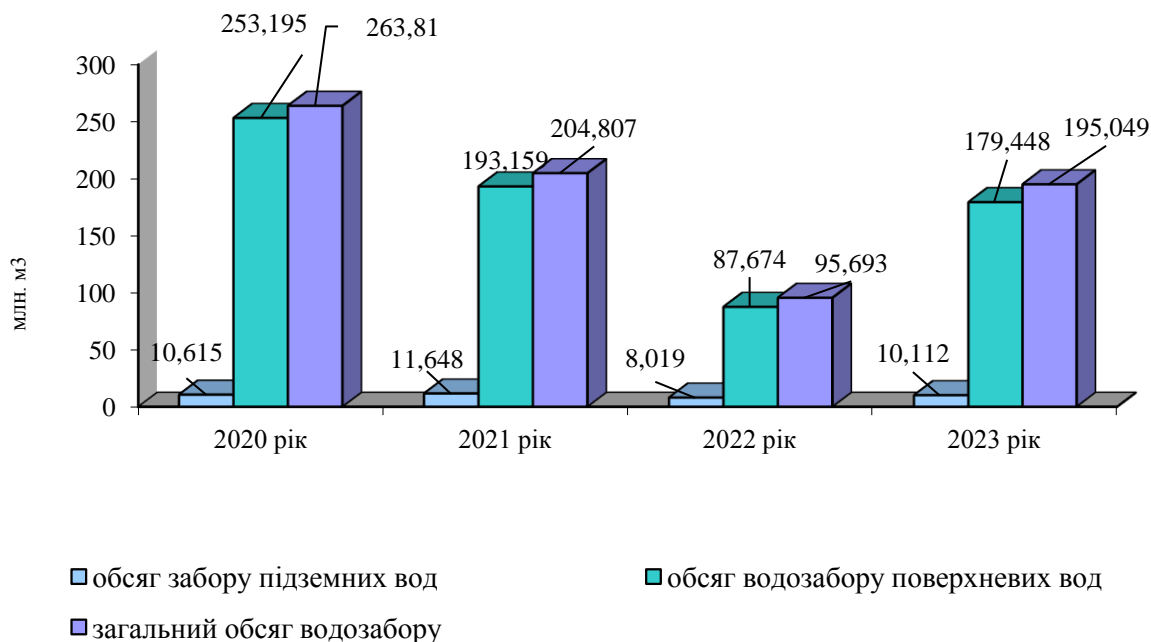
2023 року загальні об'єми водозабору по області збільшилися на 99,356 млн м³ або на 49,1% і склали 195,049 млн м³. Це відбулося переважно через запуск «антіріки» для промивання русла річки Інгулець. З 2023 року ця водойма стала джерелом водопостачання обласного центру – м. Миколаєва, де мешкає понад 400 тис. людей. У підсумку втрати води при транспортуванні 2023 року склали 86,214 млн. м³, що перевищує у 6 разів відповідні показники 2022 року.

Загальний об'єм використання води 2023 року дорівнює 123,942 млн м³ або 64% від загальних обсягів водозабору по області.

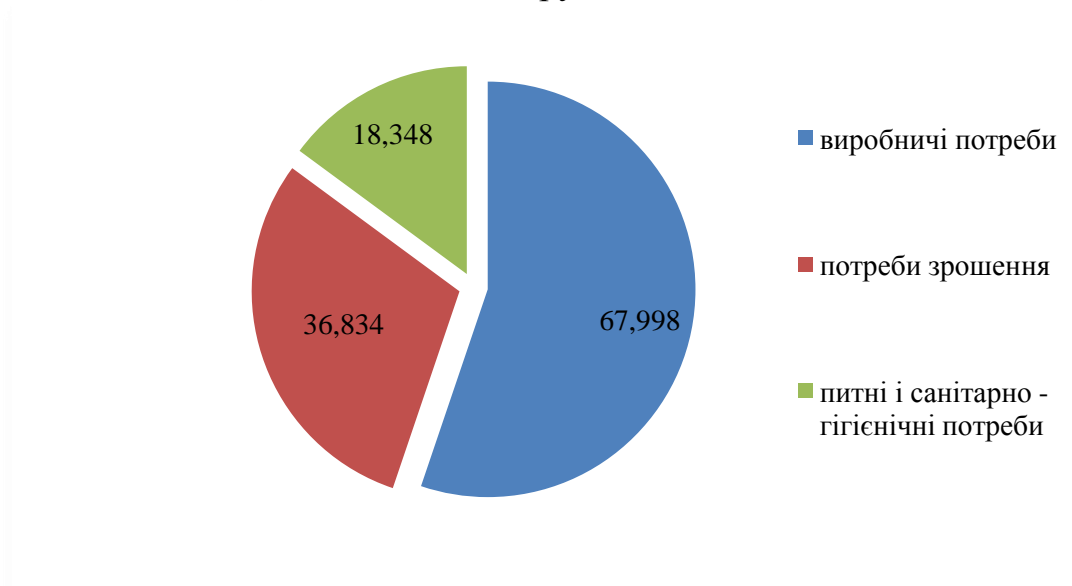
В системі оборотного та повторно – послідовного водопостачання за звітний період використано 3506,974 млн м³. Водоспоживання для задоволення виробничих потреб 2023 року традиційно є найбільшим (мал. 4.1.2.2.) Згаданий

обсяг використання води становить 67,998 млн м³ (55 % від загальної кількості використаної води по області), що на 1,964 млн м³ (2,8%) менше порівняно з відповідними показниками минулого року (табл. 4.1.2.1).

Мал. 4.1.2.1. - Динаміка водозабору по Миколаївській області

Мал. 4.1.2.2. - Динаміка використання води 2023 року, млн м³

Таблиця 4.1.2.1. - Використання води на потреби, млн м³

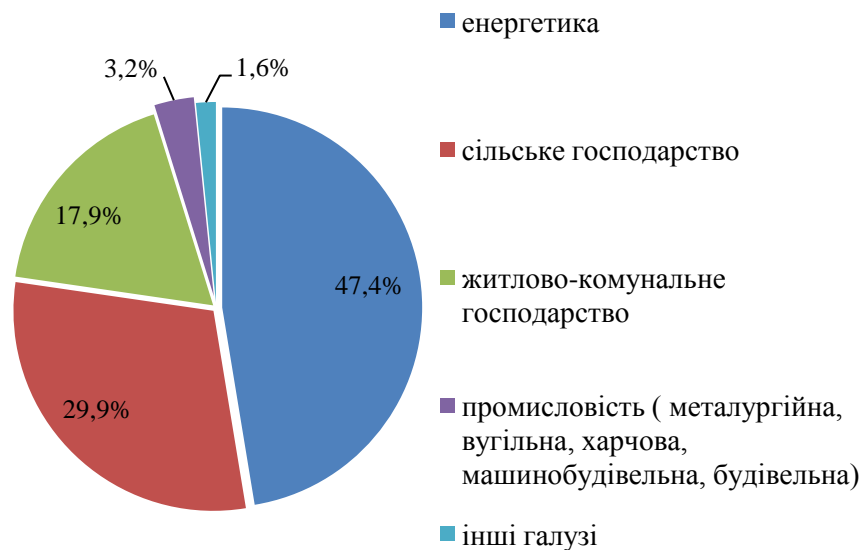
Різновид потреб	2022 рік	2023 рік
виробничі	69,962	67,998
зрошення	4,713	36,834
питні і санітарно- гігієнічні	19,148	18,348

2023 року, після звільнення Снігурівської міської територіальної громади від окупації військами російської федерації, Інгулецька зрошувальна система (найпотужніша зрошувальна система в області) відновила свою роботу. Таким чином, об'єми використання води для потреб зрошення за звітний період значно збільшилися. 2023 року на зрошення використали 36,834 млн м³, що у порівнянні з даними минулого року більше на 32,121 млн м³ або у 7,8 разів (мал. 4.1.2.2, табл. 4.1.2.1).

Об'єми водозабору для задоволення господарсько – побутових потреб 2023 року зменшилися на 5,6% у порівнянні з відповідними даними 2022 року. Це пояснюється міграцією населення внаслідок порушення інфраструктури області та постійних обстрілів (мал. 4.1.2.2, табл. 4.1.2.1).

2023 року в області найбільший обсяг використання вод спостерігався у такій галузі економіки, як енергетика. На її потреби використано 58,790 млн м³, що на 1,606 млн м³ (на 2,7 %) менше ніж використано галуззю 2022 року (табл. 4.1.2.2).

На потреби житлово – комунального господарства 2023 року в області використано 22,189 млн м³, що на 1,356 млн м³ (5,8%) менше у порівнянні з даними 2022 року (мал. 4.1.2.3, табл. 4.1.2.2).

Мал. 4.1.2.3. – Об'єми використання води 2023 року за галузями економіки у процентному відношенні до загального об'єму використання вод в області.

Господарсько – побутове водопостачання в області здійснюється за рахунок водозабору з поверхневих водних об'єктів та підземних водоносних горизонтів.

Централізованим водопостачанням з поверхневих джерел (р. Дніпро, р. П. Буг, р. Синюха, р. Інгул) забезпечені п'ять міст області, серед яких обласний центр – м. Миколаїв.

Після деокупації Снігурівської міської територіальної громади, на початку 2023 року водопостачання м. Миколаєва переведено на водозабір з р. Інгулець,

який відповідно до проекту міської системи водопостачання є резервним джерелом подачі води до міста.

Більшість сільських населених пунктів та райцентрів області для питних потреб користуються виключно підземними водами.

Підземні води, які добуваються на території Миколаївської області, головним чином йдуть на задоволення господарсько-побутових та питних потреб населення.

За станом на 01.01.2022 року, згідно з даними статистичної форми 7-ГР, на території Миколаївської області експлуатуються 1114 свердловин.

Таблиця 4.1.2.2. - Використання та відведення води підприємствами галузей економіки 2023 року, млн м³

Галузь економіки	Використано води	З неї на:		Відведено зворотних вод у поверхневі водні об'єкти		
		побутово-питні потреби	виробничі потреби	всього	у тому числі забруднених	з них без очищення
Електроенергетика	58,790	0,467	58,323	31,742	-	-
Вугільна промисловість	0,225	0,002	0,130	0,198	0,105	0,092
Металургійна промисловість	0,246	0,192	0,054	-	-	-
Хімічна та нафтохімічна промисловість	-	-	-	-	-	-
Машинобудування	1,947	0,095	1,84	1,647	-	-
Нафтогазова промисловість	-	-	-	-	-	-
Житлово-комунальне господарство	22,189	16,405	5,783	15,633	14,538	1,628
Сільське господарство	37,022	0,217	0,471	0,463	-	-
Харчова промисловість	1,157	0,124	1,033	0,122	-	-
Транспорт	0,173	0,111	0,061	0,061	-	-
Промисловість будівельних матеріалів	0,177	0,016	0,162	-	-	-
Інші галузі	2,016	0,719	0,141	0,407	-	-
Всього по області	123,942	18,348	67,998	49,459	14,644	1,720

Станом на 01.01.2024 року для централізованого водопостачання населених пунктів та виробничих потреб підприємств на території Миколаївської області розвідані та затверджені експлуатаційні запаси за 12 родовищами (16 ділянками) підземних вод. Загальна кількість експлуатаційних запасів станом на 01.01.2024 року становить 102,882 тис.м³/добу (23,3% від величини ПРПВ). Приросту запасів у звітному періоді не було.

На одного мешканця області в середньому доводиться 0,094 м³/добу експлуатаційних запасів підземних вод (ЕЗПВ) (прогнозованих ресурсів –

0,404 м³/добу). Однак розподіл ЕЗПВ по адміністративних районах та річкових басейнах вкрай нерівномірний. Основна частина ЕЗПВ належить до басейну р. Південний Буг, де експлуатаційні запаси становлять до 80,0 тис. м³/добу – 77 % від загальної кількості ЕЗПВ. Тут знаходяться 9 ділянок родовищ підземних вод, які розташовані в межах Вознесенського та Первомайського районів. Ступінь освоєння експлуатаційних запасів підземних вод станом на 01.01.2022 – 11 %.

Підземні води Миколаївської області крім господарсько - питного призначення мають бальнеологічне використання (радонові, йодо-бромні, сірководневі термальні води та ін.).

На території області розвідані родовища мінеральних вод різного типу на території м. м. Очаків, Вознесенськ, смт Криве Озеро, Врадіївка, Воскресенськ, Снігурівка, Галицинівка. Більша частина з них не експлуатується.

У районі м. Очакова затверджені Державним Комітетом Запасів СРСР експлуатаційні запаси мінеральних вод палеогенових відкладів в кількості 0,898 тис. м³/добу (протокол № 9421 від 10.02.1989 року родовище не експлуатується).

В північно-західній частині області (Первомайський район) мінеральні природно-столові води приурочені до кристалічних порід докембрію, води з мінералізацією 0,7-1,2 г/дм³, за хімічним складом гідрокарбонатно – сульфатно - хлоридні натрієво-магнієві. Тут також затверджені ДКЗ України запаси мінеральних природних столових вод (протокол № 1306 від 13.07.2007р.) та по родовищу «Кривоозерське-2» (протокол № 2317 від 27.07.2011р.). Обидва родовища експлуатуються.

Експлуатаційні запаси мінеральних природних столових вод у відкладах верхньосарматського підрегіоярису верхнього міоцену по родовищу «Воскресенське» затверджені протоколом ДКЗ України № 2813 від 20.12.2012р. Родовище діюче, розташоване у південній частині області (Миколаївський район).

Ділянка мінеральних лікувально-столових вод Вознесенського родовища розташована у Вознесенському районі області, експлуатаційні запаси затверджені протоколом ДКЗ України № 518 від 29.07.1999р.

Загальний обсяг водовідведення 2023 року склав 53,420 млн м³, що на 1,933 млн м³ (3,6 %) більше порівняно з даними 2022 року. Безпосередньо до поверхневих водних об'єктів за звітний період скинуто 49,459 млн м³ зворотних вод. Доля забруднених стоків у згаданому об'ємі скиду зворотних вод 2023 року склала 29,6 % (табл. 4.1.2.3)

Таблиця 4.1.2.3. - Основні показники використання і відведення води, млн м³

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Забрано води з природних водних об'єктів – всього	233,20	263,810	204,81	95,693	195,049
у тому числі для використання	175,3	227,21	169,11	94,98	123,942
Спожито свіжої води	175,3	227,21	169,11	94,98	123,942

(включаючи морську) з неї на:					
виробничі потреби	97,08	92,95	87,14	69,96	67,998
господарсько-питні потреби	29,15	27,56	26,82	19,44	18,348
зрошення	47,46	105,52	53,60	4,71	36,834
сільськогосподарські потреби	0,436	0,46	0,30	0,341	0,188
ставково-рибне господарство	-	0,72	1,25	0,527	0,574
Втрати води при транспортуванні	76,29	83,696	57,49	14,17	86,214
Загальне водовідведення, з нього:	78,26	72,58	76,62	51,49	53,420
у поверхневій водній об'єкти	75,14	69,16	72,31	48,08	49,460
у тому числі:					
забруднених зворотних вод:	19,66	20,69	20,24	13,29	14,644
з них без очищення	0,053	0,063	0,86	1,34	1,720
нормативно очищених	1,97	1,98	2,10	0,76	0,956
нормативно чистих без очистки	53,50	46,49	49,97	34,04	33,860
Обсяг оборотної, повторної та послідовно використаної води	3353,0	3944,07	3474,85	3458,38	3506,974
Потужність очисних споруд	56,310	65,830	69,98	60,837	60,837

4.2. Забруднення поверхневих вод

4.2.1. Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

Для маловодної Миколаївської області є актуальною проблема забруднення водних ресурсів через скид стічних вод, вирішення якої ускладнюється відсутністю якісної очистки господарсько-побутових стоків.

На підставі звітної документації за формою 2ТП - водгосп (річна), протягом 2023 року 26 водокористувачів здійснювали скид зворотних вод до поверхневих водних об'єктів області, що відповідає даними минулого року.

Загальний обсяг скидів зворотних вод до поверхневих водних об'єктів області 2023 року склав 49,459 млн м³, що порівняно з минулим роком більше на 1,381 млн м³ (2,8%).

Основними за обсягом, у загальному складі зворотних вод, є нормативно (умовно) чисті води без очистки, їх доля дорівнює 68,5 % або 33,860 млн м³(мал.4.2.2.1).

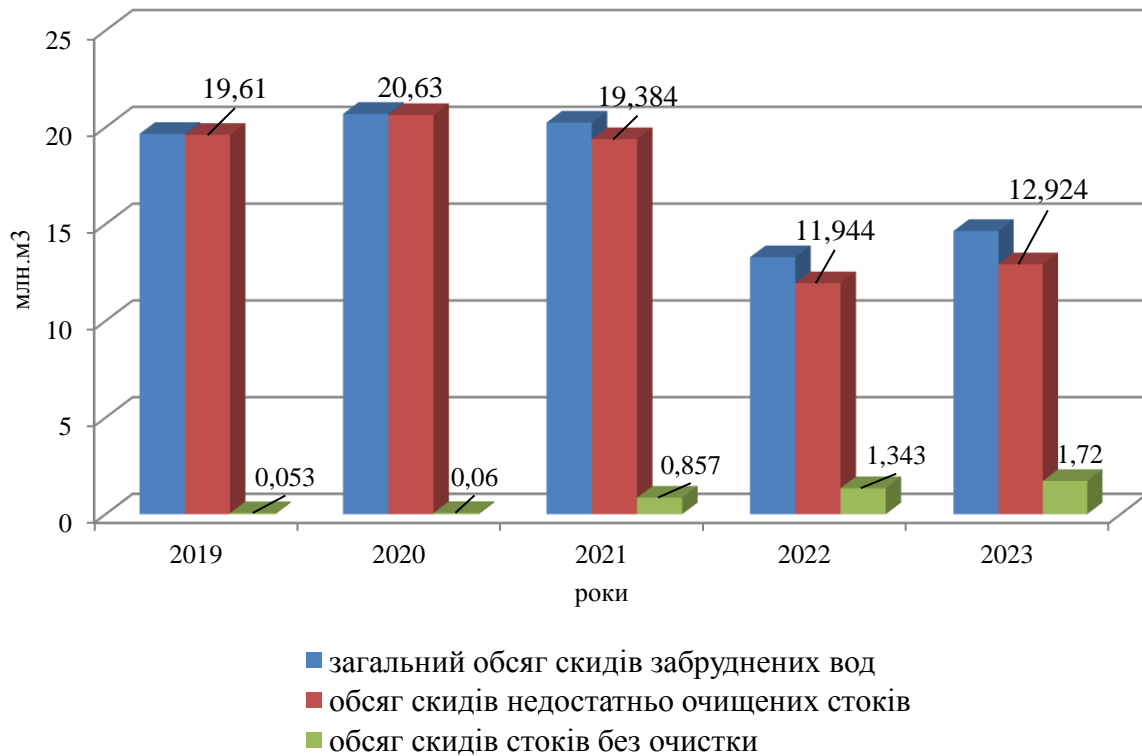
Зворотні води згаданої категорії скидаються переважно підприємствами енергетики та машинобудівної галузі. Це - теплообмінні та продувочні води. Найбільший обсяг скиду нормативно (умовно) чистих без очищення зворотних вод в області здійснює ВП «Південноукраїнська АЕС» ДП «НАЕК «Енергоатом», до складу якого належать Олександрівська ГЕС та Ташлицька ГАЕС. 2023 року об'єм скидів згаданого підприємства дорівнював 31,118 млн м³, що складає 94,3 % від загального об'єму скидів нормативно (умовно) чистих без очищення зворотних вод до поверхневих водних об'єктів області.

Обсяг скиду забруднених стічних вод, порівняно з даними 2022 року, збільшився на 0,98 млн м³ і склав 14,644 млн м³.

За якістю скид забруднених стоків 2023 року складався на:

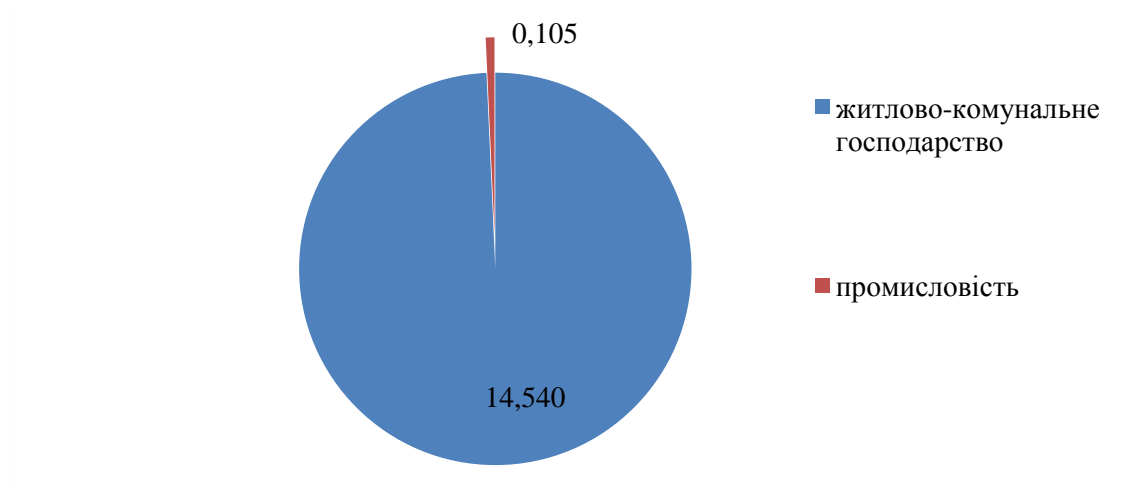
88,3% (12,924 млн м³) з недостатньо очищених стоків (на 0,98 млн м³ більше порівняно з минулим роком) (мал.4.2.1.1.);

11,7% (1,720 млн м³) зі стоків скинутих без очистки (на 0,377 млн м³ більше порівняно з минулим роком) (мал.4.2.1.1.).

Мал. 4.2.1.1. - Динаміка скиду забруднених вод до поверхневих водойм області, млн м³

Якщо подивитись на розподіл обсягів скидів забруднених зворотних вод за сферами діяльності, то доля обсягу скидів даної категорії від підприємств комунальної сфери значно переважає величину загального скиду забруднених вод від підприємств промисловості (мал.4.2.1.2.)

Мал. 4.2.1.2. - Обсяги скидів 2023 року забруднених стічних вод до водних об'єктів області за галузями економіки, млн. м³

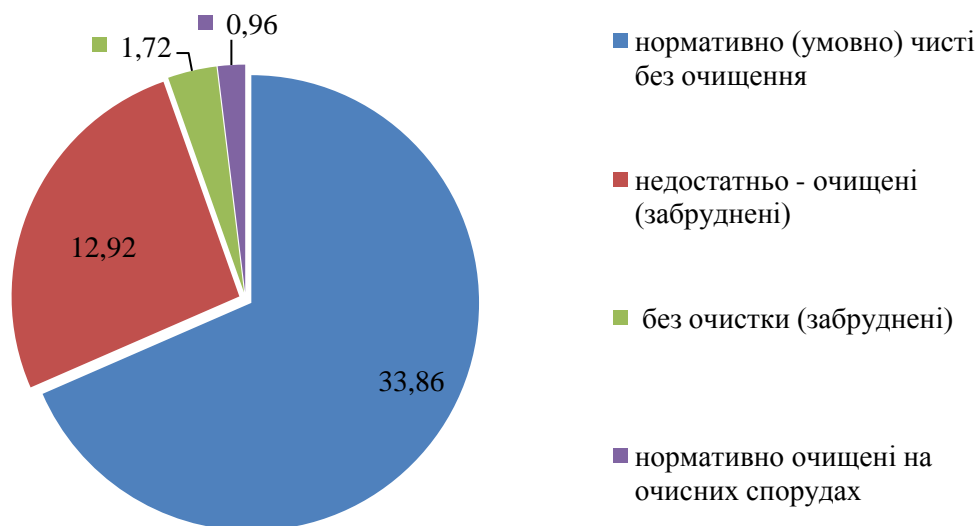
Таким чином слід зазначити, що переважна кількість забруднених стічних вод, які скидаються на території Миколаївської області до водних об'єктів, класифікується, як недостатньо очищені і відводиться підприємствами комунальної сфери.

4.2.2. Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)

Протягом 2023 року очистку господарсько-побутових стоків перед скидом до поверхневих водойм області здійснювали 10 підприємств: МКП «Миколаївводоканал», КП «Міський водоканал» КП «Первомайський міський водоканал», ТОВ «БОС», КП Очаківської міської ради «Очаків -Сервіс», ЦВКГ та ТМ ВП «Південноукраїнської АЕС» ДП «НАЕК «Енергоатом», КП «Прибузьке», КП «Ольшанське», КП «Арбузинський ККП» та ЄСКП «Єланецьводопостач».

Комунальні очисні споруди каналізації існують переважно в обласному та районних центрах. Амортизація очисних споруд каналізації складає від 42% до 62 %.

Згідно з результатами моніторингових досліджень за станом роботи обласних очисних споруд каналізації, майже всі з вказаних об'єктів здійснюють очистку стоків до категорії – недостатньо очищені.

Мал.4.2.2.1. - Об'єми скидів 2023 року зворотних вод до водних об'єктів області, відповідно до класифікації щодо їх якості, млн м³

Дані щодо динаміки скидів забруднених зворотних вод основними забруднювачами водних ресурсів області наведені у таблиці 4.2.2.1.

Таблиця 4.2.2.1. - Основні забруднювачі водних ресурсів області та їх обсяги скиду зворотних вод, млн м³

№ з/п	Назва комунальних підприємств-забруднювачів	2021 рік		2022 рік		2023 рік	
		разом	у т.ч. забруднених стічних вод	разом	у т.ч. забруднених стічних вод	разом	у т.ч. забруднених стічних вод
1.	МКП «Миколаївводоканал» м. Миколаїв	20,707	18,648	11,518	11,518	14,006	14,006
2.	КП «Міськводоканал» Баштанської міської ради м. Баштанка	0,326	0,266	0,034	-	0,182	0,182
3.	КП «Очаківської міської ради «Очаків-Сервіс» м. Очаків	0,263	0,263	0,155	0,155	0,147	0,147
4.	КП «Ольшанське» смт Ольшанське Миколаївський район	0,108	0,108	0,088	0,088	0,101	0,101
5.	КП «Прибузьке», м. Нова Одеса	0,037	0,037	0,023	0,023	0,03	0,03
6.	КП «Первомайськводоканал» м. Первомайськ	1,952	-	1,962	1,230	звіт за формою 2-ТП (водгосп) річна не надано	
7.	КП «Первомайське управління водопровідно – каналізаційного господарства» м. Первомайськ з грудня 2023 року	-	-	-	-	0,130	0,073

Комунальним підприємством, що здійснює найбільший скид забруднених стоків до водних об'єктів в області є **МКП «Миколаївводоканал»**. Це підприємство експлуатує очисні споруди каналізації м. Миколаєва.

Доля скиду зворотних вод МКП «Миколаївводоканал» становить близько 90 % від загального об'єму скидів зворотних вод від всіх підприємств житлово-комунального господарства області.

За формою 2-ТП (водгосп) річна зазначеним комунальним підприємством протягом 2023 року до водних об'єктів (Бузький лиман та р. Вітовка) скинуто 14,006 млн. м³ стічних вод, які класифікуються як забруднені та мають, другий рік поспіль, у своєму складі забруднені зворотні води скинуті без очистки.

Випуск забруднених стоків без очистки здійснюється до р. Вітовка після промивання фільтрів очисних споруд водопроводу м. Миколаєва. 2023 року об'єм цього скиду склав 1,628 млн. м³, що дорівнює 11,6% від загального скиду МКП «Миколаївводоканал» до водних об'єктів області та 63,1 % від загального по області об'єму скиду забруднених зворотних вод цієї категорії (мал. 4.2.2.2., табл. 4.2.2.1).

На стан роботи каналізаційних очисних споруд м. Миколаєва значно вплинули зміни у системі водопостачання міста, що відбулися протягом 2022 - 2023 років.

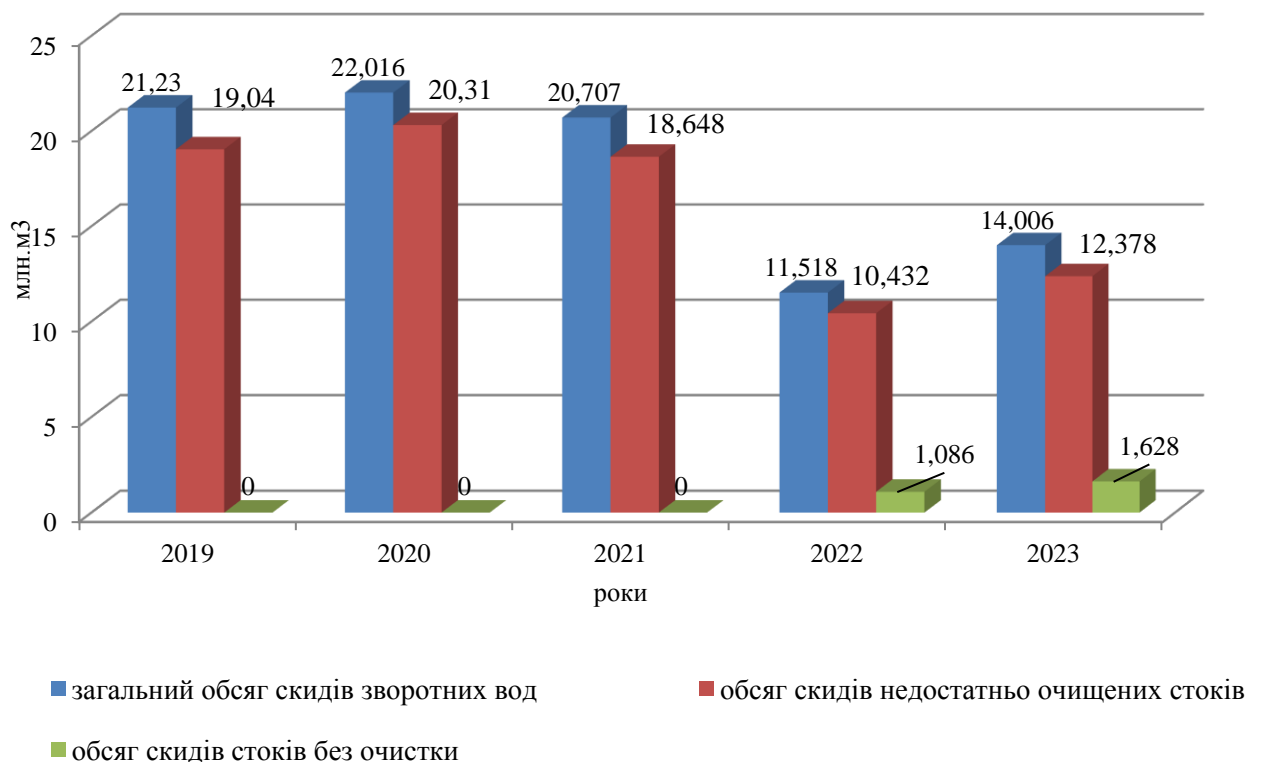
Внаслідок військової агресії російської федерації м. Миколаїв починаючи з квітня 2022 року відрізано від системи водопостачання з р. Дніпро (територія Херсонської області).

Протягом восьми місяців 2022 року населення міста мало змішану систему водопостачання – підземні водозабори (після опріснення, що додатково ускладнило роботу міських каналізаційних очисних споруд внаслідок скиду сольового концентрату до каналізаційної мережі, об'єми надходження якого дорівнюють до 50% від загального об'єму водозабору підземних вод) та води Бузького лиману з мінералізацією від 2,3 – 11,0 г/м³ (перевищення вимог ДСанПіН 2.2.4-171-10 за мінералізацією до 11 разів).

Лише з 2023 року, після звільнення від окупантів Снігурівської міської територіальної громади Баштанського району Миколаївської області, водопостачання м. Миколаєва переведено на резервне джерело – р. Інгулець, яка внаслідок багаторічного скиду високомінералізованих шахтних вод Кривбасу має невідповідну вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10 якість води за показниками жорсткості, мінералізації та хлоридам.

Наразі централізоване питне водопостачання у м. Миколаєві відсутнє.

Все це в комплексі значно погіршило стан каналізаційних мереж міста та негативно вплинуло на якість роботи миколаївських очисних споруд каналізації, які і без додаткового навантаження вимагали реконструкції.

Мал. 4.2.2.2. - Динаміка скиду МКП «Миколаївводоканал» забруднених стоків до вод Бузького лиману, млн м³

Очисні споруди каналізації м. Миколаєва (далі – ОСК), розташовані біля с. Галицинове Миколаївського району на площі 13,7 га. Мають проектну потужність - 118,0 тис. м³/добу. Методи очистки стоків – механічний і біологічний. ОСК експлуатуються з 1973 року, частково реконструйовані за проектом збільшення потужності, розробленим 1985 року.

ОСК м. Миколаєва складаються з: приймальної камери, будиноку ґрат, 2 предаераторів, 3 горизонтальних пісковловлювачів, 4 первинних радіальних відстійників, насосної станції сирого осаду, аеротенку із розосередженим випуском стічних вод, 6 аеротенків - витиснювачів, 3 вторинних радіальних відстійників, прийомного резервуару циркуляційного мулу, блоку насосно-повітродувних станцій, мулових насосних станцій, цеху механічного зневоднювання осаду, 7 мулових майданчиків та адміністративно-лабораторного корпусу.

З метою вирішення проблеми забруднення водних об'єктів області господарсько – побутовими стоками:

рішенням Миколаївської обласної ради від 23.12.2020 № 16 затверджено Комплексну програму охорони довкілля Миколаївської області на 2021 - 2027 роки, де завданням номер один переліку заходів II етапу (2024-2027 роки) її виконання (затвердженого розпорядженням начальника Миколаївської облвійськкадіміністрації від 30.11.2023 № 522-р) визначено реалізацію блоку заходів щодо зменшення обсягів скидання неочищених та недостатньо очищених стоків у водні об'єкти, а саме будівництво, розширення та реконструкція споруд для очищення стічних вод, що утворюються в комунальному господарстві;

рішенням Миколаївської обласної ради від 29.09.2021 № 4 затверджено Обласну програму «Питна вода Миколаївщини» на 2021-2025 роки, в межах якої передбачено комплекс заходів щодо будівництва, реконструкції та ремонту водопровідних та каналізаційних очисних споруд і мереж в області з загальною вартістю реалізації – 1441,5 млн грн.

Крім того, до виконання заходів з реконструкції каналізаційних очисних споруд м. Миколаєва залучено кошти Європейського інвестиційного банку (далі – ЄІБ) в межах реалізації інвестиційного проекту «Розвиток системи водопостачання та водовідведення в місті Миколаїв». Загальна вартість робіт, згідно з проектом, становить 31,08 млн євро, в т. ч. кредит ЄІБ – 15,54 млн євро.

Протягом 2023 року за власні кошти МКП «Миколаївводоканал» встановлено нову аераційну систему на аеротенках-витиснювачах секцій №1 та №2 очисних споруд каналізації міста Миколаєва. Загальна вартість ремонтних робіт склала - 5700,661 тис. грн.

Станом на 01.01.2023 загальна сума коштів, яка була профінансована на реалізацію інвестиційного проекту з початку реалізації (2015рік) - становить 221986,56 тис. грн, з яких: 161449,64 тис. грн- кредитні кошти ЄІБ, 36762,92 тис. грн.- грантові кошти надані за Програмою «Е5Р» між Україною та ЄІБ, 23 774 тис. грн.- власні кошти МКП «Миколаївводоканал». Протягом 2023 року фінансування за інвестиційним проектом не відбувалося.

Негайної реконструкції потребують каналізаційні очисні споруди смт Ольшанське Миколаївського району.

Ці споруди перейшли у спадок смт Ольшанське від Миколаївського гідролізно - дріжджового заводу і розташовані за межами населеного пункту.

За проектом в роботі очисних споруд задіяно два методи очистки стоків: механічний та біологічний (крапельні біофільтри). Після очищення стічні води скидаються до р. Південний Буг у районі села Сапетня. Проектна потужності - 6,0 тис. м³/добу та 2,19 млн м³/рік.

На даний час каналізаційні очисні споруди смт Ольшанське експлуатуються **КП «Ольшанське»** і знаходяться у аварійному стані. Обладнання з біологічної очистки зруйноване, частково здійснюється механічне очищення стоків і як результат, щорічний скид біля 110 тис.м³ забруднених стічних вод до р. Південний Буг (табл. 4.2.2.1).

За даними інструментально - лабораторного контролю Держекоінспекції Південно - Західного округу, майже за всіма показниками якості, стічні води після проходження очистки на очисних спорудах КП «Ольшанське» мають значні перевищення гранично допустимих концентрацій: завислі речовини – перевищення у 7 разів, мінералізація - у 61 раз, сульфати - 34 рази, хлориди – 21 раз.

З метою поліпшення ситуації, що склалася 2015 року виготовлено проектно-кошторисну документацію реконструкції очисних споруд у смт Ольшанське. 2016 року з метою проведення реконструкції Ольшанських очисних споруд Ольшанською селищною радою профінансовано інформаційно-консультативні послуги з реконструкції очисних споруд в розмірі 31,592 тис. грн. 2018 року здійснено коригування проектно - кошторисної документації щодо реконструкції каналізаційних очисних споруд смт Ольшанське (профінансовано на суму 135,29 тис. грн.) Через брак фінансування протягом 2019-2023 років заходи з реконструкції каналізаційних очисних споруд не впроваджувались.

Неефективно працюють введені в експлуатацію 2006 року каналізаційні очисні споруди м. Баштанка Баштанського району, які експлуатуються **КП «Міськводоканал» Баштанської міської ради.**

Очистка стоків – біологічна. Очисні споруди складаються з 4-х відстійників площею 2000 м² і каскаду із 2-х біоінженерних споруд площею 1,6 га.

Відповідно до звіту про використання води за формою 2-ТП (водгосп), протягом 2023 року підприємством скинуто до р. Інгул 182,0 тис. м³ зворотних вод, які класифіковано, як забруднені - недостатньо очищені зворотні води.

Заходи щодо покращення роботи очисних споруд м. Баштанка через брак фінансування протягом 2023 років не здійснювались.

До очисних споруд області, робота яких визнана неефективною, належать очисні споруди м. Очакова, які розташовані біля с. Чорноморка Миколаївського району і експлуатуються **КП «Очаківської міської ради «Очаків-Сервіс».**

2023 року, відповідно до звіту про використання води за формою 2-ТП (водгосп) річна, зазначеним комунальним підприємством до вод Чорного моря скинуто 147 тис. м³ недостатньо очищених стічних вод.

Очисні споруди м. Очаків мають проектну потужність – 18,3 тис. м³/добу при фактичному навантаженні – 0,402 тис. м³/добу. Метод очистки стоків –

біологічний. Основні стадії очистки складаються з коагуляції, відстоювання, фільтрування (швидкі фільтри) та знезаражування рідким хлором.

2014 року з метою запобігання забрудненню Чорного моря через скид недостатньо очищених стоків м. Очакова, ТОВ «Дніпроводпроект» (м. Дніпро), на замовлення Очаківської міської ради, розроблений проект модернізації очисних споруд. Роботи з реконструкції не проводились через відсутність фінансування. Кошти виділяються лише на проведення поточного ремонту, 2023 року на ці потреби витрачено 210,0 тис. грн власних коштів комунального підприємства.

Збудовані 1967 року очисні споруди каналізації м. Первомайська морально та фізично застарілі і вимагають реконструкції, експлуатаційне підприємство – КП «Первомайський міський водоканал», яке з грудня 2023 року реорганізоване у **КП «Первомайське управління водопровідно – каналізаційного господарства»**

Очисні споруди м. Первомайська розташовані на відстані 10 км від міста і займають площу 22,5 га, проектна потужність становить 30,0 тис. м³/добу, фактичне навантаження – 3,4 тис. м³/добу.

Основною стадією очистки є відстоювання попередньо очищених механічними засобами стоків у системі біоставків з наступним скидом до р. Південний Буг.

Система водовідведення складається із самотливних каналізаційних мереж, напірних колекторів та каналізаційних насосних станцій. За десятки років експлуатації колекторів та каналізаційних насосних станцій обладнання практично не змінювалось, а споруди капітально не ремонтувались. Каналізаційні насосні станції потребують негайного ремонту з виконанням необхідних заходів для запобігання аварійних та техногенних ситуацій. Зношеність основних фондів очисних споруд каналізації становить 90%.

Заходи з реконструкції каналізаційних очисних споруд м. Первомайськ відповідають цілям та задачам Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2021 - 2027 роки (перелік заходів II етапу (2024-2027 роки) та підпадають під реалізацію заходів 1.1 та 1.2 блоку програми «Зменшення обсягів скидання неочищених та недостатньо очищених стоків до водних об'єктів».

Протягом 2023 року через брак фінансування заходи щодо реконструкції каналізаційних очисних споруд м. Первомайська не здійснювались.

У м. Нова Одеса очистку стічних вод здійснює **комунальне підприємство «Прибузьке»**. Очисні споруду введені в експлуатацію в 2009 року. Проектна потужність очисних споруд каналізації становить 0,2 тис. м³/добу, фактична – 0,147 тис. м³/добу, метод очистки стоків – біологічний на камерах аерації. Після біологічної очистки стоки надходять до блоку знезараження (електроліз). Відпрацьований активний мул накопичується на спеціальних майданчиках.

Очисні споруди потребують реконструкції. Зворотні води, які скидаються КП «Прибузьке» класифікуються, як «недостатньо очищені».

2023 року, згідно зі статистичною формою 2 - ТП (водгосп) комунальним підприємством скинуто до р. Південний Буг 30,0 тис. м³ забруднених стічних вод (табл. 4.2.2.1).

Протягом 2018-2019 років, переважно за рахунок місцевого бюджету, для покращення роботи станції повної біологічної очистки здійснено гідродинамічну очистку аеротенків, приймального резервуару, 400 м каналізаційної мережі по вулиці Кухарєва, внесено до аеротенків та відвідний канал біологічних препарат «Тамір», придбано новий аератор, 3 фекальні насоси, налагоджено роботу аераторів у автоматичному режимі, відновлена та переведена у автоматичний режим робота вентиляційної системи, з метою дотримання температурних умов та забезпечення ефективної роботи біологічної очистки встановлено автоматичне опалення. Протягом 2020-2023 років фінансування заходів щодо покращення роботи очисних споруд каналізації м. Нова Одеса не здійснювалось.

До каналізаційних очисних споруд, які стабільно працюють в області, віднесено ТОВ «Біологічні очисні споруди» (м.Вознесенськ), ВП «Южно-Українська АЕС» (цех водопровідно-каналізаційного господарства і теплових мереж), КП «Арбузинський ККП» та ЄСКП «Єланецьводопостач».

Очисні споруди м. Вознесенськ знаходяться на відстані 15 км від міста, біля села Ракове і експлуатуються ТОВ «Біологічні очисні споруди» (далі - ТОВ «БОС»).

Очисні споруди каналізації м. Вознесенськ мають потужність 8,5 тис м³/добу та складаються з приймальної камери, 4-х пісковловлювачів, 10-ти освітлювачів, 3-х секцій аеротенків трьохкоридорних, 10-ти вторинних відстійників, 4-х контактних резервуарів, 4-х ступенів біологічних ставків, дамби. При очищенні стічних вод задіяно механічні та біологічні методи очистки. Після очистки стоки відводяться до р. Південний Буг.

Ефективність роботи ТОВ «БОС» відповідає нормативним показникам.

На підставі звіту за формою 2-ТП (водгосп) річна, 2023 року ТОВ «БОС» до р. Південний Буг скинуто очищених стоків в об'ємі 601,0 тис м³, що на 75,0 тис. м³ (на 12,5 %) більше у порівнянні з даними минулого року.

У м. Южноукраїнськ ВП «Південноукраїнська АЕС» (цех водопровідно-каналізаційного господарства і теплових мереж) має на балансі очисні споруди каналізації – комплекс споруд, які забезпечують механічну та біологічну очистку стічних вод міста Южноукраїнська і об'єктів промислової зони атомної електростанції (І та ІІ етапи очистки). Третій етап – знезараження очищених стічних вод і доочистка в біоставках. Після повної біологічної очистки вода перекачується в Ташлицьке водосховище (технічну водойму).

Проектна потужність очисних споруд становить 38,2 тис. м³/добу, фактична – 32,6 тис. м³/добу. Ефективність очистки стічних вод відповідає нормативним показникам. Скидання стічних вод здійснюється до Ташлицького водосховища – ставка-охолоджувача Південноукраїнської АЕС. 2023 року цей обсяг склав 1964,5 тис.м³.

Очисні споруди смт Арбузинки, які експлуатуються комунальним підприємством «Арбузинський ККП», введені в експлуатацію 2012 року. Їх проектна потужність становить 0,3 тис. м³/добу. Очистка стоків – біологічна (на автоматичному пристрої «Biotal-300BT»). ОСК складаються з наземної та підземної частин. Підземна частина – залізобетонна ємність, в якій розташовуються: приймальна камера; три реактори очистки стоків (SBR-I – III); мулова камера; біофільтр; резервуар чистої води; установка зневоднення мулу.

Наземна частина: приміщення повітродувної, контрольний колодязь і оголовок (водорозподільний канал).

Стан ОСК, за даними управління житлово - комунального господарства Миколаївської облдержадміністрації, класифікується, як задовільний.

2023 року відповідно до звіту за формою 2-ТП (водгосп) річна комунальним підприємством «Арбузинський ККП» до р. Арбузинка скинуто нормативно очищених стічних вод в об'ємі 11,0 тис м³

У смт Єланець очисні споруди знаходяться на балансі підприємства ЄСКП «Єланецьводопостач». ОСК експлуатуються з 1988 року. В 2011 року повторно введені в експлуатацію після реконструкції.

Проектна потужність очисних споруд каналізації становить 0,2 тис. м³/добу, фактична – 0,043 тис. м³/добу, очистка стоків – біологічна. Очисні споруди складаються з: 4-х відстійників, 4-х біоінженерних споруд (типу біоплато), напірного скидного колектора, майданчиків для складування осаду та мулу, пісколовки; колодязів з регуляторами рівнів та витрат, мережі подачі та відводу стічних вод. Стічні води після очищення накопичуються на біоплато.

За даними управління житлово - комунального господарства Миколаївської облдержадміністрації згадані очисні споруди знаходяться у задовільному стані .

Практично на всіх каналізаційних очисних спорудах застосовується класична двоступенева схема очищення стічних вод, це механічна і біологічна відповідно.

Згідно з результатами аналізу статистичної звітності за формою 2-ТП (водгосп) річна, 2023 року шість з десяти комунальних підприємств області здійснювали скид недостатньо очищених стічних вод до природних водних об'єктів області.

Загалом стан каналізаційних очисних споруд області не відповідає нормативним вимогам, їх виробнича потужність подекуди перевищує обсяги пропущеної через них стічної води, а застаріла технологія очистки стоків не дозволяє досягти нормативних показників якості. Більше 60 % споруд потребують реконструкції, удосконалення технологічного процесу, переобладнання тощо.

Практично на всіх очисних спорудах застосовується класична двоступенева схема очищення стічних вод, це механічна і біологічна відповідно.

Стосовно здійснення очищення стічних вод на промислових підприємствах області зазначаємо, що найбільша їх кількість зосереджена у м. Миколаєві, де скид господарсько-побутових та промислових стоків здійснюється переважно на міські очисні споруди (МКП «Миколаївводоканал»).

Одним із проблемних питань в галузі водокористування є необхідність впровадження на підприємствах молокопереробної галузі власних локальних очисних споруд предочистки.

З існуючих в області підприємств з переробки молочної сировини лише два підприємства мають власні очисні споруди:

ПАТ «Баштанський сирзавод» – локальні очисні споруди каналізації біологічного очищення зі скидом стоків до комунальної каналізаційної мережі;

ПАТ «Лакталіс - Україна» - локальні очисні споруди каналізації з предочистки перед скидом до міської каналізаційної системи.

Крім того, в області існує проблема очищення зливових вод перед їх скидом до природних водойм.

За даними управління, у містах області (м. Миколаїв, м. Южноукраїнськ, м. Новий Буг, м. Первомайськ, м. Вознесенськ) мережі зливної каналізації експлуатуються без очисних споруд та оформлення відповідної дозвільної документації на скид стічних (зливових) вод.

Скид кар'єрних вод (в тому числі дощового стоку) до водойм області з перевищенням нормативів гранично допустимих концентрацій, відповідно до звітності за формою 2-ТП (водгосп) річна, протягом 2023 року здійснювали три підприємства:

ТОВ «Вознесенська торгово – промислова компанія» (с. Трикрати Вознесенського району) - в об'ємі 11,0 тис.м³ до річки Арбузинка (басейн річки Південний Буг);

ПрАТ «Микитський гранітний кар'єр» - в об'ємі 92,0 тис.м³ до річки Південний Буг;

ДП «Підприємство Державної кримінально - виконавчої служби України» № 93- в об'ємі 2,0 тис. м³ до річки Вісунь.

Загальний об'єм скиду до водойм області від діяльності підприємств добувної промисловості 2023 року складає 105,0 тис.м³ і класифікується за якістю, як забруднений з якого скинуто: без очистки – 92,0 тис.м³ стоків; недостатньо очищені стоки – 13,0 тис.м³

Проблема забруднення вод в Миколаївській області додатково ускладнюється через скид високомінералізованих шахтних вод Кривбасу до р. Інгулець.

Кожен рік до р. Інгулець, яка є притокою Дніпра, скидаються близько 11 млн м³ шахтних вод Кривбасу з мінералізацією до 4000 мг/л. Це порушує біологічну і гідрохімічну рівновагу екосистемі річки, внаслідок чого водойма практично повністю втратила свою здатність до самоочищення.

Необхідність утилізації надлишкових шахтних вод Кривбасу визнана, як гостра екологічна проблема державного рівня. Її заручниками є мешканці трьох областей.

Для Миколаївської області це стало причиною погіршення водогосподарських умов у Баштанському районі (Снігурівська міська територіальна громада).

Близько 112 тис. га сільськогосподарських угідь, що складає 60% загальної кількості зрошувальних земель області, залежать від якості води річки Інгулець, яка є джерелом водозабору однієї з найбільших та потужніших зрошувальних систем в країні – Інгулецької зрошувальної системи.

З метою прийняття збалансованого рішення щодо існування господарської діяльності, яка пов'язана з використанням вод р. Інгулець та збереження природної екосистеми водойми, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.12.2021 № 1802-р затверджено План управління шахтними водами Кривбасу (далі - План).

За цим Планом, до впровадження альтернативної системи управління шахтними водами, передбачено здійснення заходу щодо екологічного оздоровлення р. Інгулець шляхом промивання русла дніпровською водою

протягом зрошувального періоду. Регламент проведення заходу розробляється та затверджується Держводагентством спільно з Мінагрополітики та Національною аграрною академією, відповідно до пункту 21 Плану.

2023 року води річки Інгулець на території Миколаївської області задіяні, як резервне джерело господарсько - побутового водопостачання м. Миколаєва, що вимагає обмеження обсягів скидів шахтних вод Кривбасу до р. Інгулець.

4.3. Сан поверхневих вод

4.3.1. Хімічний стан масивів поверхневих вод

На підставі Водного кодексу України державне управління водними ресурсами здійснюється за басейновим принципом.

Відповідно до ст. статті 13¹ Водного кодексу України на території України встановлено 9 районів річкових басейнів, в межах яких, для проведення моніторингу за станом природних вод виділяються окремі масиви поверхневих та підземних вод.

Згідно з Методикою визначення масивів поверхневих та підземних вод, що затверджена наказом Міндовкілля від 14.01.19 № 4 та зареєстрована у Мін'юсті від 22.03.2019 №287/33258, масиви поверхневих вод є - поверхневими водними об'єктами або їх частинами, для яких встановлюються екологічні цілі та які використовуються для оцінки досягнення цих екологічних цілей.

Визначення масивів поверхневих вод є складовою аналізу характеристик району річкового басейну (далі - РРБ), здійснюється для точного опису стану поверхневих вод і ґрунтується на географічних та гідрологічних показниках, а також інформації щодо основних антропогенних впливів на кількісний та якісний стан поверхневих і підземних вод, економічному аналізі водокористування та результатах виконання програми державного моніторингу вод.

Стратегічною екологічною ціллю для всіх РРБ є досягнення/підтримання «доброго» екологічного та хімічного станів масивів поверхневих вод та «доброго» хімічного та кількісного станів масивів підземних вод. Для штучних масивів поверхневих вод (далі - ШМПВ) та істотно змінених масивів поверхневих вод (далі - ІЗМПВ) стратегічною екологічною ціллю є досягнення/підтримання «доброго» екологічного потенціалу та «доброго» хімічного стану.

Визначення масивів поверхневих вод здійснюється суб'єктами державного моніторингу вод, що встановлені Порядком здійснення державного моніторингу вод, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року № 758 (далі – Порядок).

Відповідно до пункту 6 Порядку, суб'єктом моніторингу поверхневих вод є Держводагентство, на території Миколаївської області це - водогосподарська організація Регіональний офіс водних ресурсів у Миколаївській області (лабораторія моніторингу вод та ґрунтів).

Протягом 2023 року лабораторія моніторингу вод та ґрунтів Регіонального офісу водних ресурсів у Миколаївській області, відповідно до Програми державного моніторингу вод, затвердженої наказом Міндовкілля від 17.01.2023

№ 27, виконувала діагностичний та оперативний моніторинг поверхневих вод області за 15 створами.

Район басейну річки Південний Буг:

річка Південний Буг (операційний моніторинг): питний водозабір смт. Побузьке (Кіровоградська обл.), с. Олексіївка (питний водозабір м. Південно-Українськ), м. Вознесенськ (питний водозабір м. Вознесенськ);

річка Південний Буг (діагностичний моніторинг): Національний природний парк «Бузький Гард», с. Мигія, нижче м. Первомайськ, 136 км, у межах с.Олександрівка; 51 км, скид з КП «Прибузьке», м. Нова Одеса;

річка Синюха (операційний моніторинг), питний водозабір м. Первомайськ;

Бузький лиман (діагностичний моніторинг), 0,5 км, скид МКП «Миколаїводоканал»

річка Інгул (операційний моніторинг): Софіївське водосховище (питний водозабір м. Новий Буг), с. Отрадне (питний водозабір м. Баштанка).

річка Інгул (діагностичний моніторинг), міст на р. Інгул у межах села Привільне.

Район басейну річки Дніпро:

річка Інгулець (операційний моніторинг), технічний водозабір м. Миколаїв.

річка Висунь (діагностичний моніторинг): с. Лагодівка, 25 км від гирла (впадіння в річку Інгулець), в районі містка.

Балка Добра (діагностичний моніторинг), с. Новоюр'ївка.

Періодичність відбору проб – щомісяця.

Зведені дані досліджень за 2023 рік у контрольних створах водних об'єктів регіону господарського-побутового призначення представлено у таблиці 4.3.1.1.

Дослідження проводились за 36 фізико-хімічними показниками, залізом загальним та марганцем, перевищення гранично допустимих концентрацій (далі – ГДК) відображені у таблиці 4.3.1.2.

Також, проводилась консервація, пробопідготовка та екстракція для подальшого дослідження за пріоритетними речовинами та важкими металами в лабораторії Дністровського БУВР.

За отриманими результатами досліджень по 53 показникам пріоритетних забруднюючих речовин (пестицидів, алкілфенолів, поліароматичних вуглеводнів, галогенованих вуглеводнів, трихлорбензолів) та 9 показникам важких металів (кадмій, ртуть, свинець, нікель, мідь, цинк, хром, миш'як, алюміній), мали місце перевищення ГДК для водойм рибогосподарчого призначення за показником хрому в деяких випадках в 2-3 рази, що також відображено в таблиці. Пріоритетні синтетичні забруднюючі речовини, вказані вище, знаходяться в нульових значеннях, чи в межах ГДК, або взагалі не нормуються.

Таблиця 4.3.1.1 Середньорічні концентрації забруднюючих речовин у контрольних створах водних об’єктів регіону господарського-побутового призначення за інформацією Регіонального офісу водних ресурсів у Миколаївській області 2023 року(мг/дм³)

Місце спостереження за якістю води	Показники складу та властивостей													
	Завислі речовини	БСК ₅ /БПК _п мгО ₂ /дм ³	Мінералізація (сухий залишок)	Сульфати	Хлориди	Амоній сольовий	Нітрати	Нафтопродукти	ХСК, мгО ₂ /дм ³	Розчинений кисень мгО ₂ /дм ³	Фосфати	Марганець	Залізо	Нітри
Контрольні створи водного об’єкту господарського-побутового призначення														
р.Синюха(л.притока р.П.Буг), 10 км,питний в/з м. Первомайськ, вище міста	8,07	1,67/2,22	615,92	77,97	58,67	0,07	2,68	0,01	25,34	9,38	0,44	0,035	0,095	0,05
237 км. смт. Побузьке р.П.Буг, питний водозабір	9,53	3,59/4,77	409,00	33,87	50,26	0,09	0,98	0,01	23,50	10,52	0,22	0,045	0,112	0,02
153 км, с. Олексіївка, питний в/з м. Южноукраїнськ	6,90	2,25/3,00	540,83	75,20	58,14	0,06	1,85	0,01	19,61	10,03	0,41	0,042	0,071	0,04
97 км, ,пит. в/з м. Вознесенськ 2 км до в’їзду в м. Вознесенськ по трасі з м. Миколаїв	6,03	1,87/2,48	657,33	137,44	77,46	0,06	1,60	0,01	22,57	8,96	0,45	0,031	0,051	0,04
163 км, Софіївське водосховище (питний водозабір м. Новий Буг) р. Інгул, .Софіївка	18,37	2,37/3,16	1505,42	528,53	171,22	0,11	3,15	0,01	32,35	11,56	0,71	0,039	0,069	0,05
р.Інгул,103 км питний в/з м. Баштанка с. Отрадне	15,30	2,07/2,75	1579,75	548,20	188,48	0,08	3,13	0,01	28,52	8,70	0,78	0,036	0,079	0,03

Таблиця 4.3.1.2. Результати державного моніторингу поверхневих вод 2023 року

Назва водного об'єкта	Кількість державних моніторингових створів спостереження, од.		Відібрано та проаналізовано проб води, од.	Кількість показників, од.	Кількість випадків та назва речовин з перевищенням ГДК, од.
	усього	у тому числі з перевищенням ГДК			
Регіональний офіс водних ресурсів у Миколаївській області					
р. Південний Буг	6	6	проб - 72 визначень -1404	36	3 - рН, 36 - ХСК, 15 -БСК ₂₀ , 2 – марганець, 6 -магній, 1-ужність, 3 –жорсткість
р. Інгул	3	3	проб -36 визначень - 900	36	4 - рН, 24 – ХСК, 2- розчинений кисень, 9 -БСК ₂₀ , 2 - марганець, 24 -магній, 4 – натрій, 6 - лужність, 18 - сульфати, 24- жорсткість, 24 - сухий залишок
р. Синюха	1	1	проб -12 визначень - 432	36	1 - рН, 12 – ХСК, 2 -БСК ₂₀ , 1- кольоровість, 6 -магній, 9 - лужність,1 - жорсткість
р. Інгулець	1	1	проб -9 визначень -324	36	1 - рН, 1- розчинений кисень, 3- кольоровість, 9 - ХСК, 7 -БСК ₂₀ , 8 -магній, 2- кальцій, 9– натрій, 8 – жорсткість, 8 - сухий залишок, 8 - сульфати, 7- хлориди, 2 - залізо загальне
р. Висунь	2	-	проб -18 визначень -54	3	-
Балка Добра	1	-	проб- 9 визначень -27	3	-
Бузький лиман	1	-	проб -7 визначень -21	3	-

4.3.2. Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод

Географічне положення та рівень урбанізації обумовлює інтенсивність антропогенного навантаження на гідроекосистеми. Економіка прилеглих регіонів має вирішальне значення в процесах формування та динаміки внутрішньоводоймних процесів у поверхневих водах.

Враховуючи необхідності збереження екологічної рівноваги проблема забезпечення населення достатньою кількістю чистої води залишається актуальною та першочерговою на довготривалу перспективу.

На території Миколаївської області водні об'єкти належать до трьох районів водних басейнів: річки Дніпро, річки Південний Буг та річок Причорномор'я.

Одним із індикаторів стану поверхневої водойми є різноманіття її гідробіоценозу.

В результаті інтенсивного гідробудівництва минулого століття суттєво змінилися умови існування гідробіонтів на всій протяжності таких річок, як Дніпро та Південний Буг.

Проблема особливості формування екосистеми природних водних об'єктів з трансформованим природним стоком завжди була доволі актуальною. Особливої значимості ці питання набули у другій половині минулого століття, яке ознаменувалося широким розмахом гідробудівництва на великих річках України.

Наслідком такого антропогенного втручання у природні процеси річок, стали кардинальні зміни абіотичних і, як наслідок, біотичних параметрів середовища існування гідробіонтів. При цьому важливо відмітити, що процес трансформації річкової системи відбувався поступово і був дещо розтягнутим у часі і просторі по мірі введення в експлуатацію кожного з водосховищ, які будувались каскадно.

З огляду на попередній багаторічний досвід вивчення внутрішніх водойм різних регіонів країни, можна сформулювати наступну загальну послідовність становлення їх біологічного режиму під впливом трансформаційних процесів, які мають незворотній характер.

Гідрологічний режим зарегульованої та незарегульованої частин водотоку формується і визначається одночасно у відповідності до заповнення збудованого каскаду водосховищ і встановлення обґрунтованого технологічного режиму спрацювання рівня води в процесі її використання.

Формування фізико-хімічного режиму в загальних рисах завершується мінералізацією органічної речовини затоплених ґрунтово - рослинних субстратів створених водосховищ (терміни такого процесу звично тривають 1-2 роки) з подальшим її транспортуванням до незарегульованої гирлової системи, де також відбуваються відповідні зміни.

На незарегульованих ділянках річкової системи зміни орієнтовані на зниження чисельності певних угруповань риб внаслідок погіршення умов відтворення через кардинальні зміни абіотичних факторів середовища, головним чином природного гідрологічного режиму трансформованої річкової системи. Така об'єктивна реальність суттєво впливає на абіотичні параметри середовища і є фоном для біотичних трансформацій, де гідробіологічний режим має велике значення.

Результати досліджень останніх років свідчать про розвиток фітопланктону у Бузькому лимані, який характеризується порівняно високими показниками біомаси та чисельності, а його видовий склад складається з 5-7 систематичних груп водоростей. Якісна структура фітопланктону залежить від взаємовпливу прісноводного стоку Південного Бугу. Наслідком таких надходжень, які обумовлені більшою мірою впливом згінно-нагінних явищ, є проникнення морських форм планктонних водоростей, переважно з групи діатомових. В свою чергу, при суттєвих згонах прісної води відбувається закономірне збагачення

видового складу за рахунок прісноводних форм синьо-зелених та зелених водоростей.

Оснoву чисельності фітопланктону, як у Бузькому лимані, так і у пониззі Південного Бугу формує група синьо-зелених водоростей. Встановлено, що у Південному Бузі їх частка знаходиться на рівні 88,7-90,1%.

Протягом останні років спостерігається тенденція до збільшення періоду «цвітіння» вод переважно в межах міської акваторії Бузького лиману.

Це явище, насамперед, обумовлене підвищенням температурного режиму в осінній період та наявністю забрудненого стоку, який надходить до вод Бузького лиману через недостатню ефективність очистки каналізаційних стічних вод та дощового стоку м. Миколаєва.

Зоопланктон Бузької системи та Дніпровського лиману представлений комплексом з 62 представників пелагічних безхребетних з чотирьох основних груп (коловертки -41%, веслоногі ракоподібні -27%, гіллястовусі ракоподібні -16% та представники тимчасового планктону -16%). Біомаса і якісна структура зоопланктону суттєво впливає на формування чисельності поповнення промислових стад риб регіону, що в свою чергу обумовлює рентабельність промислового рибальства.

Найвищі біомаси зоопланктону відмічаються у літній період. Кількісний склад літнього зоопланктону утворюється за рахунок розвитку коловерток – до 76% від загальної чисельності і до 46,5% від загальної біомаси. За щільністю домінує дрібний вид *Filinia longiseta*.

Зообентос Бузької системи представлений олігохетами, хірономідами, ракоподібними та молюсками. Серед олігохет найбільшою чисельністю представлені родини *Naididae* та *Tubificidae*, а у хірономід – *Chironominae*. Ракоподібні представлені в основному амфіподами, де домінуюче положення займають *Gammaridae*. Значимість *Cumacea* та *Corophiidae* є невисокою. Інші групи таксономічно менш різноманітні.

Дослідження зоопланктону р. Південний Буг та Олександрівського водосховища проведені у 1989–1990, 1993, 2009 та 2021 роках показали, що видовий склад зоопланктону впродовж цього періоду не зазнав помітних змін. Загальний рівень розвитку залишився невисоким.

Можна також зазначити, що після зарегулювання, у донній фауні пониззя Південного Бугу відбулись істотні зміни, які виражаються в помітній зміні домінуючого комплексу на молюсково-олігохетний, зменшенні видового багатства, різноманіття угруповань та спрощенні структури домінування — різноманіття.

За даними спостережень 2010–2021 рр. у верхній течії Південного Бугу мешкають сазан, лящ, карась, лин, плоскирка, плітка, краснопінка, головень, верховодка, пічкур, вівсянка, гірчак, щука, окунь, йорж, щипівка, в'юн, бички. У середній течії, крім зазначених риб, трапляються також марена, білизна, підуст, судак, сом та минь. У нижній течії рибне населення поповнюється вирезубом, який останнім часом зустрічається дуже рідко. З Дніпровсько-Бузького лиману та Чорного моря сюди заходять деякі прохідні й напівпрохідні риби — осетер, севрюга, тюлька, оселедець, пузанок, тарань, шемай, рибець, чехоня, вугор, судак

морський, перкаріна і деякі інші. Однак вище с. Олександрівки вони не піднімаються через наявність греблі.

Другою за величиною на території області є р. Інгул (притока р. Південний Буг), протяжність якої на території області становить 179 км.

Відповідно до даних Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена Академії Наук України, ступінь порушеності заплави Інгула становить близько 85%, ступінь порушеності русла – 60%. Проте основа природної екосистеми зберіглася. Зберігся і генофонд флори і фауни. Так, тільки риб, в цілому по всіх розрізах, констатовано 19 видів. Залишилася і значна здатність біоценозів до самовідновлення.

Аналіз гідробіологічного режиму найбільших водних об'єктів області показав, що відносно високі показники залишкових біомас фітопланктону, зоопланктону та «м'якого» зообентосу вказують на існування у водоймі досить потужного потенціалу кормового ресурсу, який за нашого часу аборигенною іхтіофауною використовується не достатньою мірою. Це є гарною передумовою для збільшення чисельності відповідних представників промислової іхтіофауни, які б могли ефективно використовувати надлишковий кормовий потенціал водойми.

Але ж разом з тим, спостерігаються значні зміни у видовому різноманітті аборигенної іхтіофауни, її чисельність помітно зменшилась. Це свідчить про наявність істотних змін у природній екосистемі поверхневих вод області. Збільшення процентного відношення солоних за якістю вод, зарегульованість стоку, зменшення водності через погодні умови - все перелічене в комплексі впливає на якість водних об'єктів, зменшує кількість прісноводних поверхневих джерел.

На території області налічується 279 малих річок загальною довжиною 4348,388 км.

Малі річки – один із важливих компонентів природного середовища, вони мають велике значення у житті та господарській діяльності людей. Їхні водні ресурси є складовою частиною загальних водних ресурсів і часто бувають основним, а інколи і єдиним джерелом місцевого водозабезпечення, що визначає розвиток і розміщення місцевих водокористувачів.

Малі водотоки і річки формують водні ресурси, гідрохімічний склад та якість води середніх і великих річок.

Найбільшою проблемою малих річок області є надмірне розорення їх водозабірних територій. Внаслідок чого змінюється їх водний режим та гідрографія річкової мережі.

Гідрологічні умови малих річок особливо погіршуються під час літніх злив, коли разом з дощовими водами до річок попадають величезні маси змитого ґрунту і вони перетворюються на будні потоки. Мули пригнічуюче діють на вищу рослинність і на коловодних тварин та рибне населення.

Піщані, піщано-галечні та піщано-черепашкові біотопи, звичайно характерні для степових річок Миколаївщини, як і зони заростей вищої водної рослинності – все зараз занесене мулом. Аналіз гідробіологічних проб свідчить про надзвичайну збідненість рослинних і тваринних ценозів. Раніше такі багаті в фауністичному

відношенні малі річки Миколаївщини зараз вражають бідністю видового складу, де зустрічаються тепер тільки дуже витривалі організми – синьозелені водорості, нематоди, олігохети, легеневі молюски, жуки, клопи та личинки двокрилих. Рибне населення в основному представлене такими видами, як пучкур, триголкова колючка та срібний карась.

Негативним фактором, який значно впливає на стан малих та середніх річок Миколаївщини, є значна їх зарегульованість через створення великої кількості ставків. Швидкість течії в цих запрудах часто близька до нулевої, що спричиняє розвиток процесів евтрофування. До того ж, внаслідок величезного випаровування з водного дзеркала ставків, річки стають маловодними, відмічається пересихання та збільшення мінералізації води.

На незрегульованих ділянках річкової системи зміни орієнтовані на зниження чисельності певних угруповань риб внаслідок погіршення умов відтворення через кардинальні зміни абіотичних факторів середовища, головним чином природного гідрологічного режиму трансформованої річкової системи. Така об'єктивна реальність суттєво впливає на абіотичні параметри середовища і є фоном для біотичних трансформацій, де гідробіологічний режим має велике значення.

Вплив на екологічний стан масивів поверхневих вод області внаслідок підриву греблі Каховської ГЕС.

Окремо слід зазначити про негативний вплив на стан водотоків області внаслідок підриву 06.06.2023 греблі Каховської ГЕС, що розташована на річці Дніпро (5 км від м. Нова Каховка Херсонської області). Це призвело до неконтрольованого скиду води Каховського водосховища та затоплення населених пунктів та прибережних територій Херсонської та Миколаївської областей.

Через підняття рівня на водних об'єктах області у Миколаївській області затоплено території 31 населеного пункту у Баштанському та Миколаївському районах. За даними територіальних громад, затоплені землі сільськогосподарського значення загальною площею 371 га.

Моніторинг стану поверхневих вод та ґрунтів у місцях підтоплення здійснювався спеціалістами Державної екологічної інспекції Південного-Західного округу протягом періоду 06.06.2023-31.12.2023

В результаті здійснено 164 виїзди для відбору проб. За цей час було відібрано 175 проб (у тому числі 10 проб у рамках кримінального провадження, 8 внаслідок реагування на скарги, 2 через замори) поверхневої води у місцях підтоплення, та проведено 1856 визначень забруднюючих речовин. Також, проведено 29 проб ґрунту (у тому числі 4 у рамках кримінального провадження) та виконано 176 вимірювань забруднюючих речовин. На підставі проведених вимірювань забруднюючих речовин у ґрунтах об'єкту ПЗФ «Івано – Кепине» проведено розрахунок збитків на суму 489 млн. 376 тис. 800 грн.

Під час моніторингу поверхневих вод виявлено перевищення вмісту забруднюючих речовин у поверхневих водах:

р. Інгулець: азот амонійний – мін. в 2,02 рази 07.06.23 та макс. в 5,2 рази 21.07.23; Нітриту – мін. в 2,26 раз 07.06.23 та макс. в 2,34 рази 08.06.23; хлориди

– мін. в 1,49 рази 08.06.23 та макс. в 7,87 раз 04.07.23; фосфати – мін. в 1,36 раз 06.07.23 та макс. в 2,09 раз 21.07.23; розчинений кисень – мін. в 1,11 раз 13-17.06.23, 29.06.23 та макс. у 3 рази 27.06.23; БСК5 – мін. в 1.06 рази 16.06.23 та макс. в 4,35 раз 06.07.23; залізо – мін. в 2,4 рази 14.07.23 та макс. у 7 разів 08.06.23; ХСК – мін. в 1.18 раз 21.07 та макс в 1.52 рази 06.07;

Дніпро - Бузький лиман: залізо – мін. в 4,4 рази 06.06.23 та макс. в 9,8 раз 07.06.23; БСК5 – мін. в 1,07 раз 15.06.23 та макс. в 2,97 раз 05.07.23; нітриту – мін. в 1,73 рази та макс. в 3,73 рази 13.07.23;

Бузький лиман: фосфати – мін. в 1,17 раз 26.07.23 та макс. в 1,57 разів 18.07.23; нітриту – мін. в 1,08 раз 26.07.23 та макс. в 1,19 раз 18.07.23; БСК5 – мін. в 1,07 раз 14.06.23 та макс. в 4,4 раз 04.07.23

р. Південний Буг: хлориди – мін. в 3,3 рази 10.07.23 та макс. в 5,96 раз 28.06.23; БСК5 – мін. в 2 рази 03.07.23 та макс. в 2,62 рази 17.07.23;

р. Інгул: хлориди – мін. в 4,8 раз 06.07.23 та макс. в 7.2 рази 27.07.23; ХСК – мін. в 1,33 рази 06.07.23 та макс. в 1,43 рази 27.07.23; БСК5 – мін в 2,43 рази 06.07.23 та макс. в 3,2 рази 04.07.23.

За інформацією Державної екологічної інспекції Південного-Західного округу до 01.08.2023 року стан водойм області стабілізувався до показників «до аварійного періоду».

4.3.3. Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

Лабораторіями ДУ «Миколаївський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України» протягом 2023 року з об'єктів централізованого господарсько – питного водопостачання проводилися моніторингові дослідження питної води.

За санітарно-хімічними показниками досліджено 1662 проби, з яких 437 (26,3%) проб не відповідали державним медико – санітарним нормативам. За мікробіологічними показниками досліджено 2456 проб, з них нормативам не відповідали 417 (16,9%) проб. За паразитологічними показниками досліджено 223 проби - всі в межах нормативних значень.

З поверхневих джерел централізованого господарсько-питного водопостачання (поверхневі водойми I категорії водокористування) досліджено 77 проб води за мікробіологічними та 98 проб за санітарно-хімічними показниками, з них відповідно 9 (11,7%) та 32 (32,7%) проб не відповідали встановленим нормативам.

З підземних джерел водопостачання досліджено 1965 проб за мікробіологічними показниками та 1086 проба за санітарно-хімічними показниками, з них відповідно 348 (32,0%) проб та 372 (18,9%) проб не відповідали встановленим нормативам.

З децентралізованих джерел водопостачання досліджено 610 проб за мікробіологічними та 690 проб за санітарно-хімічними показниками, з них відповідно 283(46,4%) та 453 (65,7 %) проби не відповідали встановленим нормативам. За паразитологічними показниками досліджено 9 проб - всі в межах нормативних значень.

З річки Інгулець 2023 року досліджено за санітарно – хімічними показниками 38 проб води, всі не відповідали нормативам. За мікробіологічними показниками досліджено 49 проб інгулецької води, з них 41 (83,7%) проба не відповідала нормативам.

Для дослідження якості води у пляжній зоні (місцях масового відпочинку населення) за санітарно- хімічними показниками проаналізовано 116 проб води, з них 51(43,9%) проба не відповідала нормативам, за мікробіологічними показниками досліджено 63 проби, де 6 (9,5%) проб не відповідали встановленим нормативам. За паразитологічними показниками досліджено 42 проби - всі в межах нормативних значень.

З лиманів області (морські води) за санітарно - хімічними показниками досліджено 247 проб води, з них не відповідали нормативам 167 (67,6%) проб, за мікробіологічними показниками проаналізовано 243 проби, де 117 (48,1%) проб не відповідали встановленим нормативам. За паразитологічними показниками досліджено 5 проб – 1 проба не відповідала нормативним показникам.

За результатами досліджень всіх проб води, які відібрані за звітний період з водних об'єктів області різних категорій, не виявлено РНК та ДНК хвороботворних вірусів та холерного вібріону. Нафтопродукти та залишкові кількості хлор та фосфорорганічних пестицидів, синтетичних піретроїдів не перевищували гранично –допустимі концентрації

Впродовж 2023 року в області не зареєстровано епідемічних ускладнень, пов'язаних із вживанням питної води та під час користування водоймами.

4.3.4. Радіаційний стан поверхневих вод

На виконання «Плану моніторингових досліджень об'єктів навколишнього середовища Миколаївської області на 2023 рік» ДУ «Миколаївський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України» проводився моніторинг за радіологічним станом території області у п'яти пунктах радіаційного контролю: в містах Миколаїв, Баштанка, Очаків, Первомайськ та Южноукраїнськ. Всього за 2023 рік проведено 17790 вимірювань. За аналізом результатів досліджень не зареєстровано перевищення гігієнічних нормативів, затверджених ДГН 6,6.1-6.5001-98 «Норми радіаційної безпеки». Радіаційний фон знаходився у межах довгострокових природних показників, характерних для територій вказаних населених пунктів.

Дослідження радіаційного стану поверхневих вод Миколаївським обласним центром з гідрометеорології протягом 2023 року не здійснювались.

4.4. Екологічний стан морських вод

Територіально Миколаївська область належить до басейну Чорного моря.

Південь області омивається водами Чорного моря (західніше Очакова) та Дніпровсько-Бузького лиману, що утворився внаслідок трансгресії морських вод Чорного моря у нижній течії Дніпра та Південного Бугу. З Чорним морем лиман з'єднується протокою 3,6 км завширшки (між Очаківським мисом та

Кінбурнською косою). Південне узбережжя лиману (Кінбурнська коса) має низькі, піщані береги, тоді як північне – здебільшого, високі (до 20 – 35 м) уривисті береги, складені з глинисто-піщаних порід, а на окремих ділянках зустрічаються піщано - мушлеві коси. Дно біля кіс піщане, на глибині вкрите суглинисто-піщаними мулами. Середня солоність води Дніпровсько-Бузького лиману становить 3,6 ‰.

Чорне море займає глибоку тектонічну западину з переважними глибинами близько 2000 м і максимальною глибиною 2245 м. Західніше Очакова морське узбережжя характеризується лиманним типом узбережжя, з ділянками уривистих берегів, на яких розвиваються інтенсивні абразійно – зсувні процеси. Вглиб суходолу на цій ділянці вдаються відділені від моря піщаними пересипами Березанський та Тилігульський лимани, які мають як природоохоронне, так і рекреаційно-оздоровче значення. Береги цієї частини Чорного моря складають гірські породи 4-5 класів стійкості до ерозії (супіски, суглинки, глей, піски, черепашкові відкладення), що створює умови для розвитку значних швидкостей ерозії як надводної, так і підводної частин берегової лінії, що обумовлює комбінацію акумулятивних і ерозійних ділянок.

Перелік лиманів, які розташовані на території Миколаївської області наведено у таблиці 4.4.1

Безпосередньо побережжя Чорного моря належить до територій Очаківського та Березанського районів, і використовується для забезпечення рекреації.

Серед підприємств, що здійснюють скидання недостатньо очищених вод до Бузького лиману найбільшим підприємством – забруднювачем є МКП «Миколаївводоканал», стан очисних споруд якого є незадовільним і таким, що потребує реконструкції.

Скид недостатньо очищених стоків до Чорного моря здійснюється від каналізаційних очисних споруд КП Очаківської міської ради «Очаків-Сервіс». Згадані очисні споруди розташовані у с. Чорноморка Чорноморської сільської ТГ Миколаївського району і введені в експлуатацію 1991 року з проектною потужністю 7665,0 тис.м³/рік потужність 22,0 тис. м³/добу.

У зв'язку з невідповідністю проектною потужності та фактичного обсягу надходження стоків на очищення очисні споруди потребують реконструкції.

Проблема забруднення Чорноморського узбережжя ускладнюється відсутністю у Коблево – Рибаківській зоні системи централізованого водовідведення. Каналізаційні стоки баз відпочинку накопичуються у вигрібних ямах, що безпосередньо впливає на стан підземних вод, які є однією зі складових водного балансу Чорного моря. Частково стоки Коблево - Рибаківської зони відпочинку надходять на очищення до очисних споруд каналізації у с. Лугове, які експлуатуються КП ДОЗ «Причорномор'є».

Біологічні очисні споруди у с. Лугове побудовані у 1984 році у складі двох блоків окислення. Після реконструкції 2001 року обладнання одного блоку окислення демонтовано і потужність очистки зменшилась у 2 рази і склала 2,4 тис. м³/добу. Система очистки стоків не передбачає скид до поверхневих водойм.

Таблиця 4.4.1. - Перелік лиманів, які розташовані на території Миколаївської області

№ п/п	Найменування лиману	Куди впадає	Місце розташування		Довжина, км	Ширина, км	Площа, км ²	Глибина, м		Ступінь мінералізації	Тип
			область	район				середня	максимальна		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Березанський	Чорне море	Миколаївська	Березанський, Очаківський	26,0	4,0	60,0	3,0	15,0	Солонуватий	Відкритий
2	Бейкуський	Березанський лиман	Миколаївська	Очаківський	3,5	0,2 – 1,0	2,5	1,0		Солонуватий	Відкритий
3	Бузький	Дніпровсько – Бузький лиман	Миколаївська	В межі міста Миколаїв, Очаківський, Вітовський	47,0	11,0	162,0		12,0	Солонуватий	Відкритий
4	Дніпровсько – Бузький	Чорне море	Миколаївська, Херсонська	Очаківський (Миколаївська обл.), Білозерський (Херсонська обл.), Голопристанський (Херсонська обл.)	55,0	16,0	800,0	3,5 – 4,0	5,0	Солонуватий	Відкритий
5	Карабуш (Карабаш): – західна частина		Миколаївська	Березанський	1,0	0,25			1,0		Закритий
	– східна частина				2,0	0,7			1,0		
6	Тилігульський	Чорне море	Миколаївська, Одеська	Березанський (Миколаївська обл.), Березівський (Одеська обл.), комінтернівський (Одеська обл.)	до 80,0	3,5	150 – 170	3,0	21,0	Солоний	Закритий
7	Сосицький	Березанський лиман	Миколаївська	Березанський	10,0	1,5	12				Відкритий

Система очистки стоків не передбачає скид до поверхневих водойм, стоки накопичуються у спеціально створеному ставку-накопичувачу, стоки накопичуються у спеціально створеному ставку-накопичувачу.

За даними комунального підприємства очисні споруди працюють ефективно при навантаженні 2,2 тис. м³/добу. Максимальне навантаження очисних споруд відбувається у курортний сезон (червень – серпень).

Внаслідок бойових дій на території області, 2023 року узбережжя Чорного моря заміноване, курортний сезон не розпочинався.

Враховуючи довгострокову перспективу розмінування узбережжя та нейтралізацію небезпеки забруднення вибуховими пристроями морської акваторії, морська курортна зона в Миколаївській області перенесена на територію РЛП «Тилігульський».

4.5. Державна політика та заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів

Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки визначено у статті 16 Конституції України, згідно з якою обов'язком держави є - забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи - катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу. Державна політика у сфері екології, як і будь якій іншій сфері базується на системі законодавства, актів та нормативів.

У сфері охорони, використання та відтворення водних ресурсів основними документами на рівні законодавства є Закон України «Про охорону навколишнього середовища» та Водний кодекс України. Саме цими документами регламентуються основи державної політики з охорони вод.

Відповідно до статті 13 Водного кодексу України, державне управління в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів здійснюється за комплексним принципом інтегрованого управління водними ресурсами, згідно з районами річкових басейнів.

На підставі статті 13⁻¹ Водного кодексу України на території України встановлено 9 районів річкових басейнів:

- район басейну річки Дніпро;
- район басейну річки Дністер;
- район басейну річки Дунай;
- район басейну річки Південний Буг;
- район басейну річки Дон;
- район басейну річки Вісла;
- район басейну річок Криму;
- район басейну річок Причорномор'я;
- район басейну річок Приазов'я.

Основні цілі, які повинні бути досягнені у сфері державного управління водними ресурсами це - подолання наявних водно-екологічних загроз в країні,

створення сприятливих умов для сталого, екологічно безпечного водокористування, відтворення та охорону всіх водних ресурсів на території країни з урахуванням їх транскордонного значення, а також водних екосистем.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2022 № 1134-р схвалено Водну стратегію України на період до 2050 року та операційний план з її реалізації до 2024 року.

Цей документ є надважливим досягненням Уряду на шляху виконання міжнародних зобов'язань у сфері «водної» безпеки країни, Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та Резолюції Генеральної Асамблеї ООН: Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року.

Стратегією визначені основні засади державної політики у галузі використання, охорони вод та відтворення водних ресурсів, що спрямовані на підвищення рівня водної безпеки і скорочення до прийняттого рівня ризиків з управління водними ресурсами на засадах сталого інтегрованого управління.

Водна стратегія покликана розв'язати основні водні проблеми країни: забезпечення рівного доступу до якісної й безпечної для здоров'я людини питної води;

досягнення «доброго» екологічного стану вод;

запобігання посухам, паводкам та іншим шкідливим діям вод;

запровадження сталого управління водними ресурсами за басейновим принципом.

Серед очікуваних результатів Стратегії:

до 2024 року – 100% законодавчої бази у водній сфері відповідає вимогам ЄС;

до 2024 року – створення 9 планів управління річковими басейнами;

з 2025 року – щорічне відновлення не менше 5 км русел малих річок;

до 2027 року – 100% прального порошку містить дозволені концентрації фосфатів та інших сполук фосфору;

до 2032 року – до 20% зниження щорічного обсягу збитків, завданих повеннями й паводками, порівняно з 2020 роком;

до 2030 року – 100% міського населення мають якісне водопостачання та водовідведення;

до 2050 року – 95 % сільського населення мають якісне водопостачання та водовідведення;

до 2043-2050 роки – 100% виконання показників планів управління річковими басейнами й планів управління ризиками затоплення.

Ухвалена Урядом Водна стратегія є фундаментальним документом, який спрямований на захист екологічних прав громадян, розв'язання основних проблемних питань у сфері управління водними ресурсами та наближення розвитку водного сектора країни до європейських стандартів.

Крім того, в Україні проводиться реформування державного управління у галузі охорони, використання та відтворення водних ресурсів, за такими напрямками:

підготовка Національної морської стратегії;

формування правових засад здійснення державного моніторингу вод;

наближення до законодавства ЄС. Підготовка перших Планів управління річковими басейнами.

В результаті проведення реформи очікується:

забезпечення державою необхідної кількості водних ресурсів належної якості для відновлення, оздоровлення й безперервного розвитку водних та навколоводних екосистем, що буде гарантією стійкого й збалансованого задоволення потреб людини у безпечній питній воді, санітарії та стане основою сталого соціального та економічного розвитку країни;

досягнення «доброго» стану водних об'єктів України; запровадження державою інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом та належного екологічного врядування в районах річкових басейнів з метою відновлення й сталого розвитку водо-ресурсного потенціалу України та природних водних екосистем.

На регіональному рівні, з метою проведення комплексної оцінки екологічного стану басейнів річок області та розроблення дієвих заходів щодо раціонального використання і охорони вод, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 № 347, проводиться робота з паспортизації водойм.

За 2021 – 2023 роки в області виготовлено 14 паспортів в яких врахована інформація щодо 73 річок та балок довжиною більш 10 км.

На підставі результатів роботи з паспортизації річок області, Регіональним офісом водних ресурсів у Миколаївській області складено перелік малих річок, які потребують впровадження заходів щодо відновлення їх природної водності та поліпшення санітарно-епідеміологічного стану.

До таких річок належать: р. Сосик, р.Березань, р. Громокля, р. Гнилий Єланець, р. Сухий Єланець, р.Арбузинка, р. Секретарка, р. Бульбока, р. Мала Корабельна, р. Велика Корабельна, р. Малий Ташлик, р. Чертала, р. Веревчина, р. Добра, р. Сольона, р. Кільчень, р. Царега і р. Бакшала.

Таблиця 4.5.1- Основні відомості паспортизованих річок області

п/п	назва паспорту (основної річки)	довжина основної річки, км		притоки		кількіс ть паспор ти- зовани х річок, шт.	загальна довжина паспорти- зованих річок / по області
		загальна	по області	кількість шт.	загальна довжина/по області, км		
Басейн річки Південний Буг							
1	р. Велика Корабельна	50,6	40,0	2	43,3/33,2	3	93,9/73,2
2	р. Бакшала	85,5	85,5	4	75,1/75,1	5	160,6/160,6
3	р. Чертала	60,6	60,6	2	22,2/22,2	3	82,8/82,8
4	р. Мертвовод	114,0	92,0	7	192,3/190,3	8	306,3/282,3
5	р. Гнилий Єланец	105,5	76,0	10	298,3/185,6	11	403,8/261,6

6	р. Сухий Єланец	68,5	68,5	5	66,1/66,1	6	134,6/134,6
7	р. Громокля	110,8	70,0	12	286,8/240,5	13	397,6/310,5
8	р. Стовбова	31,8	9,0	-	-	1	31,8/9,0
9	р. Кодима	149,0	59,0	9	188/-	10	337/59
Разом		627,3	501,6	42	984,1/813,0	50	1948,4/ 1373,6
Басейн р. нижнього Дніпра							
10	р. Вісунь	208,7	195,0	15	613,0/551,7	16	821,7/746,7
11	р. Верьовчина	115,0	74,0	1	32,0/27,0	2	147,0/101,0
12	б. Белозерка	88,6	53,6	2	31,9/31,9	3	120,5/85,5
13	б. Тягинка	54,4	8,0	-	-	1	54,4/8,0
14	б. Найденова	41,2	14,5	-	-	1	41,2/14,5
Разом		507,9	345,1	18	676,9/610,6	23	1184,8 /955,7
Всього: 14 паспортів		1135,2	846,7	60	1571/1428	73	3133,2/ 2329,3

Нагальна потреба у першочерговій розчистки русла існує для малих річок Сосик, Березань, Гнилий Єланець, Секретарка і Бакшала.

З метою вирішення цієї проблеми і отримання фінансування в межах реалізації Державної бюджетної програми КПКВ 2407070 «Захист від шкідливої дії вод сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь», щорічно, за погодженням з Миколаївською облдержадміністрацією, Регіональним офісом водних ресурсів у Миколаївській області подаються до Держводагентства пропозиції заходів щодо розчищення русел малих річок області та проведення необхідного ремонту гідротехнічних споруд. З 2011 року фінансування, згідно з вказаною бюджетною програмою, на відновлення малих річок Миколаївської області не виділялось.

На регіональному рівні в межах реалізації Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2018 - 2020 роки та Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2021-2027 роки, виконано захід щодо збереження малих річок, а саме річки Сосик, розташованої на території Миколаївського району Миколаївської області. 2021 року відновлено водність малої річки Сосик, яка впадає в Березанський лиман, в межах смт Березанка: розчищено русло річки на відстані 1,5 км від мулу та очерету, сформовано берегові схили, проведено благоустрій берегової зони, висаджено траву та дерева.

Реалізація заходів щодо підвищення ефективності роботи каналізаційних очисних споруд, 2023 року в області фінансувались за рахунок місцевих бюджетів, власних коштів комунальних підприємств.

Таким чином, протягом 2023 року в області:

МКП «Миколаївводоканал» на очисних спорудах каналізації м. Миколаєва встановлено нову аераційну систему на аеротенках-витиснювачах секцій №1 та №2. Вартість робіт складає 5,7 млн грн.

ТОВ «БОС» виконано наступні заходи щодо вдосконалення роботи очисних споруд: капітальний ремонт центрального лотку активного мулу від

аеротенку до вторинних відстійників, вартість робіт 35,0 тис. грн; розроблено проєктну документацію капітального ремонту освітлювача – перегнивача, вартість реалізації заходу 336,0 тис. грн

на всіх базових підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства міст області створені і діють виробничі акредитовані лабораторії з постійного контролю якості питної води та забезпечено 100% технологічний облік відпуску води в межах інвестиційних програм;

малопотужними підприємствами водопровідно-каналізаційного господарства організований контроль показників якості питної води за рахунок укладання договірних відносин з головним управлінням Держпродспоживслужби в Миколаївській області та ДУ «Миколаївський обласний лабораторний центр МОЗ України».

5. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі

5.1. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі

5.1.1. Загальна характеристика

Різнноманіття природних умов Миколаївщини зумовило багатство її тваринного світу. Тут мешкає приблизно 50 тис. видів тварин, більшість з них - дрібні безхребетні. Протягом ХХ ст. і до цього часу з хребетних спостерігали приблизно таку кількість видів: ссавців - 65, птахів - 280, земноводних - 11, плазунів - 12, риб –100.

На території області гніздиться майже 150 видів птахів. Іхтіофауна включає як прісноводні, так і солоноводні (морські) види. Найбільшим різноманіттям риби та інших водних живих ресурсів характеризуються приморські райони включно з лиманами.

В області мешкає приблизно 130 видів хребетних тварин, які занесені до Червоної книги України, у т.ч.: 30 видів ссавців, 72 види птахів, 1 вид земноводних, 6 видів плазунів, 21 вид риб.

На північному заході області проходить межа між Лісостепом та Степом, яка розділяє і флористичні області - Європейську та Паннонсько-Причорноморсько-Прикаспійську, а також геоботанічні - Європейсько-Сибірську лісостепову та Європейсько-Азійську степову області.

На Миколаївщині зростає 54 види рослин, занесених до Червоної книги України, наприклад, такі: волошки короткоголова, перлиста, білоперлинна, первинноперлинна, тюльпани бузький, Шренка, підсніжник Ельвеца, півники понтичні, 11 видів ковил та ін.

Область належить до Східно-Європейської рівнинної країни. На її території у межах 8 ландшафтних областей виділено 17 ландшафтних районів. Є ландшафтні комплекси класу рівнинних ландшафтів двох типів: лісостепових та степових з підтипами - північностепові, середньостепові, південностепові.

5.1.2. Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

Сучасна структура земельного фонду Миколаївщини свідчить про високе антропогенне навантаження. Земельний фонд області становить 2458,50 тис. га, у т.ч. 2006,00 тис. га сільськогосподарських угідь (81,6 %), з них 1699,20 га рілля (69,12 %). Частка угідь, збережених у природному стані, є мінімальною.

Іншими чинниками, що впливають або можуть впливати на структурні елементи екомережі, біо- та ландшафтне різноманіття області є такі:

- розвиток гідроенергетики;
- зменшення водності та замулення річок;
- збільшення рекреаційного навантаження на території особливого природоохоронного значення;
- браконьєрство, турбування тварин у сезон тиші;
- засмічення територій;
- вирубка полезахисних смуг;
- освоєння нових родовищ корисних копалин;
- перевипас малої рогатої худоби на ділянках з природною рослинністю тощо.

2022 року через військову агресію російської федерації екосистеми області зазнали суттєвого негативного впливу через забруднення вибухонебезпечними предметами, пожежі, знищення рідкісних та зникаючих видів флори та фауни, переміщення родючого шару ґрунту, вирубування дерев та кущів.

5.1.3. Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття

2023 року здійснення заходів щодо збереження та сталого використання біотичного та ландшафтного різноманіття, рослинного і тваринного світів а також рідкісних та зникаючих видів, занесених до охоронних списків було значно ускладнене внаслідок військової агресії російської федерації.

В рамках втілення заходів Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2021-2027 роки було проведено:

5.1.4. Формування національної екомережі

Комплексні дослідження щодо формування екомережі на території Миколаївської області були розпочаті наприкінці 90-х років XX ст. науковими співробітниками відділу охорони хребетних тварин Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена. На виконання Обласної програми охорони довкілля та раціонального природокористування на 2000-2010 рр. південною філією Інституту екології НЕЦ України виконано захід “Формування екологічної мережі Миколаївської області” (2002-2004 рр.). Результати досліджень стали основою для підготовки Цільової програми розвитку екологічної мережі на період до 2015 року (дію продовжено до 2018 року), яку затверджено рішенням Миколаївської обласної ради від 24.06.2011 № 4.

Виконано захід програми «Розробка схеми регіональної екологічної мережі Миколаївської області» (2016-2017 рр.). Підготовлено схему екомережі, первинний перелік та базу даних територій та об'єктів екомережі. Освоєно 224,25 тис. грн. Наразі, заходи щодо розбудови екомережі інтегровані в Комплексну програму охорони довкілля Миколаївської області на 2018-2020 роки, затверджену рішенням обласної ради від 21.12.2017 № 22.

Первинна схема екомережі включає 146 територій та об'єктів. Її структура така: ключові території - 106, з них: 10 – загальнодержавного, 96 - місцевого значення; сполучні території - 35, з них: 4 – загальнодержавного, 31 - місцевого значення; буферні території - 5, всі вони загальнодержавного значення.

Ключовими територіями загальнодержавного значення з найбільшою концентрацією біотичного та ландшафтного різноманіття є Бузький, Петропавлівський та Актівський каньйони, заповідні урочища «Василева пасіка» та «Лабіринт», ділянки природного заповідника «Сланецький степ» та «Михайлівський степ», Кінбурнський півострів, Острови Довгий та Круглий, Тилігульський лиман і його узбережжя, Капустяна балка, озеро Солонець-Тузли, Христофорівські плавні та ін. Ключові території місцевого значення представлені об'єктами природно-заповідного фонду, ділянками зі збереженими природними комплексами, що потребують заповідання або встановлення обмежень у їх використанні.

Територією області проходять 4 екокоридори загальнодержавного значення: Південноукраїнський, Прибережно-морський, Бузький, Дніпровський. Вони забезпечують основні комунікативні функції екомережі Миколаївщини з іншими регіональними екомережами Одещини, Кіровоградщини, Дніпропетровщини, Херсонщини.

5.1.5. Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами

Протягом року вживалися заходи щодо сприяння забезпеченню належному рівню захисту в галузі безпечної передачі, обробки і використання генетично модифікованих організмів (ГМО), отриманих в результаті використання сучасної біотехнології, які можуть мати несприятливий вплив на збереження та стале використання біологічного різноманіття, з урахуванням ризиків для здоров'я людини.

5.2. Охорона, використання та відтворення рослинного світу

5.2.1. Загальна характеристика рослинного світу

Ландшафти області представлені заплавними комплексами (заплавні ліси й луки), ділянками піщаного степу, петрофітними (вапняковими) степами, прибережно-водними комплексами, наскельними дібровами, кам'янистими степами тощо.

У межах лісостепу природний рослинний покрив утворює ковилово-лучний степ, по балках - байрачні діброви, по відслоненнях вапняку й граніту - кам'янисті степи.

Ліси області відносяться до I групи - захисні та виконують переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі та рекреаційні функції. До лісових насаджень відносяться: сосна звичайна, сосна кримська, ялинка європейська, акація біла, софора японська, шовковиця чорна, горіх грецький, берест, ясен, гледичія, тополя, береза, осина, тополя, верба, абрикос та інші.

На схилах у верхів'ях річкових долин і балках зростають байрачні ліси, в яких переважають дуб, клени татарський і гостролистий, в'яз, липа, груша, яблуня, в чагарниковому ярусі - бересклет, крушина, терен, глід, шипшина.

Степова зона в межах Миколаївської області включає різнотравно-коstriцево-ковиліві угруповання. У складі різнотрав'я переважають лучно-степові види (пирій повзучий, тонконіг вузьколистий, коstriця валіська, коstriця лучна, покiсниця розставлена, ситник Жерара, скорзонера дрібноквіткова та багато інших). Цілинні степи містять варіації підзональних рослинних угруповань - типові степи, петрофільні угруповання на оголеннях скельних порід. Справжні степи представлені різнотравно-типчаково-ковилівими, типчаково-ковилівими та їх кам'янистими різновидами.

5.2.2. Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів

Загальна площа земель лісогосподарського призначення Миколаївської області, які знаходяться в постійному користуванні лісогосподарських філій Державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України», становить 84304,8 га. (табл. 5.2.2.1.).

Таблиця 5.2.2.1. - Землі лісогосподарського призначення

	Одиниця виміру	Кількість	Примітка
1	2	3	4
Загальна площа земель лісогосподарського призначення, у тому числі:	тис. га	84,3048	
Площа земель лісогосподарського призначення державних лісогосподарських підприємств	тис. га	84,3048	
Площа земель лісогосподарського призначення комунальних лісогосподарських підприємств	тис. га		
Площа земель лісогосподарського призначення, що не надана у користування	тис. га		
Площа земель лісогосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю	тис. га	84,3048	

Ліси області віднесені до категорій: ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення; рекреаційно-оздоровчі ліси; захисні ліси.

З метою виконання Указу Президента України від 7 червня 2021 року №228/2021 «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів» з 2021 року започатковано реалізацію екологічної ініціативи масштабного заліснення України «Зелена країна». В рамках виконання програми Президента України «Зелена країна» лісогосподарськими філіями ДП «Ліси України» на території

Миколаївської області в 2023 році висаджено 8,18 мільйонів штук сіянців деревних і чагарникових порід на площі 1540,8 га.

Протягом 2023 року лісогосподарськими філіями ДП «Ліси України» проведено заходи, спрямовані на запобігання виникненню пожеж у лісових масивах, а саме: проведено 312 рейдів по виявленню порушників правил пожежної безпеки, влаштовано 665 км мінералізованих смуг, здійснено догляд за мінералізованими смугами в обсязі 7607 км, перекрито 97 позапланових доріг, виставлено 520 одиниць наглядної агітації.

Рубки догляду, формування і оздоровлення лісів у 2023 році проведено на загальній площі 1916 га, під час яких заготовлено 30,083 тис. м³ ліквідної деревини.

З метою охорони, збереження лісів та недопущення у їх межах незаконних рубок в області функціонують 14 рейдових бригад. Впродовж 2023 року проведено 460 рейдів, за результатами яких складено 45 адміністративних протоколів.

5.2.3. Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Динаміка видів флори Миколаївської області, що знаходяться під охороною, відображає загальні світові та державні тенденції щодо затвердження списків особливої охорони. У 1981 та 1985 роках під охороною знаходились лише ті види флори, що були включені до Червоної книги України видання 1980 року. 1991 року цей список був поповнений завдяки укладанню Європейського Червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі. В Миколаївській області відзначено 24 таких видів. За результатами наукових досліджень (О.М. Деркач) на території області зростає низка рідкісних і тих, що зникають, видів рослин, які занесені до різних списків спеціальної охорони:

до Червоної книги України занесено 54 види рослин (наприклад, волошки короткоголова, перлиста, білоперлинка, первинноперлинка, тюльпани бузький, Шренка, підсніжник Ельвеца, півники понтичні, 11 видів ковил та ін.);

5 видів рослин - до міжнародного списку Бернської конвенції (сальвінія плаваюча, гвоздика бузька, мерингія бузька, осока житня, камка морська);

24 види - до Європейського червоного списку (гвоздика бузька, мерингія бузька, смілка бузька, астрагал шерстистоквітковий, карагана скіфська, зіновать гранітна та ін.).

5.2.4. Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України

Рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України, охороняються в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду Миколаївської області.

Проводяться натурні обстеження запропонованих для заповідання територій, складаються переліки рідкісних та зникаючих видів, поширених на

зазначених територіях та занесених до Червоної книги України, а також рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України.

5.2.5. Охорона, використання та відтворення зелених насаджень

На виконання програми Президента України «Зелена країна» працівниками лісових господарств проводиться висадження сіянців деревних порід.

Створено нових лісових насаджень на площі 1406,7 га.

5.2.6. Інвазійні чужорідні види рослин у флорі в межах Миколаївської області

Інвазійні рослини становлять безпосередню загрозу природному аборигенному біорізноманіттю та є значною проблемою на територіях, що охороняються.

Інвазійні види трансформують цілі екосистеми та роблять їх бідними на біорізноманіття, витісняючи природні види. Частина їх є видами-трансформерами, які не просто витісняють один чи два природні конкуренти, а й своєю життєдіяльністю змінюють умови довкілля (наприклад, деякі рослини мають здатність змінювати хімічний склад ґрунту). Нові умови приваблюють інші нехарактерні види, і в результаті змінюється вся екосистема.

У 2023 році управлінням фітосанітарної безпеки Головного управління Держпродспоживслужби в Миколаївській області запроваджено карантинні режими на амброзію полинолисту, повитицю польову.

5.3. Охорона, використання та відтворення тваринного світу

5.3.1. Загальна характеристика тваринного світу

Тваринний світ області нараховує понад 100 тис. видів тварин, серед яких - близько 500 видів становлять хребетні, у тому числі ссавців - близько 100, птахів - близько 300, плазунів - близько 10, земноводних - близько 10, риб - близько 100 видів.

У водних об'єктах розташовані нерестовища, місця нагулу та зимівлі таких видів риб, як: лящ, тарань, рибець, пузанок, білізна, осетер, судак, сазан, білуга, севрюга, оселедець, тюлька, шпрот, глоса, чорноморська кефаль, піленгас, карась, бичок, щука, сом, окунь та інші.

В період гніздування на територіях лісових масивів зафіксовано осоїда, орла-карлика, підорлика малого, балобана, канюків степового і звичайного, шуліку чорного, яструба великого.

Характерними видами мисливської фауни є: козуля, дикий кабан, заєць-русак, лисиця, енотовидний собака, куниця кам'яна, сіра куріпка, фазан, крижень, перепел, баранець звичайний, горлиця звичайна, крижень, лиска.

Найбільше видове різноманіття фауни спостерігається в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

5.3.2. Стан і ведення мисливського господарства

У Миколаївській області зареєстровано 43 користувача мисливських угідь, за якими закріплено 1275019 га угідь. Площа, охоплена мисливським впорядкуванням, складає 1264032 га або 99,1% від загальної площі мисливських угідь, що закріплені за користувачами мисливських угідь.

На територіях мисливських угідь перебувають копитні тварини, хутрові звірі, перната дичина (таблиця 5.3.2.1).

Таблиця 5.3.2.1. - Чисельність мисливських тварин

Види мисливських тварин	Загальна кількість, голів
1	2
Олень плямистий	120
Козуля	2518
Кабан	1516
Заєць-русак	47206
Фазан	46921
Куріпка сіра	36153

З метою охорони та відтворення мисливських тварин, збереження і поліпшення середовища їх перебування користувачами мисливських угідь проводиться комплекс біотехнічних заходів.

Добування таких видів тварин, як козуля, кабан здійснюється відповідно до лімітів. Полювання на інших мисливських тварин, віднесених до державного мисливського фонду, регулюється нормами відстрілу.

З метою охорони та відтворення мисливських тварин користувачами в межах своїх мисливських угідь виділяється не менш як 20% площі угідь, на яких полювання забороняється. Проводиться заготівля кормів та викладка їх у зимовий період у мисливських угіддях. Встановлюється пропускна спроможність мисливських угідь.

5.3.3. Стан і ведення рибного господарства

Веденням рибного господарства займаються спеціалізовані підприємства рибного господарства, серед яких є фермерські риболовецькі господарства, приватні підприємства.

Веденню рибного господарства сприяє географічне положення регіону: вихід до Чорноморського басейну та знаходження на території області природних внутрішніх водойм, які можна використовувати для вирощування риби.

Природні водоймища області характеризуються різноманітним видовим складом риб і належать до водойм вищої категорії. В їх складі виділяються природні водотоки (річки, струмки); ставки; озера, прибережні замкнуті водойми та лимани; штучні водосховища та штучні водотоки (канали, колектори, канали).

Однією з важливіших ланок відтворення водних живих ресурсів в Чорноморському басейні є Дніпровсько-Бузька естуарна система.

5.3.4. Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Кількість видів фауни, які зустрічаються на території області та є вразливими, представлена нижче (табл. 5.3.4.1). Дані приведено на основі Червоної книги України, визначників тощо.

Таблиця 5.3.4.1. - Кількість видів фауни, яким загрожує небезпека

Назва виду	Кількість видів	Види, яким загрожує небезпека
хребетні	понад 500	147
ссавці	близько 100 (з кажанами під час перельотів)	33
птахи	близько 300	73
плазуни	близько 10	10
земноводні	близько 10	6
риби	близько 100	24
круглороті	1	1
безхребетні	понад 100 тис. видів (з найпростішими)	152
разом	понад 100 тис. видів	299

5.3.5. Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів

Спеціальне використання водних біоресурсів на рибогосподарських водних об'єктах, в зоні контролю Миколаївського рибоохоронного патруля, здійснювалось в межах лімітів та прогнозів допустимого вилову спеціального використання водних біоресурсів загальнодержавного значення у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах) (крім Азовського моря із затоками) на 2023 рік, затверджених наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 927 від 22.11.2022, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 28 листопада 2022 року за № 1493/38829.

Вселення водних біоресурсів здійснювалося до внутрішніх рибогосподарських водних об'єктів, в рамках здійснення рибогосподарської діяльності у спеціальних товарних рибних господарствах в зоні контролю Миколаївського рибоохоронного патруля.

2023 року інспекторським складом Управління Державного агентства меліорації та рибного господарства у Миколаївській області виявлено 954 факти браконьєрства у сфері використання водних біоресурсів.

З метою охорони природного відтворення водних біоресурсів встановлювалася весняно-літня нерестова заборона на лов риби та інших водних біоресурсів.

5.3.6. Інвазійні чужорідні види тварин у фауні в межах Миколаївської області

Чужорідними називають види тварин, випадково занесених людиною в нові для них регіони, де вони успішно приживаються, починають

розмножуватись і захоплювати нові території. Чужорідні види негативно впливають на місцеву флору і фауну, від чого стають шкідниками і карантинними об'єктами.

2023 року управлінням фітосанітарної безпеки Головного управління Держпродспоживслужби в Миколаївській області запроваджено карантинні режими на американського білого метелика, південноамериканську томатну міль, західного кукурудзяного жука.

5.4. Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні

5.4.1. Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду

На території Миколаївської області налічується 157 територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Фактична площа природно-заповідного фонду становить 78,15 тис. га, або 3,18 % від площі області. Частка земель природно-заповідного фонду є однією з найнижчих в Україні.

2023 року рішенням Миколаївської обласної ради № 9 від 09.03.2023 створено шість нових об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення загальною площею 287,45 га – ландшафтні заказники місцевого значення «Каталінський», «Сухоблаківський» та «Балка Зарубіна» а також ботанічні пам'ятки природи в межах міста Миколаїв: «Дуб Горизонтальний», «Дуб на вул. Садовій» та «Дуб в районі Темвод».

Роботи зі встановлення меж об'єктів ПЗФ проводяться постійно, відповідно до фінансування, що виділяється на вирішення зазначеного питання із обласного бюджету. 2023 року встановлено в натурі межі 12 заповідного фонду - заказників місцевого значення загальною площею 721,0997 га.

У Регіональному ландшафтному парку «Тилігульський» створено та утримується центр спостереження за птахами.

5.4.2 Водно-болотні угіддя міжнародного значення

В межах Миколаївської області розташовано два водно-болотних угіддя (ВБУ) міжнародного значення, які з 1995 року мають офіційний статус – «Тилігульський лиман» та «Ягорлицька затока».

Водно-болотне угіддя «Тилігульський лиман» розташоване на межі Миколаївської та Одеської областей та займає акваторію Тилігульського лиману та прибережні схили. Загальна площа угіддя становить 26 тис.га, з них понад 8 тис. га розташовані в межах Миколаївської області. Частина водно-болотного угіддя входить до складу природно-заповідного фонду – регіонального ландшафтного парку «Тилігульський». Акваторія Тилігульського лиману, прибережні коси, солоні озера пересипу є важливою територією для розмноження, годівлі, міграцій багатьох видів птахів. Тут зафіксовано більше 200 видів птахів, в т.ч. ті, які занесені до Червоної книги України: колпиця, чернь білоока, ходуличник, кулик-сорока та ін. У складі флористичних комплексів багато рідкісних і таких, що зникають видів рослин, які занесено до Червоної Книги України: підсніжник Ельвеза, ковили українська, Граффа, шорстка, Лессінга, тюльпани Шренка та бузький.

Водно-болотне угіддя міжнародного значення «Ягорлицька затока» розташоване в Миколаївській та Херсонській областях, загальна площа становить 34,0 тис.га, з них 10,6 тис.га - на Миколаївщині. Угіддя в межах нашої області займає акваторію Ягорлицької затоки, частину Кінбурнського півострову, де зосереджені численні озера, острови Довгий і Круглий, що знаходяться у південно-західній частині Ягорлицької затоки і є ділянками Чорноморського біосферного заповідника.

Тут знаходяться цінні нерестовища багатьох видів риб, це - середовище існування значної кількості птахів, можна побачити пеліканів, чапель, гагу, орлана-білохвоста та інших рідкісних видів.

Частина водно-болотного угіддя входить до складу природно-заповідного фонду – регіонального ландшафтного парку «Кінбурнська коса».

Внаслідок військової агресії російської федерації 2022 року територія водно-болотного угіддя була окупована і зазнавала шкоди внаслідок численних пожеж, обстрілів, пересування військової техніки та мінування.

5.4.3. Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина

Біосферні резервати – міжнародна категорія природоохоронних територій, що оголошується рішеннями ООН. Це територіально значні репрезентативні ділянки наземних і прибережних геосистем, які охороняються юридично, зокрема репрезентативні природні геосистеми; унікальні природні угруповання чи ландшафти; зразки атрактивних окультурених ландшафтів, які сформувалися в результаті збереження традиційних форм природокористування, зразки змінених або деградованих геосистем, які можна відновити та оптимізувати. В Україні зазначеній категорії відповідають біосферні заповідники. На території Миколаївської області розташована частина Чорноморського біосферного заповідника. Площа заповідника в межах області 9559 га: з них заповідна зона – 2749 га, буферна зона близько 6810 га. Фактично, в межах Покровської сільської ради Очаківського району Миколаївської області розташовано 8,75% території Чорноморського біосферного заповідника. Це материкова ділянка Волижин ліс (203 га), острови Довгий (470 га) та Круглий (8 га) та акваторія Ягорлицької затоки в межах Миколаївської області. Управління заповідником здійснюється спеціальною адміністрацією, що знаходиться в Херсонській області та підпорядкована Міндовкілля України.

5.4.4.Формування Смарагдової мережі

Метою створення Смарагдової мережі Європи є збереження природної фауни, флори та оселищ. Вона була ініційована та координується Бернською конвенцією.

Смарагдова мережа складається із територій особливого природоохоронного значення, на яких розташовані природні оселища та види флори і фауни, що мають міжнародне значення та внесені до резолюцій Бернської конвенції.

Оселище – новий термін, що зараз запроваджується в Україні. Види флори та фауни можуть існувати лише в умовах, до яких еволюційно пристосовувалися протягом тривалого часу. Часто однією із таких умов є також чітко визначений перелік видів, що спільно й сумісно існують на одній території. Тому розділяють два поняття: оселище виду – місце, де на будь-якому етапі свого життя мешкає рідкісний вид. Наприклад, для птахів це є місця гніздування, харчування, зупинок на міграції і зимівлі; все це – їхні оселища. Друге поняття – природне оселище – чітко визначений набір видів, що зростають разом у визначених специфічних умовах. Очевидно, що зберегти будь-який вид в природних умовах, можна лише охороняючи оселища цього виду.

Український перелік об'єктів Смарагдової мережі Європи складається з 271 об'єкту загальною площею 6,2 млн. га, що становить близько 10 % площі держави. Його затверджено у 2016 р. на засіданні Постійного комітету Бернської конвенції.

На території Миколаївської області частково або повністю розташовані 15 об'єктів Смарагдової мережі, а саме:

UA0000015 - природний заповідник «Єланецький степ»;

UA0000017 - Чорноморський біосферний заповідник (частково розташований в межах Миколаївської області);

UA0000040 - національний природний парк «Бузький Гард»;

UA0000097 - національний природний парк «Білобережжя Святослава»;

UA0000109 - Дніпровсько-Бузький лиман;

UA0000138 - Тилігульський лиман;

UA0000166 - регіональний ландшафтний парк «Приінгульський»;

UA0000181 - «Нижнє Побужжя»

UA0000203 - «Михайлівський степ» (у 2016 році Указом Президента України від 17.05.2016 №214/2016 «Про зміну меж територій природного заповідника «Єланецький степ» включено до складу природного заповідника «Єланецький степ»);

UA0000206 - озеро Солонець-Тузли;

UA0000207 - Березанський лиман;

UA0000215 - «Кінбурнська коса»

UA0000216 - «Христофорівські плавні»;

UA0000217 - «Рацинська дача»;

UA0000253 - Очаківський.

2019 року територія особливого природоохоронного значення, що входить до української частини Смарагдової мережі Європи UA0000216 набула статусу об'єкту природно-заповідного фонду – ландшафтного заказника «Христофорівські плавні».

5.5. Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Населеними пунктами, віднесеними до курортних, є села Василівка, Покровка, Чорноморка Очаківського району, м. Очаків, села Вікторівка,

Коблеве, Морське, Лугове, Рибаківка Березанського району. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11.12.1996 № 1499 «Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних» затверджено перелік водних об'єктів, родовищ мінеральних вод, з них на території області розташовані Очаківське, Коблевське, Казанківське, з родовищ лікувальних грязей – Бейкушське, Тилігульське.

Об'єктами рекреації в межах природно-заповідного фонду є: національні природні парки (НПП) «Бузький Гард», «Білобережжя Святослава», регіональні ландшафтні парки (РЛП) «Гранітно-степове Побужжя», «Кінбурнська коса», «Тилігульський», «Приінгульський», лісовий заказник загальнодержавного значення «Рацинська дача».

2023 року внаслідок окупації території Кінбурнського півострову рекреаційна та еколого-освітня діяльність на його території була унеможливлена. На територіях, що не перебували в зоні бойових дій та під окупацією вся діяльність здійснювалося із врахуванням введення Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 режиму воєнного стану на території України.

Національним природним парком «Бузький Гард» здійснюється проєктування рекреаційних маршрутів в межах відокремленої ділянки «Актове», в тому числі із врахуванням потреб осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення, оновлено паспорт екскурсійного автомаршруту «Скаржинський», відремонтовано та оновлено рекреаційне обладнання на території найпопулярніших рекреаційних ділянок «Урочище Протич» та «Трикрати», проведено відновлення та ремонт маркувальних знаків на діючих пішохідних маршрутах та екостежках. На території НПП облаштовано рекреаційні ділянки для короткострокового відпочинку «Урочище Протич», «Урочище «Гронове», «Урочище «Мар'їн Буг» та «Корабельна».

Поблизу с. Мигія та с. Грушівка створені елементи рекреаційно-туристичної інфраструктури: готелі, об'єкти громадського харчування, автосервіс, АЗС, що забезпечує необхідні умови для проведення екскурсій, рафтингу та інших видів активного відпочинку на природі. Здійснюється утримання доріг протипожежного призначення.

6. ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ТА ҐРУНТИ

6.1. Структура та стан земель

Земельний фонд Миколаївської області на 01.01.2024 року становив 2458,5 тис. га та характеризується наявністю досить високого біопродуктивного потенціалу, а в його структурі висока питома вага ґрунтів чорноземного типу, що створює сприятливі умови для продуктивного землеробства.

У північній частині Миколаївської області переважають звичайні чорноземи, на півдні вони змінюються південними чорноземами й темно-каштановими ґрунтами, слабкосолонцюватими й середньосолонцюватими

чорноземами. Зустрічаються солонці, солонцювато-осолоділі ґрунти, заболочені плавні й торф'яники. У прирічкових і приморських районах – піщані й супіщані ґрунти, місцями з переходом в сипучі піски.

За даними Головного управління Держгеокадастру у Миколаївській області розподіл та динаміка основних видів земельних угідь склалася таким чином:

сільськогосподарські угіддя – 1994,70 тис. га (81,1 %);

землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями, болотами) – 45,4 тис. га (1,9 %);

ліси та інші лісовкриті площі – 134,37 тис. га (5,5 %);

інші землі – 1,8 тис. га (0,1 %);

забудовані землі – 156,10 тис. га (6,3 %);

території, що покриті поверхневими водами – 125,80 тис. га (5,1 %).

Зазначений розподіл наведений за оперативними даними на 01.01.2024 року, оскільки:

з набранням чинності 01.01.2016 року наказу Державної служби статистики України від 19.08.2015 № 190 «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Державного комітету статистики України від 05.11.1998 року № 377 «Про затвердження форм державної статистичної звітності з земельних ресурсів та Інструкції з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (форми 6-зем, 2-зем, ба-зем, бб-зем)», ведення звітності з кількісного обліку земель, за вищезазначеною формою звітності «Види земельних угідь» не передбачається;

відповідно до вимог Закону України «Про Державний земельний кадастр» з 01.01.2013 року ведення Державного земельного кадастру здійснюється із застосуванням програмного забезпечення Державного земельного кадастру, а відомості щодо зареєстрованих за юридичними чи фізичними особами прав власності на земельну ділянку до Державного земельного кадастру надходять у порядку визначеному чинним законодавством, в автоматичному режимі;

наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30.12.2015 № 337 затверджено форми адміністративної звітності з кількісного обліку земель № 11-зем, № 12-зем, № 15-зем, № 16-зем та інструкції щодо їх заповнення. На цей час у програмному забезпеченні Державного земельного кадастру відсутні функціонали в частині можливості формування вищезазначеної адміністративної звітності з кількісного обліку земель та тимчасово призупинено доступ до даних Державного земельного кадастру.

Обробіток, вирощування сільськогосподарських культур, внесення добрив, хімічна меліорація, осушення і зрошення – все це негативно впливає на стійкість агроландшафту, призводить до поступової деградації земель, створює загрозу екологічній безпеці області, тому всі землі потребують захисту та охорони від негативних процесів, забруднення й погіршення екологічного стану. Це негативно впливає на стійкість агроландшафту, призводить до поступальної деградації земель, створює загрозу екологічній безпеці області. Через ерозійні

процеси площа деградованих та малопродуктивних земель, що потребують консервації становить 13934,8515 га.

В області на схилах в 1-20 градусів розміщено 25,4 % орних земель, на схилах у 2-30 градусів – 9,9 %, на схилах в 3-50 градусів – 5,5 % і на схилах понад 50 градусів – 1,3 %. Майже половина (42,1 %) орних земель знаходяться на ерозійно небезпечних площах, у результаті чого середньорічний змив в області становить 13,3 т/га. Отже, інтенсивне сільськогосподарське використання земель призводить до зниження родючості ґрунту через їх переущільнення, втрату грудко-зернистої структури, водопроникності та аераційної здатності з усіма екологічними наслідками.

6.1.1. Структура та динаміка основних видів земельних угідь

Земельний фонд Миколаївської області станом на 01.01.2024 року становив 2458,5500 тис. га, більшість з яких займають сільськогосподарські угіддя (1994,70 тис. га, 81,1 %), що свідчить про високий рівень сільськогосподарського освоєння земель.

Землі сільськогосподарського призначення – категорія земель земельного фонду України, до якої належать усі землі, надані для потреб сільського господарства або призначені для вказаних цілей. До сільськогосподарських належать земельні угіддя, які використовують для одержання сільськогосподарської продукції: рілля (1703,70 тис. га, 69,3 %), перелоги (3,4 тис. га, 0,1 %), багаторічні насадження (33,4 тис. га, 1,4 %), сіножаті та пасовища, парники, оранжереї, теплиці (254,2 тис. га, 10,3 %). Структура угідь залежить як від рельєфу місцевості, так і від якості ґрунтів.

Динаміка змін земельного фонду області наведена у таблиці 6.1.1.1.

Таблиця 6.1.1.1. - Динаміка змін земельного фонду області

Основні види земель та угідь	2017 рік		2018-2022 рік		2023 рік	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
Загальна територія	2458,50	100	2458,55	100	2458,55	100
у тому числі:						
1. Сільськогосподарські угіддя	2006,20	81,60	1994,7	81,1	1994,7	81,1
з них:						
рілля	1699,2	69,12	1703,7	69,3	1703,7	69,3
перелоги	3,10	1,13	3,4	0,1	3,4	0,1
багаторічні насадження	35,70	1,45	33,4	1,4	33,4	1,4
сіножаті і пасовища	267,90	10,90	254,2	10,3	254,2	10,3
2. Ліси і інші лісовкриті площі, всього	124,3	5,06	134,7	5,5	134,7	5,5

з них вкриті лісовою рослинністю	101,30	4,12	121,3	4,9	121,3	4,9
3. Забудовані землі	99,00	4,06	156,1	6,3	156,1	6,3
4. Відкриті заболочені землі	21,10	0,86	19,1	0,8	19,1	0,8
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	31,00	1,26	26,3	1,1	26,3	1,1
6. Інші землі	48,10	1,96	2,18	0,1	1,8	0,1
Усього земель (суша)	2329,9	94,76	2332,75	94,9	2332,7	94,9
Території, що покриті поверхневими водами	128,80	5,2	125,8	5,1	125,8	5,1

6.1.2. Стан ґрунтів

За площею та біопродуктивним потенціалом земельного фонду Миколаївська область є однією з провідних областей України. Природні та кліматичні умови області сприятливі для інтенсивного високоефективного розвитку сільського господарства. Сільське господарство – одна з найважливіших галузей матеріального виробництва області. Сільськогосподарське освоєння території Миколаївської області надзвичайно високе (81,1 %). Площа сільськогосподарських угідь області становить близько 2 млн га. Обробіток, вирощування сільськогосподарських культур, внесення добрив, хімічна меліорація, осушення і зрошення – все це негативно впливає на стійкість агроландшафту, призводить до поступової деградації земель, створює загрозу екологічній безпеці області, тому всі землі потребують захисту та охорони від негативних процесів, забруднення й погіршення екологічного стану.

Вміст у ґрунті органічної речовини, або гумусу, – найважливіший показник її родючості.

Середньозважений вміст гумусу у ґрунтах становить 2,9 %. Як свідчать агрохімічні обстеження ґрунтів області, що проводяться один раз на 5 років Миколаївським обласним державним проектно-технологічним центром охорони родючості ґрунту і якості продукції «Облдержродючість», значно погіршились якісні показники їх родючості. Вміст гумусу в ґрунтах зменшився на 0,3 % і становить в середньому по області 2,9 %. Найбільший вміст гумусу у ґрунтах Первомайського (5,3 %) та Вознесенського (4,6 %), районів, найменший у ґрунтах Миколаївського (2,6 %) та Баштанського (3,2 %) районів.

Найбільша забезпеченість органічною речовиною спостерігається в північній і північно-західній частині області у зоні розповсюдження чорноземів звичайних, тут середній вміст гумусу знаходиться в межах 3,3-4,1 %. Далі на південь, коли починають переважати чорноземи південні, запаси органічної речовини зменшуються і складають діапазон 2,7-3,2 %. У приморській смузі і на

півдні області в зоні темно-каштанових ґрунтів вміст гумусу найнижчий і не перевищує 2,4 %. На сьогодні по області переважають ґрунти з підвищеним вмістом гумусу – їх частка становить близько 38,4 % та середній вміст – 22,2 %.

Щорічні втрати родючого шару ґрунту становлять 13,5 млн т, вони призводять до втрат 0,5 млн т гумусу, 269,2 т рухомого азоту, 1009,5 т рухомого фосфору, 2019 т обмінного калію, що дорівнює 10498,0 тис. т органічних добрив, а в перекладі на туки – 9996 ц мінеральних добрив. До того ж в останні роки внесення органічних добрив скоротилося з 7-8 до 0,5 т/га, а мінеральних – майже у 20 разів.

За такої тенденції до зниження вмісту гумусу ґрунти області протягом дуже короткого проміжку часу можуть зазнати катастрофічних змін. Тому усі землі потребують захисту та охорони від негативних процесів, забруднення і погіршення екологічного стану.

6.1.3 Деградація земель

Деградація ґрунтів – погіршення корисних властивостей та родючості ґрунту внаслідок впливу природних чи антропогенних факторів. Головною з причин деградації ґрунтів є людська діяльність (антропогенне втручання).

Деградація, ерозія ґрунтів, зменшення гумусного покриву, забруднення хімічними й біологічними сполуками й радіонуклідами – такі очевидні наслідки антропогенного впливу на землю. На формування та проходження деградаційних процесів у землекористуванні, разом з чинниками природного характеру, значний вплив мають техногенні галузі сільського, лісового та іншого господарства.

У складі деградаційних процесів першість належить процесам водної ерозії ґрунтів. Зростання еродованих земель насамперед залежить від того, як використовуються землі. Натурні вивчення розвитку процесів водної ерозії засвідчили, що середньозмиті ґрунти розміщуються, в основному, на окатих прибалкових схилах. Сильнозмиті ґрунти безпосередньо примикають до берегів річок, водойм і балок.

Ерозія ґрунтів є основним і найбільш небезпечним та дестабілізаційним фактором екологічної ситуації на ландшафтах, що призводить до забруднення та замулення (струмків, річок, ставків тощо).

За даними Головного управління Держгеокадастру у Миколаївській області загальна площа порушених земель станом на 01.01.2024 року становить 3,198 тис. га (13 %) (з них 0,014 тис. га порушено у 2023 році), деградованих та малопродуктивних земель – 6,13 тис. га (0,25 %), малопродуктивних земель – 7,80 тис. га (0,31%). Визначити фактичну площу малопродуктивних та деградованих земель в розрізі державної та приватної власності, непридатність їх для вирощування сільськогосподарських культур та необхідність їх заліснення, на цей час можливо тільки при проведенні землепорядних робіт з інвентаризації земель та їх ґрунтового обстеження.

В області на схилах в 1-20 розміщено 25,4 % орних земель, на схилах у 2-30 – 9,9 %, на схилах в 3-50 – 5,5 % і на схилах понад 50 – 1,3 %. Як свідчать наведені дані, майже половина (42,1 %) орних земель знаходяться на ерозійно

небезпечних площах, у результаті чого середньорічний змив ґрунтів в області становить 13,3 т/га. Отже, інтенсивне сільськогосподарське використання земель призводить до зниження родючості ґрунту через їх переущільнення, втрату грудко-зернистої структури, водопроникності та аераційної здатності з усіма екологічними наслідками.

Недотримання технологій і термінів проведення обробітку ґрунту, захисту рослин від бур'янів, шкідників та хвороб, застосування хімічних меліорантів, негативно впливає на відтворення родючості ґрунтів, загострює проблеми гумусового, агрофізичного та меліоративного стану і веде до зниження родючості ґрунтів та ефективності ведення рослинництва. Збільшення обсягів виробництва рослинницької продукції шляхом екстенсивної системи землеробства призвела до залучення у сільськогосподарський обіг малопродуктивних і деградованих угідь, включаючи схилі землі, піщані масиви тощо.

Так, особливого значення набуває рекультивація земель – це комплекс організаційних, технічних і біотехнологічних заходів, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель (стаття 166 Земельного кодексу України). Рекультивація порушених земель здійснюється для їх відновлення в сільськогосподарських, лісгосподарських, водогосподарських, будівельних, рекреаційних, природоохоронних і санітарно-оздоровчих цілях.

6.2. Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти.

Основними чинниками антропогенної трансформації ландшафтів є вплив промислових підприємств.

Значної шкоди земельні ресурси зазнають через забруднення ґрунтів викидами промисловості (важкі метали, кислотні дощі тощо) та використання засобів хімізації в аграрному секторі.

Родючість ґрунту залишається поза увагою багатьох виробників, враховуючи застосування органічних та мінеральних добрив. Агрохімічне обстеження ґрунтів області показує погіршення якісних показників їх родючості. Використання органічних та мінеральних добрив зменшує вміст гумусу у ґрунті. Спостерігається порушення структури посівних площ, порушення сівозмін і оптимальних систем полезахисних лісонасаджень. Недотримання технологій і термінів проведення обробітку ґрунту, захисту рослин від бур'янів, шкідників та хвороб, застосування хімічних меліорантів, негативно впливає на відтворення родючості ґрунтів, загострює проблеми гумусового, агрофізичного та меліоративного стану і веде до зниження родючості ґрунтів та ефективності ведення рослинництва.

6.3. Державна політика та заходи у сфері охорони земель.

Охорона земель – це система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель

сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Основними завданнями державного контролю за використанням та охороною земель, згідно зі статтею 2 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» є:

забезпечення дотримання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами земельного законодавства України;

забезпечення реалізації державної політики у сфері охорони та раціонального використання земель;

запобігання порушень законодавства України у сфері використання та охорони земель, своєчасне виявлення таких порушень і вжиття відповідних заходів по їх усуненню;

забезпечення дотримання власниками землі та землекористувачами стандартів і нормативів в області охорони та використання земель, запобігання забруднення земель і зниження родючості ґрунтів, погіршення стану рослинного та тваринного світу, водних та інших природних ресурсів.

Основними принципами здійснення державного контролю за використанням та охороною земель є:

забезпечення раціонального використання та охорони земель як основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави;

пріоритет вимог екологічної безпеки у використанні земельних ресурсів над економічними інтересами;

повне відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю внаслідок порушення земельного законодавства України;

поєднання заходів економічного стимулювання і відповідальності у сфері використання та охорони земель.

Контроль за використанням та охороною земель полягає в забезпеченні додержання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами земельного законодавства України. Порядок здійснення державного контролю за використанням та охороною земель встановлюється законом. Земля – основне національне багатство. Це положення зафіксоване статтями 14, 41 Конституції України. Об'єктом державного контролю за використанням та охороною земель є всі землі в межах території України.

Державний контроль за використанням та охороною земель, дотриманням вимог законодавства України про охорону земель і моніторинг ґрунтів здійснюються шляхом: проведення перевірок; розгляду звернень юридичних і фізичних осіб; участі у прийнятті в експлуатацію меліоративних систем і рекультивованих земель, захисних лісонасаджень, протиерозійних гідротехнічних споруд та інших об'єктів, які споруджуються з метою підвищення родючості ґрунтів та забезпечення охорони земель; розгляду документації із

землеустрою, пов'язаної з використанням та охороною земель; проведення моніторингу ґрунтів та агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення

6.3.1. Практичні заходи

Система заходів у галузі охорони земель включає:

- державну комплексну систему спостережень;
- розробку загальнодержавних і регіональних (республіканських) програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель;
- створення екологічної мережі;
- здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель;
- економічне стимулювання впровадження заходів щодо охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів;
- стандартизацію і нормування.

Охорона земель сільськогосподарського призначення забезпечується на основі реалізації комплексу заходів щодо збереження продуктивності сільськогосподарських угідь, підвищення їх екологічної стійкості та родючості ґрунтів, а також обмеження їх вилучення (викупу) для несільськогосподарських потреб.

Роботи з відновлення земель та їх облік у миколаївській області проводиться проектно-технологічним центром охорони родючості ґрунтів та якості продукції «Облдержродючість». Центр проводить проектно - технологічні та науково-дослідні роботи з охорони родючості ґрунтів, ведення їх державного моніторингу, а також поліпшення якості сільськогосподарської продукції та сировини.

Для корінного поліпшення кислих та солонцюватих і засолених ґрунтів застосовують хімічну меліорацію, яка поліпшує хімічну реакцію та водно-фізичні властивості ґрунту. З цією метою вносять кальцієвмісні матеріали: вапно на кислих ґрунтах, а на лужних – гіпс або фосфогіпс, що створює сприятливі умови для ефективного внесення добрив. Одним із першочергових заходів поліпшення деградованих земель є зниження рівня вод та відвід їх шляхом спорудження дренажної мережі; створення контурно - меліоративної системи території; збільшення лісистості до оптимальних розмірів; здійснення агротехнічних протиерозійних заходів із запобігання замулюванню водних джерел продуктами ерозії; створення та упорядкування водоохоронних зон і прибережних захисних смуг; залуження і створення лісових насаджень у прибережних захисних смугах, схилах, балках та ярах; упорядкування водовідведення на сільськогосподарських угіддях. Цей процес довготривалий і потребує великих фінансових затрат.

На цей час в області майже відсутнє відтворення родючості ґрунтів землекористувачами незалежно від форм власності. Практично не формуються методологія, критерії, нормативи та принципи ґрунтоохоронного впорядкування

сучасних агроландшафтів, а також правових, економічних і соціальних передумов збереження та відтворення родючості ґрунтів.

2023 року, відповідно до статті 186 Земельного кодексу України, управлінням екології та природних ресурсів Миколаївської обласної військової адміністрації надано 11 погоджень по проєктах землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення місцевого значення.

Відповідно до положень розділу IX прикінцевих положень Закону України «Про землеустрій» (діяли до 01.01.2024 року) управлінням екології та природних ресурсів Миколаївської обласної військової адміністрації надана інформація про обмеження щодо земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, земельних ділянок, розташованих на території чи в межах об'єкта природно-заповідного фонду, його охоронної зони, земель, зарезервованих для заповідання, або в межах прибережної захисної смуги; інформація про обмеження у використанні земель, додержання режиму охорони та використання відповідної території та вимоги природоохоронного законодавства на 1 звернення розробників проєкту землеустрою щодо відведення земельної ділянки.

6.3.2. Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво

Запровадження системи охорони земель передбачено статтями 162-164 Земельного кодексу України. На розвиток Земельного кодексу Верховною Радою України прийнято понад 20 законів, які регулюють питання використання та охорони земель, зокрема Закон України «Про охорону земель», Закон України «Про землеустрій», Закон України «Про державний контроль за використанням і охороною земель», Закон України «Про особисте селянське господарство», Закон України «Про фермерське господарство», Закон України «Про оренду землі», Закон України «Про екологічний аудит», Закон України «Про меліорацію земель», Закон України «Про стандартизацію» тощо.

Ключові питання щодо забезпечення ощадливого та екологічно безпечного землекористування регламентуються Законом України «Про охорону земель», у якому визначено:

- основні напрями охорони та екологічного захисту земель;
- компетенцію органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері охорони земель;
- обов'язки фізичних і юридичних осіб у сфері охорони та раціонального використання земельних ресурсів;
- нормативи в галузі охорони земель;
- порядок фінансування заходів щодо охорони та раціонального використання земельних ресурсів;
- види стимулювання заходів щодо охорони та екологічно безпечного використання земель і підвищення родючості ґрунтів;
- відповідальність за порушення законодавства про охорону земель;
- основні напрями міжнародного співробітництва у сфері охорони земель.

Державний контроль за використанням та охороною земель усіх категорій та форм власності здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин – Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр).

Державний контроль за дотриманням вимог законодавства України про охорону земель здійснює центральний орган виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів – Державна екологічна інспекція України (Держекоінспекція).

З 26.05.2022 року державний контроль за використанням та охороною земель також здійснюють виконавчі органи сільських, селищних, міських рад у межах повноважень, визначених законом, у разі прийняття відповідною радою рішення про здійснення такого контролю. Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад реалізують функцію державного контролю за використанням та охороною земель через державних інспекторів з державного контролю за використанням та охороною земель відповідних рад, кваліфікаційні вимоги до яких визначені статтею 10 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель».

Моніторинг родючості ґрунтів земель сільськогосподарського призначення та агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення проводить центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики – Міністерство аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики).

Основним джерелом фінансування заходів з охорони земель є кошти, які надходять до відповідних місцевих бюджетів в порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва. Фінансування і матеріально-технічне забезпечення спеціально уповноважених органів виконавчої влади у сфері державного контролю за використанням та охороною земель здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України. Виконання робіт по охороні земель на території регіонів України здійснюється вкрай повільно у зв'язку з недостатнім фінансуванням.

7. НАДРА

7.1. Мінерально-сировинна база

Більша частина Миколаївської області лежить у межах Причорноморської низовини. На півночі простягаються Подільська височина (правобережжя Південного Бугу) та Придніпровська височина (лівобережжя Південного Бугу). Глибоко в суходіл вриваються Дніпровсько-Бузький, Березанський, Тилігульський та Анджигольський лимани.

Область розташована в межах двох фізико-географічних зон лісостепової (Кривоозерський район і західна частина Первомайського району) і степової (решта території). Ландшафти представлені заплавами комплексами (заплавні

ліси й луки), ділянками піщаного степу, вапняковими степами, прибережно-водними комплексами, наскельними дібровами, кам'янистими степами тощо.

Корисні копалини Миколаївській області представлені головним чином нерудним комплексом. Розвинена сировинна база будівельних матеріалів, представлена запасами: каменю будівельного, гранітів із широкою гамою кольорів і високих декоративних якостей, каменю пиляного, цементної сировини, глиняно-черепичної сировини, піску будівельного. Промислове значення мають також поклади вапняків, каоліну, дорожніх матеріалів.

7.1.1. Стан та використання мінерально-сировинної бази

Добувна промисловість Миколаївської області орієнтована на видобування будівельних матеріалів (граніт, пиляний черепашник, вапняк, пісок, каоліни, керамзитова сировина, цегельна сировина).

Дані по використанню надр у Миколаївській області зведено в таблиці 7.1.1.
Таблиця 7.1.1.- Мінерально-сировинна база будівельних матеріалів області*

№ п/п	Найменування родовища	Розташування	Площа, га		Стан
			Родовища	Відвалів	
1	2	3	4	5	6
Сировина цементна: суглинки, глини, вапняки					
1	Григорівське вапняк, глина, суглинок	Миколаївський р-н, смт. Ольшанське, Південно-західна околиця с. Тернувате	404,26		Розробляється
2	Ново-Григорівське вапняк, глина	Миколаївський р-н, смт. Ольшанське	419,32		Не розробляється
	Усього родовищ- 2				
Будівельне каміння					
1	Михайлівське мігматит Діл. Північна Діл. Південна	Первомайський р-н, 6,0 км на південь від ст. Глиняне, між с. Михайлівка та с. Новопавлівка	270		Розробляється Не розробляється
2	Кодимське граніт Діл. Правобережна Діл. Лівобережна	Первомайський р-н, 12,0 км на південний схід від зал. ст. Кінецьпіль	56,87 37,32 19,55		Розробляється
3	Микитівське граніт, ендербіт	Вознесенський р-н, 8,0 км на захід від зал. ст. Трикрати	33,7		Розробляється
4	Софіївське гнейс	Миколаївський р-н, в 250 м на Сх від с. Софіївка	16,7		Розробляється
5	Прибузьке граніт	Вознесенський район, 5,0 км на південний	40,04		Розробляється

№ п/п	Найменування родовища	Розташування	Площа, га		Стан
			Родовища	Відвалів	
1	2	3	4	5	6
		захід від зал. ст. Трикрати			
6	Болеславчицьке граніт	Первомайський р-н, 13,0 км на північ від з. ст. Голта	52,28		Розробляється
7	Чаусівське граніт, каолін	Первомайський р-н, 2,0 км на північ від с. Поронівка	136		Розробляється
8	Олександрівське граніт	Вознесенський р-н, 5,0 км на південний захід від з. ст. Трикрати	78,7		Розробляється
9	Трикратненське граніт, камінь облицювальний	Баштанський р-н, 0,5 км на північний захід від с. Малофедорівка	85,5		Розробляється
10	Воєводське граніт	Первомайський р-н, 0,7 км на ПнСх від с. Воєводське	17,75		Розробляється
11	Новоантонівське граніт	Баштанський район, 0,3 км на південь від с. Новоантонівка	11,51		Розробляється
12	Романова балка граніт	Первомайський р-н, 0,5 км на Пн від с. Романова балка	8,8		Не розробляється
13	Чаусівське граніт	Первомайський р-н, 3,0 км на ПдСх від с. Чаусове	31,1		Розробляється
14	Софіївське мігматит, граніт	Первомайський р-н, 5,0 км на південь від с. Софіївка	39,2		Розробляється
15	Капітанківське граніт Ділянка Побузька Ділянка Довгопристанська	Первомайський р-н, околиця с. Довга Пристань	32 35		Розробляється
16	Юр'ївське граніт, камінь облицювальний Діл. Кам'янці Діл. Лісова	Вознесенський р-н, 3,0 км на захід північний захід від с. Юрївка, 20,0 км на південний схід від з.ст. Людмилівка	11		Розробляється
17	Вільноярське граніт	Вознесенський р-н, 4,5 км на ПнСх від с. Трикратне обидві сторони б. Соплистої, правого притоку Мертвовід	30		Розробляється
18	Новоселівське граніт	Первомайський р-н, 2,0 км на Пн с.	19,3		Розробляється

№ п/п	Найменування родовища	Розташування	Площа, га		Стан
			Родовища	Відвалів	
1	2	3	4	5	6
	Компл. камінь облицювальний	Новоселівка, 10,0 км на Пн від з.ст. Кавуни			
19	Костянтинівське граніт, камінь облицювальний	Первомайський район, 0,4 км на Пн від с. Костянтинівка	47		Розробляється
20	Олександрівське граніт, пісок будів. Діл. Південна	Вознесенський р-н, 3,0 км на ПдЗх від зал. ст. Олександрівка, 1,5 км на ПдЗх від с. Олександрівка	24,31		Не розробляється
21	Кінецьпільське граніт	Первомайський р-н, 6 км на ПдЗ від м. Первомайськ, поблизу с. Кінецьпіль	12		Не розробляється
22	Новоолександрівсь- ке граніт	Первомайський р-н, 20,0 км на північний схід від з.ст. Первомайськ	23,86		Не розробляється
23	Ахтовське граніт	Вознесенський р-н, 0,4 км на захід від с. Актове	71,75		Не розробляється
24	Кам'янобалківське граніт, мігматит, гнейс	Первомайський р-н, 1,0 км на ПдСх від с. Кам'яна балка	19,3		Не розробляється
25	Мар'ївське граніт	Вознесенський р-н, в 1,0 км на ПнСх від с. Мар'ївка	4,4		
26	Болеславчицьке 2 граніт	Первомайський р-н, в 9,0 км на Пн від с. Станіславчик, на правому схилі М. Ташлик	38,9		Не розробляється
27	Вікторівське (резерв) граніт	Вознесенський р-н, 6,0 км на Пд від смт. Братське	2,76		Не розробляється
28	Покровське вапняк, компл. камінь пиляний	Вознесенський р-н, 19,0 км на схід від с. Веселинове, в 1,0 км на північ від с. Покровка	35,73		Не розробляється
29	Мигіївське мігматит	Первомайський р-н, 0,3 км на ПдСх від с. Мигія			Не розробляється
30	Артаківське вапняк	Баштанський р-н, 8,0 км на ПнСх зал.ст. Березнегувате	20		Не розробляється
31	Куйбишевське 2 гнейс	Вознесенський р-н, 1,5 км на ПнСх від с. Куйбишевка	10,39		

№ п/п	Найменування родовища	Розташування	Площа, га		Стан
			Родовища	Відвалів	
1	2	3	4	5	6
32	Семенівське граніт	Первомайський р-н, 3,0 км на Пн від с. Семенівка	2,79		
33	Федорівське граніт	Баштанський р-н, 0,5 км на ПнЗх від с. Малофедорівка	4,5		
34	Володимирівське вапняк	Баштанський р-н, 1,5 км на ПнЗх від с. Сергіївка	17,9		Не розробляється
35	Маложенівське граніт	Вознесенський р-н, 0,5 км на ПнЗх від с. Маложенівка	5,1		Не розробляється
36	Новосафронівське вапняк, граніт	Миколаївський р-н, 1,0 км на північ с. Новосафронівка	5,19		Не розробляється
37	Олександрівське граніт	Вознесенський р-н 4,0 км на ПнЗх від с. Олександрівка	6,5		Розробляється
38	Трикратське граніт Діл. Східна	Вознесенський район, в 2,0 км на ПдСх від с. Трикрати	85,5		Розробляється
	Усього родовищ 38				
Камінь пиляний					
1	Касперівське вапняк	Миколаївський р-н, ПнСх околиця с. Касперівка	70,9		Розробляється
2	Новогригорівське вапняк	Миколаївський р-н, західна околиця с. Ново-Григорівка	41,5		Розробляється
3	Кубряцьке вапняк	Вознесенський р-н, ПдЗх околиця с. Кубряки	8		Розробляється
4	Болгарське вапняк	Миколаївський р-н, 0,5 км на північний захід від с. Болгарка	66,85		Не розробляється
5	Данилівське вапняк	Миколаївський р-н, 12,0 км на ПнЗх від с. Нечаяне	53,11		Не розробляється
6	Іванівське вапняк	Миколаївський р-н, 0,8 км Зх с. Іванівка	23,51		
7	Єлізаветівське вапняк	Миколаївський р-н, ПнЗх околиця с. Єлізаветівка	58,5		
8	Михайлівське опока	Миколаївський р-н, між с. Михайлівка та с. Білоусівка	37		Не розробляється
9	Новосвітлівське вапняк	Вознесенський р-н, 2,0 км Пд с. Новосвітлівка	134,5		Не розробляється

№ п/п	Найменування родовища	Розташування	Площа, га		Стан
			Родовища	Відвалів	
1	2	3	4	5	6
10	Новомиколаївське вапняк	Вознесенський р-н, ПдЗх околиця с. Ново-Миколаївка	18,9		Не розробляється
11	Покровське опока	Вознесенський р-н, 1,0 км на Пн від с. Покровське	35,75		Не розробляється
12	Нечаянське 2 вапняк	Миколаївський р-н, 0,4 км Зх с. Нечаяне	50,144		Не розробляється
13	Новоодеське вапняк	Миколаївський р-н, Сх околиця с. Нова Одеса	98,98		Не розробляється
14	Подимівське вапняк	Миколаївський р-н, ПнЗх околиця с. Подимове	499,61		Не розробляється
15	Тернуватське вапняк	Миколаївський р-н, 7,0 км на ПнЗх від з.ст. Трихати	38		Не розробляється
	Усього родовищ 15				
Вапняк для випалювання на вапно					
1	Білоусівське 1 вапняк	Вознесенський р-н, Пн околиця с. Білоусівка	55,8		Не розробляється
2	Білоусівське 2 вапняк	Вознесенський р-н, 2,0 км на ПдСх від с. Білоусівки	?		Не розробляється
3	Вознесенське вапняк	Вознесенський р-н, 6,0 км на ПнСх від м. Вознесенська	16,5		Не розробляється
4	Михайлівське вапняк	Миколаївський р-н, між селами Михайлівка і Білоусівка	?		Не розробляється
5	Ольгопільське вапняк	Вознесенський р-н, 7,0 км на Пд від с. Ольгопіль	?		Не розробляється
6	Прибужанське (Кантакузівське) вапняк	Вознесенський р-н, 4,0 км на південь від м. Вознесенськ	?		Не розробляється
	Усього родовищ 6				
Камінь облицювальний					
1	Новоселівське граніт	Первомайський р-н, 2,0 км на Пн від с. Новоселівка	9,3		Розробляється
2	Софіївське (Відраденське) граніт рожевий	Первомайський р-н, 5,0 км на Пд від с. Софіївка	18		
3	Юр'ївське граніт сірий Ділянка Кам'янці	Вознесенський р-н, 3,0 км на захід	11 5 6		

№ п/п	Найменування родовища	Розташування	Площа, га		Стан
			Родовища	Відвалів	
1	2	3	4	5	6
	Ділянка Лісова	північний захід від с. Юрівка			
4	Новоданилівське граніт	Баштанський р-н, 2,5 км на схід від з.ст. Новоданилівка	16,6		Розробляється
5	Костянтинівське граніт, кам.будівельний	Первомайський р-н, 0,4 км на північ від с. Костянтинівка	47		
6	Малофедорівське граніт	Баштанський р-н, на околиці с. Малофедорівка	7,6		
7	Трикратненське граніт Ділянка №3 Ділянка №2	Вознесенський р-н, 0,5 км на ПнЗх від с. Трикрати	85,5		Не розробляється
8	Північне граніт сірий	Вознесенський р-н, 10,0 км на ПнСх с. Братське	12,1		Не розробляється
	Усього родовищ 8				
Пісок для бетону та будівельних розчинів					
1	Південно-Бузьке пісок	Миколаївський р-н, 15 км на ПдЗх від з.ст. Кульбаніне	773,6		Розробляється
2	Олександрівське пісок Діл. «Комінтерн – 1» Діл. № 4	Вознесенський р-н, 0,4 км на ПдСх від с. Бузьке	40		Розробляється Не розробляється
3	Явкинське (Плющівське)	Баштанський р-н, 15 км на ПнЗх з.ст. Явкіне	32		Не розробляється
4	Олександрівське Діл. Східна	Вознесенський р-н, Пн околиця с. Олександрівка	17,5		Розробляється
5	Олександрівське Діл. Нова (№2 – Пд частина) Діл. №1 (Дно кар'єра) Діл. №3	Вознесенський р-н, в 2,0 км на схід від с. Бузьке	54		Розробляється
6	Олександрівське пісок, граніт Діл. № 8	Вознесенський р-н, 0,4 км на південний захід від зал.ст. Трикратне	73,5		Розробляється
7	Балабанівське Діл. Центральна (част. запасів) Діл. Південна Діл. Центральна (кар'єр №1)	Миколаївський р-н, 2,0 км на ПдЗх від с. Балабанівка	122,8		Розробляється

№ п/п	Найменування родовища	Розташування	Площа, га		Стан
			Родовища	Відвалів	
1	2	3	4	5	6
8	Миколаївське	Миколаївський р-н, 1,5 км на ПнСх від с. Крива Балка	58,9		Не розробляється
9	Софіївське	Баштанський р-н, Пд околиця с. Софіївка, 16,5 км на ПдЗх від з.ст. Новий Буг	54,8		Не розробляється
10	Станіславчикське	Первомайський р-н, 15 км на Пн від м.Первомайськ	13,16		Не розробляється
11	Трихатське	Миколаївський р-н, 3,5 км на південь від з.ст. Трихати	86,44		Не розробляється
12	Христофорівське	Баштанський район, 0,5 км на ПнСх від с. Христофорівка, 15 км на ПдЗх від з.ст. Добра	28,17		Не розробляється
13	Веснянівське	Миколаївський р-н, 3,0 км на Пд від с. Весняне	115,7		Не розробляється
14	Олександрівське - 1	Вознесенський р-н, ПнСх околиця с. Олександрівка	90		Не розробляється
	Усього родовищ 14				
Пісок для силікатних блоків					
1	Кам'янобалківське пісок	Миколаївський р-н, 0,5 км на ПнЗх с. Кам'яна Балка	27,7		Розробляється
2	Семихатське пісок	Вознесенський р-н, 15,0 км на ПдЗх від с. Богданівка	6,75		
3	Олександрівське Діл. Південна комплексне: кам.буд., пісок	Вознесенський р-н, 1,5 км на ПнЗх від сmt. Олександрівка	45,3		Розробляється
4	Калинківське пісок	Миколаївський р-н, 20,0 км на ПнСх м. Миколаїв	131,6		
5	Кумарське пісок	Первомайський р-н, околиця с. Кумари, 20,0 км Пн від м. Первомайськ.	16,0		
6	Матвіївське – 1 пісок	Миколаївський р-н, 10,0 км на північ від м. Миколаїв	156,4		Не розробляється
7	Прибузьке пісок Діл. Південна Діл. Північна	Вознесенський р-н, 10,0 км на південь від з.ст. Вознесенськ	54,8 15,2		Не розробляється

№ п/п	Найменування родовища	Розташування	Площа, га		Стан
			Родовища	Відвалів	
1	2	3	4	5	6
8	Східно-Бузьке – 2 пісок	Вознесенський р-н, в 2,0 км на схід від Сх околиці с. Бузьке	32,25		Розробляється
9	Східно-Бузьке пісок	Вознесенський р-н, 1,6 км на схід від с. Бузьке	32,25		Не розробляється
10	Бузьке 2 пісок	Вознесенський р-н, 5,5 км на ПнСх від с. Бузьке	101,8		Розробляється
11	Пряме пісок	Вознесенський р-н, ПнСх околиця с. Пряме	65		Не розробляється
12	Підгороднянське пісок	Первомайський р-н, в 2,5 км на ПдСх від зал.ст. Підгородня	12,02		Не розробляється
13	Олександрівське пісок Діл. Західна	Вознесенський р-н, 1,5 км на ПдЗх смт. Олександрівка	48,9		Не розробляється
14	Бузьке пісок	Вознесенський р-н, 2,0 км на Сх с. Бузьке	6,7		Не розробляється
15	Олександрівське пісок Діл. «Комінтерн 2»	Вознесенський р-н, 7,0 км на північ від з.ст. Вознесенськ	34		Розробляється
16	Баловнянське пісок для благоуст., рекульт. і розч.	Новоодеський р-н, ПдСх околиця с. Баловне	1,5		Розробляється
17	Вознесенське пісок для бетону, буд. розчин., дорожнього будівництва	Вознесенський р-н В 4,0 км на Пн від м. Вознесенськ на лівому схилі П.Буг	50		Не розробляється
18	Зеленогаївське Діл. Західна	Вознесенський р-н 6,0 км на ПнЗх від м. Вознесенськ	48,9		Розробляється
	Усього родовищ 18				
Глини для виробництва керамзиту					
1	Миколаївське глини	Миколаївський р-н, 0,8 км на ПдСх від с. Половинки	58,9		Не розробляється
2	Богопільське глини	Первомайський р-н, в 0,2 км від ПнСх околиці м. Первомайськ вздовж траси на Умань	30,12		Не розробляється
	Усього родовищ 2				
Цегельно-черепична сировина					
1	Мішковське Діл. Мішковська	Миколаївський р-н, Пд околиця	38,8		Розробляється

№ п/п	Найменування родовища	Розташування	Площа, га		Стан
			Родовища	Відвалів	
1	2	3	4	5	6
	Діл. Центральна	с. Мішково-Погорілове			
2	Сливинське Діл. №1 Діл. №2	Миколаївський р-н, 0,6 км на північ від с. Слівіно, 14,0 км від м. Миколаїв	12,4		Розробляється Не розробляється
3	Генівське	Первомайський р-н, околиця с. Генівка	3,9		Розробляється
4	Петрівське	Миколаївський р-н, західна околиця с. Петрівка	34,9		Розробляється
5	Бандурське	Первомайський р-н, 0,5 км на ПнЗх від з.ст. Бандурка	22		Розробляється
6	Вербівське	Первомайський р-н, в 4,0 км Пн від с. Мігія	20,3		Розробляється
7	Григорівське глина, пісок, суглинок	Миколаївський р-н смт. Ольшанське, 3,5 км на ПдЗх від с. Терноватка	83,7		Розробляється
8	Бандурське 2 суглинок	Первомайський р-н, Зх околиця с. Бандурка	13,94		Не розробляється
9	Первомайське суглинок	Первомайський р-н, 5,0 км на ПдЗх від м. Первомайськ	53		Не розробляється
10	Арбузинське суглинок	Первомайський р-н, ПнСх околиця смт. Арбузинка	14		Не розробляється
11	Баштанське суглинок	Баштанський р-н, ПнСх околиця с. Піски	6,42		Не розробляється
12	Березнегуватське суглинок, пісок	Баштанський р-н, 0,7 км на ПнСх смт. Березнегувате	12 Пісок 1,3		Не розробляється
13	Братське суглинок	Вознесенський р-н, 2,0 км на Пд від смт. Братське	6,24		Не розробляється
14	Врадіївське суглинок	Первомайський р-н, 3,0 км на ПдЗх від смт. Владіївка	14,2		Не розробляється
15	Трикратненське суглинок	Вознесенський р-н, 4,0 км на Зх від с. Трикрати	23,96		Не розробляється
16	Доманівське суглинок	Вознесенський р-н, 0,2 км на Пн смт. Доманівка	5,2		Не розробляється
17	Єланецьке суглинок	Вознесенський р-н, Зх околиця	4,76		Не розробляється

№ п/п	Найменування родовища	Розташування	Площа, га		Стан
			Родовища	Відвалів	
1	2	3	4	5	6
		с. Єланець			
18	Казанківське суглинок	Баштанський р-н, 3,0 км на Зх від смт. Казанка	6,2		Не розробляється
19	Новобузьке 3 суглинок	Баштанський р-н, 1,5 км на ПдЗх від смт. Новий Буг	3,4		Не розробляється
20	Лисогірське суглинок, глина, пісок	Первомайський р-н, 1,5 км на ПдЗх від с. Лиса Гора	6		Не розробляється
21	Березнегуватське 1 суглинок	Баштанський р-н, 0,7 км на ПнСх смт. Березнегувате	12		Не розробляється
22	Бузьке суглинок	Первомайський р-н, Пн околиця с. Бузьке	53		Не розробляється
23	Веселинівське суглинок	Вознесенський р-н, ПнСх околиця смт. Веселинове	14		Не розробляється
24	Володимірівське суглинок	Баштанський р-н, 1,5 км на ПнСх від з.ст. Володимірівка	6,7		Не розробляється
25	Добренське суглинок	Баштанський р-н, 2,0 км на Пд с. Добре	10,95		Не розробляється
26	Забарське суглинок	Первомайський р-н, Пд околиця с.Забари	1,01		Не розробляється
27	Зеленоберегівське суглинок	Первомайський р-н, Пд околиця з.ст. Трикратне	11,2		Не розробляється
28	Калинівське суглинок	Миколаївський р-н, 1,5 км Пн с. Калинівка	21		Не розробляється
29	Кривоозерське суглинок	Первомайський р-н, ПнСх околиця смт. Криве Озеро	11,76		Не розробляється
30	Куцурубське 2 суглинок	Миколаївський р-н, ПдЗх околиця с. Куцуруб	3,5		Не розробляється
31	Лисогірське 1 суглинок	Первомайський р-н, ПдСх околиця с. Лиса Гора	22,5		Не розробляється
32	Любинське суглинок	Баштанський р-н, 1,0 км на Пн від с. Любине	14,9		Не розробляється
33	Нечаянське суглинок	Миколаївський р-н, 4,0 км Сх с. Нечаяне	34,1		Не розробляється
34	Новобірзуловське суглинок	Баштанський р-н, Зх околиця с. Новобірзулівка	19,44		Не розробляється
35	Новобузьке суглинок	Баштанський р-н, 7,0 км на ПдЗх від смт. Новий Буг	11,32		Не розробляється

№ п/п	Найменування родовища	Розташування	Площа, га		Стан
			Родовища	Відвалів	
1	2	3	4	5	6
36	Новобузьке 2 суглинок, пісок	Баштанський р-н, схил балки Куца, 12,0 км на Пд від смт. Новий Буг	27		Не розробляється
37	Новоодеське № 3 № 1	Миколаївський р-н, ПнСх околиця смт. Нова Одеса	12,6		Не розробляється
38	Новопетрівське суглинок	Баштанський р-н, 1,5 км Пн від с. Нова Петрівка	16,5		Не розробляється
39	Новофедорівське суглинок	Миколаївський р-н, південна околиця с. Новофедорівка	115,8		Не розробляється
40	Олександрівське 2 суглинок	Вознесенський р-н, 5,0 км на ПнСх від смт. Олександрівка	10,5		Не розробляється
41	Петрівське 2 суглинок Діл. Південна Діл. Північна	Миколаївський р-н, Сх околиця с. Петрівка	22,14		Не розробляється
42	Раковське суглинок	Вознесенський р-н, 5,0 км на південний схід від м. Вознесенськ	44,71		Не розробляється
43	Степківське суглинок	Первомайський р-н, 0,8 км на північний схід від с. Степківка	3,81		Не розробляється
44	Тернуватське суглинок	Миколаївський р-н, північна околиця с. Тернувате	3,6		Не розробляється
45	Троїцьке суглинок	Миколаївський р-н, 4,0 км на північний захід від с. Троїцьке	9,8		Не розробляється
46	Веснянівське суглинок	Миколаївський р-н, 2,5 км на південь від смт. Весняне	12,4		Не розробляється
	Усього родовищ 46				
	Усього по Миколаївській області на балансі числяться на 01.01.2024 – 149 родовищ				

* Інформацію представлено Причорноморським державним регіональним геологічним підприємством на 01.01.2017 року, Державним науково-виробничим підприємством «Державний інформаційний геологічний фонд України» та Південним міжрегіональним управлінням Державної служби з питань праці на 01.01.2022 року.

Згідно з вимогами чинного законодавства України, на період дії воєнного стану відкритий доступ розділу «Надрокористування» офіційного сайту Державної служби геології та надр України (<https://www.geo.gov.ua>) обмежено.

7.2. Система моніторингу геологічного середовища

Організація та проведення довготермінових і систематичних спостережень за сучасними природними та антропогенними екзогенними й ендегенними геодинамічними процесами з метою виявлення змін і небезпечних тенденцій, що відбуваються в земній корі та можуть створювати потенційну (чи реальну) загрозу щодо виникнення кризових (або надзвичайних) ситуацій на певних територіях, призводити до забруднення надр, завдавати значних збитків економіці держави та загрожувати здоров'ю населення, належить до компетенції моніторингу геологічного середовища.

Ведення моніторингу стану надр ґрунтується на об'єктному принципі. При цьому як об'єкт розглядається ділянка надр, у межах якої оцінюється стан геологічного середовища і прогнозується його зміна. Об'єкти моніторингу поділяються на ті, які вивчаються, та на об'єкти узагальнення. До об'єктів належать природні та природно-техногенні системи. Під природними системами ми розуміємо великі ділянки надр, що являють собою геологічні або гідрогеологічні структури (вугленосні басейни, нафтогазоносні провінції, басейни підземних вод, нерозроблювані родовища корисних копалин).

Залежно від характеру досліджуваного об'єкта виокремлюють об'єкти моніторингу локального (об'єктового), регіонального й державного рівнів. Об'єкти моніторингу локального рівня являють собою прості природнотехногенні системи. У їх межах моніторинг здійснює надрокористувач, який отримав відповідну ліцензію, або інший суб'єкт господарської діяльності, котрий впливає на стан надр.

Об'єктами моніторингу територіального рівня є природні і складні природно-техногенні системи, розташовані на території відповідного суб'єкта (області). При цьому в межах природних систем моніторинг здійснює державна територіальна служба, а в межах складних природнотехногенних систем – як ця служба, так і надрокористувач та інші суб'єкти державної діяльності (у межах простих природно-техногенних систем, які входять до досліджуваної складної системи).

Об'єктами моніторингу державного рівня є природні системи, розташовані на території двох і більше суб'єктів країни, й окремі складні природно-техногенні системи, які мають важливе загальнодержавне значення (ділянки надр континентального шельфу; ділянки надр, на яких здійснюється захоронення радіоактивних і токсичних відходів тощо).

Узагальнення інформації виконується на двох рівнях – територіальному і державному. В організаційному аспекті проведення геологічного моніторингу здійснюється на локальному, територіальному і державному рівнях. Локальний моніторинг проводить надрокористувач або інший суб'єкт господарської діяльності. Вимоги до цього виду моніторингу встановлюються в ліцензіях на використання надр або у проектах на будівництво та експлуатацію об'єктів. Державний моніторинг стану надр на локальному рівні проводиться в комплексі з моніторингом інших компонентів навколишнього природного середовища. На територіальному рівні моніторинг забезпечують територіальні центри

самостійно або із залученням спеціалізованих підприємств і організацій. На державному рівні геологічний моніторинг проводять установи, що підпорядковані геологічній службі України.

Відповідно до Положення про Державну службу геології та надр України, що затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1174 Держгеонадра відповідно до покладених на неї завдань організовує і координує роботу з ведення єдиної інформаційної системи користування надрами; проводить моніторинг мінерально-сировинної бази, геологічного середовища та моніторинг геологічного середовища є складовою частиною державної системи моніторингу навколишнього природного середовища України, яка діє, згідно з вимогами постанови Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 № 391 «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля».

Головна задача моніторингу та прогнозування небезпечних геологічних явищ - своєчасне виявлення і прогнозування розвитку небезпечних геологічних процесів, що впливають на безпечний стан геологічного середовища, з метою розроблення та реалізації заходів щодо попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій, для забезпечення безпеки населення і об'єктів економіки країни в природних надзвичайних ситуаціях.

До об'єктів моніторингу належать:

природні системи- це великі ділянки надр, що являють собою геологічні або гідрогеологічні структури (басейни підземних вод, нерозроблювані родовища корисних копалин);

природно-техногенні системи - джерело (джерела) антропогенного впливу на геологічне середовище і ділянку надр у межах зони інтенсивного впливу цього джерела (джерел).

Державний моніторинг і прогнозування небезпечних геологічних явищ здійснюються Держгеонадрами в частині досліджень підземних вод (ресурси та використання), ендегенних та екзогенних процесів (видові і просторові характеристики, активність прояву); геофізичних полів (фонові та аномальні визначення); геохімічного стану ландшафтів (вміст і поширення природних і техногенних хімічних елементів і сполук).

На рівні області в системі геологічного моніторингу задіяно ВП Південно-Українська гідрогеологічна експедиція ДП «Українська геологічна компанія».

Режимна мережа моніторингу на території Миколаївської області складається з 55 спостережних свердловин, в тому числі 29 свердловин державного рівня узагальнення та 26 свердловин регіонального рівня узагальнення (табл.7.2.1) Моніторингові дослідження здійснюються на вміст у підземних водах: пестицидів (28 показників), токсичних мікроелементів 1 і 2 класів небезпеки (19 показників), макрокомпонентів (29 показників), органічних сполук (18 показників).

Таблиця 7.2.1. - Перелік пунктів моніторингу ВП Південно-Українська гідрогеологічна експедиція ДП «Українська геологічна компанія» на території Миколаївської області

Код спостережного пункту по АІС ДВК	№ спостережного пункту, наданий партією	Дані спостережень за рівнями підземних вод	Дані спостережень за температурою підземних вод	Дані спостережень за хімічним складом підземних вод
Державна мережа				
257001142	142	-	-	-
257001440	440	-	-	-
257001319	319	-	-	-
257001384	384	-	-	-
257001445	445	+	-	-
257001447	447	-	-	-
257001420	420	-	-	-
257001424	424	-	-	-
257001425	425	-	-	-
257001340	340	-	-	-
257001442	442	-	-	-
257001137	137	-	-	-
257001508	508	-	-	-
257001202	202	+	-	+
257001201	201	+	-	+
257001294	294	+	-	-
257001115	115	-	-	-
257001116	116	-	-	-
257001180	180	-	-	+
257001027	27	-	-	-
257001028	28	-	-	-
257001110	110	+	-	+
257001111	111	-	-	-
257001112	112	-	-	-
257001113	113	+	-	-
257001051	51	-	-	-
257001054	54	-	-	-
257001055	55	-	-	-
257001056	56	-	-	-
Регіональна мережа				
257001509	509	-	-	+
257001375	375	-	-	-
257001144	144	-	-	+
257001391	391	-	-	+
257001145	145	-	-	-
257001370	370	-	-	-
257001146	146	-	-	+
257001369	369	-	-	-
257001446	446	+	-	-
257001439	439	-	-	-
257001129	129	-	-	-
257001001	1-е	-	-	-
257001422	422	-	-	-

257001002	2	-	-	-
257001003	3	-	-	-
257001004	4	-	-	-
257001006	6	+	-	+
257001007	7	-	-	-
257001008	8	-	-	+
257001009	9	-	-	-
257001010	10	-	-	-
257001011	11	-	-	-
257001306	306	-	-	-
257001143	143	-	-	-
257001380	380	-	-	+
257001404	404	+	-	+

Відповідно до листів відокремленого підрозділу Південно - Української гідрологічної експедиції ДП «Українська геологічна компанія» від 11.05.2023 № 47/01 та від 15.07.2024 № 146 через відсутність фінансування, протягом 2021-2023 років роботи за об'єктами «Моніторинг підземних вод у Миколаївській та Херсонських областях» та «Ведення ДВК, державного обліку використання підземних вод, моніторингу ресурсів та запасів підземних вод та території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей» не проводяться. Таким чином, всі дані які наведені у розділі 7.2.1 щодо стану використання та якості підземних вод області базуються на результатах спостережень станом на 01.01.2022 року.

Відсутність державного моніторингу за якістю та використанням підземних вод на території Миколаївської області, яка відноситься до маловодних регіонів України, ускладнює проблему забезпечення населення та критичної інфраструктури якісним питним водопостачанням.

7.2.1. Підземні води: ресурси, використання, якість

Миколаївська область розташована в межах басейнів рік:

Дніпра (від греблі Каховського водосховища до гирла);

Інгульця (від границі Дніпропетровської та Херсонської обл. до гирла);

Південного Бугу (від греблі Ладжиженського водосховища до р. Синюха;

від р.Синюха до в/п Олександрівка;

від в/п Олександрівка до гирла) та малих річок Причорномор'я;

моря між Дністровським лиманом (включаючи його лівий берег) та Бузьким лиманом (включаючи його правий берег), включаючи р. Тилігул.

Процес формування підземних вод складний, що обумовлено природно-кліматологічними, геоморфологічними, геолого-літологічними факторами, потужністю та хімічним складом порід зони водообміну, водопроникністю, ємкісними здібностями поділяючих водотривких шарів, віддаленістю області живлення і розвантаження, впливом техногенезу і т. д. Крім того, підземні води одержують поповнення при транзиті за рахунок природних і штучних водотоків, водоєм.

У гідрогеологічному відношенні Миколаївська область знаходиться на площі Причорноморського та Українського басейнів підземних вод.

За умовами формування ґрунтових вод гідрогеологічні басейни поділені на дрібніші таксономічні одиниці - гідрогеологічні райони і підрайони (мал.7.2.1.1).

За умов формування режиму підземних вод більша частина території області (центральна, східна та південно-східна) відноситься до Бузько-Дніпровського (26) району. Північна частина області відноситься до Східнопридніпровського району (Інгуло-Інгулецького підрайону – 10 б) та Вінницько-Побузького району (Південнопобузького – 8б підрайону), західна та південно-західна – до Бузько-Куяльницького району (Балтського – 25 а, та Тілігул-Куяльницького – 25 б підрайонів).

Область живлення міжпластових підземних вод Причорноморського басейну в межах області є південна частина схилу Українського кристалічного масиву та відроги Подільської височини. Найбільш сприятливі умови для формування значних ресурсів прісних підземних вод існують у північних та північно-західних частинах території. Наявність річок (П.Буг, Кодима, Мертвовод, Інгул та ін.), долини яких вироблені в неогенових, палеоген-крейдових та докембрійських породах, являються додатковим джерелом поповнення ресурсів підземних вод.

Видобуток та використання підземних вод в Миколаївській області значною частиною відбувається за рахунок ресурсів Причорноморського артезіанського басейну пластових напірних вод.

В межах Українського басейну, де розповсюджені води зон тріщинуватості кристалічних порід докембрію, основним фактором формування їх режиму являються атмосферні опади та поверхневі води рік. Підземні води знаходяться впливу техногенних факторів.

Видобуток підземних вод за рахунок ресурсів Українського басейну напірних тріщинно-жильних вод області досить незначний.

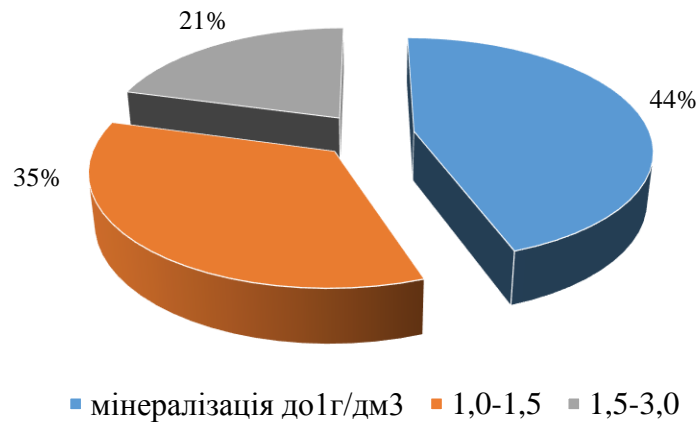
Основними водоносними горизонтами (комплексами), які розповсюджені на території Миколаївської області і придатні для водопостачання населення, є плейстоценовий алювіальний, верхньо-, середньосарматський, палеогеновий, крейдовий та архей-протерозойський.

Прогнозні ресурси для Миколаївської області визначені за даними регіональної оцінки (Капінос Н.Н.,1977р.) і апробовані ДКЗ СРСР (протокол № 7869 від 29.06.1971р., № 8103 від 28.07.1978р.), УТКЗ (протокол № 3886 від 21.03.1978 р.) і уточнені протоколом робочої наради ВГО «Кримгеологія» від 02.06.1983 р. в кількості 441,6 тис. м³/добу, в т.ч. з мінералізацією:

до 1,5 г/дм³ – 349,87 тис.м³/добу (79,23%);

від 1,5 до 3,0 г/дм³ – 91,73 тис.м³/добу (20,77%).

Відомості про прогнозні ресурси (за даними регіональних оцінок) та експлуатаційні запаси (згідно протоколів ДКЗ, ТКЗ) підземних вод наведені в таблиці 7.2.1.1. та на мал.7.2.1.2.

Мал. 7.2.1.2.- Розподіл прогнозних ресурсів за мінералізацією на час їх підрахунку

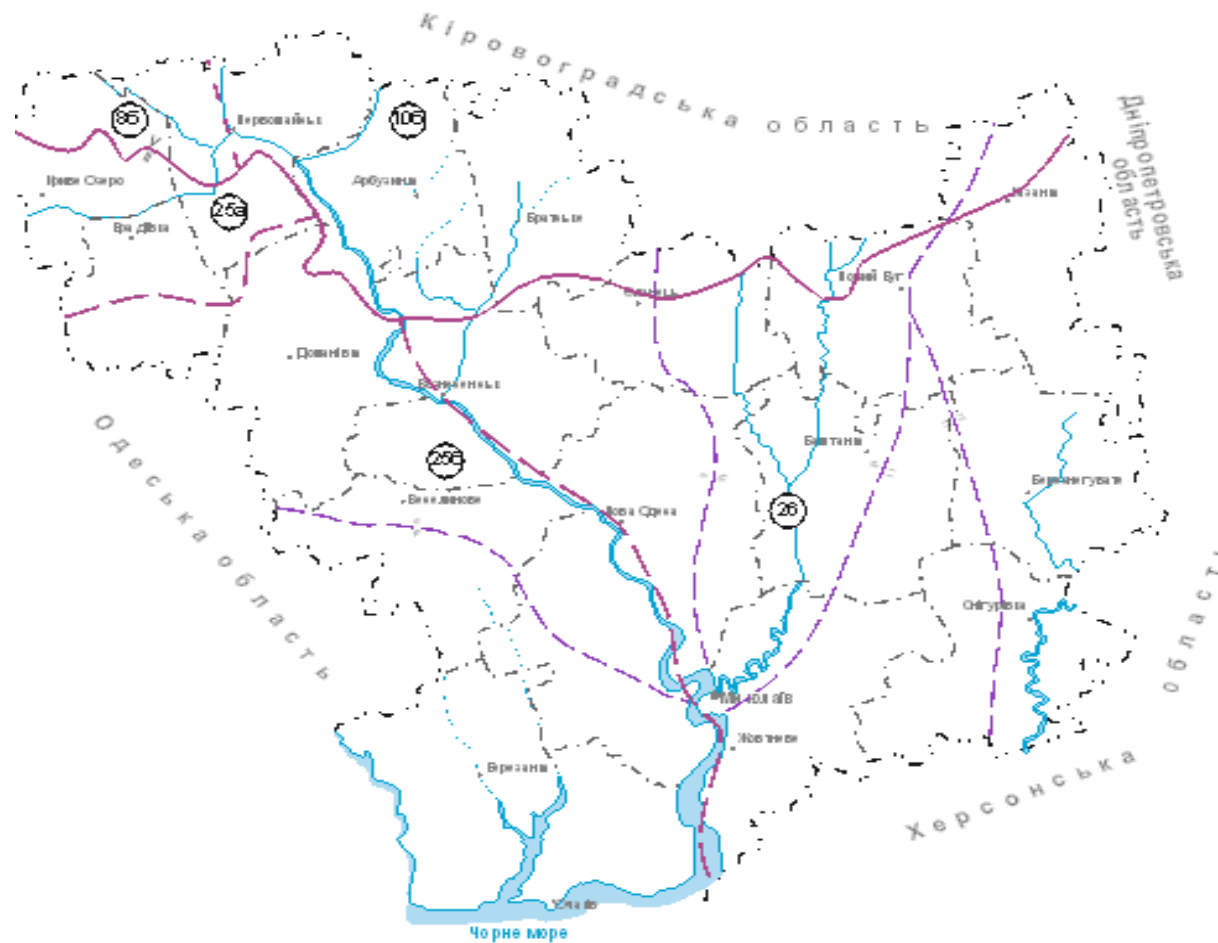
Таблиця 7.2.1.1. - Прогнозні ресурси та експлуатаційні запаси підземних вод Миколаївської області

№ пп	Назва адміністративного району	Площа, тис.км ²	Прогнозні ресурси підземних вод (ПРПВ), тис.м ³ /добу				
			Усього			У тому числі експлуатаційні запаси підземних вод (ЕЗПВ)	
			Мінералізація, г/дм ³				
			до 1,5	1,5-3,0	до 3,0	до 1,5	> 1,5
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Баштанський	7,1	66,37	49,63	116,0	-	-
2	Вознесенський	6,4	105,4	12,60	118,0	50,3	-
3	Миколаївський	5,7	136,21	27,29	163,5	35,24	8,67
4	Первомайський	5,4	41,89	2,21	44,10	8,67	-
	УСЬОГО:	24,6	349,87	91,73	441,60	94,2	8,67

Загальний розподіл ПРПВ в середньому по області складає 17,95 м³/добу/км², в тому числі з мінералізацією до 1,5 г/дм³ складає 14,22 м³/добу/км². На одну особу населення області доводиться 0,404 м³/добу прогнозних ресурсів підземних вод.

З часу оцінки прогнозних ресурсів різко змінилося техногенне навантаження на геологічне середовище, що привело до скорочень, а в деяких випадках і повної ліквідації площ залягання підземних вод з мінералізацією до 1,5 г/дм³.

Загальний водовідбір з працюючих свердловин станом на 01.01.2022 рік склав 31,92 тис.м³/добу (7 % величини ПРПВ). У порівнянні з попереднім роком загальний видобуток підземних вод збільшився на 2,84 тис.м³/добу

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

1. Районування території за умовами формування підземних вод (гідрогеологічні басейни та райони).

1.1. Гідрогеологічні басейни та райони

A-II (B) Причорноморський басейн пластових напірних вод

25. Бузьно-Купальський гідрогеологічний район

25а - Батський підрайон

25б - Глизул-Купальський підрайон

26. Бузьно-Дніпровський гідрогеологічний район

A-V (D) Український басейн напірних тріщинно-масляних вод

8 - Вінницько-Полубужський район

8б - Педенішобузьський підрайон

10. Східнопридніпровський гідрогеологічний район

10б - Бугло-Бугульський підрайон

Річкові басейни

6. Басейн р. Педеніш Буг (західна і східна частини)

15. Басейн р. Бугульча (Частина басейну низького Дніпра).

16. Басейн р. Бугуль (Частина басейну Педеніш Бугу).

11. Мисисирчя Педеніш Буг-Дніпра

1.2. Границі і номери

гідрогеологічних басейнів

гідрогеологічних районів

річкові басейни

2. Інші позначення

--- Границі адміністративних областей

--- Границі адміністративних районів

Рис.1 - Схематична територіальна організація території за умовами формування ресурсу підземних вод.
Масштаб 1:1 000 000

Мал. 7.2.1.1 Гідрогеологічні райони і підрайони Миколаївської області

Протягом 2021 року, за даними ВП Південно-Українська гідрогеологічна експедиція ДП «Українська геологічна компанія», найбільший водовідбір здійснювався із неогенового водоносного комплексу, оскільки він є основним та найбільш поширеним в Миколаївській області, а найменший – із крейдового, оскільки він залягає на значних глибинах. Майже половина із всього водовідбору – це води з підвищеною мінералізацією.

Найбільш освоєними є плейстоценовий, неогеновий та архей-протерозойський водоносний комплекси.

Станом на 01.01.2022 року для централізованого водопостачання населених пунктів та виробничих потреб підприємств на території Миколаївської області розвідані та затверджені експлуатаційні запаси за 12 родовищах (16 ділянках) підземних вод. Загальна кількість експлуатаційних запасів становить 102,882 тис.м³/добу (23,3 % від величини ПРПВ). Дані щодо затверджених експлуатаційних запасів підземних вод. Відомості щодо родовищ наведені у таблиці 7.2.1.2.

Таблиця 7.2.1.2. - Експлуатаційні запаси підземних вод Миколаївської області

№	Родовище підземних вод	Ділянка РПВ	Геологічний індекс водоносного горизонту	№ протоколу, інстанція та дата затвердження	ЕЗПВ, тис.м ³ /добу				
					Усього	в т.ч. по категоріях			
						А	В	С ₁	С ₂
1	Вознесенське	Вознесенська-1	P ₂₋₃	№3543 УкрТКЗ 08.12.73р.	2,3	-	2,3	-	-
		Бузька	aQ _{III}		6,3	2,8	-	3,5	-
		Одесько-Кишинівська	P ₂₋₃		3,9	-	3,9	-	-
		Натягайлівська	aQ _{III}		19,8	4,3	4,4	11,1	-
2	Врадіївське	Врадіївська	N _{1S2}	№4101 УкрТКЗ 25.04.81р.	3,8	2,7	0,8	0,3	-
3	Кривоозерське	Кривоозерська	AR-PR ₁	№4136 УкрТКЗ 29.10.81 р.	3,9	-	2,0	1,9	-
4	Доманівське	Зброшківська	K ₂	№ 3756УкрТКЗ 17.02.76 р.	6,4	2,0	1,3	3,1	-
5	Новоодеське	Новоодеська-1	aQ _{II-III}	№4199 УкрТКЗ 02.07.82 р.	21,6	13,0	8,6	-	-
6	Коблеве-Рибаківське	Коблеве-Рибаківська	N _{1S3}	№4803 УкрТКЗ 18.06.89 р.	5,3	1,3	3,4	0,6	-
7	Очаківське	Очаківська-1	N _{1S3}	№3540 УкрТКЗ 20.01.73 р.	3,5	2,3	-	1,2	-
		Очаківська-2			2,5	0,9	0,8	0,8	-
8	Галицинівське	Галицинівська	N _{1S3}	№ 1829 УкрДКЗ 8.10.09 р.	2,343	-	1,6	0,32	0,42
9	Миколаївське	Миколаївська	N _{1S3}		0,300	-	0,300	-	-

		Миколаївська	N _{1S2}	№ 2360 УкрДКЗ 2011 р.	3,870	-	2,250	1,62	-
10	Горохівське	Горохівська	N _{1S3}	№ 2849 УкрДКЗ 2013 р.	0,015		0,015		
		Горохівська	N _{1S2}		4,485		4,485		
11	Бандурське	Бандурська	PCM	№ 2860 УкрДКЗ 2013 р.	0,969		0,740	0,23	
12	Інфільтраційне	Інфільтраційний водозабір	AQ3 (AP3)	№ 3499 УкрДКЗ 2015 р.	11,600		3,500	8,10	
Разом:					102,88	30	39,69	32,8	0,42

Надра Миколаївської області перспективні для виявлення родовищ підземних вод, але інтенсифікація господарської діяльності, техногенні навантаження на геологічне середовище вже істотно змінили еколого-гідрогеологічну обстановку в області. При подальшій інтенсифікації господарської діяльності без обліку всього комплексу процесів і явищ, зв'язаних із природними і техногенними факторами неминуче погіршення еколого-гідрогеологічної обстановки.

7.2.2. Екзогенні геологічні процеси

Розвиток господарського комплексу України відбувається в умовах нарощування техногенної дестабілізації довкілля, наслідком якої є подальше збільшення кількості кризових явищ в екологічних системах, активізація екзогенних геологічних процесів (ЕГП). Зважаючи на обмеженість неосвоєних територій в балансі під житлове та промислове будівництво зростає роль непридатних, порушених земель, ділянок з розвитком небезпечних екзогенних геологічних процесів.

Природні умови Миколаївської області (геологічна будова, гідрогеологічні умови, рельєф місцевості, клімат, інтенсивність і контрастність неотектонічних рухів) визначили широкий розвиток та різноманітність екзогенних геологічних процесів (далі – ЕГП).

Роботи з моніторингу поширення та розвитку ЕГП на території Миколаївської області проводяться на підставі геологічного завдання, виданого Державною геологічною службою України для геологічного обґрунтування протизсувних заходів, геологічного забезпечення на регіональному рівні Урядової інформаційно - аналітичної системи надзвичайних ситуацій.

Узагальнені дані, щодо розвитку ЕГП на території області наведені в таблиці 7.2.2.1.

У Миколаївській області мають розвиток 1153 зсуви, загальною площею 9,04 км², що складає 0,037 % ураженості області. На забудованих територіях зафіксовано 51 зсув. У всіх районах області, де спостерігаються зсуви, площа їх не перевищує 1,0 км² на район, окрім узбережжя Чорного моря, де розташовані ділянки з найбільшою динамікою розвитку ЕГП та значним техногенним навантаженням.

Абразійно-зсувна активність складає 39 %, що є середньою зсувною активністю для морського узбережжя. Максимальна активізація спостерігається на ділянці узбережжя, що розташована між с. Рибаківка та Бузьким лиманом (колишній Березанський район).

Абразійно-зсувна ділянка узбережжя Чорного моря від м. Очаків до с. Морське складається з частин:

Таблиця 7.2.2.1. - Розвиток ЕГП на території Миколаївської області *

Площі області, тис. км ²	Зсуви					Підтоплення (0-4,0м)		Ерозія	
	Площі розповсюдження, км ²	Ураженість території обл., %	Кількість зсувів			Площі розповсюдження, км ²	Ураженість території обл., %	Площі розповсюдження, км ²	Ураженість території обл., %
			усього	у т.ч. активних (оцінка)	на забудованих територіях				
24,6	9,04	0,04	1153	48	51	996,7	4	8200	33,3

* Дані надані Причорноморським державним регіональним підприємством державної служби геології та надр України за даними польових моніторингових обстежень ділянок розвитку небезпечних геологічних процесів на території Миколаївської області за період з 2012 по 2016 роки.

1. Абразійно-зсувна ділянка морського узбережжя між Тилігульським і Березанським лиманами, що має протяжність 16 км, з них 10,5 пог. км – абразійно-зсувний схил. Середня висота схилу складає +35 м над рівнем моря. На ділянці розташовані 17 структурних зсувів загальною площею 853 000 м². З них 2 зсуви цілком сплановані, на 3 - проводяться планувальні роботи, 12 – у природному стані;

2. Абразійно-зсувна ділянка морського узбережжя між Березанським лиманом та мисом Очаків має протяжність 7,3 пог. км, з них абразійно-зсувні 4,5 км, та абразійно обвальні - 2,8 км. Середня висота схилу над рівнем моря складає +35 м. На абразійно - зсувній ділянці сформовано 6 зсувів.

3. Абразійно-обвальна ділянка морського узбережжя від тилової частини Лагерної коси до західного краю міста Очаків має довжину 2,8 пог. км. Ерозійно-аккумулятивна денудаційна вододільна лесова рівнина з півдня обмежена майже вертикальним уступом висотою 9-26 м.

4. Ділянка абразійно-зсувного схилу правого борту Бузького лиману від м. Очаків до с. Кир'яківка протяжністю 111, 5 пог. м. Попереднє обстеження правого берега Бузького лиману відбулося у 2007-2011 роках, при чому на ділянці спостерігалось 97 зсувів. У 2011 році на 42 зсувах спостерігалася деяка активність, що ймовірно викликана наростальним дачним будівництвом на схилах, їх перевантаженням та заводненням. 2018 року обстежено 71 зсувне тіло, активізація зсувних деформацій різного ступеня спостерігалася на 25 зсувах.

Основними техногенними чинниками активізації є підтинання, перевантаження схилів та їх обводнення внаслідок джерел з водоносних

комунікацій. Цьому сприяло інтенсивне будівництво, що ведеться в останні роки на схилах та прихиллових територіях.

Активізація відмічена у м. Очаків, у районі бази відпочинку «Акваторія», в с. Чорноморка колишнього Очаківського району (бази відпочинку «Прибій», «Сонячний» «Ольвія» та «Автомобіліст»), у колишньому Березанському районі в с. Рибаківка на мисі Аджияск (погранзагін), базах відпочинку «Княжичанка», «Колос» та «Колос-2», «Янтар», у с. Лугове (база відпочинку «Урожайний»).

На узбережжі моря у межах Миколаївської області з 23 зсувів активізація зафіксована на 15 зсувах (65 %); кількість зсувів у природному стані - 14, з них проявляє активність 12-80 %.

До абразійно-зсувного процесу загалом було залучено 1957,0 м² прибрежної частини плато морського узбережжя Миколаївської області. Всього з 17,8 км абразійно-зсувного та абразійно-обвального схилів морського узбережжя Миколаївської області сплановано та закріплено 7,8 пог. км берега - майже 44 % довжини абразійно-зсувної частини узбережжя області. Загальна площа плато, що відокремилась від прибрежної частини плато абразійно-зсувного та абразійно-обвального берега, на узбережжі моря у межах Миколаївської області склала 2205 м².

Розвиток абразії продовжується на узбережжі Чорного моря, а також на внутрішніх водоймах – озерах та лиманах. Активізація процесу пов'язана з інтенсивною господарською діяльністю (зарегулювання річкового стоку, нерациональне освоєння пляжної смуги, надмірне видобування піску з прибережних територій, порушення природного режиму міграції наносів). Абразія виступає чинником, що підсилює розвиток процесу зсувоутворення через розмив та замочування нестійких гірських порід узбережжя.

Основними чинниками, які обумовлюють розвиток абразії є геолого-геоморфологічні (літологія порід, неотектоніка, сейсміка, морфологія берега і пляжу), гідрометеорологічні (хвильовий, вітровий та рівневий режим моря) умови та господарська діяльність людини. Довжина берегової лінії з розвитком природної абразії складає 1,1 км абразійно-обвальної ділянки морського узбережжя від тилової частини Лагерної коси до західного окрайка м. Очаків.

Окрім того, на території області повільно розвивається процес підтоплення, що є найбільш поширеним серед сучасних ЕГП й проявляється як у природних умовах, так й під впливом техногенних чинників. У Миколаївській області це пов'язано з наявністю великих плоских безстічних вододільних просторів, які характеризуються дуже низькою природною дренажістністю, ускладнені численними балками і ярами, а в південно-східній і південній частинах - подами і западинами. Причому, більшість зрошувальних систем розташована саме на цих вододільних рівнинах. Площа поширення підтоплення на території міст та селищ області складає 996,7 км², що становить 4 % ураженості регіону (підтоплено 496 населених пунктів в межах ділянок глибини залягання рівня ґрунтових вод 0-2 м, 761 населений пункт – 0-4 м).

Ще одним з основним і найбільш небезпечним та дестабілізаційним факторів екологічної ситуації на ландшафтах, що призводить до забруднення та замулення (струмків, річок, ставків тощо) є ерозія ґрунтів. Загальна площа розповсюдження якої складає 8200,0 км², що складає 33,3 % ураженості регіону.

Миколаївська область є однією з багатьох на території України, де спостерігається періодичне підтоплення населених пунктів поверхневими та ґрунтовими водами. Основними причинами цього явища є розміщення населених пунктів на понижених ділянках місцевості та активна господарська діяльність без проведення необхідних інженерно – захисних заходів.

На території Миколаївської області процес підтоплення повільно розвивається. Це пов'язано з розвитком комплексу природних та техногенних чинників. Одним з основних природних чинників розвитку підтоплення на даній території є наявність великих плоских безстічних вододільних просторів, які характеризуються дуже низькою природною дренажістю та ускладнені численними балками і ярами, а в південно-східній і південній частинах – подами й западинами. До основних техногенних чинників розвитку процесу підтоплення відноситься водогосподарська діяльність (в основному, наявність великих систем зрошування). Причому, більшість зрошувальних систем розташована саме на цих вододільних рівнинах. 2020 року площа розвитку підтоплення на території області становила 17,5 тис. га.

Згідно з Програмою робіт Снігурівська ГГМП виконує спостереження за гідрогеологічно – меліоративним станом на зрошуваних та прилеглих до них землях Миколаївської області на загальній площі 264,7 тис. га, з них 190,3 тис. га зрошувані та 56,9 тис. га – прилеглі землі.

В області з метою утримання задовільного меліоративного стану земель та захисту від підтоплення населених пунктів збудовані системи горизонтального дренажу на загальній площі 51,654 тис. га, з якої 46,992 тис. га – на зрошенні. Площа можливого підтоплення у сільських населених пунктах складає 17,5 тис. га, де також ведуться спостереження. Потерпають від шкідливої дії вод 511 населених пунктів, з них 13 міст і селищ міського типу. Серед міських населених пунктів найбільш потерпають від шкідливої дії вод міста Миколаїв, Вознесенськ, Первомайськ.

Всього на зрошенні та богарних землях Миколаївської області збудовано 117 автономних дренажних ділянок на загальній площі 51654 га, у тому числі: 49424 га – закритий, та 2230 га – відкритий горизонтальний. Відвід дренажних вод з 23 дренажних ділянок проводиться примусово за допомогою перекачувальних насосних станцій, а з інших дренажних ділянок скидні води відводяться самотічним способом.

У 37 населених пунктах побудовано колекторні дренажні мережі для їх захисту від підтоплення: Баштанський (колишній Снігурівський) район – 13; Вознесенський район – 5; Миколаївський район – 13; Баштанський район – 6. На площі 9720 га дренажні води відводяться примусовою відкачкою побудованими ДНС в кількості 30 од. у тому числі: Баштанський район – 17 од.; Миколаївський район – 11 од.; Вознесенський район – 2 од.

Таблиця 7.2.2.2. - Підтоплені в зоні впливу меліоративних систем сільські населені пункти

УВГ, район, населений пункт	Площа насе- ного пункту, га	Кількість садиб, од.	Підтоплено		Причина і джерело підтоплення
			площа, га	садиб, од.	
1	2	3	4	5	6
Снігурівське <i>Баштанський</i>					
1. с. Баратівка	122	381	7	22	Фільтрація із Р-1. Існуючий захист не забезпечує зниження РГВ до критичних глибин (вул. Поштова, Миру, Зелена). Відсічна дрена вздовж Р-1 не працює.
2. с. Олександрівка	110	500	7	32	Незадовільний стан колекторно-дренажної мережі, відсічна дрена уздовж каналу Р-1 забруднена
3. с. Садове	84	292	2	7	Фільтрація з каналу Р-2.
4. с. Новий Шлях	60	121	4	8	Фільтрація із Р-3-1. Існуючий захист не працює. ДНС - демонтована
Всього по СУВГ:	376	1294	20	69	
Миколаївське <i>Миколаївський</i>					
1.с. Степове	213,72	679	38	121	Витік із водопроводу та каналізаційної мережі
Всього по ММУВГ:	213,72	679	38	121	
<i>Миколаївський</i>					
1. с. Миколаївське	78	325	18	75	Фільтрація з каналу Р-II, акумуляція атмосферних опадів, витік води з водопроводу та каналізаційних вод. Існуючий захист не забезпечує зниження РГВ до критичної глибини (2,0)
с. Шевченкове	324	1051	12	39	Високе положення РГВ, витік із водопроводу, акумуляція атмосферних опадів, відсутність каналізаційної мережі
3. с. Новоселівка	65	109	9	15	Фільтрація з Інгулецького МК і акумуляція атмосферних опадів в подовій западині
Всього по МУВГ:	467	1485	39	129	
Всього по Миколаївській області:	1056,72	3458	97	319	

25 дренажних насосних станцій, які знаходяться на балансі органів місцевого самоврядування, демонтовані та пограбовані. За останні роки роботи по їх відновленню не виконувались. Неналежна експлуатація дренажу, а також безвідповідальності деяких жителів в селах, де вже проведений захист від підтоплення, призвели до виходу з ладу частини колекторної дренажної системи в таких населених пунктах.

Інформація щодо підтоплення населених пунктів в зоні впливу меліоративних систем наведено в таблиці 7.2.2.2.

7.3 Дозвільна діяльність у сфері використання надр

Гірничі відносини в Україні регулюються Конституцією України, Кодексом України про надра від 27.07.1994 року, Гірничим законом України, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» та іншими чинними актами законодавства України, що видаються відповідно до них. Однією з ланок в ієрархії нормативно-правових актів, що регулюють охорону та використання надр, є міжнародно-правові документи (договори, конвенції, декларації тощо).

Правовою основою для розвитку законодавства про надра є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», який визначає загальні засади та принципи охорони й використання природних об'єктів, у тому числі надр.

Центральне місце в системі джерел права надрокористування займає Кодекс України «Про надра», основним завданням якого є регулювання гірничих відносин з метою забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб у мінеральній сировині та інших потреб суспільного виробництва, охорони надр, гарантування при користуванні надрами безпеки людей, майна та навколишнього природного середовища, а також охорона прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій та громадян.

Гірничий Закон України визначає правові та організаційні засади проведення гірничих робіт, забезпечення протиаварійного захисту гірничих підприємств, установ та організацій.

До нормативних актів, що встановлюють порядок отримання прав користування ділянками надр, можна віднести Постанови Кабінету Міністрів України від 30.06.2011 № 594 «Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами», від 30.05.2011 № 615 «Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами», від 27.01.1995 № 59 «Про затвердження Положення про порядок надання гірничих відводів» та інші.

Державна служба України з питань праці (згідно з положенням про службу) здійснює державний гірничий нагляд з питань:

правильності розробки родовищ корисних копалин у частині їх безпечної експлуатації;

додержання правил проведення геологічних і маркшейдерських робіт під час дослідно-промислової розробки та експлуатації родовищ корисних копалин;

додержання правил та технологій переробки мінеральної сировини;

правильності та своєчасності проведення заходів, що гарантують безпеку людей, майна і навколишнього природного середовища, гірничих виробок і свердловин від шкідливого впливу робіт, пов'язаних із користуванням надрами;

готовності державних воєнізованих гірничорятувальних служб та формувань і диспетчерських служб до локалізації та ліквідації наслідків аварій;

здійснює державний нагляд (контроль) у сфері гірничих відносин на підприємствах вугільної, гірничорудної та нерудної промисловості, під час проведення гірничих робіт, будівництва та експлуатації, ліквідації або консервації гірничих підприємств;

здійснює нагляд (контроль) за дотриманням умов спеціальних дозволів на користування надрами в частині державного гірничого нагляду;

здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням законодавства з охорони праці в частині безпечного ведення робіт у сфері поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення.

Інформація у сфері надрокористування наведена в таблиці 7.3.1.

Таблиця 7.3.1. -Інформація у сфері надрокористування *

Спеціальні дозволи на користування надрами	За роками		
	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Кількість виданих	4	4	6
Кількість анульованих	-	-	-

* Інформація надана ДНВП «Геоінформ України» відповідно до відомостей, які введені до бази даних виданих спеціальних дозволів на користування надрами станом на 21.05.2024 року

7.4. Геологічний контроль за вивченням та використанням надр

Державний контроль і нагляд за веденням робіт з геологічного вивчення надр, їх використанням та охорони спрямовані на забезпечення додержання всіма державними органами, підприємствами, установами, організаціями та громадянами встановленого порядку користування надрами, виконання інших обов'язків щодо охорони надр, встановлених законодавством України.

Відповідно до вимог Кодексу України «Про надра» державний контроль за геологічним вивченням надр (державний геологічний контроль) та раціональним і ефективним використанням надр України здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, а саме Державною службою геології та надр України (Держгеонадра України) – Україна, 03680, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 16, тел. (044) 536-13-17.

Державний нагляд за веденням робіт з геологічного вивчення надр, їх використанням та охороною, а також використанням і переробкою мінеральної сировини (державний гірничий нагляд) здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, а саме Державною службою України з питань праці – Україна, 01601, м.Київ, вул. Десятинна, 14Е, тел. (044)289-53-59.

8. Відходи

8.1. Структура утворення та накопичення відходів

За даними Головного управління статистики у Миколаївській області інформація щодо навколишнього середовища, зокрема стосовно управління відходами та небезпечними хімічними речовинами за 2023 рік може бути надана після завершення встановленого Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» терміну для подання статистичної звітності, завершення її опрацювання та оприлюднення даних на державному рівні.

Відповідно до вищевикладеного, відображаємо інформацію за 2020 рік та за частково за 2023 рік.

За статистичними даними у Миколаївській області обсяг утворення відходів за 2020 рік становив 2536,6 тис. т відходів.

Серед підприємств регіону найбільшими утворювачами відходів 2020 року були ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» (2002,321 тис. т або 80 % від загального обсягу утворених області відходів), ПрАТ «Абінбев Ефест Україна» (17,856 тис. т), ПАТ «Веселинівський завод сухого знежиреного молока» (26,503 тис. т), ПАТ «Баштанський сирзавод» (158,760 тис. т) та ТОВ «Сандора» (16,491 тис.т), ДПНВК ГТБ «Зоря-Машпроект» - (9,216 тис. т), МКП «Миколаїводоканал» (7,947 тис. т), ТОВ «СП УКРСОЯ» (18,415 тис. т), ПП «ЛЮКС-ОЙЛ» (26,268 тис.т).

Із загальної кількості утворених відходів протягом 2020 року утилізовано, оброблено (перероблено) 88,331 тис.т відходів, що на 31 % більше ніж протягом 2019 року. Частка відходів, які були утилізовані, оброблені (перероблені), у загальному обсязі утворених відходів склала 3,53 %.

2020 року, підприємствами регіону утилізовано 12,943 тис. т відходів I-III класів небезпеки. Відходи I класу небезпеки у кількості 17,575 т передано спеціалізованим підприємствам на утилізацію. Відходи II класу небезпеки утилізовано у кількості 168,796 т, передано на утилізацію – 359,178 т. Відходи III класу небезпеки утилізовано у кількості 12774,542 т, передано на утилізацію – 21152,879 тис. т.

До основних сфер, де фактично утворюються небезпечні відходи належать підприємства металургії, машинобудування, суднобудування, харчової промисловості, обробки шкір, водоканали, сільськогосподарські підприємства.

Що стосується твердих побутових відходів у області, за підсумками 2023 року, згідно моніторингової звітності органів місцевого самоврядування зібрано 1055,3 тис. м³ твердих побутових відходів, з яких видалено 158,3 тис.м³ ресурсоцінних компонентів (макулатура, полімери (ПЕТ-пляшки), упаковка Тетра Пак, пластик, поліетилен, метали, скло (склобій, склотара), резина.

В місця видалення твердих побутових відходів за 2023 рік вивезено 0,897 млн м³ твердих побутових відходів.

Органами місцевого самоврядування та виконавчої влади здійснюються заходи із запровадження роздільного збирання ТПВ за видами окремих компонентів. Роздільне збирання твердих побутових відходів запроваджено у

34 населених пунктах області. В основному компоненти ТПВ, які збираються окремо, – це ПЕТ-пляшка та інші вироби з поліетилену, скло, папір.

Тобто із загальної кількості утворених відходів 85% відходів захоронюються на сміттєзвалищах.

Зберігання твердих побутових відходів в населених пунктах області, з врахуванням сільських рад, здійснюється майже в 358 місцях, з яких 267 од. загальною площею 524,4 га, за вимогами нормативно правових актів, наближені до показників сміттєзвалищ. Лише 44 полігони мають паспорта місць видалення відходів.

Переважає їхня більшість працює у режимі перевантаження, тобто з порушенням проектних показників щодо обсягів накопичення відходів, а будівництво нових потребує відведення значних площ земельних ділянок.

Середня наповненість сміттєзвалищ 53%, в тому числі по містах обласного значення понад 85%. Кількість перевантажених полігонів по області становить 3 од. (1,1%) загальною площею 19,8 га - це міські полігони Вознесенська, Первомайська, Южноукраїнська.

На даний час в області відсутні діючі сміттєпереробні та сміттєспалювальні заводи. Не у всіх територіальних громадах запроваджений централізований вивіз сміття.

Сміттєзвалища є джерелом інтенсивного забруднення ґрунтів, атмосфери та підземних вод.

Розв'язання проблеми безпечного управління твердими побутовими відходами та іншими видами відходів, у тому числі небезпечних є розроблення та затвердження Регіонального плану управління відходами в Миколаївській області до 2030 року, який забезпечить ефективне функціонування системи управління відходами. Розроблення Регіонального плану управління відходами в Миколаївській області до 2030 року на даний час триває.

2020 року розроблено перші два та частково третій етап проекту Регіонального плану управління відходами. У зв'язку з прийняттям Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України у вересні 2021 року нових Методичних рекомендацій з розроблення регіональних планів управління відходами, якими внесено істотні зміни до Структури регіонального плану управління відходами та порядку його розроблення, роботу над Регіональним планом області не було завершено.

2023 року затверджено Постанову Кабінету Міністрів України від 30.06.2023 № 667 «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження регіональних планів управління відходами» та 09.07.2023 року вступив в силу новий Закон України «Про управління відходами» (далі - Закон 2320-IX).

Враховуючи суттєві зміни чинного законодавства у сфері управління відходами проект 2020 року потребує актуалізації та оновлення.

Відповідно до Закону України «Про управління відходами» регіональні плани управління відходами розробляються протягом року після набрання чинності Національного плану управління відходами. На даний час роботи з розроблення Плану призупинено до затвердження Національного плану управління відходами до 2035 року.

У зв'язку із повномасштабним вторгненням росії в Україну і масованими обстрілами нашої території, почалися утворюватися відходи від руйнувань.

За інформацією територіальних громад Миколаївщини, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій, станом на 01.01.2024 року на їх територіях утворилося 5781,628 т. відходів від руйнувань.

Відповідно до Порядку поводження з відходами від руйнувань, що утворилися у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 1073, протягом 2023 року визначено та затверджено розпорядженнями начальника Миколаївської облвійськадміністрації п'ять місць тимчасового зберігання відходів від руйнувань для - Миколаївської міської територіальної громади, Снігурівської міської територіальної громади, Новобузької міської територіальної громади, Інгульської сільської територіальної громади та Привільненської сільської територіальної громади.

Крім того, на території Миколаївської області залишаються зберігатися залишки непридатних до використання та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин (далі –ХЗЗР). Питання щодо виконання комплексу робіт з очищення території Миколаївської області від накопичених за попередні роки, визначене Миколаївською облдержадміністрацією як одне з найважливіших для області з точки зору екологічної безпеки, санітарно - епідеміологічного благополуччя населення.

Взаємодія управління з іншими державними органами у сфері поводження з відходами здійснюється шляхом надання пропозицій Міністерству захисту довкілля та природних ресурсів України, облвійськадміністрації та інших щодо внесення змін до чинного законодавства щодо управління відходами, розробки загальнодержавних та регіональних програм управління відходами, обміну інформацією з відповідними органами влади у сфері управління відходами.

Таблиця 8.1.1.- Показники утворення відходів у динаміці за 2015 –2020 роки (т)*

№ з/п	Показник	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
1	Обсяги утворення						
	Промислові (у т.ч. гірничопромислові) відходи, т	2056808,1	2152989,981	2178676,734	2287776,754	21773393,89	2346688,753
	Небезпечні (токсичні) відходи(за формою звітності № 1 – відходи, т (I-III клас)	62608,902	62844,004	16335,709	21524,429	18834,262	33568,307
	Відходи житлово-комунального господарства, тис. м ³	1261,009	1145,69	811,026	675,433	807,826	811,583
	Загальна кількість відходів, т	2306130,22	2366360,751	2327932,85	2410146,258	2327279,855	2502059,460
2	Інтенсивність утворення відходів:						

	Загальна кількість відходів на одиницю ВРП, кг/ 1 млн. грн	47849,99	40929,88	29129,75	30163,4	25179,38	**
	Утворення небезпечних (токсичних) відходів I-III класів небезпеки на одиницю ВРП, кг/ 1 млн. грн	1299,07	1086,98	204,41	269,38	203,77	**
	Утворення твердих побутових відходів на особу, м³/ на 1 особу.	1,09	0,99	0,71	0,603	0,734	0,737

* Інформація за 2021, 2022 та 2023 роки відомості будуть оприлюднені після завершення терміну для подання статистичної звітності відповідно до чинного законодавства.

** ВРП за 2020 рік буде розраховано Держкомстатом України 2021 року.

Загальний обсяг накопичення відходів в області становить 58,53 млн. т. На кінець 2020 року видалено у спеціально відведених місцях чи об'єктах 2092,652 тис. тонн відходів усіх класів небезпеки, у тому числі 1,922 т відходів I-III класів небезпеки.

Найбільша складова накопичених відходів IV класу припадає на долю червоного шламу ТОВ «Миколаївський глиноземний завод». Станом на 01.01.2024 на шламосховищах накопичено – 49,397 млн. тонн червоного шламу. Виробнича діяльність підприємства зупинена з 2022 року, у зв'язку із чим, утворення, реалізація та розміщення на шламосховищах червоного шламу не здійснюється, відповідна звітна документація до ГУ у Миколаївській області не надається.

Накопичені протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах (місцях видалення відходів) відходи - 13531,451 т належать до IV класу небезпеки, інформація наведена у табл. 8.1.2.

Інформація щодо накопичення відходів I, II, III класів станом на 01.01.2024 у Головному управлінні статистики у Миколаївській області відсутня.

Таблиця 8.1.2 - Накопичення відходів (станом на 01.01.2024)

№ з/п	Показник	Одиниця виміру	Кількість
1	Суб'єкти підприємницької діяльності, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням небезпечних відходів	од.	365
2	Накопичено небезпечних відходів, усього	т	13531,451*
	у тому числі:		
3	відходи 1 класу небезпеки	т	**
4	відходи 2 класу небезпеки	т	**
5	відходи 3 класу небезпеки	т	**
6	відходи 4 класу небезпеки.	т	13531,451*

*Кількість підприємств, які надали державну статичну звітність за звітний 2023 рік

**Інформація відсутня, відомості за 2023 рік буде оприлюднена після завершення терміну для подання статистичної звітності відповідно до чинного законодавства

8.2. Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення).

Як у Миколаївській області так і за її межами діяльність відходопереробних підприємств здійснюється на підставі ліцензій, які видає Міндовкілля України у відповідності до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» та постанови Кабінету Міністрів України від 05.12.2023 р. № 1278 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з управління небезпечними відходами» (далі- Постанова №1278).

Станом на 05.12.2023 р. ліцензії Міндовкілля України на здійснення операцій у сфері поведження з небезпечними відходами на території Миколаївської області мали 8 підприємств: ТОВ «ВІК ОЙЛ», ТОВ «Юг - Спецсервіс», ТОВ СП «НІБУЛОН», Державне підприємство «Національна атомна енергогенеруюча компанія Енергоатом», ТОВ «ПРОМСНАБ-МИКОЛАЇВ», ТОВ «ПРИСТА РІСАЙКЛІНГ-Україна», ТОВ «ПОЛЕКОЗАХИСТ», ТОВ «УКРАЇНСЬКА НАУКОВА ЕКОЛОГІЧНА КОМПАНІЯ».

Уряд надав час суб'єктам господарювання адаптуватися до нових умов роботи в рамках реформи управління відходами. Наразі підприємства мають можливість оформити документи у декларативному порядку згідно до постанови Кабінету Міністрів України від 31.10.2023 №1137 «Про внесення змін у додаток 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 18 березня 2022 р. №314», відповідно до якої: до 9 січня 2024 року суб'єкти господарювання можуть подавати декларації на порталі «Дія»;з 9 січня упродовж 5 місяців необхідно зібрати всі документи та отримати дозвіл та ліцензію.

Через відсутність в Головному управлінні статистики у Миколаївській області відомостей щодо основних показників поведження з відходами I–IV класів небезпеки по Миколаївській області за 2023 рік наступна інформація приведена за 2020 рік.

Із загальної кількості утворених відходів протягом 2020 року утилізовано, оброблено (перероблено) 88,331 тис.т відходів, що на 31 % більше ніж 2019 року. Частка відходів, які були утилізовані, оброблені (перероблені), у загальному об'ємі утворених відходів склала 3,53 %.

Протягом 2020 року, підприємствами регіону утилізовано 12,943 тис. т відходів I-III класів небезпеки. Відходи I класу небезпеки в кількості 17,575 т передано спеціалізованим підприємствам на утилізацію. Відходи II класу небезпеки утилізовано в кількості 168,796 т, передано на утилізацію – 359,178 т. Відходи III класу небезпеки утилізовано в кількості 12774,542 т, передано на утилізацію –21152,879 тис. т.

Основні показники поведження з відходами за 2020 рік наведені в таблиці 8.2.1. Згідно з інформацією, отриманою від управління житлово-комунального господарства Миколаївської облдержадміністрації, всього на території області, станом на 01.01.2024, налічується майже 267 сміттєзвалищ загальною площею 524,4 гектарів.

Інформація про найбільші сміттєзвалища наведена у таблиці 8.2.2.

Таблиця 8.2.1. - Основні показники поводження з відходами I-III класів небезпеки (тис. т)

№ з/п	Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік*	2022 рік*	2023 рік*
1	Утворилося	16,335	21,524	18,834	33,568	-	-	-
-2	Одержано від інших підприємств	8,4	7,9	3,7	2,439	-	-	-
3	у тому числі з інших країн	-	-	-	-	-	-	-
4	Використано	5,971	7,47	5,367	12,943	-	-	-
-5	Знешкоджено (знищено)	5,97	7,469	0	0	-	-	-
6	у тому числі спалено	0,001	0,4	0,01	0,012	-	-	-
7	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	0,002	0,024	0,2	0,002	-	-	-
8	Передано іншим підприємствам	18,735	21,813	17,245	21,529	-	-	-
9	у тому числі іншим країнам	-	-	-	-	-	-	-
10	Направлено в місця неорганізованого складування за межі підприємств	0	0	0	0	-	-	-
11	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	-	-	-	-	-	-	-
12	Наявність на кінець року у сховищах організованого складування та на території підприємств	154,844	152,392	152,412	149,183	-	-	-

* за 2021, 2022 та 2023 роки відомості будуть оприлюднені після завершення терміну для подання статистичної звітності відповідно до чинного законодавства

Табл.8.2.2. - Інформація про кількість сміттєзвалищ (полігонів) станом на 01.01.2024 року

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кількість, один.	Площа під твердими побутовими відходами, га	Зміни площі (+/-) у відношенні до попереднього року
1	2	3	4	5
Сміттєзвалища				
1.	м. Вознесенськ	1	12,75	-
2.	м. Очаків	1	4,53	-
3.	м. Первомайськ	1	3,8	-
4.	м. Южноукраїнськ	1	4,1385	-
5.	Баштанський р-н	120	245,3	-
6.	Вознесенський р-н	38	51,6107	-
7.	Миколаївський р-н	43	43,7	-
8.	Первомайський р-н	61	120,66	-
	Всього	262	524,4	-
Полігони				
1.	м. Миколаїв	1	37,93	-
	Заводи з перероблення твердих побутових відходів			
	відсутні			

Населення області є основними утворювачами твердих побутових відходів та загальний середньорічний обсяг накопичення та вивезення яких становить 250-300 тис. т або 1,2-1,4 млн. куб. м. Частка охоплення населення послугами з вивезення ТПВ, з врахуванням загальної кількості домогосподарств (476 тис.), діючих договорів зі спеціалізованими підприємствами міської місцевості, а також здійснення цих функцій сільськими радами з залученням базових сільськогосподарських підприємств, в середньому по області становить 95%. При цьому в області всі споживачі багатоповерхового житлового фонду (5775 житлових будинків) на 100 % охоплені договірними відносинами на вивезення ТПВ.

Середня наповненість сміттєзвалищ 53%, в тому числі по містах обласного значення понад 85%. Кількість перевантажених полігонів по області становить 3 од. (1,1%) загальною площею 19,8 га - це міські полігони Вознесенська, Первомайська, Южноукраїнська.

Як і в цілому по Україні, в Миколаївській області існує низка проблем, пов'язаних з управлінням побутовими відходами.

Основними проблемними питаннями органів місцевого самоврядування є доволі низький рівень роботи по впорядкуванню питань землекористування по ділянках, на яких розташовані місця видалення ТПВ та паспортизації місць видалення ТПВ та інших місць видалення відходів, зі складанням санітарнотехнічних паспортів, низький рівень укомплектування сміттєзвалищ спеціальною технікою, системи водопостачання та пожежного водопостачання, освітлення і огорож. На цей час санітарно-технічні паспорти на полігони ТПВ оформлені лише в м. Миколаєві, м. Вознесенську, м. Очакові,

м. Южноукраїнську, м. Снігурівка, с. Лугове Коблівської сільської ТГ Миколаївського району. Водночас, рівень реалізації власних (самоврядних) повноважень органів місцевого самоврядування в частині спрямування бюджетних видатків на впорядкування питань розроблення паспортів полігонів (сміттєзвалищ) ТПВ, землевідведення є недостатнім, згідно з сучасними вимогами природоохоронного законодавства.

З метою покращення санітарного стану, підвищення екологічної безпеки та безпеки жителів міста Миколаєва, на замовлення департаменту житлово-комунального господарства Миколаївської міської ради Державним підприємством Науково-дослідний та конструкторсько-технологічний інститут міського господарства було розроблено схему санітарного очищення міста Миколаєва, яку затверджено рішенням виконавчого комітету Миколаївської міської ради від 08.07.2023 №500 «Про затвердження схеми санітарного очищення міста Миколаєва». Дану схему оприлюднено на сайті житлово-комунального господарства Миколаївської міської ради за посиланням: <https://dgkh.mkrada.gov.ua/shema-sanitarnogo-ochyshhennya-mista-mykolayeva/>

За інформацією райдержадміністрацій та органів місцевого самоврядування, схеми санітарного очищення розроблено та затверджено у 262 населених пунктах області. Зазначені схеми розроблялись без залучення спеціалізованих науково-дослідних установ та потребують оновлення з врахуванням вимог законодавства і створення об'єднаних територіальних громад.

Станом на 01.01.2024 в області створено 52 об'єднані територіальні громади. Враховуючи, що більшість ОТГ є новоутвореними, а деякі з них увійшли до об'єднання із містами, проводиться активна робота з оновлення та розробки генеральних планів і схем санітарного очищення населених пунктів, із урахуванням нових територій, чисельності населення та інших чинників. З метою пришвидшення даного процесу та його актуалізації, одним із основних заходів ОТГ є розроблення і затвердження в установленому порядку схем санітарного очищення населених пунктів.

На розвиток сфери управління твердими побутовими відходами в населених пунктах Миколаївської області за 2023 рік спрямовано кошти у сумі 23008,257 тис. грн за рахунок консолідації коштів місцевих бюджетів, інших коштів, не заборонені чинним законодавством, зокрема на:

оновлення парку спецтехніки - придбано 4 сміттєвози та 2 трактори з навісними обладнаннями та причепами на суму 8925,447 тис. грн, з яких 4 сміттєвози придбані для Миколаївської міської територіальної громади, а 2 трактори, в свою чергу, для Южноукраїнської міської територіальної громади;

на оновлення контейнерного парку - придбано 1746 од. контейнерів для збирання побутових відходів на суму 14082,81 тис. грн., з яких:

100 од. контейнерів на суму 508,49 тис. грн. для Вознесенської міської територіальної громади;

1500 од. контейнерів на суму 10999,4 тис. грн. Миколаївської міської територіальної громади;

24 од. контейнерів на суму 199,92 тис. грн.; для Первомайської міської територіальної громади;

122 од. контейнерів на суму 2375,0 тис. грн. для Южноукраїнської міської територіальної громади.

Крім того, за рахунок коштів Управління ООН з обслуговування проєктів («ЮНОПС») в якості міжнародної гуманітарної допомоги для потреб Миколаївської міської територіальної громади передано транспортні засоби (сміттєвози) у кількості 5 од. на суму 19413,9 тис. грн (передано на баланс КП «Миколаївкомунтранс»).

Негативно впливає на стан контролю санітарного стану територій з боку органів місцевого самоврядування, відсутність створених у відповідності до наказу Мінбуду України від 05.11.2007 № 177, місцевих інспекцій з благоустрою населених пунктів. Навіть у м. Миколаєві зазначена інспекція ліквідована, а окремі її функції виконують адміністрації районів міста.

Питання управління з побутовими відходами та недопущення забруднення навколишнього середовища, а також недопущення зриву графіків вивезення побутових відходів та забезпечення належного утримання прибудинкових територій постійно розглядається на нарадах під головуванням керівництва територіальних громад з керівниками житлово-експлуатаційних підприємств, підприємствами-перевізниками побутових відходів, під час яких також роз'яснюються правила благоустрою та санітарного утримання.

З метою приведення до належного стану територій населених пунктів, упорядкування та поліпшення території підприємств, організацій усіх форм власності та дотримання санітарного стану прибудинкових територій в населених пунктах області проведені заходи з благоустрою та санітарного очищення, а саме: вмістах обласного та районного підпорядкування проведені суботники, запроваджені місячники з благоустрою та санітарного очищення. Особлива увага під час запроваджених заходів з благоустрою територій приділяється утриманню прибудинкових територій та вивезенню сміття з житлових масивів та вздовж магістральних вулиць міст.

Так, зокрема у місті Миколаєві спеціалістами адміністрацій районів Миколаївської міської ради регулярно проводяться рейди з перевірки санітарного стану прибудинкових територій багатоповерхової забудови та приватного сектору. Власникам будинків надаються письмові попередження про необхідність дотримання Правил благоустрою міста Миколаєва, проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота.

Одним із першочергових завдань у сфері управління побутовими відходами є зменшення обсягів їх захоронення на полігонах та сміттєзвалищах за рахунок впровадження сучасних методів і технологій із сортування, переробки та утилізації побутових відходів.

Впровадження роздільного збирання побутових відходів повинно спрацьовувати на зменшення обсягів сміття до 30 – 40 відсотків, продовження терміну експлуатації існуючих полігонів, скорочення площ землевідводу під перспективне будівництво.

Шляхом зменшення негативного впливу безгосподарського поводження з твердими побутовими відходами є впровадження системи роздільного збирання ТПВ для вилучення ресурсоцінного компоненту. До вторинної сировини в місцях охоплення роздільним збиранням ТПВ, яка користується підвищеним попитом і комерційною привабливістю відноситься папір, картон, ПЕТ-пляшки, склотара та відходи деревини, які здаються в пункти приймання вторинної сировини та використовується в якості палива.

На ринку управління із вторинною сировиною у переважній більшості здійснюють діяльність приватні суб'єкти господарювання.

У м. Миколаєві комунальна установа Миколаївської міської ради «Агенція розвитку Миколаєва» (далі – Агенція) працює виключно над впровадженням системи роздільного збору відходів на базі шкіл, дитячих садків та закладів медицини міста Миколаєва з метою формування екологічних звичок щодо роздільного збирання відходів у наймолодших мешканців міста.

За даними Департаменту житлово-комунального господарства Миколаївської облвійськкадміністрації, станом на 01.01.2024 року, доля охоплення населення роздільним збиранням побутових відходів за громадами - м. Миколаїв - 65,2%, м. Вознесенськ – 61,7%, м. Очаків – 93,3%, м. Первомайськ – 10,2 %, м. Южноукраїнськ – 26,5%. Усереднений показник - відсоток населення, охопленого роздільним збиранням побутових відходів складає 57,6 % по області

У м. Вознесенську здійснюється роздільне збирання твердих побутових відходів ТОВ «Тріо-2015» (папір, склобій, ПЕТФ-пляшка, пластик, метал).

Рішенням виконавчого комітету Южноукраїнської міської ради від 06.04.2016 № 95 «Про впровадження системи роздільного збирання твердих побутових відходів на території міста Южноукраїнська» запроваджено систему роздільного збирання твердих побутових відходів.

Рішенням виконавчого комітету Южноукраїнської міської ради від 29.05.2019 № 125 «Про затвердження місць розміщення майданчиків для впровадження системи роздільного збирання твердих побутових відходів на прибудинкових територіях міста Южноукраїнська» оновлено та затверджено 42 місця для розміщення майданчиків для впровадження роздільного збирання ТПВ на прибудинкових територіях.

У м. Очаків здійснюється роздільне збирання побутових відходів МКП «Очаків-сервіс» (ПЕТФ-пляшка). Роздільне збирання сміття в м. Первомайську запроваджене на місцях, де облаштовані контейнерні майданчики, в районах багатоповерхових житлових масивів.

Масове впровадження роздільного збирання ТПВ ускладнюється обмеженістю видатків місцевих бюджетів та відсутністю аналогічних цільових коштів державного бюджету.

У населених пунктах області відсутні технології сміттєпереробки та сміттєсортування (застосовуються лише в містах Києві та Харкові), що також впливає на можливість скорочення обсягів вивезення ТПВ на сміттєзвалища.

З метою зменшення обсягів накопичення ТПВ на відповідних територіях, покращення екологічної ситуації в області проводиться робота по

впровадженню сучасних технологій у сфері поводження з твердими побутовими відходами у містах: Миколаїв, Вознесенськ та Первомайськ, які займають основну питому вагу в загальному обсязі утворення і накопичення ТПВ.

З метою вирішення проблеми реалізації проєкту будівництва сміттєпереробного комплексу розпорядженням голови облдержадміністрації від 14.09.2020 № 360-р створена відповідна робоча група.

2022 року, на замовлення Веснянської сільської ради Миколаївського району Миколаївської області, ТОВ «ГЕОПАРТІЯ» розроблено детальний план території орієнтовною площею 62,6 га щодо земельних ділянок для будівництва об'єктів забезпечення життєдіяльності населених пунктів (сміттєсортувальних та сміттєпереробних об'єктів полігону твердих побутових відходів) в межах території Веснянської сільської ради Миколаївського району Миколаївської області. Проєктом детального плану території розглядається модернізація процесу поводження з ТПВ на територіях поряд з наявним полігоном ТПВ шляхом використання суміжних ділянок для встановлення двох сміттєсортувальних станцій разом зі сміттєпереробними об'єктами та спорудами для тимчасового зберігання вторсировини. Для зазначеного ДПТ управлінням екології та природних ресурсів Миколаївської обласної військової адміністрації здійснено процедуру СЕО відповідно до вимог Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку».

Актуальним питанням у сфері управління відходами для Миколаївської області є утилізація непридатних до використання та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин (далі - ХЗЗР), тари від них, накопичених за попередні роки (табл.8.2.3.).

Незважаючи на те, що у 2011-2012 роках за рахунок державного бюджету України з території Миколаївської області на знешкодження за межі України вивезено 878,045 тонн непридатних пестицидів (використано понад 19 млн. грн.), на сьогодні певна кількість непридатних ХЗЗР на території області залишається.

Через повномасштабне вторгнення росії в Україну загроза потрапляння залишків ХЗЗР до навколишнього середовища значно збільшилася, тому ця проблема постала гостро.

Одним із шляхів вирішення цього питання є виконання комплексу робіт з очищення території, тобто утилізація (знешкодження) непридатних ХЗЗР на спеціалізованих підприємствах, які мають чинні ліцензії Мінприроди України на здійснення операцій у сфері управління небезпечними відходами.

Станом на 31.12.2023 кошти ні державного, ні з обласного бюджету на знешкодження (утилізацію) непридатних ХЗЗР не виділялись.

З метою уточнення даних щодо залишків непридатних пестицидів та агрохімікатів у II кварталі 2023 році на виконання доручення начальника Миколаївської облвійськ-адміністрації від 22.12.2022 №90-д та рішень, прийнятих регіональною комісією з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій при Миколаївській облвійськ-адміністрації (протокол від

21.12.2022 №15) проведена чергова інвентаризація залишків непридатних хімічних засобів захисту рослин (далі – ХЗЗР).

За результатом інвентаризації, на території двох районів Миколаївської області залишається 226,87 тонни непридатних ХЗЗР, тари від них, забрудненого ґрунту та залишків будівель, а саме: у Миколаївському районі - 0,15 т, Первомайському - 226,72 т (в тому числі 120 т – залізобетонні контейнери з-під пестицидів), в інших районах – непридатні пестициди відсутні.

Таблиця 8.2.3 - Поводження з непридатними пестицидами

№ з/п	Район	Кількість на початок 2023 року, т	Перезатаре но впродовж 2023 року, т	Знешкоджено впродовж 2023 року, т	Утворено (виявлено) впродовж 2023 року, т	Кількість на кінець 2023 року, т
1	Баштанський	0,0	-	-	-	0,0
2	Вознесенський	0,0	-	-	-	0,0
3	Миколаївський	0,15**	-	-	-	0,15**
4	Первомайський	226,72*	-	-	-	226,72*
	ВСЬОГО:	226,87	-	-	-	226,87

* Включено контейнери від непридатних пестицидів на об'єкті № 51;

** Дані представлені відповідно до інвентаризації за 2021 рік

У зв'язку із тим, що кошти так і не були виділені на знешкодження залишків непридатні ХЗЗР в області – захід «Забезпечення екологічно безпечного збирання та знешкодження (перезатарювання, транспортування до місця знешкодження, утилізація, переробка чи видалення) непридатних та заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин, у тому числі пестицидів» Миколаївською ОВА включено до Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2021-2027 роки, а також до Стратегії розвитку області на період до 2027 року. Захід заплановано здійснити за рахунок коштів місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища та обласного бюджету.

До моменту передачі непридатних пестицидів на знешкодження (утилізацію) територіальні громади забезпечують безпечні умови їх зберігання та несуть відповідальність за їх порушення.

Однією з гострих екологічних проблем на території Миколаївської області є ситуація, що склалася навколо колишніх шахтно-пускових установок в Первомайському районі, які залишилися після розпаду СРСР. Незаконний демонтаж ракетних шахт загрожує отруєнню людей і зараженню довкілля компонентами токсичного ракетного пального. Вказані об'єкти належали Міністерству оборони України (далі – Міноборони).

Відповідно до розпорядження Кривоозерської РДА від 19.07.2006 року № 450-р, земельні ділянки військової частини № 33883 Міноборони пройшли рекультивацию та 2006 року були передані до складу земель запасу на території

Первомайського району (в межах Кривоозерського району за старою схемою районування).

Таким чином, території Первомайського району розташовано 11 колишніх шахтно-пускових установок балістичних ракет, які знаходяться у зруйнованому стані та передані у землі запасу Первомайського району без рекультивації. Використання їх у господарських цілях неможливе.

Не зважаючи на неодноразове звернення обласної адміністрації до Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій щодо необхідності завершення рекультивації та документальної передачі земель у користування місцевим органам влади, питання залишається не вирішеним, проблема актуальною для Миколаївської області.

Іншим проблемним напрямком в області у сфері управління відходами є накопичення червоного шламу - відходу глиноземного виробництва. Найбільша складова накопичених відходів IV класу в області припадає на долю червоного шламу ТОВ «Миколаївський глиноземний завод», який серед підприємств регіону є найбільшими утворювачам цього виду відходів.

За технологією виробничого процесу червоний шлам накопичується на двох шламосховищах з частковим повторним використанням у робочому циклі. Із зупинкою 2022 року роботи ТОВ «МГЗ», проблема розміщення та утилізації червоного шламу загострилася.

З метою стабілізації ситуації, що склалася, до Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2021-2027 роки (перелік заходів II етапу (2024-2027 роки) включено захід 7.3 «Забезпечення екологічно безпечного зберігання, захоронення відходів та небезпечних хімічних речовин» з фінансуванням за рахунок державного, обласного, місцевих бюджетів та позабюджетних коштів.

У зв'язку із повномасштабним вторгненням росії до нашої країни і масованими обстрілами нашої території, почалися утворюватися відходи від руйнувань.

За інформацією територіальних громад Миколаївщини, які розташовані у районі проведення воєнних (бойових) дій, станом на 01.01.2024 року на їх територіях утворилося 5781,628 т. відходів від руйнувань.

Відповідно до Порядку поводження з відходами від руйнувань, що утворилися у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 1073, протягом 2023 року визначено та затверджено розпорядженнями начальника Миколаївської обласної адміністрації п'ять місць тимчасового зберігання відходів від руйнувань для наступних громад: Миколаївської міської територіальної громади, Снігурівської міської територіальної громади, Новобузької міської територіальної громади, Інгульської сільської територіальної громади та Привільненської сільської територіальної громади.

8.3. Транскордонне перевезення небезпечних відходів

Відповідно до наданої відповіді Миколаївської митниці протягом 2023 року через пункти пропуску через державний кордон України, розташовані в зоні діяльності Миколаївської митниці, транскордонних перевезень відходів, в тому числі небезпечних відходів, не здійснювалося.

8.4. Державна політика та заходи у сфері поводження з відходами

09.07.2023 року вступив в силу Закон України «Про управління відходами» 2320-ІХ (далі - Закон 2320-ІХ), відповідно до якого основними принципами державної політики у сфері запобігання утворенню та управління відходами є:

запобігання утворенню відходів, уникнення, зменшення, усунення негативного впливу відходів на здоров'я людей та навколишнє природне середовище;

«забруднювач платить» - власник відходів покриває витрати на запобігання утворенню відходів, їх збирання, перевезення та оброблення, включаючи витрати на створення та утримання об'єктів оброблення відходів;

територіальної наближеності - оброблення відходів здійснюється на найближчій споруді або установці з оброблення відходів, або в місці захоронення відходів, враховуючи їх екологічну та економічну ефективність, відповідно до регіональних та місцевих планів управління відходами;

формування конкурентного середовища у сфері управління відходами - суб'єкти господарювання, органи державної влади та органи місцевого самоврядування зобов'язані сприяти розвитку конкуренції та не повинні вчиняти будь-яких неправомірних дій, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію у сфері управління відходами.

Крім того, впроваджується ієрархія управління відходами центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями з метою (у порядку пріоритетності):

запобігання утворенню відходів;

підготовки відходів до повторного використання;

рециклінгу;

відновлення відходів (у тому числі виробництва енергії);

видалення відходів.

Закон 2320-ІХ не передбачає ведення облвійськадміністрацією реєстру місць видалення відходів (МВВ) та реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів, тому у II кварталі 2023 році до набуття чинності було проведено оновлення даних цих реєстрів, з якими можна ознайомитися на офіційному сайті управління екології та природних ресурсів Миколаївської ОВА за посилання: <https://ecolog.mk.gov.ua/ua/wastemanagement/reyestr/>

У зв'язку із внесеними змінами у законодавство, набуттям чинності постанови Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 року №556 «Деякі питання подання декларації про відходи», декларації про відходи за 2023 рік подаються заявниками в електронній формі через онлайн-платформу ЕкоСистема.

Міндовкіллям був створений електронний сервіс інтерактивна мапа сміттєзвалищ - esomara.gov.ua, який використовувався для проведення оперативного реагування на інформацію населення про несанкціоновані звалища з метою їх негайної ліквідації. Роботу «Екомапи» призупинено з технічних причин, після кібератаки, що сталася в ніч з 13 на 14 січня 2022 року, відновити роботу електронного сервісу не вдалося. Міндовкілля вже працює над новим сучасним сервісом, що дозволить стежити за ліквідацією сміттєзвалищ онлайн «Екомапа 2.0». Новий алгоритм роботи сервісу дозволить українцям стежити за ліквідацією сміттєзвалищ онлайн. Відсутність чи наявність прогресу в цьому напрямку стане більш наочною. Як окремий шар, ці дані також стануть доступні на геоінформаційному порталі «ЕкоСистеми».

Взаємодія управління з іншими державними органами у сфері управління з відходами здійснюється шляхом надання пропозицій Міндовкілля, облдержадміністрації та інше щодо внесення змін до чинного законодавства про відходи, розробки загальнодержавних та регіональних програм поводження з відходами, погодження місць розміщення об'єктів поводження з відходами, створення інформаційно-аналітичних систем, банків даних про обсяги утворення, збирання, оброблення, утилізації та видалення відходів, їх паспортизації, створення і ведення реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів, місць видалення відходів, обміну інформацією з відповідними органами влади у сфері поводження з відходами та інше.

9. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

9.1. Екологічна безпека як складова національної безпеки

Відповідно до положень статті 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічна безпека - це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується запобігання погіршенню екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Екологічна безпека гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

В разі виникнення надзвичайних ситуацій, які загрожують здоров'ю людини та стану довкілля, оповіщення населення відбувається через місцеві та районні засоби масової інформації.

В Баштанському районі залучено централізовану систему оповіщення населення на відрізку аміакопроводу «Тольятті - Одеса». В селах Лісне, Володимирівка, Новосілля встановлено 3 автоматизованих електросирени з виявленням аміаку в повітрі та 14 гучномовців.

Також екологічно небезпечні ситуації розглядаються на комісіях з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій при Миколаївській облдержадміністрації. Миколаївська область є регіоном з розвиненими промисловістю і інфраструктурою, зі складним та високим рівнем техногенної небезпеки й в силу географічного положення знаходиться під впливом таких

сезонних природних явищ (підтоплення, зсуви, метеорологічні надзвичайні ситуації, пов'язані з атмосферними опадами та діями низьких температур), внаслідок яких реально можливі надзвичайні ситуації, що можуть спричиняти велику кількість постраждалого населення та великі матеріальні збитки.

На території області розташована Південноукраїнська атомна електростанція, що запроєктована, як складова частина ВП «Південноукраїнської АЕС» ДП НАЕК «Енергоатом». На даний час експлуатуються 3 енергоблоки типу ВВЕР-1000, які введені в експлуатацію в 1982, 1984 та 1989 роках. Встановлені потужності енергетичних реакторів 3000 Мвт. З огляду на відносну зношеність устаткування АЕС, наявність до 10-15 технологічних зупинок реакторів у рік, пов'язаних із ремонтом і заміною окремих вузлів та агрегатів прогнозується можливість виникнення локальних і місцевих аварій. В 30-км зону навколо ПУ АЕС може потрапити близько 145 тисячі осіб Первомайського району та міст Южноукраїнськ й Вознесенськ.

В Миколаївській області розташовані й діють 758 потенційно небезпечних об'єктів, 18- хімічно небезпечних об'єктів, які у своїй виробничій діяльності використовують небезпечні хімічні речовини (НХР). На них зберігаються або використовуються у виробничому процесі 1100 т НХР (максимально)..

Всього в зонах можливого хімічного забруднення можуть опинитися понад 20 населених пунктів та понад 30 тис. чоловік, що становить 3 % від загальної чисельності населення області. Окремо в зонах зараження при аварії на аміакопроводі відповідно - 221 населений пункт, з кількістю населення близько 190 тис. людей, що становить 15 % від загальної чисельності.

Територією області проходять 2 магістральних газопроводи високого тиску (50-70 кг/кв. см): «Черкаситрансгаз» (112 км) і «Харківтрансгаз» (198 км), загальною довжиною 310 км та 2 магістральних нафтопроводи: «Снігурівка-Одеса» (119 км) і «Кременчук-Херсон» (96 км), загальною довжиною 215 км із нафтоперегонною станцією у с. Кобзарці Баштанського району.

На підприємствах м'ясної, харчової промисловості, об'єктах очистки води можуть виникнути аварійні ситуації з викидом НХР в атмосферу. В результаті аварій на вказаних підприємствах можливий вихід НХР до довкілля від 1 до 40 т (на аміакопроводі – до 500 т).

Територією області прокладено 766 км залізничних колій. Щодобово на залізничних станціях та залізничних ділянках області знаходиться велика кількість рухомого складу з небезпечними вантажами, чималу частину яких складають сильнодіючі отруйні речовини.

Всі вказані фактори обумовлюють зростання ризику виникнення надзвичайних ситуацій на транспорті.

9.2. Об'єкти підвищеної небезпеки

Відповідно до Переліку потенційно-небезпечних об'єктів Миколаївської області, що схвалено та затверджено рішенням комісії з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій Миколаївської облдержадміністрації від 20.10.2021 року протоколом № 29, на обліку перебуває 758 об'єкти, з яких 496 підлягають паспортизації.

9.3. Радіаційна безпека

На території Миколаївської області понад 20 років працює Південноукраїнська атомна електростанція.

Керівництвом «Відокремленого підрозділу «Південноукраїнська АЕС» ДП «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом» (ВП ПАЕС) багато уваги приділяється впровадженню сучасних технологій, що гарантують високий рівень безпеки для персоналу, населення та навколишнього природного середовища.

Атомна станція використовує ядерне паливо – яке є потенційним джерелом забруднення довкілля радіоактивними речовинами такими як тритій, цезій, стронцій, кобальт, хром, цинк.

Система радіаційного контролю за діяльністю АЕС здійснюється відповідно до «Регламенту радіаційного контролю ВП ЮУ АЕС РГ 0.0026.0120», затвердженого згідно вимог чинного законодавства, і включає два види контролю: постійний періодичний.

Постійний контроль проводиться за допомогою мережі стаціонарних постів спостереження, розташованих у зоні спостереження філії «ВП ПАЕС», здійснюється за:

- інтегральною дозою гамма-випромінювання на основі дозиметрів ТЛД-500К;

- густиною і радіонуклідним складом атмосферних випадінь;

- концентрація радіонуклідів в атмосферному повітрі (приземний шар).

Основним завданням цього виду контролю, в умовах нормальної експлуатації АЕС, є оцінка накопичення і міграції радіонуклідів, зміни інтегральної дози на місцевості, прогноз дозових навантажень на населення за весь період її експлуатації.

Періодичний радіаційний контроль здійснюється у стаціонарних пунктах спостереження та контрольних точках методом відбору проб з подальшою їх доставкою, підготовкою та вимірами у лабораторних умовах, для наступних показників:

- густиною і радіонуклідним складом водних систем у районі розташування філії АЕС;

- густина та концентрація радіонуклідів у компонентах водного середовища (донні відкладення, водорості);

- концентрації радіонуклідів у ґрунті, рослинності та продуктах харчування.

Контроль за радіаційним станом навколишнього природного середовища проводиться як на проммайданчику, так і в радіусі 30 км навколо АЕС. У таблиці 9.3.1 наведено значення рівнів гамма-фону в районі розташування філії «ВП ПАЕС» за 2023 рік, а також для порівняння середньорічні значення потужності дози гамма-випромінювання за 2022 рік, 2021 та 2020 роки.

Аналіз наведених значень дає змогу відзначити той факт, що значення потужності дози гамма-випромінювання на місцевості в різних пунктах санітарно-захисної зони спостереження практично не змінилися за час експлуатації енергоблоків філії «ВП ПАЕС». Коливання середньорічних значень потужності дози зумовлені зміною космічної складової та природного фону.

Таблиця 9.3.1. - Рівні гамма-фону в районі розташування «ВП ПАЕС»

Пункт спостереження	Відстань від АЕС, км	Середньорічне значення потужності дози за 2020 рік, мкР/год	Середньорічне значення потужності дози за 2021 рік, мкР/год	Середньорічне значення потужності дози за 2022 рік, мкР/год	Середньорічне значення потужності дози за 2023 рік, мкР/год
1	2	4			
Пост №1 (ОРУ-330)	1,0	10,8	10,8	11,3	10,8
Пост №2 (ОРУ-150)	0,5	10,7	10,9	11,3	10,8
Пост № 3	0,2	10,5	10,8	11,4	10,4
Пост № 4 (ХСО)	0,4	11,3	10,9	11,7	11,0
Пост № 5	0,5	10,9	10,9	11,7	11,0
Гідроучасток	2,0	10,4	10,3	10,2	10,4
м. Южноукраїнськ	3,0	10,3	10,5	10,7	10,8
с. Воля	4,5	10,5	10,1	10,4	10,2
с. Агрономія	5,0	11,7	11,4	13,1	11,5
База ОРСа	6,0	10,4	10,8	10,3	10,5
с. Костянтинівка	6,0	10,5	10,7	10,8	10,7
с. Богданівка	7,0	10,1	10,3	10,4	10,4
ОСХБК (очисні споруди)	7,0	10,9	10,8	12,1	10,6
с. Бузьке	7,5	10,3	10,1	12,1	10,0
с. В. Роздол	9,0	10,7	10,3	12,3	10,3
с. Мар'янівка	10,0	10,9	10,9	10,6	10,8
с. Алексеевка	10,5	10,6	10,3	10,9	10,4
сmt Арбузинка (А)	11,0	10,9	10,5	10,8	10,6
сmt Арбузинка (В)	12,5	10,8	10,3	9,8	10,3
с. Анетовка	13,0	10,3	10,6	11,2	10,3
с. Олександрівка	14,0	10,3	10,3	12,1	10,7
с. Коштові	14,4	10,6	10,6	10,3	10,4
с. Новокрасне	25,0	10,6	10,6	10,3	10,4
с. Таборівка	25,0	10,4	10,4	9,8	10,5
с. Рябоконево (контрольний пункт)	33,5	10,7	10,6	11,1	10,7

Середньорічні значення потужності дози за всіма постами на місцевості за 2023 рік становлять 10,6 мкР/год та співставні із середньорічними значеннями потужності дози 2022 року (11,1 мкР/год). Також, цей показник не перевищує значень «нульового фону», тобто виміряних до пуску «ВП ПАЕС», що перебували в межах від 15,0 до 17,0 мкР/год і є характерними для Миколаївської області.

З червня 1994 року ставок-охолоджувач «ВП ПАЕС» працює в режимі «продувки», тобто забору свіжої води з р. Південний Буг і викиду в неї солоної води. Контроль за вмістом радіонуклідів лабораторія зовнішньої дозиметрії здійснює у відповідності до «Регламенту радіаційного контролю «ЮУ АЕС»,

«Регламенту продувки Ташлицького водосховища», затвердженими та узгодженими з органами Держсаннагляду та Мінекоресурсів.

В таблиці 9.3.2 наведено дані радіаційного контролю водного середовища при продувках Ташлицького водосховища за 2023 рік.

Таблиця 9.3.2. - Порівняльні дані при продувках, Бк/м³

Нуклід	Максимальне значення концентрацій в Ташлицьком водосховище	Максимальні значення концентрацій у контрольному створі р.П. Буг	ДР по НРБУ-97
³ H	160000	19000	30000000
⁹⁰ Sr	13	17	10000
¹³⁴ Cs	1,4	1,8	70000
¹³⁷ Cs	1,6	2,15	100000

Концентрації радіонуклідів у воді Ташлицького водосховища та контрольному створі р. П.Буг перебувають на рівні попередніх років спостереження та їхні значення набагато нижчі за відповідні допустимі значення.

Періодичний радіаційний контроль в 30 км санітарно-захисній зоні атомної станції здійснює ДУ «Миколаївський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України».

В цілому радіаційна обстановка в районі розміщення «ВП ПАЕС» характеризується як «стабільна».

На обліку в Південній інспекції з ядерної та радіаційної безпеки по Миколаївській області знаходиться 9 суб'єктів, як власників радіонуклідних джерел іонізуючого випромінювання (далі - ДІВ), на яких при здійсненні діяльності можливе утворення радіоактивних відходів (табл.9.3.3).

Основна кількість підприємств (5) знаходиться в м. Миколаєві.

Найбільшу кількість ДІВ використовує ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» – 159 одиниць.

Радіаційних аварій і аварійних ситуацій на радіаційно-небезпечних об'єктах в управлінні у 2023 році не реєструвалось.

Таблиця 9.3.3. - Перелік підприємств, установ, організацій Миколаївської області, які користуються або володіють радіоізотопними ДІВ

№ з/п	Власник ДІВ (Найменування/Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності))	Місцезнаходження/ Місце проживання	Примітка
1	2	3	4
1.	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО “ДДП”	54056, м. Миколаїв, пр. Миру, 17 Б, кв.54	-
2.	ДП “МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ ЦЕНТР СТАНДАРТИЗАЦІЇ, МЕТРОЛОГІЇ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ”	54029, м. Миколаїв, пр. Центральний, 11/5	-

№ з/п	Власник ДІВ (Найменування/ Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності))	Місцезнаходження/ Місце проживання	Примітка
1	2	3	4
3.	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ “МИКОЛАЇВСЬКИЙ ГЛИНОЗЕМНИЙ ЗАВОД”	57286, Миколаївський район, с. Галицинове, вул. Набережна, 64	
4.	ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО “НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ КОМПЛЕКС ГАЗОТУРБОБУДУВАННЯ “ЗОРЯ-МАШПРОЕКТ”	54018, м. Миколаїв, пр. Богоявленський, 42а	
5.	ДОЧІРНЄ ПІДПРИЄМСТВО "КОСТЯНТИНІВСЬКЕ МОНТАЖНЕ УПРАВЛІННЯ" ПУБЛІЧНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА "ТЕПЛОЕНЕРГОМОНТАЖ"	55000, м. Южноукраїнськ, промисловий майданчик, 13А	-
6.	КНП «МИКОЛАЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ОНКОЛОГІЇ» МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	54018, м. Миколаїв, вул. Миколаївська, буд. 18	
7.	ФІЛІЯ «ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКА АЕС» АТ «НАЕК «ЕНЕРГОАТОМ»	55001, Миколаївська обл., м. Южноукраїнськ	-
8.	Відокремлений підрозділ – ФІЛІЯ "ДЕЛЬТА-ЛОЦМАН" ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА "АДМІНІСТРАЦІЯ МОРСЬКИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ"	54017, Миколаївська обл., м. Миколаїв, Центральний район, вул. Лягіна, буд. 27	
9.	ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ “ЮЖТЕПЛОЕНЕРГОМОНТАЖ”	55000, м. Южноукраїнськ, Промисловий майданчик. 13А	-

9.3.1 Стан радіоактивного забруднення території області

Згідно «Плану моніторингових досліджень об'єктів навколишнього середовища Миколаївської області на 2023 рік» проводився моніторинг за радіаційним станом території області у п'яти пунктах радіаційного контролю: в містах Миколаїв, Баштанка, Очаків, Первомайськ та Южноукраїнськ. Всього за 2023 рік проведено 17790 вимірювань. За аналізом результатів досліджень не зареєстровано перевищення гігієнічних нормативів, затверджених: ДГН 6.6.1-6.5.001-98 «Норми радіаційної безпеки». Радіаційний фон був у межах довгострокових природних показників, характерних для території вказаних населених пунктів.

За результатами проведених дозиметричних досліджень радіаційний фон у м. Миколаєві у 2023 році можна характеризувати як задовільний.

9.3.2 Поводження з радіоактивними відходами

Найбільшим утворювачем радіоактивних відходів в області є ВП «Південноукраїнська АЕС».

Згідно актів інвентаризації джерел іонізуючого випромінювання (далі – ДІВ) у 2023 році у підрозділах ВП «Південноукраїнська АЕС» утворилося 1 одиниця відпрацьованого ДІВ, яке передано на утилізацію до спеціалізованого підприємства ОДМСК УДО «Радон».

Інформація щодо утворення та накопичення радіоактивних відходів на території ВП «Південноукраїнська АЕС» представлена в таблицях 9.3.2.1-9.3.2.5.

Таблиця 9.3.2.1 – Динаміка утворення та накопичення кубового залишку

Рік	Утворення кубового залишку, м ³	Солеміст кубового залишку, г/дм ³	Накопичення кубового залишку, м ³
2018	116	468	2736
2019	92	472	2755
2020	103	484	2752
2021	95	491	2784
2022	77	508	2799
Середнє за 5 років	97	481	—
2023	87	486	2781
Заповнення ємностей, %			74

Таблиця 9.3.2.2 – Динаміка утворення та накопичення фільтруючих матеріалів

Рік	Утворення фільтруючих матеріалів, м ³	Накопичення фільтруючих матеріалів, м ³
2018	0	427
2019	0	427
2020	0	427
2021	0	427
2022	0	427
Середнє за 5 років	0	—
2023	0	427
Заповнення ємностей, %		71

Таблиця 9.3.2.3 - Динаміка утворення та накопичення низькоактивних ТРВ

Рік	Утворення низькоактивних ТРВ		Накопичення низькоактивних ТРВ
	м ³	т	м ³
2018	179,6	63,8	16088,4
2019	245,0	126,3	16124,8
2020	238,0	58,5	16142,8
2021	226,4	46,2	16101,4
2022	157,3	43,2	16071,6
Середнє за 5 років	209,3	67,6	—
2023	175,0	47,3	16096,6
Заповнення сховищ, %			74,1%

Таблиця 9.3.2.4 - Динаміка утворення та накопичення середньоактивних ТРВ

Рік	Утворення середньоактивних ТРВ		Накопичення середньоактивних ТРВ
	м ³	т	м ³
2018	8,0	1,6	1756,8
2019	8,0	1,6	1764,8
2020	10,8	2,16	1775,6
2021	10,0	2,0	1785,6
2022	10,0	2,0	1795,6
Середнє за 5 років	9,3	1,8	-
2023	11,0	2,2	1806,6
Заповнення сховищ, %			77,7

Таблиця 9.3.2.5 - Динаміка утворення та накопичення високоактивних ТРВ

Рік	Утворення високоактивних ТРВ		Накопичення високоактивних ТРВ
	м ³	т	м ³
2018	0,4	-	16,9
2019	0,4	-	17,3
2020	0,35	-	17,65
2021	0,68	-	18,33
2022	0,6	-	18,93
Середнє за 5 років	0,4	-	—
2023	0,35	-	19,28
Заповнення сховищ, %			10,7

9.4. Екологічна безпека на територіях, які зазнали впливу внаслідок збройної агресії проти України (школа завдана земельним ресурсам, втрати надр, збитки завдані водним ресурсам, атмосферному повітрю, втрати лісового фонду та збитки, завдані природно –заповідному фонду)

З 24 лютого 2022 року на території Миколаївської області зафіксовано численні випадки завдання територіям та об'єктам природно-заповідного фонду шкоди внаслідок ворожих дій військ рф.

Територіям півострову Кінбурнська коса, а саме природним комплексам національного природного парку «Білобережжя Святослава» та регіонального ландшафтного парку «Кінбурнська коса» діями загарбників завдано значної шкоди. Станом на сьогодні, Кінбурнська коса знаходиться на тимчасово окупованій території, і точні обсяги збитків, спричинених внаслідок дій окупантів встановити не вдається. Однак згідно наявної інформації територія значно постраждала від пожеж, точно визначити обсяги шкоди, завданої екосистемам внаслідок пересування воєнної техніки, знищення біорізноманіття та забруднення станом на сьогодні не є можливим.

На території регіонального ландшафтного парку «Висунсько-Інгулецький» впродовж березня – листопада 2022 року велися активні бойові дії, інформація

щодо масштабів та видів шкоди, завданої природним екосистемам внаслідок їх ведення потребує уточнення, але станом на 01.01.2024, здійснення оцінки завданої шкоди неможливе. Територія потребує заходів щодо знешкодження боєприпасів та розмінування.

У лісовому заказнику місцевого значення «Балабанівка» за період з лютого 2022 року внаслідок обстрілів сталися вісім значних пожеж загальною площею понад 40 га лісових насаджень та степових ділянок. Територія заказника потребує заходів щодо знешкодження боєприпасів, до їх здійснення детальна оцінка завданої шкоди неможлива.

В природному заповіднику «Сланецький степ» 19 березня 2022 року сталася пожежа на загальній площі 100 га, після цього злочинів проти довкілля на території заповідника не зафіксовано

За період 2022 - 2023 роки Державною екологічною інспекцією Південно – Західного округу (Миколаївська та Одеська області) розраховано збитків, завданих навколишньому природному середовищу Миколаївської області внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, на загальну суму 90 456 280,10 тис. грн, у тому числі за ресурсами по роках:

Ресурси, яким надано збитків	Період за який виконано розрахунки, тис. грн	
	2022 рік	2023 рік
водні ресурси	39 928 515,9	296 544,9
атмосферне повітря	22 948 903,1	4845881,5
земельні ресурси	3 138 207,7	18 808389,8

Зазначені розрахунки виконано на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації», та відповідно до затверджених методик розрахунку шкоди, заподіяної земельним, водним ресурсам та атмосферному повітрю.

За підрахунками Державної екологічної інспекції Південно – Західного округу (Миколаївська та Одеська області) 2023 року збитки, завдані природно-заповідному фонду склали 489 837,3 тис. грн.

Більш ретельна оцінка завданої шкоди екосистемам області можлива лише після остаточного закінчення військових дій та розмінування територій і об'єктів природно-заповідного фонду Миколаївщини.

9.5. Державна політика та заходи з забезпечення екологічної безпеки

Право громадян України на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище закріплене статтями 16 Конституції України та 9 Закону України «Про навколишнє природне середовище».

Постановою Верховної Ради України «Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» від 5 березня 1998 року № 188/98-ВР:

сформульовані загрози від антропогенної діяльності суспільства природному стану навколишнього середовища;

встановлені пріоритети в системі охорони природи;
визначені стратегія і тактика гармонійного розвитку виробничого природоресурсного потенціалу та заходи щодо збалансованого використання і відновлення природних ресурсів.

Принцип пріоритетності розвитку безпечного природокористування закріплено у Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII.

В основі державної системи екологічної безпеки України є широкий комплекс взаємопов'язаних політичних та державно-правових заходів, які поділяються на кілька видів залежно від спрямованості дій:

- організаційно - превентивні,
- регулятивно - стимулюючі,
- розпорядчо - виконавчі,
- охоронно-відновлювальні
- забезпечувальні.

Організаційно-превентивні заходи спрямовані на виявлення екологічно небезпечних для навколишнього природного середовища та здоров'я людини територій, зон, об'єктів і видів діяльності, а також здійснення певних заходів для попередження виникнення екологічної небезпеки. До них належать:

- 1) обліково- установчі;
- 2) реєстраційні;
- 3) експертно-оцінювальні;
- 4) інформаційно- прогностичні.

Обліково-установчі заходи передбачають виявлення, інвентаризацію, класифікацію небезпечних зон, об'єктів, територій і джерел.

Реєстраційні заходи включають паспортизацію екологічно небезпечних об'єктів, сертифікацію, підтвердження відповідності, ліцензування, реєстрацію екологічно небезпечних джерел.

Екологічно небезпечні види діяльності підлягають ліцензуванню, яке включає заходи, спрямовані на регулювання і обмеження екологічно небезпечних видів діяльності шляхом впровадження системи дозволів та встановлення ліцензійних умов здійснення такої діяльності. Екологічне ліцензування та видача дозволів регламентується Законами України:

«Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 № 222-VIII;

«Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005 № 2806-IV.

Третю групу організаційно-превентивних заходів забезпечення екологічної безпеки становлять *експертно-оцінювальні*. Це екологічна експертиза об'єктів і комплексів, у тому числі військових та оборонних, які являють собою підвищену екологічну небезпеку для навколишнього природного середовища.

Експертиза здійснюється на підставі Законів України:

«Про оцінку впливу на довкілля» від 23 травня 2017 року

№ 2059-VIII;

«Про стратегічну екологічну оцінку» від 20 березня 2018 року № 2354-VIII

Остання група — *інформаційно-прогностичні заходи*. До них належать прогнозування, планування, моніторинг, інформування та інші заходи, що розглядаються, як функції управління в галузі екології.

До *регулятивно - стимулюючих заходів* належить система юридичних норм і правил, спрямованих на регулювання відносин, забезпечення дотримання пріоритетів, нормативів, стандартів, лімітів та інших вимог у галузі екологічної безпеки.

Розпорядчо - виконавчі заходи полягають у реалізації функцій у сфері забезпечення екологічної безпеки з боку спеціально уповноважених органів. Найбільш важливі положення в цій сфері закріплені в Конституції України, згідно з якою на виконавчі органи покладений обов'язок у здійсненні політики в галузі екологічної безпеки. Однією з основних у цій галузі є контрольно-наглядова функція державних органів, яка спрямована на перевірку дотримування підприємствами, установами, організаціями і громадянами вимог екологічного законодавства і застосування заходів попередження екологічних правопорушень.

Охоронно-відновлювальні заходи. Ці заходи спрямовані на локалізацію проявів екологічної небезпеки, здійснення ліквідаційних робіт, визначення правового режиму територій відповідно до рівня екологічного ризику, встановлення статусу осіб, які потерпіли від наслідків екологічної небезпеки. Вони передбачають встановлення, наприклад, правового режиму зон надзвичайної екологічної ситуації.

Забезпечувальні заходи - спрямовані на попередження екологічних правопорушень в галузі забезпечення екологічної безпеки, захист права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля та пов'язані з ним інші екологічні права, а також застосування до винних осіб засобів державно-правового примусу в разі порушення вимог і норм екологічної безпеки.

Впровадження перелічених заходів державного управління на регіональному рівні наведено у розділі 15 «Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища»

10. ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

10.1. Структура та обсяги промислового виробництва

Промислова інфраструктура займає провідне місце в розвитку економіки області. Важливою складовою промислової інфраструктури є наявність в області науково-дослідних інститутів та проектно-конструкторських бюро, які здійснюють науково-технічні розробки для потреб суднобудівної галузі, а також освітні заклади, які готують фахівців-суднобудівників різних спеціальностей, що надає поштовх поступовому відновленню суднобудування.

Миколаївщина володіє потужним промисловим потенціалом, який об'єднує понад 1000 підприємств у різних галузях промисловості, понад 90% з яких є малими та мікропідприємствами.

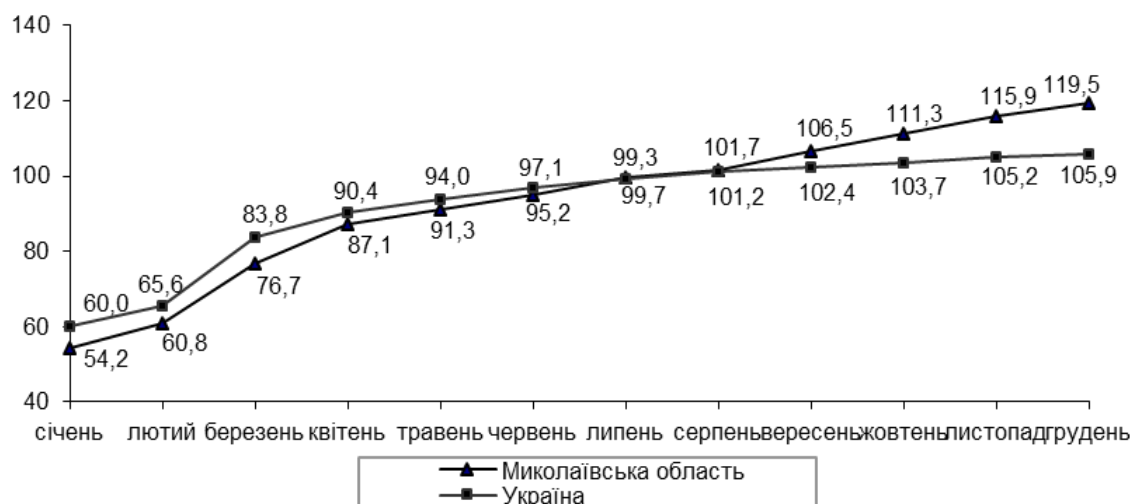
У зв'язку із військовою агресією російської федерації проти України та ракетними ударами по об'єктах, які забезпечують життєдіяльність населення, протягом 2022-2023 років багато підприємств області призупинили свою діяльність або релаковані до більш безпечних регіонів України. .

Не зважаючи на це, за звітний період в області реалізовано промислової продукції на суму 103,8 млрд грн. Для порівняння 2021 року ця сума склала - 83,7 млрд грн, 2022 року – 73,3 млрд грн.

У загальному обсязі реалізації вагомі частки припадали на постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (74,7%), виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (13,5%), машинобудування (4,6%).

Питома вага Миколаївської області в загальному обсязі реалізованої промислової продукції по Україні 2023 році склала 3,2%. Підприємства області забезпечили 7,6% загальнодержавного обсягу реалізованої промислової продукції у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, по 2,1% – у машинобудуванні та водопостачанні, каналізації, поводженні з відходами, по 1,9% – у виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів та текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів

За підсумками 2023 року індекс промислової продукції області склав 119,5%.

Мал. 10.1.1. Індекси промислової продукції у 2023 році (у % до відповідного періоду попереднього року, наростаючим підсумком)

2023 року підприємства області співпрацювали з іноземними партнерами із 117 країни світу, експортні поставки товарів регіону перевищили імпортні надходження у 1,84 рази (за 2022 рік – 2,24).

За 2023 рік експорт товарів становив 1000,7 млн дол. США, або 60,9% порівняно з 2022 роком, імпорт – 544,3 млн дол., або 74,2%. Позитивне сальдо склало 456,4 млн дол. (за 2022 рік – 909,4 млн дол.).

Експорт товарів регіону впав порівняно з 2022 роком на 30,1% та становив 1007,7 млн дол. США. Зменшення показників зовнішньої торгівлі пояснюється призупиненням роботи основних бюджетоутворюючих та експортно орієнтованих підприємств регіону, масовим порушенням ланцюгів економічної діяльності, руйнуванням господарської інфраструктури та відтоком робочої сили в інші області або закордон (таблиця 10.1.1).

Таблиця 10.1.1. Динаміка обсягів експорту товарів Миколаївської області за період 2022-2023 роки

Найменування групи товарів	Експорт, тис. дол. США		2023/2022, у %
	2022 рік	2023 рік	
Експорт товарів, у т.ч.	1642889,1	1000671,5	60,9
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	132124,3	2021,8	1,5
Жири та олії тваринного або рослинного походження	330901,8	149251,3	45,1
Готові харчові продукти	73116,6	36850,1	50,4
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	35290,7	45299,3	128,4
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	3956,7	3889,8	98,3
Текстильні матеріали та текстильні вироби	7291,8	593,1	8,1
Деревина і вироби з деревини	1931,4	1613,0	83,5
Мінеральні продукти	620,7	518,5	83,5
Шкури необроблені, шкіра вичищена	3362,8	4170,9	124,0
Недорогоцінні метали та вироби з них	3366,0	4689,7	139,3
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	574,2	283,7	49,4

Оснoву експорту товарів становлять продукти рослинного походження (74% від загального обсягу експорту товарів).

З метою сприяння налагодженню контактів з іноземними партнерами облдержадміністрацією здійснюється інформаційна підтримка підприємств регіону. Суб'єктам господарювання Миколаївщини надається інформація щодо участі у міжнародних виставково-ярмаркових заходах, комерційних пропозицій іноземних компаній, торговельних місій Офісу за кордон тощо.

Обсяги імпортої торгівлі значно поступаються експортній: у 2023 році суб'єктами господарювання області ввезено товарів на 544,3 млн дол. США, що на 15,8% менше за попередній рік.

Таблиця 10.1.2. Динаміка обсягів імпорту товарів Миколаївської області за період 2022-2023 роки

Найменування групи товарів	Імпорт, тис. дол. США		2023/2022, у %
	2022рік	2023рік	
Імпорт товарів, у т.ч.	733533,1	544310,5	74,2
Мінеральні продукти	292435,8	91672,0	31,3
Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	74534,2	72722,9	97,6
Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	139350,5	111792,6	80,2
Готові харчові продукти	86188,4	75826,5	88,0
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	25742,0	40696,9	158,1
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	25742,0	83333,6	168,2
Недорогоцінні метали та вироби з них	12651,9	12939,1	102,3
Вироби з каменю, гіпсу, цементу	15789,7	12017,3	76,1
Текстильні матеріали та текстильні вироби	13627,1	21408,4	157,1

Основними видами імпортованої промислової продукції у 2023 році були мінеральні продукти (16,8%), готові харчові продукти (6,1%). Більшу частина товарів імпортовано із Китаю, Польщі та Німеччини.

Одним із напрямів модернізації промислової інфраструктури області є створення індустріальних парків, як засіб ефективного використання наявної в регіоні інфраструктури. На території Миколаївської області є індустріальний парк – індустріальний парк «Енергія» у м. Миколаєві, який створено у липні 2018 року строком на 30 років та включено до Реєстру індустріальних парків України. Загальна площа індустріального парку становить майже 36 га.

Функціональне призначення індустріального парку «Енергія» передбачає створення сучасного виробничо-промислового комплексу з розвинутою інженерно-транспортною інфраструктурою у галузях переробної промисловості, а також науково-дослідної діяльності, інформаційної та телекомунікаційної діяльності. Миколаївщина має передумови та потенціал до відродження суднобудування та розвитку індустріальних парків.

10.2. Вплив на навколишнє середовище

10.2.1. Гірничодобувна промисловість

Добувна промисловість Миколаївської області в загальнообласній структурі виробництва має невеликі показники, але наявність природної сировинної бази для виробництва будівних матеріалів сприяє інвестиційній привабливості галузі. На території області є можливість ефективної розробки

родовищ граніту, будівельного і облицювального каменю, сировини для виготовлення цегли та черепиці, інших будівельних матеріалів.

Розвиток будівництва, будівельної індустрії та загальна позитивна економічна динаміка, що прогнозується на перспективу, зумовлюють стійку тенденцію до зростання видобутку основних видів будівельної мінеральної сировини. Найбільш динамічним очікується зростання видобутку щебеневих продукції, будівельного каменю, сировини для стінової кераміки.

Добувна промисловість Миколаївської області представлена наступними підприємствами: ПрАТ «Микитівський гранітний кар'єр», ПрАТ «Первомайський кар'єр «Граніт», Первомайський гранітно-щебеневий кар'єр, ТОВ «Прибузький гранкар'єр», ТОВ «Вознесенська торгово-промислова компанія», ДП «Підприємство Державної кримінально – виконавчої служби України № 83», ДП «Підприємство Державної кримінально – виконавчої служби України № 93» тощо.

Гірничодобувна промисловість завдає шкоди рельєфу, земельним ресурсам, ґрунтовим водам. На стан довкілля впливає також пилове забруднення в результаті розробки кар'єрів будівельних матеріалів.

Під час розробки родовищ корисних копалин, особливо відкритим способом, неминуче руйнується поверхня землі. Природний ґрунтовий покрив змінюється або навіть знищується. Знищується природна і культурна рослинність, безплідні пустирі змінюють ліси і поля, знижується дебіт наземних та підземних вод і в цілому погіршується водний режим територій. Незакріплені рослинністю і висушені площі, що складені глибинними розпушеними в процесі розкривних робіт породами, стають вогнищами водної та вітрової ерозії.

10.2.2. Металургійна промисловість

Металургійна промисловість в Миколаївській області представлена підприємством кольорової металургії - ТОВ «Миколаївський глиноземний завод», який спеціалізується на виробництві алюмінію.

ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» розрахований на випуск металургійного глинозему біля 1,6 млн тонн на рік та товарного гідрату алюмінію. Сировиною для виробництва глинозему є боксити, переробка яких здійснюється гідрохімічним способом по методу Баєра.

ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» утворює найбільшу кількість відходів IV класу області – червоний шлам, який накопичується на двох шламосховищах, розташованих в межах Галицинівської сільської територіальної громади. Станом на 01.01.2024 на шламосховищах накопичено – 49,397 млн. тонн червоного шламу.

Внаслідок зупинки 2022 року виробництва ситуація на шламосховищах підприємства стала аварійною:

наповнення підшламовими водами (лужність стоків 3 г/ дм³) робочої чаші шламосховища №1, що загрожує перетіканням та скидом підшламових вод до акваторії Бузького лиману (відстань до урізу води 300м);

рівень накопичення підшламових вод (лужність стоків 5 г/дм³) на

шламосховищі № 2 є критичним. Переповнення зазначеного накопичувача призведе до забруднення прилеглих до нього сільськогосподарських угідь;

за несприятливих погодних умов (висока швидкість вітру, підвищення температури) шламосховище №2 може спричинити значне забруднення атмосферного повітря через пиління червоного шламу. Метод накопичення відходу виробництва на зазначеному шламосховищі «сухий» і вимагає постійного контролю та впровадження заходів щодо зволоження поверхні накопичувача. З цією метою на підприємстві функціонувала спринклерна система пилопригнічення, яка за допомоги програмного забезпечення, автоматично реагувала на зміни погодних умов та вчасно вмикала систему дрібнодиспесного зрошення. В результаті бойових дій та регулярних обстрілів території ТОВ «МГЗ», трубопроводи та мережі електропостачання цієї системи пошкоджено. Наразі шламосховище № 2 орошається водою за рахунок використання тракторної техніки, що є малоефективним, враховуючи значну площу накопичувача – 150 га. Як наслідок протягом 2023 року, коли підприємство не працювало, через пиління шламового поля №2 загальні викиди забруднюючих речовин ТОВ «МГЗ» до атмосферного повітря збільшилися у порівнянні з даними минулого року у два рази і склали 949,62 т.

З метою пошуку виходу зі складної ситуації Миколаївською облвійськкадістрацією протягом 2023 року проведено декілька нарад з цього питання, за підсумками яких, надано пропозиції щодо модернізації системи поверхневого водовідведення (для шламонакопичувача №1) та відновлення спринклерної системи пилопригнічення (для шламонакопичувача №2).

Але головним проблемним питанням, що гальмує роботу з налагодження системи обслуговування та захисту від руйнувань шламосховищ, залишається відсутність на ТОВ «МГЗ» фінансових активів.

Поки підприємство не працює, впровадження конструктивних заходів щодо реконструкції та посилення безпеки переробки, накопичення і зберігання відходів виробництва, є складним для реалізації через високу вартість робіт.

Для вирішення проблеми необхідне:

проведення дослідження стійкості тіла дамби шламосховища №1 та визначення ефективного комплексу заходів щодо попередження надходження підшламових вод до Бузького лиману із подальшою їх реалізацією;

відновлення на шламосховищі № 2 автоматичної системи пилопригнічення (спринклерної системи) для запобігання розповсюдженню (пилінню) червоного шламу з поверхні накопичувача або проведення повної рекультивції шламосховища № 2.

За умови виділення належного фінансування реалізація вказаних заходів можлива в межах виконання Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2021-2027 роки (перелік заходів II етапу (2024-2027 роки), де заходом 7.3 передбачено здійснення робіт щодо забезпечення екологічно безпечного зберігання, захоронення відходів та небезпечних хімічних речовин з фінансуванням за рахунок державного, обласного, місцевих бюджетів та позабюджетних коштів.

10.2.3. Хімічна та нафтохімічна промисловість

В Миколаївській області відсутні підприємства нафтохімічної та вугільної промисловості, тому Миколаївщина не увійшла до переліку регіонів з високим забрудненням атмосфери.

Хімічні та нафтохімічні підприємства розміщуються в основному в районах видобутку корисних копалин: кам'яне і буре вугілля, нафта і природний газ, кам'яна і калійна солі, фосфорити, сірка.

Територією області проходить траса аміакопроводу «Тольятті-Одеса» протяжністю 166 км, де одночасно може знаходитися до 9120,0 т аміаку.

2023 року у виробництві:

хімічних речовин і хімічної продукції в області порівняно з попереднім роком спостерігається приріст на 3,2 %;

гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції порівняно з даними 2022 року спостерігається приріст на 69,7 %

10.2.4. Харчова промисловість

Переважна більшість відходів, що утворюються на підприємствах харчової промисловості відносяться до IV класу небезпеки. Частина відходів, таких як злаки хлібні некондиційні, дробина пивна, залишки овочів та фруктів, відходи від переробки молока, м'яса, жом та інші передаються підприємствами різним споживачам на корм тваринам, або розміщуються на полях, як добрива.

За статистичними даними 2020 року, серед підприємств регіону сфери харчової промисловості найбільшими утворювачами відходів були Миколаївське відділення ПрАТ «Абінбев Ефест Україна», ПАТ «Веселинівський завод сухого знежиреного молока», ПАТ «Баштанський сирзавод» та ТОВ «Сандора».

Частина відходів, таких як відходи промивних вод, відходи молокопереробних заводів накопичуються на полях фільтрації, біоставках, які займають великі площі або скидаються в каналізаційні мережі.

2018 року планована діяльність ТОВ «Сандора» щодо закачування (нагнітання) сольового концентрату у водоносний горизонт палеогенових відкладів солоних підземних вод на території виробничого комплексу № 2 (надалі ВК № 2) отримала висновок з оцінки впливу на довкілля від 06.11.2018 № 16/2018. За результатами реалізації проєкту відходи (сольовий концентрат) від опріснення підземних вод, замість скиду до каналізаційної мережі м. Миколаєва, повинні закачуватись у підземний водоносний горизонт з відповідним мінеральним складом.

Також, на підприємствах харчової промисловості утворюються відходи тари і пакувальних матеріалів, які передаються спеціалізованим підприємствам. Власних потужностей з їх переробки підприємства регіону не мають.

10.3. Державна політика та заходи з екологізації промислового виробництва

Одним із пріоритетних напрямків державної екологічної політики є екологізація виробництва, що для українських підприємств-ресурсокористувачів створює певні складнощі.

Наразі приймаючи рішення щодо вдосконалення власного виробництва, суб'єкти господарювання повинні керуватися не лише своїми власними інтересами, але враховувати вплив на стан довкілля. Адже, однією із проблем, що призводить до значних екологічних втрат, є прагнення виробників отримувати прибутки за рахунок експлуатації застарілої техніки та технологій.

В умовах несприятливого еколого-економічного середовища виникають значні екологічні та соціально-економічні проблеми. Тому на сучасному етапі для України першочергового значення набуває здійснення виваженої державної політики щодо екологізації виробництва на основі використання сучасних ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій, а також формування екологічної культури нації.

Екологізація виробництва – це процес неухильного і послідовного впровадження систем технічних, управлінських та інших рішень, що дають змогу підвищувати ефективність використання природних ресурсів, поліпшувати чи зберігати якість природного середовища на локальному, регіональному і глобальному рівнях.

Екологічна ситуація в Україні потребує переходу до концепції сталого розвитку, яка передбачає побудову соціо-еколого-економічної моделі розвитку.

Основними напрямками соціо-еколого-економічної розвитку є:

екологічна реструктуризація та екологічна модернізація виробництва, що передбачає зміну галузевої структури за рахунок зниження попиту на продукцію екологічно брудних виробництв або шляхом модернізації підприємств – споживачів такої продукції;

розробка та використання природоохоронних технологій, зокрема, більш широкого використання технологій утилізації відходів, рециклювання ресурсів після їх обробки, рекультивація порушених земель;

сприяння розвитку інформаційно-телекомунікаційні технологій і електроніки; космічних і авіаційних, хімічних, виробничих, енергозберігаючих, нових транспортних технологій, виробництво нових видів продукції та послуг;

запровадження на промислових підприємствах систем екологічного менеджменту, що є сучасним механізмом управління природоохоронною діяльністю, функціонування якого сприяє покращенню екологічних показників підприємств та зниженню екологічних ризиків і витрат природоохоронного призначення як свідчить зарубіжний досвід;

формування екологічних вимог до розробки нових, запровадження в практику жорсткого екологічного контролю існуючих технологій у відповідності до сучасних екологічних та економічних нормативів та стандартів, що сприятиме підвищенню інноваційної активності підприємств.

Вирішення проблеми екологізації національного виробництва сприяє вирішенню внутрішніх соціальних проблем, створює позитивний імідж держави на міжнародній арені, забезпечує збалансований розвиток національної

економіки та гармонізує її структуру, і як результат – створює перспективи та сприятливе соціо-еколого-економічне середовище для майбутніх поколінь.

11. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

11.1. Тенденції розвитку сільського господарства

Миколаївщина є регіоном інтенсивного землеробства і має великий земельний фонд, що характеризується високим ступенем освоєння. Загальна площа сільськогосподарських угідь перевищує 2,0 млн га (близько 5 % площ України), з яких 1,7 млн га становить рілля (84,7 % у загальній структурі), на яких створюється майже 4% загальнодержавного обсягу валової сільськогосподарської продукції.

За особливостями природних умов Миколаївська область розташована у зоні недостатнього зволоження і є територією ризикованого землеробства, тому стає нагальною потреба в зрошенні обсягів виробництва сільськогосподарської продукції можливе лише за умов штучного зрошення сільгоспугідь.

Зрошувані землі Миколаївської області займають 190,3 тис. га, що становить 10 % від загальної площі сільськогосподарських угідь області, з яких поливається в середньому 30 тис. га; 115,8 тис. га не використовуються як зрошувані з причини незадовільного технічного стану внутрішньогосподарської меліоративної мережі; списанню та переведенню в богарні землі підлягають 47,0 тис. га зрошуваних земель.

75 % меліоративних систем експлуатуються понад 40 років при нормативному терміні експлуатації трубопроводів, залізобетонних конструкцій, обладнання 30-40 років. Внаслідок реформування агропромислових підприємств, інфраструктура внутрішньогосподарських меліоративних систем залишилася без господаря, що негативно впливає на її технічний стан.

За результатами агрохімічного обстеження ґрунтів області якісні показники їх родючості погіршилися, вміст гумусу зменшився на 0,04 % і становить 3,24 %. Застосування на практиці екологічних та економічних обґрунтувань енерго- та ресурсозберігаючих технологій відтворення родючості ґрунтів і ведення землеробства, а також їх адаптованості до соціально- економічних і ґрунтово- кліматичних умов господарств, є реальною можливістю зупинки процесу деградації ґрунтів.

У зв'язку із озброєною агресією російської федерації проти України аграрний сектор Миколаївщини продовжує зазнавати значних збитків по ключовим напрямкам агропромислового комплексу – це рослинництво і тваринництво.

Особливо це було відчутно на територіях, які знаходилися у тимчасовій окупації та зоні військових (бойових) дій де господарства і на сьогодні фізично не можуть повноцінно здійснювати свою господарську діяльність.

Слід зазначити, що показники у порівнянні з 2022 роком дещо збільшилися, однак не досягають рівня довоєнного періоду.

За 2023 рік індекс сільськогосподарської продукції порівняно з 2022 роком склав 130,7% у тому числі: продукція рослинництва – 134,4%, продукція тваринництва – 99,8%

Таблиця 11.1.1. - Індеси сільськогосподарської продукції за категоріями виробників у 2023 році (у відсотках до 2022 року) *

	Продукція сільського господарства	У тому числі	
		продукція рослинництва	продукція тваринництва
Господарства усіх категорій	130,7	134,4	99,8
у тому числі			
підприємства	151,2	152,7	112,2
господарства населення	89,0	86,6	96,1

* За постійні ціни прийняті середні ціни 2021р.

Традиційно величина індексу сільськогосподарської продукції більше за підприємствами області, що займаються рослинництвом.

Рослинництво є стратегічною галуззю економіки області, що визначає обсяги, пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення, зокрема продуктів переробки зерна і продукції тваринництва, формує істотну частку доходів сільськогосподарських виробників, визначає стан і тенденції розвитку сільських територій. Виробництво продукції рослинництва є базою та джерелом сталого розвитку більшості галузей агропромислового комплексу та основою аграрного експорту.

За даними Департаменту агропромислового розвитку Миколаївської обласної адміністрації за підсумками 2023 року в області вироблено зернових та зернобобових культур 2413,1 тис тонн, що на 279,5 тис тонн більше проти минулого року (2022 рік – 2133,6 тис тонн, 2021 рік максимальний 3925,0 тис тонн). У середньому з 1 га обмолоченої площі одержано по 39,1 ц зерна, що на 29 % більше від 2022 року (в 2021 році 41,3 ц/га).

Соняшнику валовий збір становив 895,5 тис тонн (на 37% більше) при середній врожайності 21,1 ц/га (на 37 % більше), ріпаку – на площі 118,8 тис га, валовий збір – 274,4 тис тонн (на 37,6 % більше) при середній урожайності 23,1 ц/га (на 14,9 % більше).

Овочевих культур відкритого ґрунту зібрано на площі 12,4 тис га, валовий збір становив 473,8 тис тонн (по 385,8 ц/га), що на 219,4 % більше, ніж попередній період.

Картоплі накопано 162,0 тис тонн (по 125,9 ц з 1 га), що на 8,1 % менше, ніж попередній період.

Виробництво плодоягідної продукції склало 17,2 тис тонн, що на 0,7 % менше рівня 2022 року, винограду – 27,4 тис тонн (на 20,5 % менше).

Основним стримуючим фактором виробництва продукції рослинництва до показників 2021 року є заміновані землі. Також на зменшення обсягів

виробництва продукції рослинництва вплинули несприятливі агрокліматичні умови (відсутність достатньої кількості опадів у період формування зерна).

Тваринництво – невід’ємна, споріднена з рослинництвом галузь, яка є джерелом забезпечення населення такими важливими продуктами харчування, як м’ясо, молоко, яйця, дає сировину для промисловості та забезпечує можливість експорту.

Основними напрямками галузі є скотарство, свинарство, птахівництво, бджільництво і вівчарство.

В галузі тваринництва внаслідок військової агресії з боку російської федерації проти України протягом 2022-2023 років спостерігається зменшення кількості сільськогосподарських тварин, а саме відбулося зменшення:

поголів’я великої рогатої худоби на 0,8% і склало 52,3 тис. гол.

поголів’я овець та кіз – на 0,3% (36,6 тис гол.);

птиці – на 4,5% (1445,4 тис гол.).

Зменшення чисельності сільськогосподарських тварин призвело до зменшення обсягів виробництва тваринницької продукції в таких обсягах:

м’яса – на 2,4 % (реалізовано на забій 33,0 тис тонн);

молока – на 3,7 % (вироблено 190,0 тис тонн);

вовни (валовий настриг) – на 2,7% (73 тонни)

Експорт аграрної продукції області 2023 року (живі тварини, продукти тваринного походження та продукти рослинного походження) становив майже 0,75 млрд дол. США, що на 28,6 % менше у порівнянні з відповідними об’ємами експорту 2022 року (1,05 млрд дол. США).

Через мінування та забруднення вибухонебезпечними рештками боєприпасів значної долі сільськогосподарських територій області, на досить тривалий час стримується розвиток галузі.

За даними департаменту агропромислового розвитку Миколаївської обласної адміністрації площа сільськогосподарських земель, яка потребувала обстеження та розмінування становила 288,8 тис га. Станом на 01.01.2024 вже обстежено 129,08 тис га, з яких підлягало розмінування 25,36 тис га та фактично розміновано 13,32 тис га.

11.2. Вплив на навколишнє середовище

11.2.1. Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження

Дані наукових досліджень, розрахунки та досвід кращих господарств області свідчать, що для відтворення та підвищення родючості ґрунтів, створення позитивного балансу гумусу та поживних речовин, одержання високих урожаїв усіх сільськогосподарських культур високої якості щорічно на 1 га посівної площі необхідно вносити 80-100 кг поживних речовин мінеральних та 8-10 т органічних добрив.

Застосування мінеральних добрив є одним з швидкодіючих факторів підвищення родючості ґрунтів і одержання високих урожаїв доброї якості. Прибавка урожаю від добрив у середні за вологістю роки, особливо на бідних

грунтах, досягають 40-50%, а у вологі роки та особливо га зрошенні зростають майже в 2-3 рази.

Для зони південних чорноземів та темно-каштанових ґрунтів рекомендована середня доза мінеральних добрив на гектар сівозмінної площі складає 106 кг поживних речовин (N-66, P-33, K-7 кг при співвідношенні N:P:K=1:0,5:0,1).

За інформацією Головного управління статистики Миколаївської області під урожай сільськогосподарських культур 2023 року внесено (у діючій речовині) 47,319 тис. т мінеральних добрив, що в перерахунку на 1 га посівної площі складає 68 кг і є недостатнім, відповідно до нормативних показників (табл. 11.2.1.1)

Таблиця 11.2.1.1 – Внесення мінеральних добрив (у діючій речовині) під урожай сільськогосподарських культур 2023 року

	Площа, оброблена мінеральними добривами, га	Обсяг унесених мінеральних добрив, т				Обсяг унесених мінеральних добрив (у діючій речовині) у розрахунку на 1 га, кг	
		у діючій речовині				уточненої посівної площі	площі, обробленої добривами
		усього	у тому числі за видами				
			азот (N)	фосфор (P)	калій (K)		
Під урожай звітного року	575355	47319	34896	8261	4162	68	82
Культури сільськогосподарські	573307	47254	34855	8249	4150	68	82
Культури багаторічні	2048	65	41	12	12	11**	32

** До загальної площі насаджень

Однією з актуальних проблем у землеробстві є збагачення ґрунту органічною речовиною, створення позитивного балансу гумусу. Зростання урожайності сільськогосподарських культур і розширене відтворення родючості ґрунтів нерозривно пов'язані з підвищенням його вмісту. Розрахунки показують, що на сучасному рівні сільськогосподарського виробництва, коли при середніх урожаєх сільськогосподарських культур мінералізація гумусу складає 1-1,3 т/га за рік, а надходження його з органічними добривами, поживними та кореневими рештками 400-600 кг, склався гостродефіцитний баланс гумусу в землеробстві області.

2023 року під урожай сільськогосподарських культур підприємствами області внесено органічних добрив 241,889 тис. тонн, що у перерахунку 1 га посівної площі склало 350 кг та є менше за нормативні показники (табл. 11.2.1.2)

Для зрівноваженого (бездефіцитного) балансу гумусу в землеробстві необхідно вносити 4-6 т підстилкового гною на 1 га сівозмінної площі, а для позитивного балансу гумусу в ґрунті необхідно вносити вже 8-9 т гною на 1 га сівозмінної площі. На зрошенні такий показник складає 15 т/га гною.

В останні роки значно скоротилося поголів'я худоби в господарствах і задовольнити потребу в органічних добривах підстилковим гноєм у повному обсязі поки що немає можливості.

Тому, поряд із збільшенням виробництва і внесення в ґрунт органічних добрив слід більше приділяти уваги поповненню ґрунту органічною речовиною за рахунок інших джерел. Це використання залишків побічної продукції рослинництва (соломи, стебел соняшнику і кукурудзи, поживних і кореневих решток), збільшення площ багаторічних бобових трав, вирощування сидератів, особливо на зрошуваних землях. В районах протікання річок та наявності ставків заслуговує уваги добування і використання сапропелей, на засолених та солонцюватих землях застосування хімічних меліорантів.

Таблиця 11.2.1.2 - Внесення органічних добрив під урожай сільськогосподарських культур 2023 року

	Площа, оброблена органічними добривами, га	Обсяг унесених органічних добрив, т					Обсяг унесених добрив у розрахунку на 1 га, кг	
		усього	у тому числі за видами				уточнені посівної площі	площі, обробленої добривами
			гній тварин сільськогосподарських	послід птиці свійської	торф та його субстрати	інші органічні добрива		
Під урожай звітного року	22251	241889	240770	76	-	1043	350	10871
Культури сільськогосподарські	22251	241889	240770	76	-	1043	350	10871
Культури багаторічні	-	-	-	-	-	-	-	-

11.2.2. Використання пестицидів

В області все більше запроваджуються програмні або так звані інтегровані системи захисту сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень від шкідників та хвороб. В їхню основу покладено біоценотичний принцип, який передбачає регулювання чисельності шкочинних організмів шляхом оптимального поєднання агротехнічних, біологічних, імунологічних, хімічних та інших сучасних методів захисту з урахуванням економічної доцільності їхнього застосування за умови збереження природних корисних організмів.

Лише після вичерпання захистної дії агротехнічних, біологічних, імунологічних методів захисту вдаються до хімічних обробок посівів і насаджень з дотриманням безпеки застосування та охорони довкілля. Проведення хімічних обробок здійснюється з обов'язковим дотриманням строків обробки, норм витрати препаратів і методів їхнього використання. При цьому практикується обробка посівів лише в осередках надпорогового розповсюдження шкідників і

хвороб. Перевага віддається препаратам, що менш токсичні для людей і тварин, застосовуються клеючі добавки у бакових розчинах при протруєнні чи обприскуванні, здійснюються по чергове застосування препаратів тощо з дотриманням таких правил:

застосовувати пестициди тільки при досягненні чисельності шкідників чи розповсюдженості хвороб вище економічних порогів шкодочинності;

використовувати протруйник, фунгіцид чи інсектицид із спектром захисної активності відповідно наявному видовому складу збудників хвороб та шкідників;

обробляти насіння та садовий матеріал тільки механізованим способом;

використовувати крайові обробки посівів або лише в осередках розповсюдження шкідливих об'єктів;

чергувати застосування різних видів пестицидів у часі, зокрема системних фунгіцидів або системних з контактними;

практикувати сумісне застосування фунгіцидів з інсектицидами, гербіцидами, а також синергетичних сумішей з іншими біологічно активними речовинами (сечовиною, аміачною селітрою, препаратом емістим, мікроелементами тощо);

проводити щадні хімообробки посівів у місцях накопичення природних антогоністів збудників хвороб та шкідників.

Всього за 2023 рік в області в агропромисловому комплексі використано пестицидів – 567,973 тонни на загальну площу 606,348 тис. га з розрахунку 0,815 кг на 1 га (табл.11.2.2.1).

Таблиця 11.2.2.1.- Застосування пестицидів (у діючій речовині) під урожай сільськогосподарських культур 2023 року

	Площа, обробле на пестици дами, га	Обсяг унесених пестицидів (у діючій речовині), кг						Обсяг унесених пестицидів (у діючій речовині)у розрахунку на 1 га, кг	
		усього	у тому числі за видами						
			фунгіциди та бактерициди	гербіциди	інсектициди та акарициди	регулятори росту рослин	інші засоби захисту рослин	уточненої посівної площі	площі, обробленої пестицидами
Під урожай звіт-ного року	606348	567973	152142	330891	72374	8738	3828	0,815	0,937
Культури сільськ огосподарські	603540	547525	135311	328679	71008	8731	3796	0,792	0,907
Культури багаторічні	2808	20448	16831	2212	1366	7	32	3,478**	7,281

** До загальної площі насаджень

11.2.3 Зрошення та осушення земель

Площа зрошуваних земель в Миколаївській області складає 190,3 тис. га, у т.ч. сільськогосподарських угідь – 189,78 тис. га (23 зрошувальні державні системи та ділянки «малого» зрошення в 4 районах). У зв'язку з військовою агресією з боку російської федерації та тимчасовою окупацією частини Миколаївської області, площі поливів 2022 року суттєво зменшилися в порівнянні із попередніми роками. Всього було зрошене 2881 гектар сільськогосподарських угідь.

Після повної деокупації Баштанського району та правобережжя Херсонщини, площі поливів збільшилися майже у 6 разів. 2023 року було полито 16516 гектарів сільськогосподарських угідь. З них – 5783 гектарів в Миколаївському районі, 666 гектарів – у Вознесенському та 10067 гектарів – в Баштанському.

Основними джерелами зрошення в Миколаївській області є ріки Інгулець та Дніпро, Південний Буг, Інгул, а також водосховища: Явкінське, Любинське, Бармашовське, Катеринівське, Щербанівське, Нечаянське, Таборівське та інші, ставки – накопичувачі поверхневого стоку на малих річках і балках.

Моніторинг та оцінка якості зрошувальних вод у джерелах зрошення Миколаївської області проводяться Снігурівською дільницею Регіонального офісу водних ресурсів у Миколаївській області, відповідно до вимог «Інструкції з організації та здійснення моніторингу зрошувальних та осушуваних земель», затвердженої наказом Держводгоспу України від 16.04.2008 № 108.

За даними моніторингу 2023 року для визначення якості води основних джерел зрошення Миколаївської області на хімічний аналіз було відібрано 14 проб води в 14 основних точках спостереження.

Проби води відбирались безпосередньо в магістральних каналах, при наявності в них зрошувальних вод, або безпосередньо з джерел зрошення переважно біля головних насосних станцій зрошувальних систем, якщо магістральні канали на момент відбору проб не були заповнені водою. В кінці поливного періоду проби води р. Південний Буг та Таборівського водосховища відбирались 04 вересня 2023 року. Проби води в інших точках спостережень відбирались 11 – 13.09.2023 року.

Хімічний аналіз відібраних проб води здійснювався в лабораторії моніторингу вод та грантів Регіонального офісу водних ресурсів у Миколаївській області.

Визначення якості води проводилось за національним стандартом України ДСТУ 2730 : 2015 «Якість природної води для зрошення. Агрономічні критерії», який розроблений на заміну ДСТУ 2730-94 та введений в дію з 01.07.2016 року.

Оцінка якості природних вод для зрошення в кінці зрошувального сезону 2023 року показала наступне:

за небезпекою вторинного засолення ґрунтів, оцінка води проведена з урахуванням загальної концентрації токсичних іонів, відображених в еквівалентах хлору. Води більшості джерел зрошення віднесені до I класу і оцінюються як придатні без обмежень.

Високий вміст токсичних іонів відмічається в кінці поливного періоду в водах Явкінського водосховища і складає 25,33 мг-екв/дм³, що перевищує верхній поріг інтервалу концентрації токсичних іонів за критеріями якості для важкосуглинкових ґрунтів (від 14 до 24 мг-екв/дм³) для води II класу. За небезпекою вторинного засолення ґрунтів, води Явкінського водосховища (станом на 11.09.2023 р.) віднесені до III класу, тобто непридатні для зрошення без попереднього поліпшення їх складу.

Впродовж р. Південний Буг, поливні води віднесені до I класу, тобто придатні без обмежень. Вміст токсичних солей складає від 2,31 (біля с. Кам'яна Балка, Вольнівська ЗС) до 5,03 мг-екв/дм³ (в м. Нова Одеса, Новоодеська ЗС), що не перевищує верхній поріг для води I класу. Виключенням являються води р. Південний Буг біля с. Себино в створі ГНС Кандибинської ЗС, де вміст токсичних солей складає 17,07 мг-екв/дм³ і за небезпекою вторинного засолення ґрунтів вони віднесені до II класу, тобто обмежено придатні. Вказане нехарактерне відхилення пояснюється заходом високомінералізованих вод Бузького лиману в «затоку» в районі ГНС внаслідок підриву російськими окупантами греблі Каховської ГЕС.

Води магістрального каналу Південно-Бузької ЗС (вміст токсичних солей 5,95 мг-екв/дм³), Степівського в-ща (7,58 мг-екв/дм³), Таборівського в-ща (13,91 мг-екв/дм³), Нечаянського в-ща (12,47 мг-екв/дм³) та р. Інгул (8,91 мг-екв/дм³) за вмістом токсичних солей віднесені до I класу.

Води Інгулецького МК (вміст токсичних солей 15,49 мг-екв/дм³), Явкінського МК (16,46 мг-екв/дм³), Любинського в-ща (20,10 мг-екв/дм³) та Бармашовського ставка (22,10 мг-екв/дм³) за небезпекою вторинного засолення ґрунтів віднесені до II класу, тобто обмежено придатні. Це свідчить про те, що постійне використання для зрошення вод вказаних джерел зрошення завжди буде приводити до швидкого вторинного засолення ґрунтів і зниження врожаю сільськогосподарських культур на 40 – 60%. При близькому заляганні ґрунтових вод менше допустимих значень (в середньому 2 метри) і відсутності дренажу, зрошення водою з вмістом понад 24 мг-екв/дм³ токсичних солей взагалі недопустимо, тому що це приводить до швидкого засолення та деградації ґрунтів.

за небезпекою підлушення ґрунту, оцінка води проведена на основі комплексної оцінки показників рН, токсичної лужності ($\text{HCO}_3\text{-Ca}^{2+}$) і лужності від нормальних карбонатів (CO_3^{2-}).

Води більшості джерел зрошення Миколаївської області за небезпекою підлушення ґрунту віднесені до II класу (обмежено придатні) в зв'язку з високим показником рН, який складає від 8,27 в водах магістрального каналу Південно-Бузької ЗС біля с. Ковалівка (Південнобузька ЗС, с-ми «малого» зрошення) до 8,63 в Любинському в-щі біля ГНС Спаської ЗС в с. Червона Долина (Спаська ЗС), а також до I класу – придатні без обмежень.

В р. Південний Буг біля с. Себино (Кандибинська ЗС, ділянки «малого» зрошення), р. Південний Буг в м. Нова Одеса (Новоодеська ЗС), р. Південний Буг біля с. Кам'яна Балка (Вольнівська ЗС, ділянки «малого» зрошення), р. Інгул біля с. Костянтинівка (Інгульська ЗС, ділянки «малого» зрошення), Бармашовському

ставку та Таборівському водосховищі зрошувальні води в кінці поливного періоду за небезпекою підлушення ґрунту оцінюються як придатні для зрошення без обмежень (І клас).

В р. Південний Буг в с. Олександрівка, Явкінському, Любинському, Нечаянському, Степівському водосховищах, а також в Інгулецькому та Явкінському магістральних каналах, вода за небезпекою підлушення ґрунту оцінюються як обмежено придатна для зрошення (ІІ клас) через високий вміст лужності від нормальних карбонатів (CO_3^{2-}), який складає від 0,2 до 0,6 мг-екв/дм³ (інтервал концентрації лужності від нормальних карбонатів (CO_3^{2-}) для води ІІ класу для нейтральних ґрунтів складає від 0,2 до 0,6 мг-екв/дм³).

за небезпекою токсичного впливу на рослини за поливів дощуванням якість води оцінюється на основі комплексної оцінки показників рН, лужності від нормальних карбонатів (CO_3^{2-}), вмісту хлору (Cl^-) з врахуванням вмісту в зрошувальній воді токсичних іонів в еквівалентах хлору (е Cl^-).

По вмісту лужності від нормальних карбонатів (CO_3^{2-}), вмісту хлору (Cl^-), показнику рН поливні води більшості джерел зрошення в кінці поливного періоду віднесені як до ІІ класу (обмежено придатні) так і до ІІІ класу (не придатні для зрошення) за винятком вод р. Південний Буг біля с. Кам'яна Балка, де поливні води віднесені до І класу – придатні без обмежень.

Води більшості джерел зрошення мають високий вміст іонів хлору (від 4,00 до 14,80 мг-екв/дм³) за виключенням вод ріки Південний Буг біля с. Кам'яна Балка та в с. Олександрівка, де вміст хлоридів не перевищує 2,08 мг-екв/дм³.

Води більшості джерел зрошення віднесені до ІІ класу і оцінюються як обмежено придатні по показнику рН, який перевищує верхній поріг інтервалу для води І класу і становить від 7,53 до 8,63 одиниць за винятком вод р. Південний Буг біля с. Кам'яна Балка, де показник рН становить 7,43.

В р. Південний Буг в с. Олександрівка, Явкінському, Любинському, Нечаянському, Степівському водосховищах, а також в Інгулецькому та Явкінському магістральних каналах, води за небезпекою токсичного впливу на рослини за поливів дощуванням оцінюються як обмежено придатні для зрошення (ІІ клас) через високий вміст лужності від нормальних карбонатів (CO_3^{2-}), який складає від 0,2 до 0,6 мг-екв/дм³.

До ІІІ класу – непридатні для зрошення без попереднього поліпшення їх складу через високий вміст хлору (Cl^-) в кінці поливного періоду віднесені води Явкінського в-ща (вміст хлору 21,20 мг-екв/дм³), Любинського в-ща (16,00 мг-екв/дм³) та Бармашовського ставка (20,00 мг-екв/дм³). Показники вмісту іонів хлору в водах цих пунктів спостережень знаходяться за межами значень для води ІІ класу. Згідно ВБН 33-5.5-01-97 «Організація і ведення еколого-меліоративного моніторингу. Частина 1 – зрошувані землі» (додаток 2 таблиця 1. «Критерії оцінки показників забруднення ґрунтових, підземних, дренажно-скидних і зрошувальних вод»), вміст хлоридів в водах Явкінського в-ща (751,54 мг/дм³) та Бармашовського ставка (709,00 мг/дм³) в кінці поливного періоду в 1,2 – 1,25 рази перевищує верхній поріг умовного забруднення хлоридами (допустимі значення забруднення води хлоридами при зрошенні 250 – 600 мг/дм³).

Все вищезазначене свідчить про те, що застосування таких вод для зрошення може негативно вплинути на сільськогосподарські рослини, особливо при поливі дощуванням у спекотний денний час. Потрібна попередня нейтралізація лужності і розведення води до безпечних (за вмістом хлорид-іонів) меж.

за небезпекою осолонцювання ґрунтів, якість води оцінювалася на підставі співвідношення суми катіонів натрію і калію до суми всіх катіонів з урахуванням буферності і гранулометричного складу ґрунтів та врахуванням співвідношення в зрошувальній воді катіонів магнію до катіонів кальцію. При цьому враховується клас води за небезпекою підлучення ґрунтів.

В кінці зрошувального сезону поливні води більшості джерел зрошення Миколаївської області за небезпекою осолонцювання ґрунтів оцінюються як обмежено придатні для зрошення (II клас) так і придатні без обмежень (I клас якості). В р. Південний Буг, р. Інгул, Таборівському в-щі та в магістральному каналі Південнобузької ЗС зрошувальні води віднесені до I класу, тобто придатні для зрошення без обмежень. Винятком являються води р. Південний Буг біля с. Себино в створі ГНС Кандибинської ЗС, де вони віднесені до II класу (обмежено придатні). Нехарактерне відхилення показників якості природних вод в даному створі спостережень пов'язане з заходом високомінералізованих вод Бузького лиману в «затоку» в районі ГНС, що було спричинене підривом російськими окупантами греблі Каховської ГЕС та неконтрольованим скидом значних об'ємів дніпровської води в Дніпро-Бузький лиман та Чорне море.

Тривалі спостереження свідчать про те, що на зрошуваних землях, які інтенсивно поливаються, розвиваються процеси осолонцювання ґрунтів, що веде до негативних наслідків – деградації ґрунтової структури, злитизації, зниження водопроникності, втрати гумусу і т.д. Для покращення меліоративного стану солонцюватих земель необхідно проводити комплекс меліоративних заходів основним з яких є – гіпсування ґрунтів.

Розподіл зрошуваних площ (16406,88 га) за якістю поливної води в кінці зрошувального періоду 2023 року виглядає наступним чином:

Води I класу – придатні – 250,0 га (1,52 %).

Води II класу – обмежено придатні всього – 11243,48 га (68,53 %), в т.ч.:

за небезпекою іригаційного засолення ґрунтів – 536,0 га;

за небезпекою підлучення ґрунтів – 4240,0 га;

за небезпекою токсичного впливу на рослини за поливів дощуванням – 697,0 га;

за небезпекою осолонцювання ґрунтів – 5770,48 га.

Води III класу – непридатні для зрошення всього – 4913,4 га (29,95 %), в т.ч.:

за небезпекою іригаційного засолення ґрунтів – немає;

за небезпекою підлучення ґрунтів – немає;

за небезпекою токсичного впливу на рослини за поливів дощуванням – 4913,4 га;

за небезпекою осолонцювання ґрунтів – немає.

Відповідно до ВНД 33-5,5-0,2-97 «Якість природної води для зрошення. Екологічні критерії» та ВБН 33-5.5-01-97 «Організація і ведення еколого-

меліоративного моніторингу. Частина 1 – зрошувані землі» в відібраних пробах зрошувальних вод визначався вміст різних форм азоту (NO_2 , NO_3 , NH_4) та фосфатів (PO_4). В усіх відібраних пробах вміст загально-екологічних, екологіко-гігієнічних та еколого-токсикологічних показників, визначених ВНД 33-5,5-0,2-97 «Якість природної води для зрошення. Екологічні критерії», не перевищує гранично допустимих концентрацій (ГДК). Зрошувальні води джерел зрошення Миколаївської області в кінці поливного періоду 2023 року за екологічними критеріями якості віднесені до I класу, тобто придатні без обмежень.

Все вищезазначене вимагає більш уважного ставлення до використання вод природних джерел зрошення для поливу сільськогосподарських культур, організації постійного контролю та проведення комплексу заходів щодо покращення якості поливної води та підвищення родючості ґрунтів.

11.2.4. Тенденції в тваринництві

Тваринництво - невід'ємна споріднена з рослинництвом галузь. Воно покликане задовольнити потреби населення у м'ясомолочних продуктах, а також потреби легкої та інших галузей промисловості в багатьох видах сільськогосподарської сировини.

Тваринництво області представлене такими основними галузями як скотарство, свинарство і птахівництво. Певною мірою розвинутими є бджільництво, вівчарство й кролівництво.

Галузь тваринництва, незважаючи на значний потенціал розвитку, а саме наявність сприятливих природно-кліматичних, земельних, трудових ресурсів тощо, перебуває в скрутному стані.

В умовах світової кризи вітчизняне (в тому числі й обласне) тваринництво потребує ефективного державного захисту.

Розрахунковий аналіз ситуації розвитку галузі свідчить про продовження (в найближчі 4-3 роки) негативних тенденцій розвитку, в першу чергу скотарства та свинарства (зниження обсягів виробництва м'яса, молока, вовни, скорочення чисельності поголів'я тварин, погіршення їх якісного складу).

У довоєнний період основними причинами зменшення обсягів виробництва молока та яєць визнано скорочення чисельності поголів'я корів та птиці в господарствах населення. 2022 - 2023 роки ця тенденція закріпилась. Загальна чисельності поголів'я худоби 2023 року у порівнянні з минулим роком ще зменшилася на 0,8% і склала 52,3 тис. голів. Але на загальному фоні зменшення чисельності тварин у господарствах, поголів'я корів і свиней трішки збільшилося у порівнянні з показниками 2022 року, на 1,5% та 6,9% відповідно (таблиця 11.2.4.1).

Зменшення чисельності сільськогосподарських тварин призвело до зменшення обсягів виробництва тваринницької продукції в цілому, лише кількість одержаних яєць від свійської птиці 2023 року, у порівнянні з відповідним показником 2022 року, збільшилася на 1,5% і склала 138,3 млн шт. (таблиця 11.2.4.2)

Таблиця 11.2.4.1. - Поголів'я основних видів худоби та птиці станом на

Рік	Поголів'я худоби та птиці на кінець року, тис. голів				
	велика рогата худоба		свині	вівці та кози	птиця
	усього	у т.ч. корови			
2020	74,0	47,4	72,6	43,9	1957,1
2021	66,6	43,0	67,6	41,3	1994,7
2022	52,7	33,2	64,0	36,7	1513,5
2023*	52,3	33,7	68,4	36,6	1445,4

Таблиця 11.2.4.2. - Виробництво основних видів продукції тваринництва

Рік	Виробництво основних видів продукції тваринництва			
	жива маса сільськогосподарськи х тварин реалізованих на забій, тис. т	молоко, тис. т	яйця, млн шт.	вовна, т
2020	45,6	278,5	201,6	98,0
2021	40,3	245,7	156,9	100,0
2022	33,8	197,3	136,3	75,0
2023	33,0	190,0	138,3	73,0

В перспективі, за умови розв'язання системи взаємопов'язаних проблем з відродженням тваринництва та вжиття відповідних заходів на державному рівні стосовно впровадження моделі інтенсивного розвитку тваринництва у великотоварних господарствах, вдасться забезпечити отримання необхідних обсягів (для харчування людей) виробництва тваринницької продукції.

Зазначене сприятиме досягненню самоокуповуванню виробництва продукції тваринництва, насамперед в сільгосппідприємствах та забезпечити переробні підприємства сировинною продукцією, а населення високоякісними продуктами харчування тваринного походження.

11.3. Органічне сільське господарство

За визначенням Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) «органічне сільське господарство - виробнича система, що підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Воно залежить від екологічних процесів, біологічної різноманітності та природних циклів, характерних для місцевих умов, при цьому уникається використання шкідливих ресурсів, які викликають несприятливі наслідки. Органічне сільське господарство поєднує в собі традиції, нововведення та науку з метою покращення стану навколишнього середовища та сприяння розвитку справедливих взаємовідносин і належного рівня життя для всього вищезазначеного».

Принцип органічного виробництва (землеробства) полягає у мінімальному обробітку ґрунту і повній відмові від застосування ГМО, антибіотиків, отрутохімікатів та мінеральних добрив. Це призводить до підвищення природної

біологічної активності у ґрунті, відновлення балансу поживних речовин, підсилюються відновлювальні властивості, нормалізується робота живих організмів, відбувається приріст гумусу, і як результат – збільшення урожайності сільськогосподарських культур.

Результатом органічного виробництва є екологічна чиста продукція, вільна від ГМО та невластивих продуктам харчування хімічних елементів.

Нині в світі зростає попит на якісні та безпечні продукти харчування, а особливої популярності останнім часом набувають так звані органічні продукти. Україна та область теж не стоїть осторонь цих процесів, спостерігається зацікавленість як малих, так і великих сільгосппідприємств виробництвом саме органічної продукції, розпочалось формування інфраструктури органічного виробництва (створюють громадські організації для підтримки «органічного руху» й асоціації виробників органічної продукції), зрушив із місця процес розробки нормативної та законодавчої бази для підтримки цього напрямку сільгоспвиробництва.

Для виробників перехід до органічного виробництва дає змогу скоротити витрати на хімічні засоби захисту, внесення мінеральних добрив, знизити затрати пально-мастильних матеріалів при переході до безплужного обробітку, при цьому ціна на отриману біологічну продукцію є в 2-3 рази вищою від ціни на звичайну. Підвищена ефективність використання землі та інших ресурсів у органічних господарствах є важливим стимулом переведення діяльності сільськогосподарських виробників на органічні засади – якщо попит та можливість переробки екологічно чистої продукції є достатнім, а можливості її реалізації – реальними та досяжними.

З метою розвитку органічного виробництва на території області рішенням обласної ради від 29 вересня 2021 року № 1 затверджено Програму розвитку агропромислового комплексу Миколаївської області на 2021-2025 роки, в рамках якої передбачається підтримка органічного виробництва, зокрема компенсація вартості сертифікату органічної продукції та інших напрямків фінансової підтримки виробникам органічної продукції.

На території області сертифікаційним органом ТОВ «Органік стандарт» проведено сертифікацію 31 потужності операторів ринку з органічного виробництва, в тому числі:

- 24 з виробництва меду;
- 6 з вирощування харчових продуктів рослинного походження;
- 1 оператор ринку з вирощування харчових продуктів рослинного походження.

Протягом 2023 року на території області органічне виробництво здійснювали 23 оператори сертифіковані за стандартами ЄС. Основними видами органічної продукції є продукція бджільництва, переробка овочів.

11.4. Державна політика та заходи з екологізації сільського господарства.

Сільське господарство є галуззю економіки, в якій виробництво найтісніше пов'язане з природою, проте технічний розвиток і процеси індустріалізації

аграрного виробництва призвели до несприятливих змін в екологічній складовій навколишнього середовища. Йдеться, насамперед, про виснаження ґрунтів, застосування хімічно небезпечних технологій виробництва, використання хімічних добрив.

В цілому екологічна спрямованість сільськогосподарського виробництва передбачає пошук таких методів організації господарської діяльності в цій сфері, які можуть забезпечити задоволення попиту на продукцію галузі поряд із одночасним зменшенням негативного впливу на довкілля та сприянням сталому розвитку сільських територій.

Розвиток аграрного сектора має потужний вплив на економічну ситуацію в Україні. Тому проблема екологізації цієї галузі набуває вирішального значення для розвитку країни та підвищення рівня конкурентоспроможності на світовому ринку.

В Україні діє Закон «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», відповідно до якого важливим завданням Державної екологічної політики в Україні є формування ефективної, зваженої стратегії екологічної безпеки аграрно-промислового комплексу держави (далі -АПК), яка має поєднувати національні інтереси і можливості з реаліями світової економіки.

Україна підтримала концепцію сталого розвитку, що зумовлює виконання екологічно орієнтованих вимог в різних галузях (економіці, соціальному і духовному житті, політиці тощо).

За цією концепцією, для здійснення екологізації сільського господарства екологічна політика країни потребує удосконалення за такими напрямками:

сприяння розвитку економіки України на екологічній основі шляхом модернізації виробництва за рахунок підвищення ресурсо- та енергоефективності, впровадження екологобезпечних технологій;

забезпечення міжгалузевого, міжрегіонального співробітництва та партнерства між громадами, державою та бізнесом у сфері вирішення екологічних проблем;

формування ефективної системи державного екологічного моніторингу, як складової глобальної мережі екологічного моніторингу на основі сучасних технологій;

формування та реалізація екологічних програм на всіх рівнях і визначення пріоритетності їх фінансування;

зміна інвестиційної політики з урахуванням екологічних пріоритетів;

формування екологічної свідомості та культури суспільства;

розвиток безперервної екологічної освіти та природоохоронної інформаційнопросвітньої діяльності, створення та підтримка громадських екологічних організацій.

Основною проблемою розвитку аграрного сектору країни на сьогодні є екологічне вдосконалення економічної діяльності, що передбачає зниження потреби у залученні природних ресурсів до виробництва, а також дотримання екологічної рівноваги між споживанням природних ресурсів аграрним сектором та можливістю природного середовища щодо їх відновлення.

Механізми за допомогою яких має здійснюватися процес екологізації, такі:
механізми економічного реагування: становлення лімітів за використання природними ресурсами, на розміщення відходів; плата за забруднення; відшкодування у встановленому порядку збитків, завданих порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища; відшкодування за погіршення якості природних ресурсів;

фінансовий механізм екологізації: цей механізм формується за рахунок коштів державного бюджету; обласного фонду охорони навколишнього природного середовища; місцевих бюджетів; коштів підприємств, установ та організацій; коштів інвесторів; коштів благодійних міжнародних організацій;

механізм держпідтримки: реалізація великих екологічних програм та екологічно орієнтованих проектів державного, регіонального або муніципального рівнів; державна податкова, грошово-кредитна, бюджетна, цінова політики; державні дотації, замовлення, механізми обмежень і заборон; зовнішньоекономічна політика; підтримка соціальної сфери.

Ключова роль введення в дію цих механізмів належить єдиній послідовній державній політиці щодо екологізації аграрного виробництва, в основі якої лежать запровадження та реалізація принципів раціонального природокористування з мінімізацією негативного впливу на екологічні об'єкти під час здійснення антропогенної діяльності.

До основних законодавчих актів України, якими визначаються вимоги екологобезпечного сільськогосподарського виробництва та встановлюється контроль в цієї галузі, належать: Конституція України, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закон України «Про охорону земель», Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», Закон України «Про меліорацію земель», Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», Земельний кодекс України та Водний кодекс України.

За оцінкою фахівців дієвими заходами щодо екологізації сільськогосподарського виробництва є:

1) впровадження природоохоронних та екологічно виважених способів використання природних ресурсів для потреб аграрного виробництва;

2) обов'язкового дотримання та реалізації екологічних пріоритетів, визначених законодавством, та впровадження екологічних вимог у виробничо-господарську діяльність аграрних товаровиробників на всіх стадіях, етапах і процесах виробництва того чи іншого виду сільськогосподарської продукції;

3) реалізації комплексу заходів у тому числі правового характеру щодо збереження продуктивності сільськогосподарських угідь, зменшення порушення структури і ущільненості ґрунту ходовими частинами сільськогосподарської техніки (наприклад, одним із таких заходів може бути посилення юридичної відповідальності за невиконання вимог з охорони земель і збереження ґрунтів);

4) скорочення втрат гумусу та інших поживних речовин у ґрунті шляхом застосування еколого-безпечних технологій та нормативів застосування органічних добрив;

5) проведення оцінки впливу планової сільськогосподарської діяльності на довкілля;

6) правового забезпечення виробництва екологічно безпечної сільськогосподарської продукції.

12. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

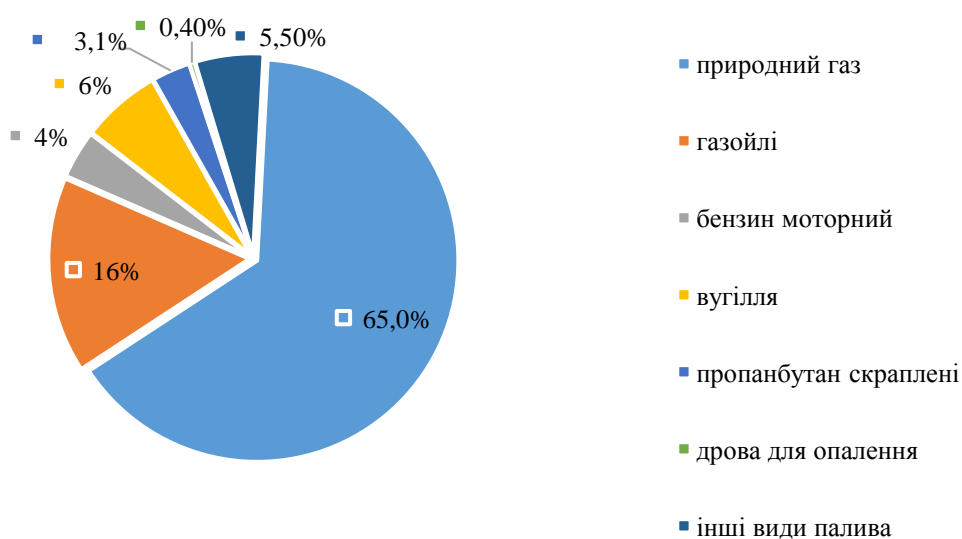
12.1. Структура виробництва та використання енергії

Стратегія розвитку енергетичної галузі області полягає, переважно, у вирішенні завдань підвищення ефективності використання наявних і пошуку та впровадженні альтернативних джерел усіх видів енергії, оптимізації паливно-енергетичного балансу, застосування заходів по енергозбереженню, підвищенню екологічної безпеки.

Миколаївська область використовує 1,2 % енергоресурсів у загальному об'ємі використання по Україні.

Структура виробничого споживання паливно-енергетичних ресурсів області наведена у малюнку 12.1.1. Найбільшу частину в структурі споживання займає природний газ, споживання якого 2021 року склало 1073,1 млн м³, що на 9,2% більше у порівнянні зі споживанням 2020 року.

Дані щодо обсягів споживання паливно-енергетичних ресурсів в області за 2022-2023 роки будуть наведені після отримання відповідної статистичної інформації у встановлені пункту 1 Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» строки.

Мал.12.1.1. Структура виробничого споживання паливно-енергетичних ресурсів області.

Дані щодо використання в області основних видів палива 2021 року представлені у таблицях 12.1.1 та 12.1.2.

Таблиця 12.1.1 - Використання основних видів палива протягом 2021 року (попередні дані), тис.т*

	Вугілля кам'яне	Газ природний, млн.м ³	Бензин моторний ¹	Газойлі (паливо дизельне) ¹	Пропан і бутан скраплені ¹
Січень	2,0	120,5	0,6	7,1	0,5
Лютий	2,1	124,5	0,7	7,0	0,4
Березень	9,5	124,6	0,8	8,0	0,5
Квітень	12,0	78,4	0,9	10,3	0,5
Травень	20,8	61,6	1,0	11,2	0,5
Червень	16,7	50,0	1,0	9,8	0,5
Липень	9,8	52,7	1,2	19,8	0,5
Серпень	17,0	72,2	1,1	16,2	0,5
Вересень	10,9	80,9	1,1	16,8	0,5
Жовтень	14,0	90,4	1,1	16,6	0,4
Листопад	9,4	97,2	1,0	14,1	0,5
Грудень	8,2	120,1	0,9	11,6	0,5

¹ Без урахування обсягів роздрібного продажу через АЗС.

* Дані за 2022-2023 роки будуть наведені після отримання відповідної статистичної інформації у встановлені пункту 1 Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» строки.

Таблиця 12.1.2. Продаж світлих нафтопродуктів і газу через АЗС 2021 року, тис.т*

	Бензин моторний	Газойлі (паливо дизельне)	Пропан і бутан скраплені
Січень	2,6	2,2	2,0
Лютий	2,4	2,3	1,9
Березень	2,8	3,0	2,3
Квітень	3,1	3,3	2,5
Травень	3,6	3,3	2,7
Червень	3,7	3,5	2,9
Липень	4,4	5,1	3,4
Серпень	4,5	4,9	3,4
Вересень	3,6	4,3	2,4
Жовтень	3,7	4,9	2,4
Листопад	3,3	4,4	2,0
Грудень	3,5	4,4	2,0

*Інформацію підготовлено за результатами державного статистичного спостереження «Використання та запаси палива»(за даними місячної звітності). Дані за 2022-2023 роки будуть наведені після отримання відповідної статистичної інформації у встановлені пункту 1 Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» строки.

Виробництво електричної енергії в Миколаївській області здійснюється атомною електростанцією, 5 гідроелектростанціями, 4 когенераційними установками, теплоелектроцентраллю, вітряними електростанціями та сонячними електростанціями.

Об'єми постачання енергії за джерелами наведені у таблиці 12.1.3.

Таблиця 12.1.3. – Об'єми постачання в області електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря 2021 року, млн.кВт·год*

Джерело електроенергії	Вироблено, млн.кВт·год
Всього	20120,9
у т.ч. вироблена:	
тепловими електростанціями (ТЕЦ, ТЕС)	247,6
атомними електростанціями	18812,1
гідроелектростанціями (гідроелектростанціями і гідроакумуючими електростанціями)	215,4
вітровими електростанціями	333,1
сонячними електростанціями	512,7

*дані щодо об'ємів постачання в області електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря за 2022 - 2023 роки будуть надані після отримання відповідної статистичної інформації у встановлені пункту 1 Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» строки.

За даними ДП «НАЕК «Енергоатом» найбільша кількість електроенергії 2023 року вироблена саме на Південноукраїнській АЕС понад 20 млрд кВт-год, що у структурі української генерації сягає 20%.

12.2. Ефективність енергоспоживання та енергозбереження

Стратегія розвитку енергетичної галузі області полягає, переважно, у вирішенні завдань підвищення ефективності використання наявних і пошуку та впровадженні альтернативних джерел усіх видів енергії, оптимізації паливно-енергетичного балансу, застосування заходів по енергозбереженню, підвищенню екологічної безпеки.

Облдержадміністрація підтримує впровадження в області проектів з виробництва електроенергії з альтернативних (відновлювальних) джерел енергії. Інформація щодо стану виробництва електроенергії з альтернативних (відновлювальних) джерел на території Миколаївської області наведена у розділі 3.3. «Політика та заходи у сфері озонового шару».

Рівень використання паливно-енергетичних ресурсів залежить від обсягів та організації виробництва, тобто зниження витрат на виробництві може відбуватися або завдяки зменшенню обсягів виробництва, або в результаті впровадження ресурсозберігаючих технологій та нових технічних досягнень.

З метою зменшення об'ємів споживання електроенергії, на виконання п.5 постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту щодо створення сприятливих умов для забезпечення ефективного

споживання електричної енергії в Україні» від 10.01.2023 № 25, Миколаївською облвійськкадістрацією протягом 2023 року забезпечено здійснення на території області обмін населенням у пунктах АТ «Укрпошта» ламп розжарювання на нові світлодіодні LED лампи.

Утилізацію ламп розжарювання на договірних засадах здійснювала спеціалізована установа ТОВ «ЕКОПРОВАЙД». Спосіб утилізації - відокремлення скла та металу з наступним використанням, як вторинна сировина

Станом на 31.12.2023 року на утилізацію до ТОВ «ЕКОПРОВАЙД» передано 505021 ламп розжарювання на суму 205 620,75 грн. Захід фінансувався за рахунок коштів обласного цільового фонду охорони навколишнього середовища.

Таблиця 12.2.1 - Використання енергії за основними видами економічної діяльності*

	Електроенергія, тис.кВт•год	Теплоенергія, Гкал
Усього	3299320	3904387
Сільське, лісове та рибне господарство	36389	2065
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	35787	1900
Лісове господарство та лісозаготівлі	139	165
Рибне господарство	463	—
Промисловість	2941208	3583560
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	16582	71
Переробна промисловість у тому числі	916380	3473570
виробництво харчових продуктів	215979	507794
виробництво напоїв	18950	26760
виробництво одягу	2028	к
виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	4289	5425
виробництво паперу та паперових виробів	к	к
виробництво гумових і пластмасових виробів	4606	—
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	96473	2977
металургійне виробництво	470232	2852724
виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	12126	114
виробництво електричного устаткування	2027	к
виробництво машин та устаткування, не віднесених до інших угруповань	66976	69207

виробництво інших транспортних засобів	8364	672
ремонт і монтаж машин і устаткування	8699	955
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1875474	108436
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	132772	1483
Будівництво	2819	2277
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	30415	3479
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	115415	19139
Тимчасове розміщування і організація харчування	2807	949
Інформація та телекомунікації	9218	к
Фінансова та страхова діяльність	к	к
Операції з нерухомим майном	25382	6053
Професійна, наукова та технічна діяльність	6373	7705
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	14884	3093
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	68047	152041
Освіта	14465	50806
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	28262	65379
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	к	4729

* у зв'язку з відсутністю статистичних даних по області щодо об'ємів використання енергії за основними видами економічної діяльності, інформація у таблиці надана за 2020 рік. Дані за період 2021 – 2023 роки органами статистики будуть оприлюднені протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни

(к) - дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації

12.3. Вплив енергетичної галузі на навколишнє природне середовище

На потреби енергетики Миколаївської області 2023 року використано 58,790 млн м³ води, що становить 94% від обсягу використаних вод для потреб промисловості та 47,4 % від загального обсягу використання вод по області (таблиця 4.1.2.2).

До проблемних питань роботи ВП «Південноукраїнська АЕС» у напрямку водоспоживання належить підвищена мінералізація Ташлицької водойми – охолоджувача, гідрохімічний режим якого формується під впливом таких факторів:

природний притік мінералізованих вод балки Ташлик;
надходження каналізаційних стоків м. Южноукраїнськ та зливі стоки;
фільтраційний потік з боку шламонакопичувача ВП «Південноукраїнська АЕС».

З метою приведення якості вод Ташлицької водойми – охолоджувача до технологічних вимог, згідно з відповідним регламентом, впроваджено систему продувки (розбавлення прісною водою) технічної водойми атомної станції за рахунок водозабору з р. Південний Буг та скиду до Олександрівського водосховища.

На підставі дозвільної документації, загальний обсяг скиду вод в результаті проведення продувки становить не більше 63,07 млн м³/рік.

Контроль за дотриманням гранично допустимих концентрацій здійснюється у відповідних контрольних створах (500 м нижче скиду та у водоймі – охолоджувачі). Моніторинг за якісним станом вод р. Південний Буг та Олександрівського водосховища ведеться лабораторією підприємства.

Відповідно до узагальнених даних статистичної звітності за формою 2-ТП (водгосп), протягом останніх восьми років зворотні води, які скидаються енергокомплексом ВП «ЮУ АЕС», є нормативно чистими.

За даними Миколаївського обласного центру з гідрометеорології та ДУ «Миколаївський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України», яким виконуються спостереження за радіологічним станом атмосферного повітря та вод області:

питома активність радіонуклідів у р. Південний Буг в районі розташування ВП «ЮУ АЕС» не перевищує нормативних показників.

радіаційний фон в області протягом 2023 року не перевищував природного рівня і становив <25 мкР/год.

Перелік підприємств енергетичної галузі Миколаївської області, які здійснюють скид зворотних вод у водні об'єкти та обсяги їх водокористування наведений у таблиці 12.3.1

Таблиця 12.3.1. - Перелік підприємств енергетичної галузі Миколаївської області, які здійснюють скид зворотних вод

Назва водокористувача	Обсяги скидів зворотних вод ,млн м ³ /рік			
	2020рік	2021рік	2022рік	2023рік
1	2	3	4	5
ДП «НАЕК» «Енергоатом», ВП "ПАЕС"	31,48	33,66	25,616	26,603
ДП «НАЕК» «Енергоатом», Олександрівська ГЕС	1,15	1,573	1,162	1,104
ДП "НАЕК "Енергоатом", Ташлицька ГАЕС	3,11	2,787	3,036	3,859
ТОВ "Альтген", Костянтинівська ГЕС	-	-	-	-
ПАТ «Миколаївобленерго», Первомайська ГЕС,	-	-	-	-
ТОВ «ЕМЗА», Мигіївська ГЕС	-	-	-	-
ПАТ «Миколаївська ТЕЦ»	1,85	2,231	1,695	0,998

12.4. Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

Будівництво об'єктів відновлювальної енергетики дозволить не тільки отримати додаткові енергогенеруючі потужності для потреб регіону, але й залучити значні інвестиції в місцеву економіку, створити сотні нових робочих місць, розвинути інфраструктуру та реалізувати важливі соціальні проєкти.

Миколаївська область має відмінні стартові умови для розвитку альтернативної енергетики. Кількість сонячних днів у Очаківському районі становить близько 300 безхмарних днів на рік. На території Миколаївщини зосереджено близько 10% усього вітрового потенціалу України.

Інформацію щодо будівництва та розвитку існуючих об'єктів відновлювальної енергетики на території області наведено в розділі 3.3. «Політика та заходи у сфері озонового шару».

12.5. Державна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на навколишнє природне середовище

До керівних документів в галузі формування державної політики у сфері регулювання впливу енергетики на навколишнє середовище належить Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», де серед п'яти стратегічних цілей розвитку держави визначено другим стратегічним блоком - сталий розвиток та збалансоване використання природних ресурсів.

Досягнення поставлених цілей передбачено за рахунок вирішення таких задач:

- упровадження інструментів сталого споживання і виробництва;

- створення екологічно та економічно обґрунтованої системи платежів за спеціальне використання природних ресурсів, у тому числі природних ресурсів з асиміляційним потенціалом;

- забезпечення сталого управління водними ресурсами за басейновим принципом; стимулювання впровадження систем екологічного управління на підприємствах одночасно з поліпшенням екологічних характеристик продукції;

- усунення прямої залежності економічного зростання від збільшення використання природних ресурсів і енергії та підвищення рівня забруднення навколишнього природного середовища;

- стимулювання впровадження суб'єктами господарювання більш екологічно чистого, ресурсоефективного виробництва та екологічних інновацій, зокрема екологічної модернізації промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку);

- упровадження в Україні сталого низьковуглецевого розвитку всіх галузей економіки.

Розвиток енергетики має вирішальний вплив на стан економіки в державі та рівень життя населення.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 1071 схвалено Енергетичну стратегію України на період до 2030 року, де визначено, що Енергетична стратегія – це інтегрована модель дій держави, які спрямовані на досягнення цілей національної безпеки та задоволення енергетичних потреб суспільства за найменших сукупних витрат, при цьому економічно обґрунтовано.

Цілями Енергетичної стратегії визначено:
 підвищення енергетичної безпеки держави;
 підвищення ефективності споживання та використання енергопродуктів;
 зменшення техногенного навантаження на навколишнє середовище і забезпечення цивільного захисту у сфері техногенної безпеки паливо-енергетичного комплексу (далі – ПЕК).

Пріоритетними напрямками державної Енергетичної стратегії визначено розвиток енергозберігаючих технологій та нетрадиційних і відновлювальних джерел енергії.

Загальний потенціал використання альтернативних джерел енергії в Україні до 2030 р. оцінюється приблизно в 25 ТВт·год електроенергії на базі відновлювальних джерел енергії (далі-ВДЕ) і близько 2 млн. т біопалив.

Напрямок стратегічного розвитку ВДЕ в області енергетики у країні має відповідати основним принципам Європейського співтовариства в області енергетики, зокрема, вибору курсу на розширення використання відновлюваних джерел енергії. Нові потужності з генерації теплової та електричної енергії повинні проектуватись з обов'язковим додержанням Європейських норм з викидів.

Для часткового заміщення природного газу, як джерела енергії, розглядається можливість розвитку виробництва теплової енергії на базі ВДЕ, у тому числі на основі технології прямого спалювання біомаси (в основному, у вигляді деревини та відходів сільського господарства), використання геотермальної енергії, сонячних колекторів, а також теплових насосів. На сьогодні стримуючим чинником розвитку цього напрямку найчастіше є висока вартість генерації енергії, яка обмежує доцільність цих проектів. Проте передбачається, що в майбутньому, у міру розвитку технологій, собівартість теплової енергії на базі ВДЕ знижуватиметься, і їх виробництво ставатиме дедалі більш рентабельним.

Згідно з положеннями Енергетичної стратегії розвиток виробництва та споживання біопалив є також одним із перспективних.

Основними заходами щодо екологізації енергетичної сфери країни визначені:

підвищення енергоефективності виробництва;
 розвиток альтернативної енергетики;
 мінімізація негативного впливу атомної енергетики на довкілля;
 впровадження в енергетиці сучасних технологій та інноваційних проектів, що забезпечать зменшення викидів забруднюючих речовин, зниження рівня шумового та електромагнітного забруднення, збільшення обсягів теплової та електричної енергії, яка виробляється когенераційними установками.

13. ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

13.1. Транспортна мережа області

13.1.1. Структура та обсяги транспортних перевезень

Транспортний комплекс є важливою складовою у структурі економіки Миколаївської області. Він обслуговує потреби народного господарства та населення і є важливим фактором реалізації значного і вигідного геостратегічного потенціалу області.

В Миколаївській області сконцентрувалися всі потенційно привабливі умови для розвитку транспортної інфраструктури: географічне положення регіону, могутня багатогалузева промисловість, розгалужена транспортна система та розвинене портове господарство які обумовлюють її стратегічне значення для розвитку економіки області та України в цілому.

Унікальне географічне розташування області на півдні України на перехресті міжнародних транспортних коридорів, як одного із важливих центрів міжнародних економічних і транспортних зв'язків, через який проходять залізничні, автомобільні і трубопровідний міжнародні коридори, обумовлює необхідність першочергового розвитку магістральних шляхів сполучення. У перспективі інтенсивність цих зв'язків значно зростатиме.

У Миколаївській області функціонує потужна транспортна система, до складу якої входить залізничний, автомобільний, морський, річковий, авіаційний та трубопровідний транспорт.

Мережа доріг загального користування області становить 4799,8 км, з яких: доріг державного значення 1485,4 км, з них: міжнародні – 199,5 км, національні – 406,8 км, регіональні – 367,6 км, територіальні – 511,5 км; доріг місцевого значення – 3314,4 км, з них: обласні – 2669,4 км, районі - 645 км.

Для перевезення пасажирів використовується понад 1576 автобусів різної місткості, які виконують рейси на 386 автобусних маршрутах загального користування, замовником на яких є облдержадміністрація, в тому числі на 92 приміського сполучення та 294 міжміського внутрішньообласного сполучення, а також на 131 міських автобусних маршрутах, замовником на яких є виконавчі комітети міських рад. Перевезенням пасажирів займаються 38 автотранспортних підприємства приватної форми власності, 28 фізичних особи-підприємця, з урахуванням міських перевізників.

Крім того, в обласному центрі перевезення пасажирів здійснюється міським електротранспортом: довжина тролейбусних ліній 59 км, трамвайних - 73 км.

До складу залізничного транспорту належать локомотивне та вагонне депо, 53 залізничні станції, підпорядковані Одеській залізниці, Ольшанське міжгалузеве підприємство промислового залізничного транспорту.

Експлуатаційна довжина магістралей залізничних колій загального користування складає 0,7 тис. км.

На території області розташовано 257 мостів та шляхопроводів загальною протяжністю 6565,15 п.м.

По дорогам загального користування Миколаївської області 158 мостів не відповідає діючим нормативам по вантажопідйомності та габаритах.

На 213 мостах з 257 мостів області більше 30 років не проводився капітальний ремонт чи реконструкція. Кількість таких мостів з кожним роком постійно збільшується.

Географічне положення області, наявність судноплавних артерій сприяють розвитку водного транспорту. В м. Миколаєві існують три морські й один річковий порт, які є складовою частиною єдиного Бузько-Дніпровського морського транспортного вузла, зокрема: державне підприємство «Миколаївський морський порт»; спеціалізований морський порт «Октябрськ»; ТОВ «Порт Очаків»; Миколаївський річковий порт філії АСК «Укррічфлот». Також до підприємств морегосподарського комплексу входять ТОВ СП «НІБУЛОН» та ТОВ «Миколаївський спеціалізований порт «НІКА-ТЕРА», Філія ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» «Миколаївський портовий елеватор».

З 2022 року через військовий стан підприємства області, пов'язані з портовою інфраструктурою, тимчасово призупинили виробничу діяльність.

Авіаційний транспорт представляє комунальне підприємство «Миколаївський міжнародний аеропорт» Миколаївської обласної ради багатофункціональне транспортне підприємство, що є наземною частиною авіаційної транспортної системи, яка забезпечує зліт та посадку повітряних судів, їх наземне обслуговування; прийом і відправку пасажирів, багажу і вантажів, а також створює необхідні умови для функціонування авіакомпаній.

Довжина смуги аеропорту становить 2555 м, ширина 44 м. Аеропорт включає пасажирський термінал, площа якого – 3800 кв.м, розрахований на обслуговування 430 пасажирів за годину, з пропускною спроможністю – 45 літаків на день та максимальним пасажирообігом 226 тис. пасажирів на рік; вантажний термінал площею 720 кв.м, розрахований на обслуговування 100 т вантажу.

Внаслідок бойових дій 2022 року КП «Миколаївський міжнародний аеропорт» тимчасово припинив свою роботу.

Динаміка вантажного та пасажирського перевезення за видами транспорту наведена у таблицях 13.1.1.1, 13.1.1.2.*

Таблиця 13.1.1.1. – Перевезення вантажів за видами транспорту, млн т

Рік	Залізничний ¹	Автомобільний	Водний	У тому числі	
				морський	річковий
2017	6,7	20,5	к	–	к
2018	6,3	21,3	0,4	к	к
2019	5,6	20,6	к	к	к
2020	5,8	20,6	к	к	к
2021	к	7,03	к	к	к

Тут і надалі відправлення вантажів, за даними АТ «Укрзалізниця».

Тут і надалі з урахуванням обсягів перевезень вантажів для обслуговування потреб власного виробництва; з 1980р. – з урахуванням вантажних перевезень пікапами і фургонами на шасі легкових автомобілів; з 2005р. – комерційних вантажних перевезень, виконаних фізичними особами-підприємцями.

(к) - дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності статистичної інформації

* дані щодо об'ємів постачання в області електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря за 2022,2023 роки будуть надані після отримання відповідної статистичної інформації у встановлені пункту 1 Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» строки.

Таблиця 13.1.1.2 - Перевезення пасажирів за видами транспорту (млн осіб)*

Рік	Залізничний ¹	Авто-мобільний (автобуси)	Трамвайний	Тролей-бусний	Водний	У тому числі	
						морський	річковий
2017	1,5	86,6	23,6	26,2	0,2	к	к
2018	1,5	87,4	24,3	23,3	0,2	–	0,2
2019	1,5	88,1	22,2	18,3	0,1	–	0,1
2020	0,8	62,9	12,3	8,3	к	–	к
2021	-	40,4	13,3	9,2	к	-	к

¹-Тут відправлення пасажирів, за даними АТ "Укрзалізниця". З 2017р. змінено порядок обліку перевезень пасажирів залізничним транспортом у приміському сполученні, які користуються пільгами на безкоштовний проїзд.

Тут і надалі з 2000р. – з урахуванням автомобільних пасажирських перевезень, виконаних фізичними особами-підприємцями.

(к) - дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності статистичної інформації

* дані щодо об'ємів пасажироперевезень за 2022,2023 роки будуть надані після отримання відповідної статистичної інформації у встановлені пункту 1 Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» строки

13.1.2. Склад парку та середній вік транспортних засобів

Автомобільний парк області налічує близько 280 тис. одиниць рухомого складу, з них 90% становлять автомобілі, що є приватною власністю мешканців регіону. У середньому на 1000 осіб постійного населення приходить 250 одиниці легкового автотранспорту.

Перевезення пасажирів здійснюється автотранспортом малої-, середньої- та великої місткості. Середній вік транспортних засобів становить близько 10 років.

13.2. Вплив транспорту на навколишнє середовище

На стан атмосферного повітря населених пунктів області значною мірою впливають викиди від роботи двигунів пересувних джерел забруднення, які домінують над викидами від стаціонарних джерел. Причиною цього є значне

зростання кількості приватних транспортних засобів, незадовільний технічний стан автотранспорту, низька якість палива та відсутній дієвий контроль за ним.

Інформація по викидам забруднюючих речовин від пересувних джерел забруднення атмосферного повітря з 2016 року не надається, оскільки розрахунок цих показників згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 175-р не здійснювався.

Згідно зі статистичними даними за минулі роки найбільш шкідливого впливу від транспортних засобів та виробничої техніки зазнає атмосфера обласного центру.

На м. Миколаїв припадає значна кількість забруднення від пересувних джерел, оскільки у місті знаходяться порти та стивідорні компанії, які займаються перевантаженням вантажів на морський транспорт, у зв'язку із чим в місті збільшується кількість великогабаритного транзитного транспорту, відповідно збільшуються обсяги викидів забруднюючих речовин.

Серед усіх пересувних джерел забруднення автотранспорт був і залишається найбільшим забруднювачем атмосферного повітря в області.

13.3. Державна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище.

В Україні досить гостро стоїть проблема забруднення довкілля від транспортної інфраструктури. Це безпосередньо вплив автомобільного, залізничного, авіаційного та водного транспорту, а також антропогенний вплив на навколишнє середовище під час проектування, будівництва та експлуатації лінійних транспортних об'єктів.

Постановою Верховної Ради України «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» від 05.03.1998 № 188/98-ВР визначено необхідність мінімізації негативного впливу транспортної галузі на стан довкілля.

Серед усіх транспортних засобів автотранспорт залишається основним джерелом забруднення атмосферного повітря та порушення екологічної рівноваги. Для транспортних засобів використовують пальне з різних видів нафтопродуктів і мастил, леткі фракції яких у складі відпрацьованих газів дизельних та бензинових двигунів внутрішнього згорання забруднюють практично всі об'єкти довкілля.

З метою виведення з міста Миколаєва потоку транзитного транспорту, поліпшення екологічної ситуації в місті і розвантаження діючих мостів через річки Південний Буг та Інгул передбачається будівництво мостового переходу (на автомобільному шляху Ростов-на-Дону-Одеса) на північному об'їзді м. Миколаєва.

При цьому будівництво мосту забезпечує розв'язання проблем автотранспортних потоків на півдні України та вирішує внутрішні питання – усунення хронічних затримок руху в м. Миколаєві, має особливе значення для

розвитку магістральних шляхів між сходом та заходом, сприяє підвищенню інвестиційної привабливості області.

14. СТАЛЕ СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВО

14.1. Тенденції та характеристики споживання

У структурі роздрібного товарообороту області традиційно більшу частку займають непродовольчі товари (55%). Частка продовольчих товарів становила 45 %.

З метою забезпечення населення продовольчими ресурсами, в т.ч. сільськогосподарською продукцією, за доступною ціною, підтримки місцевих виробників продовольчої продукції, зменшення посередників, в області проводиться робота щодо сприяння розширенню ринків збуту продукції на внутрішньому ринку шляхом укладення підприємствами мережевої торгівлі прямих договорів із товаровиробниками області; виділення їм місць на місцевих ринках для реалізації власної продукції.

Серед непродовольчих товарів найбільшим попитом впродовж 2023 року користувалися в торговельній мережі області: освітлювальне приладдя, санітарно-технічне, водопровідне та опалювальне устаткування і приладдя, садово-городнє устаткування та інвентар, квіти, рослини та насіння, добрива та агрохімічна продукція, комп'ютери, периферійне устаткування, а з продовольчих товарів - овочі свіжі, макаронні вироби, риба та рибні продукти, молоко, соки, чай, алкогольні напої

14.2. Застосування елементів сталого споживання та виробництва

Структурна перебудова економіки повинна проводитися в умовах зміни законодавства в області екологізації економіки, тобто в посиленні вимог державних стандартів технологічних процесів, у взаємодії не тільки з навколишнім середовищем, але й з визначенням цілей виробництва, що забезпечують відновлення якості середовища проживання, одержання продукції, яка б не наносила збитку природним об'єктам протягом усього життєвого циклу.

Екологічно орієнтоване керування виробництвом являє собою систему планування та контролю на різних етапах:

складання виробничої програми. Якщо це нове підприємство, то програма передбачає послідовність дотримання стадій проектування, експертизи, одержання дозвільної документації і т.д. Якщо модернізується старе підприємство, мова йде про зняття з виробництва екологічно шкідливої продукції, заміні застарілого обладнання і старої технології на нову;

календарне планування підготовки і перевірки стану роботи устаткування; виробничий контроль;

планування і контроль якості.

На Миколаївщині сертифіковано інтегровані системи екологічного управління (ISO 14001) на підприємствах: ТОВ «Миколаївський глиноземний

завод», ПАТ «Миколаївський суднобудівний завод «Океан», ТОВ «Нібулон», «Югцемент» Миколаївська філія ПрАТ «ДІКЕРГОФФ ЦЕМЕНТ Україна» та ін.

Миколаївська область є доволі залежною від постачання природного газу та інших видів палива, в зв'язку з чим на території області доцільний розвиток відновлювальних джерел енергії.

Технічно – досяжний енергетичний потенціал відновлювальних джерел енергії та обсяги заміщення паливно-енергетичних ресурсів в Миколаївській області за висновками науковців оцінюється 4846 тис. тонн умовного палива (табл.14.2.1.)

Таблиця 14.2.1. - Енергетичний потенціал області

Напрями освоєння ВДЕ	Річний енергетичний потенціал тис. тонн умовного палива
Енергія вітру	2938
Сонячна енергія	260
Мала гідроенергетика	38
Геотермальна енергія	290
Енергія біомаси	970
Енергія доквілля	350
Сумарний енергетичний потенціал ВДЕ	4846

Зважаючи на виклики сьогодення щодо скорочення споживання природного газу, в області впродовж останніх років ведеться значна робота по переведенню котелень бюджетних установ на альтернативні види палива. Одним із найбільш оптимальних варіантів для обігріву бюджетних установ, соціальних закладів доцільно розглядати можливість заміни котельного обладнання бюджетних закладів на вискоефективне енергозберігаюче з використанням місцевих видів палива, в першу чергу біопалива.

Теплову енергію в області з біомаси отримують такі підприємства, як ТОВ «Екотранс» теплова потужність 4,6 мВт, ТОВ «Бандурський елеватор» теплова потужність 15,7 МВт, паропроductивністю 24 т/год; ТОВ «ЄТСК» 2 котла загальною потужністю 60 т/год пари, ПП «Люкс - Ойл» (потужність установки 100кВт) та ін.

За останні роки у Миколаївській області спостерігається прогрес у впровадженні відновлювальних джерел енергії.

У відповідності до висновків міжгалузевого науково-технічного центру вітроенергетики Національної академії наук України частина території області, яка має високий вітроенергетичний потенціал, оцінюється в 10 %, або 2500 кв. км. Одними з найбільш перспективних майданчиків у Миколаївській області є Очаківське та Березанське вітрополя загальною площею 4000 га.

Всього в Миколаївській області станом на 01.01.2024 року побудовані вітрові електростанції (ВЕС) загальною потужністю 281,7 МВт (76 вітроустановок), у тому числі за 2023 рік – 19 вітроустановок загальною потужністю 114 МВт.

Діючими вітровими електростанціями 2023 року вироблено

581,564 млн. кВт. год. електроенергії.

В рамках реалізації розвитку енергетичної галузі та вирішення завдань підвищення ефективності використання наявних джерел енергії, в Миколаївській області будуються сонячні електростанції.

Побудовані сонячні електростанції (СЕС) в Миколаївській області становлять 11,7 % від побудованих в Україні. Всього в області станом на 01.01.2024 побудовано 87 сонячних електростанцій загальною потужністю 731,627 МВт.

Діючими сонячними електростанціями 2021 року вироблено 512,7 млн. кВт. год. електроенергії, 2022 року - 417,9 млн. кВт. год., 2023 року - 487,265 млн. кВт.год.

Частка електроенергії, яка вироблена вітровими та сонячними електростанціями протягом 2023 року в загальному обсязі виробленої електроенергії по області, складає 5,2 %, що у порівнянні з 2021 роком більше на 24%.

15. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

15.1. Регіональна екологічна політика

З метою забезпечення екологічної безпеки та досягнення безпечних для людини стандартів навколишнього середовища на території Миколаївської області розроблено Комплексну програму охорони довкілля Миколаївської області на 2021-2027 роки, яка затверджена рішеннями обласної ради від 23.12.2020 № 16.

2023 року розпорядженням начальника Миколаївської облвійськадміністрації від 30.11.2023 № 522-р затверджено перелік заходів II етапу (2024-2027 роки) Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2021 – 2027.

15.2. Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього середовища

З метою удосконалення системи управління на нормативно-правового регулювання у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки в Миколаївській області до «Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2027 року», яку затверджено рішенням обласної ради від 23.12.2020 року № 2, та до «Плану заходів з реалізації у 2021-2023 роках Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2027 року включно», який затверджено рішенням обласної ради від 23.12.2020 року № 43, включено відповідні природоохоронні розділи.

15.3. Державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища

Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства у Миколаївській області здійснює Державна екологічна інспекція Південно-Західного округу (Миколаївська та Одеська області), далі – Інспекція.

У зв'язку зі заборобою на проведення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану Інспекцією на території Миколаївської області протягом січня-грудня 2023 року в сфері охорони навколишнього природного середовища за погодженням Державної екологічної інспекції України було здійснено 1 позапланову перевірку суб'єкта господарювання на підставі звернення громадян щодо дотримання законодавства про природно-заповідний фонд та про використання та охорону земель. Крім того, протягом 2023 року постійно проводилися заходи щодо попередження правопорушень, виявлення й усунення причин та умов, які сприяють їх вчиненню, в частині питань, що належать до компетенції Держекоінспекції та її територіальних органів, зокрема щодо виявлення фізичних осіб, які порушують природоохоронне законодавство шляхом проведення обстежень певних територій, об'єктів, розрахунку заподіяної довкіллю шкоди, вжиття заходів з метою притягнення до відповідальності винних осіб та стягнення з них завданих державі збитків тощо.

За результатами проведених заходів протягом січня - грудня 2023 року у сфері охорони навколишнього природного середовища було складено 293 протоколи про адміністративні правопорушення, з них 100 передано для розгляду у судові органи.

До адміністративної відповідальності притягнуто 234 особи. Загальна сума накладених штрафів склала 106 тис. 097 грн.

Стягнуто до бюджету у примусовому та добровільному порядку з урахуванням минулих періодів 128 тис. 435 грн.

Загальний розмір розрахованих збитків, заподіяних державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства становить 34 млн 644 тис. 545 грн. З даної суми шкода, нанесена невстановленими особами склала 23 млн 627 тис. 732 грн.

Пред'явлено 93 претензійно-позовних матеріалів на загальну суму 7 млн 657 тис. 603 грн.

Стягнуто збитків з урахуванням раніше пред'явлених в сумі 3 млн 706 тис. 222 грн.

До правоохоронних органів у порядку статті 214 Кримінального процесуального кодексу України скеровано 38 матеріалів щодо можливих злочинів у сфері охорони навколишнього природного середовища Миколаївської області на суму збитків 11 млн. 053 тис. 728 грн. Відкрито 21 кримінальне провадження.

Найбільшу кількість правопорушень зафіксовано в сфері використання об'єктів рослинного світу – 123 адміністративних протоколи, з яких 66 за фактами знищення або пошкодження полезахисних лісових смуг та захисних лісових насаджень.

Окремо необхідно відмітити значну кількість, у порівнянні з минулими роками, виявлених порушень правил придбання та збуту об'єктів рослинного світу, а саме реалізації ялинок під час новорічно-різдвяних свят 2023-2024 рр. В ході проведення рейдових заходів на ринках, точках продажу хвойних дерев державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища

Південно-Західного округу складено 26 протоколів на осіб, які здійснювали реалізацію новорічних ялинок з порушеннями.

На другому місці щодо правопорушень знаходиться сфера використання водних живих ресурсів – 117 протоколів, з них 71 протокол складено за фактами порушення правил любительського і спортивного рибальства, 46 – торгівлі рибою та іншими водними біоресурсами за відсутності документів, які підтверджують законність їх набуття, та ветеринарного посвідчення.

Докладніше за сферами негативного впливу на довкілля:

Атмосферне повітря.

Протягом січня-грудня 2023 року у сфері охорони атмосферного повітря розраховано 17 млн 141 тис. 854 грн завданих збитків внаслідок здійснення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, з яких 12 млн. 947 тис. 157 грн - збитки, завдані невстановленими особами. Шести суб'єктам господарювання та одній фізичній особі пред'явлено претензії на загальну суму 4 млн. 194 тис. 697 грн.

Всього за звітний період на відшкодування збитків, нанесених державі через наднормативні викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, до бюджету надійшло 907,666 тис. грн. З даної суми:

734 тис. 677 грн безспірне списання за наказом Господарського суду Миколаївської області від 25.02.2021 коштів з Вознесенського міжрайонного управління водного господарства на відшкодування збитків, нарахованих Інспекцією за фактами здійснення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за відсутності відповідного дозволу, виявленими під час планового заходу державного нагляду (контролю) 2017 року;

94 тис. 936 грн стягнуто за рішенням суду з Комунального підприємства «Служба комунального господарства» за результатами проведення претензійно-позовної роботи Інспекції щодо стягнення нарахованих 2020 року збитків, завданих підприємством внаслідок провадження діяльності за відсутності дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

34 тис. 409 грн - надходження коштів від КЗ «Міський будинок культури» в рахунок відшкодування збитків, нарахованих Інспекцією 2020 року за результатами планової перевірки, під час якої зафіксовано здійснення закладом наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

До правоохоронних органів скеровано матеріали щодо 14 фактів порушень в сфері охорони атмосферного повітря, зокрема:

- 9 - за фактами пожеж на полігонах твердих побутових відходів;
- 3 - щодо забруднення атмосферного повітря шкідливими для життя, здоров'я людей або для довкілля речовинами промисловими підприємствами;
- 1 - за фактом спалювання суб'єктом господарювання рослинних рештків (сухої стерні від зібраного врожаю) в с. Грейгове Воскресенської ТГ Миколаївського району Миколаївської на землях сільськогосподарського призначення;

1- за фактом пожежі хвойної підстилки на території ДП «Миколаївське лісове господарство» на загальній площі 3500 м.кв., що стало наслідком необережного поводження з вогнем.

В результаті за 9 випадками правоохоронцями відкрито кримінальні провадження.

Водні ресурси

За звітний період у сфері охорони водних ресурсів виявлено 11 правопорушень. Винні особи притягнуті до адміністративної відповідальності за статтею ст.59 ч.1 «Порушення правил охорони водних ресурсів» КУпАП на суму 0,901 тис. грн. Стягнуто до бюджету з урахуванням накладених штрафів в минулих звітних періодах 1,683 тис. грн.

Загальна сума розрахованої шкоди, завданої водним ресурсам, склала 2838,814 тис. грн. З даної суми:

2 млн 835 тис. 318 грн збитки, заподіяних водним об'єктам (морські води) внаслідок скидів забруднюючих речовин зі зворотними водами з перевищенням встановленого нормативу ГДС МКП «Миколаївводоканал». А саме: під час проведення планової перевірки МКП «Миколаївводоканал» за період 14.06.2021-29.06.2021 зафіксовано скид зі зворотними водами забруднюючих речовин з перевищенням встановлених нормативів гранично допустимого скиду (далі – ГДС) у Бузький лиман. За результатами перевірки був наданий припис. Під час проведення позапланової перевірки виконання вимог припису за період 29.11.2021р -10.12.2021 року встановлено не виконання вимог припису в частині скиду зі зворотними водами забруднюючих речовин з перевищенням встановлених нормативів ГДС до Бузького лиману. Об'єм скинутих зворотних вод з перевищенням нормативів склав 7938760 куб м. У березні 2023 року проведено розрахунок розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів у сумі 2835,318 тис. грн. Підприємству надано претензію для відшкодування.

3 тис. 496 грн збитки, заподіяні Фермерським господарством «Вікторія», яке в період з 01.10.2019р. по 14.12.2021р. (включно) без наявності дозволу на спецводокористування здійснювало забір води з 3-х артсвердловин. Даний факт було зафіксовано під час здійснення планової перевірки державного нагляду (контролю) щодо додержання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів у лютому 2022 року. Відповідно до пред'явленої Інспекцією претензії збитки відшкодовано в повному розмірі.

Всього 2023 року до державного та місцевого бюджетів надійшло 2098,948 тис. грн коштів на відшкодування нанесеної водним ресурсам Миколаївської області шкоди, нарахованої Інспекцією за результатами проведених заходів державного нагляду (контролю) в минулих роках. В тому числі:

1 млн 489 тис. 346 грн стягнення збитків з КП «Первомайськводоканал» Первомайської міської ради згідно з рішенням Господарського суду Миколаївської області від 06.09.2022 за позовом Інспекції від 30.09.2021. Збитки завдані підприємством в результаті аварійного скиду з насосної станції «ПТУ-УНСЕ-2» зворотних вод до р. Південний Буг. Зазначений факт був зафіксований Інспекцією під час позапланової перевірки у червні 2020 року;

259 тис. 553 грн стягнення коштів згідно Рішення Господарського суду Миколаївської області від 17.02.2022 за позовом Інспекції про відшкодування збитків, заподіяних КП «Міськводоканал» Баштанської міської ради внаслідок забору води з підземних джерел без відповідного дозволу на спеціальне водокористування та скиду зворотних вод з перевищенням встановлених нормативів граничнодопустимого скиду, що є порушенням п.3 статті 44, статті 70 Водного Кодексу України, статей 40, 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Зазначені порушення було зафіксовано в ході проведення у період з 18.02.2019 по 29.02.2019 планового заходу державного нагляду (контролю);

294 тис. 651 грн надходження за рішеннями Господарського суду Миколаївської області коштів на відшкодування збитків, заподіяних державі КП «Ольшанське» через порушення природоохоронного законодавства, в т.ч.: 170 тис. 073 грн внаслідок скиду 2021 року з очисних споруд каналізації до р. Південний Буг забруднюючих речовин зі зворотними водами з перевищенням встановлених нормативів ГДС; 124 тис. 577 грн – внаслідок самовільного користування підземними водами без відповідного дозволу за період 14.06.2017-26.12.2017 року.

До правоохоронних органів подано 1 заяву про злочин в порядку ст. 214 КПК України щодо забруднення суб'єктом господарювання Бейкушського лиману шляхом зливання непридатної сировини до водного об'єкту. На підставі поданих матеріалів відкрито кримінальне провадження. Ведеться досудове розслідування.

Земельні ресурси

Впродовж січня-грудня 2023 року Інспекцією на території Миколаївської області за результатами проведених заходів 18 осіб притягнуто до адміністративної відповідальності за порушення в сфері охорони земельних ресурсів, в т.ч.:

16 осіб за статтею 52 КУпАП «Псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель»;

1 особу за статтею 53-1 КУпАП «Самовільне зайняття земельної ділянки»;

1 особу за статтею 53-3 КУпАП «Зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок з порушенням умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту».

Загальний розмір накладених адміністративних стягнень за порушення законодавства в сфері охорони земельних ресурсів склав 8,500 тис. грн, сплачено 7,820 тис. грн.

Розраховано шкоди, завданої земельним ресурсам невстановленими особами в сумі 73,589 тис. грн. Крім того, здійснено розрахунок шкоди, завданої землям водного фонду невстановленими особами на суму 113,740 тис. грн в т.ч. внаслідок засмічення земель – 97,360 тис. грн, внаслідок самовільного зайняття земельної ділянки – 16,381 тис. грн.

Правоохоронним органам направлено 5 повідомлень про правопорушення з ознаками кримінального злочину, в т.ч. 1 - щодо самовільного зайняття земельної ділянки, 1 – щодо забруднення земельних ресурсів, 1 – щодо засмічення земельних ресурсів та 2 повідомлення щодо порушень в сфері охорони земель водного фонду. За трьома із них розпочато досудові розслідування.

Надра

Протягом 2023 року в сфері охорони надр на території Миколаївської області зафіксовано 13 правопорушень за статтею 47 КУпАП «Порушення права державної власності на надра», за якими 13 фізичних осіб притягнуто до адміністративної відповідальності у вигляді накладення штрафу на загальну суму 19,210 тис. грн, сплачено 15,300 тис. грн. Загальний розмір розрахованої шкоди, завданої державі внаслідок самовільного користування надрами, склав 16,505 тис. грн. Винним особам пред'явлено 5 претензій. Стягнуто в дохід держави з урахуванням минулих періодів 19,025 тис.грн.

Поводження з відходами

У звітному періоді у сфері поведження з відходами до адміністративної відповідальності притягнуто 10 осіб, в тому числі: за порушення в сфері поведження з побутовими відходами – 9 осіб, в сфері поведження з пестицидами та агрохімікатами – 1 особу.

За статтями КУпАП:

82 «Порушення вимог щодо поведження з відходами під час їх збирання перевезення зберігання оброблення утилізації знешкодження видалення або захоронення» - 9 осіб;

83 «Порушення правил застосування зберігання транспортування знешкодження ліквідації та захоронення пестицидів і агрохімікатів токсичних хімічних речовин та інших препаратів» - 1 особу.

Всього на винних осіб накладено адміністративних стягнень в розмірі 3,179 тис. грн, сплачено до бюджету з урахуванням раніше нарахованих 4,760 тис. грн.

З метою виконання пункту 3 розділу X Державних санітарно-протиепідемічних правил і норм стосовно поведження з медичними відходами, затверджених Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.06.2015 № 325, Інспекцією проведено роз'яснювальну роботу із закладами охорони здоров'я Миколаївської області про необхідність сповіщення електронною комунікаційною мережею Інспекцію у разі передавання відходів перевізнику або суб'єкту господарювання, який отримав Ліцензію, не пізніше ніж за 12 годин до їх передавання.

З цього приводу засобами поштового та електронного зв'язку направлено 93 листи закладам охорони здоров'я та 167 суб'єктам господарювання що мають ліцензії Міністерства охорони здоров'я України на здійснення медичної практики. З них, за 2023 рік було надіслано та опрацьовано 175 актів передавання медичних відходів.

Протягом 2023 року проведена робота щодо виявлення та ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ. Державними інспекторами в ході проведення заходів державного нагляду (контролю) відповідно до Наказів Державної екологічної інспекції Південно-Західного округу (Миколаївська та Одеська області) «Про забезпечення контролю за додержанням природоохоронного законодавства на території Миколаївської та Одеської областей на території м. Миколаєва та Миколаївської області було зафіксовано 241 несанкціоноване місце розміщення відходів. Для вжиття заходів щодо їх ліквідації Інспекцією в межах компетенції підготовлено та направлено 134 листи на адреси районних та міських адміністрацій. В результаті протягом 2023 року ліквідовано 166 несанкціонованих місць розміщення відходів на території Миколаївської області.

Охорона рослинного світу

В поточному році Інспекція постійно здійснювала природоохоронні заходи щодо попередження та виявлення фактів пошкодження та знищення лісових ресурсів.

Так, протягом 2023 року за порушення законодавства в сфері охорони лісових ресурсів до адміністративної відповідальності притягнуто 65 осіб у вигляді штрафу на загальну суму 37,043 тис. грн. Сплачено 44,659 тис. грн штрафних санкцій. Розраховано шкоди, завданої лісу, на 2372,439 тис. грн., в т.ч. 1812,746 тис. грн на невідновлених осіб. До відшкодування пред'явлено 455,945 тис. грн 53 особам. Стягнуто завданих збитків з винних осіб з урахуванням сум, нарахованих в минулих звітних періодах, в розмірі 522,288 тис. грн.

Охорона рослинного світу

Протягом звітної періоду за порушення законодавства в сфері охорони лісових ресурсів до адміністративної відповідальності притягнуто 65 осіб у вигляді штрафу на загальну суму 37,043 тис. грн. Сплачено 44,659 тис. грн штрафних санкцій. Розраховано шкоди, завданої лісу, на 2372,439 тис. грн, в т.ч. 1812,746 тис. грн на невідновлених осіб. До відшкодування пред'явлено 455,945 тис. грн 53 особам. Стягнуто завданих збитків з винних осіб з урахуванням сум, нарахованих в минулих звітних періодах, в розмірі 522,288 тис. грн.

В ході проведення природоохоронних заходів на територіях населених пунктів Миколаївської області державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища Південно-Західного округу зафіксовані факти пошкодження зелених насаджень до ступеня припинення та неприпинення росту. Всього виявлено 57 порушень законодавства в сфері охорони зелених

насаджень. Протоколи щодо 27 порушників направлені для розгляду до судових органів. На винних осіб накладено адміністративних стягнень на загальну суму 19,465 тис. грн. Сплачено порушниками в звітному періоді штрафних санкцій добровільно та примусово в сумі 46,393 тис. грн.

Підраховано шкоду, завдану рослинному світу, на загальну суму 357,343 тис. грн, з них 237,219 тис. грн завдано невстановленими особами. Пред'явлено до сплати винними особами 24 претензії на суму 120,124 тис. грн., сплачено з урахуванням минулих років 84,424 тис. грн. нарахованої шкоди.

Водні живі ресурси

Інспекцією постійно проводяться оперативні природоохоронні заходи щодо дотримання законності вилову рибних ресурсів та торгівлі свіжою рибою. У звітному періоді виявлено 117 правопорушень в сфері використання водних живих ресурсів, в тому числі: 71 щодо незаконного добування водних живих ресурсів та порушення правил любительського і спортивного рибальства, 46 – щодо торгівлі рибою та іншими водними біоресурсами (реалізація водних живих ресурсів за відсутності документів, які підтверджують законність їх набуття, та ветеринарного посвідчення). Вилучено біля 4000 одиниць незаконно добутих водних біоресурсів, а також 77 засобів лову.

Керуючись ст. 221, 257, 276 КУпАП матеріали щодо 50 фактів передані на розгляд до судових органів.

Розраховано збитків, завданих рибному господарству на суму 2 млн. 702 тис. 031 грн. Пред'явлено 2 претензії про відшкодування збитків в розмірі 31,518 тис. грн. Сплачено до бюджету 9,384 тис. грн.

Охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Інспекцією впродовж 2023 року проведено 1 позапланову перевірку Регіонального ландшафтного парку «Тилігульський» на підставі звернення громадян щодо дотримання законодавства про природно-заповідний фонд та про використання та охорону земель.

В ході даної перевірки встановлено, що РЛП «Тилігульський» не вживаються заходи щодо попередження та припинення порушення вимог природоохоронного законодавства на території функціонування рекреаційних об'єктів, які знаходяться біля с. Українка Коблівської ТГ Миколаївського району Миколаївської області, на території Великої Української (Чилової) коси. А саме - допущено розміщення накопичувачів стічних вод та споруди для приймання і знезаражування рідких відходів у прибережній захисній смузі Тилігульського лиману, засмічення земельної ділянки, забруднення земельної ділянки внаслідок потрапляння стічних вод на рельєф місцевості (грунт). Згідно проведених розрахунків, загальний розмір заподіяної шкоди внаслідок засмічення земельних ресурсів склав 584 тис. 948 грн 72 коп.

Також, зафіксовано порушення окремих вимог Закону України «Про природно-заповідний фонд України»: не встановлені в натурі межі об'єкту природно-заповідного фонду; не затверджено Проект організації території об'єкта природно-заповідного фонду; не проведено зонування на території регіонального ландшафтного парку з урахуванням природоохоронної,

оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та інших цінностей природних комплексів та об'єктів, їх особливостей. На керівника суб'єкта господарювання складено адміністративний протокол за статтею 91 КУпАП «Порушення правил охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, який направлено до суду. Надано до виконання припис щодо усунення виявлених порушень. Здійснено розрахунки збитків, заподіяних внаслідок порушення законодавства про природно-заповідний фонд на загальну суму 9 млн 028 тис. 230 грн, в т.ч. на невстановлених осіб 8 млн 443 тис. 281 грн.

15.4. Виконання державних цільових екологічних програм

З метою відновлення природної гідрології річок області та захисту сільських населених пунктів від шкідливої дії вод, за погодженням з Миколаївською облдержадміністрацією, Регіональним офісом водних ресурсів у Миколаївській області щорічно подаються до Держводагентства пропозиції заходів з розчищення русел малих річок області та проведення необхідного ремонту гідротехнічних споруд для отримання відповідного фінансування з Державного бюджету за програмою КПКВ 2707070 «Об'єкти, що забезпечують захист від шкідливої дії вод».

2023 року було подано два заходи на загальну суму фінансування 14,974 млн грн, а саме:

розчищення русла р. Мертвовод Вознесенського району (II черга) - захід виконується з 2010 року, загальна величина ділянки робіт – 0,97 км, ліміт фінансування на 2023 рік – 6,974 млн грн (кошторисна вартість - 8,672 млн грн);

реконструкція водоскидної споруди Нечаїнського водосховища (захист від підтоплення с. Нечаяне Миколаївського району Миколаївської області) – захід виконується з 2004 року, заплановано проведення розчистки (відновлення) русла ріки Березань на відстані 5,6 км та реконструкцію захисної дамби, ліміт фінансування на 2023 рік 8 млн грн (кошторисна вартість – 23,929 млн грн).

Починаючи з 2011 року фінансування, згідно з вказаною бюджетною програмою, на відновлення малих річок Миколаївської області не виділялось.

15.5. Державна політика у сфері моніторингу навколишнього середовища

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст.20, 22) передбачено створення державної системи моніторингу довкілля (далі – ДСМД) та проведення спостережень за станом навколишнього природного середовища, рівнем його забруднення. Виконання цих функцій покладено на Мінприроди та інші центральні органи виконавчої влади, які є суб'єктами державної системи моніторингу довкілля, а також підприємства, установи та організації, діяльність яких призводить або може призвести до погіршення стану довкілля.

Основні принципи функціонування ДСМД визначені у постанови Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 № 391 «Про затвердження Положення про

державну систему моніторингу довкілля». На даний час, у державній системі моніторингу довкілля (далі – ДСМД) функції і задачі спостережень та інформаційного забезпечення виконують 8 суб'єктів системи моніторингу: Мінприроди, МНС, МОЗ, Мінагрополітики, Мінжитлокомунгосп, Держводгосп, Держкомлісгосп, Держкомзем.

Кожний із суб'єктів ДСМД здійснює моніторинг тих об'єктів довкілля, що визначаються Положенням про державну систему моніторингу довкілля та порядками і положеннями про державний моніторинг окремих складових довкілля.

Основні нормативні акти, що регламентують моніторинг об'єктів довкілля: постанова Кабінету Міністрів України від 09.03.1999 № 343 «Про затвердження Порядку організації та проведення моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря»;

постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 785 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод»;

постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.1993 № 661 «Про затвердження Положення про моніторинг земель»;

постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.2004 № 51 «Про затвердження Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення».

Система моніторингу довкілля, що базується на виконанні розподілених функцій її суб'єктами і складається з підпорядкованих їм підсистем. Кожна підсистема на рівні окремих суб'єктів системи моніторингу має свою структурно-організаційну, науково-методичну та технічну бази.

Функціонування ДСМД здійснюється на трьох рівнях, що розподіляються за територіальним принципом:

загальнодержавний рівень, що охоплює пріоритетні напрямки та завдання моніторингу в масштабах всієї країни;

регіональний рівень, що охоплює пріоритетні напрямки та завдання в масштабах територіального регіону;

локальний рівень, що охоплює пріоритетні напрямки та завдання моніторингу в масштабах окремих територій з підвищеним антропогенним навантаженням.

Протягом 2023 року на регіональному рівні моніторингові дослідження здійснювались:

Миколаївським обласним центром з гідрометеорології (МНС) проводились спостереження за радіаційним фоном атмосферного повітря в Миколаївській області (4 точки спостережень), станом атмосферного повітря м. Миколаєва (4 точки спостереження), морських вод Бузького та Дніпровського лиманів (7 створів);

Регіональним офісом водних ресурсів у Миколаївській області проводилось спостереження за гідрологічним станом водоймищ Миколаївської області (15 створів спостереження);

Інформація щодо стану довкілля за результатами спостережень наведена у розділах 2.3, 4.3.1, 4.3.2., 4.3.3, 4.3.4.

15.6. Оцінка впливу на довкілля

Здійснення оцінки впливу на довкілля відбувається відповідно до положень Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» від 18.12.2017 року, Постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 989 «Про затвердження порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля», Постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 1010 «Про затвердження критеріїв визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля», що затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 № 1026 «Про затвердження Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля та Порядку ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля», інших нормативних документів.

На підставі положень статті 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» об'єктами оцінки впливу на довкілля є: теплові електростанції; чорна та кольорова металургія; хімічне виробництво, в тому числі виробництво основних хімічних речовин; будівництво аеропортів і аеродромів; автомагістралей; автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення; автомобільних доріг першої категорії; магістральних залізничних ліній загального користування; забір підземних вод або штучне поповнення підземних вод із щорічним забором води; потужності для інтенсивного вирощування птиці; кар'єри та видобування корисних копалин відкритим способом, їх перероблення чи збагачення на місці на площі понад 25 гектарів або видобування торфу на площі понад 150 гектарів; глибоке буріння, у тому числі геотермальне буріння, буріння з метою зберігання радіоактивних відходів, буріння з метою водопостачання (крім буріння з метою вивчення стійкості ґрунтів); сільське господарство, лісівництво та водне господарство; видобувна промисловість; енергетична промисловість; виробництво та обробку металу; переробка мінеральної сировини; хімічна промисловість; харчова промисловість; підприємства текстильної, шкіряної, деревообробної і паперової промисловості; інфраструктурні проекти; туризм та рекреація; господарська діяльність, що призводить до скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, та забір води з водних об'єктів. Повний перелік об'єктів оцінки впливу на довкілля наведено у статті 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля».

Процес оцінки впливу на довкілля спрямований на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Основними завданнями оцінки впливу на довкілля (далі – ОВД) є визначення ступеня екологічного ризику і безпеки запланованої діяльності; оцінка впливу діяльності об'єктів ОВД на стан навколишнього природного середовища, і якість природних ресурсів; оцінка ефективності, повноти, обґрунтованості та достатності заходів щодо охорони навколишнього

природного середовища; підготовка об'єктивних, всебічно обґрунтованих висновків з ОВД. При розгляді проектної документації особлива увага приділяється питанням дотримання чинного законодавства, у тому числі вимогам Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», встановленим нормативам та стандартам з точки зору екологічної припустимості щодо планованої діяльності.

За 2023 рік управлінням екології та природних ресурсів Миколаївської обласної військової адміністрації проведено 11 процедур з оцінки впливу на довкілля, надано 6 висновків з оцінки впливу на довкілля, 1 відмову у наданні висновків з оцінки впливу на довкілля.

Стратегічна екологічна оцінка

Здійснення стратегічної екологічної оцінки відбувається відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку». Стратегічна екологічна оцінка - процедура визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив, розроблення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків, яка включає визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки, складання звіту про стратегічну екологічну оцінку, проведення громадського обговорення та консультацій (за потреби - транскордонних консультацій).

Метою стратегічної екологічної оцінки є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

Стратегічна екологічна оцінка здійснюється на основі принципів законності та об'єктивності, гласності, участі громадськості, наукової обґрунтованості, збалансованості інтересів, комплексності, запобігання екологічній шкоді, довгострокового прогнозування, достовірності та повноти інформації у проекті документа, міжнародного екологічного співробітництва.

2023 року згідно з вимогами статей 6, 8 та 13 до управління екології та природних ресурсів Миколаївської обласної військової адміністрації надійшло 40 заяв про надання пропозицій та визначення обсягів досліджень в процесі стратегічної екологічної оцінки та 18 звітів про стратегічну екологічну оцінку проектів документів державного планування.

15.7. Економічні засади природокористування.

Україні розділом VIII Податкового Кодексу України «Екологічний податок» визначаються розміри збору за забруднення навколишнього природного середовища.

Екологічний податок - загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів в атмосферу, скидів у водні об'єкти

забруднюючих речовин, у тому числі скидів понаднормативних забруднень промислових та інших стічних вод через систему каналізації населених пунктів, розміщення відходів та утворення і тимчасове зберігання радіоактивних відходів понад установлений особливими умовами ліцензії строк.

Платниками екологічного податку є суб'єкти господарювання, юридичні особи, що не провадять господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації, постійні представництва нерезидентів, включаючи тих, які виконують агентські (представницькі) функції стосовно таких нерезидентів або їх засновників, під час провадження діяльності яких на території України і в межах її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони здійснюються:

викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення;

скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти;

розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання);

утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені);

тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк.

Перелік платників екологічного податку визначено п. 240.1 ст. 240 Податкового кодексу України.

Не є платниками податку за утворення радіоактивних відходів суб'єкти діяльності у сфері використання ядерної енергії, які:

уклали договір щодо повернення відпрацьованого закритого джерела іонізуючого випромінювання до підприємства – виробника або до підприємства-постачальника такого джерела;

здійснюють поводження з радіоактивними відходами, що утворилися внаслідок Чорнобильської катастрофи, в частині діяльності, пов'язаної з такими відходами.

Також Податковим кодексом України регламентуються ставки податку за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, розміщення відходів та ін.

За забруднення навколишнього середовища суб'єкти господарської діяльності Миколаївщини 2023 року перерахували до бюджетів всіх рівнів 31 298,9 тис. грн екологічного податку (таблиця 15.7.1.)

Таблиця 15.7.1. Інформація про суми екологічного податку, сплачені до бюджетів усіх рівнів за 2023 рік

№ з/п	Назва територіальної громади	19010000 Екологічний податок всього	в т.ч. 19010100 Надходження від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забрудненн	в т.ч. 19010200 Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти	в т.ч. 19010300 Надходження від розміщення відходів у спецвідведеннях для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення як вторинної сировини	19010000 Екологічний податок до Державного бюджету	в т.ч. 19010100 Надходження від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забрудненн	в т.ч. 19010200 Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти	в т.ч. 19010300 Надходження від розміщення відходів у спецвідведеннях для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення як вторинної сировини	19010000 Екологічний податок до місцевих бюджетів	в т.ч. 19010100 Надходження від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забрудненн	в т.ч. 19010200 Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти	в т.ч. 19010300 Надходження від розміщення відходів у спецвідведеннях для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення як вторинної сировини
1	БАШТАНСЬКА МІСЬКА РАДА	249,0	106,9	29,5	112,6	112,0	48,1	13,3	50,7	139,9	58,8	16,2	61,9
2	БЕРЕЗНЕГУВАТСЬКА СЕЛИЩНА РАДА	141,7	58,2		83,6	63,8	26,2		37,6	78,0	32,0		46,0
3	ВІЛЬНОЗАПОРІЗЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	61,6	14,7		47,0	27,7	6,6		21,1	33,9	8,1		25,8
4	ВОЛОДИМИРІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	66,6	11,3		55,3	30,0	5,1		24,9	36,6	6,2		30,4
5	ГОРОХІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	5,9	5,9			2,6	2,6			3,2	3,2		

6	ІНГУЛЬСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	80,9	24,6		56,3	36,4	11,1		25,3	44,5	13,5		31,0
7	КАЗАНКІВСЬКА СЕЛИЩНА РАДА	76,0	16,6	1,6	57,8	34,2	7,5	0,7	26,0	41,8	9,1	0,9	31,8
8	НОВОБУЗЬКА МІСЬКА РАДА	81,1	36,8	12,1	32,2	36,5	16,5	5,5	14,5	44,6	20,2	6,7	17,7
9	ПРИВІЛЬНЕНСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	34,6	24,8		9,9	15,6	11,2		4,4	19,0	13,6		5,4
10	СНІГУРІВСЬКА МІСЬКА РАДА	161,8	78,4	1,0	82,4	72,8	35,3	0,5	37,1	89,0	43,1	0,6	45,3
11	СОФІЇВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	56,9	47,7		9,2	25,6	21,4		4,1	31,3	26,2		5,1
12	ШИРОКІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	26,3	6,6		19,8	11,8	3,0		8,9	14,5	3,6		10,9
13	БРАТСЬКА СЕЛИЩНА РАДА	143,9	126,4		17,5	64,8	56,9		7,9	79,2	69,5		9,6
14	БУЗЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	222,3	23,0	18,9	180,4	100,0	10,3	8,5	81,2	122,3	12,6	10,4	99,2
15	ВЕСЕЛИНІВСЬКА СЕЛИЩНА РАДА	77,4	32,8		44,6	34,8	14,8		20,1	42,6	18,0		24,5
16	ВОЗНЕСЕНСЬКА МІСЬКА РАДА	402,0	99,6	294,2	8,3	180,9	44,8	132,4	3,7	221,1	54,9	161,8	4,5
17	ДОМАНІВСЬКА СЕЛИЩНА РАДА	24,5	11,3		13,3	11,0	5,1		6,0	13,5	6,2		7,3
18	ДОРОШІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	6,7	2,0		4,7	3,0	0,9		2,1	3,7	1,1		2,6
19	ЄЛАНЕЦЬКА СЕЛИЩНА РАДА	21,2	19,5		1,6	9,5	8,8		0,7	11,6	10,7		0,9
20	МОСТІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	25,1	16,6		8,5	11,4	7,5		3,8	13,8	9,1		4,7

21	НОВОМАР'ІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	35,5	22,3		13,3	16,0	10,0		6,0	19,5	12,2		7,3
22	ОЛЕКСАНДРІВСЬКА СЕЛИЩНА РАДА	73,4	70,6		2,8	33,0	31,8		1,3	40,4	38,8		1,5
23	ПРИБУЖАНІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	5,0	4,9		0,1	2,3	2,2			2,8	2,7		
24	ПРИБУЗЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	23,9	16,6		7,4	10,8	7,5		3,3	13,2	9,1		4,1
25	ЮЖНОУКРАЇНСЬКА МІСЬКА РАДА	2162,4	67,5	1976,7	118,2	973,1	30,4	889,5	53,2	1189,3	37,1	1087,2	65,0
26	БЕРЕЗАНСЬКА СЕЛИЩНА РАДА	16,6	16,4		0,3	7,5	7,4		0,1	9,1	9,0		0,1
27	ВЕСНЯНСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	3721,7	228,6		3493,1	1674,8	102,9		1571,9	2046,9	125,7		1921,2
28	ВОСКРЕСЕНСЬКА СЕЛИЩНА РАДА	123,2	119,3		3,9	55,4	53,7		1,8	67,7	65,6		2,1
29	ГАЛИЦІНІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	2527,8	376,6	2021,2	130,0	1137,5	169,5	909,5	58,5	1390,3	207,1	1111,7	71,5
30	КОБЛІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	35,3	18,4		16,9	15,9	8,3		7,6	19,4	10,1		9,3
31	КОСТЯНТИНІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	78,5	36,6		41,9	35,3	16,5		18,8	43,2	20,1		23,0
32	КУЦУРУБСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	35,7	28,8		6,9	16,1	12,9		3,1	19,6	15,8		3,8
33	МИКОЛАЇВСЬКА МІСЬКА РАДА	2368,3	1436,4	777,1	154,9	1065,8	646,4	349,7	69,7	1302,6	790,0	427,4	85,2
34	МІШКОВО-ПОГОРІЛІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	105,4	19,0		86,4	47,4	8,5		38,9	58,0	10,4		47,5
35	НЕЧАЯНСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	26,7	21,8		5,0	12,0	9,8		2,2	14,7	12,0		2,7

36	НОВООДЕСЬКА МІСЬКА РАДА	209,6	75,4	32,6	101,5	94,3	33,9	14,7	45,7	115,3	41,5	17,9	55,8
37	ОЛЬШАНСЬКА СЕЛИЩНА РАДА	377,0	134,5	240,5	2,1	169,7	60,5	108,2	0,9	207,4	74,0	132,2	1,2
38	ОЧАКІВСЬКА МІСЬКА РАДА	226,3	22,3	42,1	161,9	101,8	10,0	19,0	72,9	124,5	12,3	23,2	89,0
39	ПЕРВОМАЙСЬКА СЕЛИЩНА РАДА	28,3	27,3		1,0	12,7	12,3		0,4	15,5	15,0		0,5
40	РАДСАДІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	18,3	18,3			8,2	8,2			10,1	10,1		
41	СТЕПІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	83,1	30,6		52,5	37,4	13,8		23,6	45,7	16,8		28,9
42	СУХОЄЛАНЕЦЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	58,7	38,1		20,6	26,4	17,2		9,3	32,3	21,0		11,3
43	ЧОРНОМОРСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	22,6	18,7		3,8	10,2	8,4		1,7	12,4	10,3		2,1
44	ШЕВЧЕНКІВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	290,5	56,9	232,2	1,5	130,7	25,6	104,5	0,7	159,8	31,3	127,7	0,8
45	АРБУЗИНСЬКА СЕЛИЩНА РАДА	54,2	24,7	3,8	25,7	24,4	11,1	1,7	11,6	29,8	13,6	2,1	14,1
46	БЛАГОДАТНЕНСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	193,7	187,2		6,5	87,2	84,3		2,9	106,6	103,0		3,6
47	ВРАДІЇВСЬКА СЕЛИЩНА РАДА	81,5	56,4		25,1	36,7	25,4		11,3	44,8	31,0		13,8
48	КАМ'ЯНОМОСТИВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	246,1	38,3		207,8	110,7	17,2		93,5	135,4	21,1		114,3
49	КРИВООЗЕРСЬКА СЕЛИЩНА РАДА	220,2	125,8		94,4	99,1	56,6		42,5	121,1	69,2		51,9
50	МИГІЇВСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	643,1	328,2	260,3	54,6	289,4	147,7	117,2	24,6	353,7	180,5	143,2	30,0

51	ПЕРВОМАЙСЬКА МІСЬКА РАДА	598,1	208,2	68,4	321,5	269,1	93,7	30,8	144,7	328,9	114,5	37,6	176,8
52	СИНЮХИНО-БРІДСЬКА СІЛЬСЬКА РАДА	253,2	97,6	66,1	89,5	113,9	43,9	29,7	40,3	139,3	53,7	36,3	49,2
	Разом по області *	31298,9	4735,4	6078,3	6095,8	21998,7	2130,9	2735,3	2743,1	9300,3	2604,5	3343,1	3352,7

*з урахуванням екологічного податку 19011000, який справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю, 2023 року дорівнював 14389,3 тис. грн

15.7.1. Економічні механізми природоохоронної діяльності

Головною складовою економічного механізму природоохоронної діяльності є платність за спеціальне використання природних ресурсів та за шкідливий вплив на довкілля, яка стимулює природокористувачів до зменшення шкідливого впливу на довкілля, раціонального та ощадливого використання природних ресурсів та зменшення енерго- і ресурсомісткості одиниці продукції шляхом впровадження еколого-економічних інструментів.

Платниками екологічного податку є суб'єкти господарювання, юридичні особи, що не провадять господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські та інші підприємства, установи та організації, постійні представництва нерезидентів, включаючи тих, які виконують агентські (представницькі) функції стосовно таких нерезидентів або їх засновників, під час провадження діяльності яких на території України і в межах її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони здійснюються:

викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення;

скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти;

розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання);

утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені);

тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк.

Відповідно до п. п. 14.1.223 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України, розміщення відходів – це постійне (остаточне) перебування або захоронення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи об'єктах (місцях розміщення відходів, сховищах, полігонах, комплексах, спорудах, ділянках надр тощо), на використання яких отримано дозволи уповноважених органів

Суб'єкти господарювання Миколаївщини 2023 року перерахували до місцевих бюджетів 9300,3 тис грн екологічного податку. Зі сплаченої суми до державного бюджету надійшло 21998,7 тис грн (таблиця 15.7.1.).

Надходження екологічного податку є основним джерелом фінансування заходів, спрямованих на захист навколишнього середовища, мінімізацію негативного впливу господарської діяльності на довкілля, а також на відтворення, збереження та раціональне використання природних ресурсів.

15.7.2. Стан фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

З метою забезпечення екологічно безпечного навколишнього середовища та стійкого стану екологічних систем області шляхом виконання на території області міжнародних, загальнодержавних, регіональних, місцевих програм та вирішення першочергових регіональних екологічних проблем розроблено та рішенням

обласної ради № 16 від 23.12.2020 затверджено Комплексну програму охорони довкілля Миколаївської області на 2021 – 2027 роки (далі - Комплексна програма).

Основною метою Програми є реалізація екологічної політики, спрямованої на стабілізацію та поліпшення стану навколишнього природного середовища на території області. Забезпечення екологічно безпечного навколишнього середовища та стійкого стану екологічних систем області шляхом виконання на території області міжнародних, загальнодержавних, регіональних, місцевих програм та вирішення першочергових регіональних екологічних проблем.

Основні завдання: зменшення обсягів скидання неочищених та недостатньо очищених стоків у водні об'єкти; забезпечення екологічно безпечного збирання та знешкодження відходів, у тому числі непридатних до використання пестицидів; зменшення рівні забруднення атмосферного повітря; підвищення рівня екологічної освіти населення; розвиток природно-заповідного фонду, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття; здійснення заходів з озеленення населених пунктів; відновлення і підтримання еколого-просвітницька діяльність.

2023 року розпорядженням начальника Миколаївської облвійськкадміністрації від 30.11.2023 № 522-р затверджено перелік заходів II етапу (2024-2027 роки) Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2021 - 2027 роки (далі – Комплексна програма)

Протягом 2023 року в межах реалізації Комплексної програми здійснювалися такі заходи:

1. Проведення профілактичних протипожежних заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню вогнем об'єктів природно-заповідного фонду. Освоєно 1000,00 тис грн.

Управлінням екології та природних ресурсів Миколаївської облвійськкадміністрації забезпечено виконання заходу з організації влаштування та догляду за мінералізованими смугами на території об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення для попередження розповсюдження пожеж. Виконання заходу дозволяє запобігти знищенню чи пошкодженню вогнем лісових насаджень на території природно-заповідного фонду Миколаївської області.

2023 року протипожежними заходами охоплено територію 26 об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення. Захід виконувався Філії «Вознесенське лісове господарство», «Баштанське лісове господарство», «Миколаївське лісове господарство», «Врадіївське лісове господарство» ДП «Ліси України». Влаштування та догляди за смугами проводилися на протязі всього пожежонебезпечного періоду з квітня до кінця листопада 2023 року. Було забезпечено догляд за 2230,8 км мінералізованих смуг.

Відповідно до інформації державних лісгосподарських підприємств, проведення заходу упереджує поширення пожеж і є ефективною профілактичною мірою проти виникнення масштабних пожеж у природних екосистемах.

2. Утримання та матеріально-технічне забезпечення діяльності регіональних ландшафтних парків області («Гранітно-степове Побужжя», «Кінбурнська коса», «Тилігульський», «Приінгульський»). Освоєно 3916,583 тис. грн.

Забезпечено статутну діяльність регіональних ландшафтних парків області «Гранітно-степове Побужжя», «Кінбурнська коса», «Тилігульський», «Приінгульський».

Фінансування направлено на такі заходи:

охорону природних комплексів (придбання паливно-мастильних матеріалів, запасних частин до автомобіля, катеру, придбання автомобілю РЛП «Тилігульський», придбання візит-центру РЛП «Тилігульський», облаштування еко-стежок в РЛП «Тилігульський», «Приінгульський», облаштування еколого-освітніх центрів тощо);

освітньо-виховну діяльність (публікації про розміщення матеріалів про діяльність РЛП в періодичному видавництві);

окремі заходи по реалізації державних регіональних програм;

господарську діяльність (придбання канцелярських товарів, матеріалів, інвентарю, інструментів та малоцінних предметів, послуги користування інтернету, обслуговування оргтехніки, послуги за переплату періодичних видань, страхування автомобілів).

3. Забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, утилізації відходів. Освоєно: 227,25945 тис. грн.

На виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 10 січня 2023 року № 25 «Про реалізацію експериментального проекту щодо створення сприятливих умов для забезпечення ефективного споживання електричної енергії в Україні» зібрано та відправлено на утилізацію 505021 ламп розжарювання.

4. Розроблення проектів створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Освоєно: 150,00 тис. грн.

З метою розширення мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення забезпечено розробку проектів створення ландшафтних заказників місцевого значення «Чортальські обрії» орієнтовною площею 143,1 га, «Олександрівська балка» орієнтовною площею 332,0 га. Створення зазначених заказників дозволить збільшити площу природно-заповідного фонду області на 475,1 га.

5. Картування оселищ європейського значення та вивчення стану популяцій видів флори і фауни, занесених до Бернської конвенції. Освоєно: 99,50 тис. грн.

В рамках дослідження оселищ РЛП «Тилігульський» у вересні-жовтні 2023 року було обстежено п'ять лівобережних кіс Тилігульського лиману з півночі на південь: Прогресівська, Отаманська, Анатоліївська, Чилова (Велика Українська) та Мала Українська коси.

Під час польових обстежень здійснювалось картування оселищ європейського значення та вивчення стану популяцій видів флори і фауни, занесених до Бернської конвенції та Червоної книги України і впливу на них антропогенних факторів на визначених ділянках території регіонального ландшафтного парку «Тилігульський» в межах Коблівської та Березанської селищних територіальних громад Миколаївського району Миколаївської області. Під час робіт враховувались та фіксувались види тварин, особливо птахів, рослин,

біотопи за прийнятою національною класифікацією. Також оцінювався антропогенний вплив на території та ступінь трансформації територій.

6. Облаштування екологічної стежки в природному заповіднику «Єланецький степ». Освоєно: 100,00 тис. грн.

Мета заходу – активізація еколого-просвітницької діяльності шляхом облаштування екологічної стежки.

Надано субвенцію із місцевого бюджету державному бюджету для придбання елементів благоустрою з метою облаштування екологічної стежки в природному заповіднику «Єланецький степ».

7. Проведення еко-фестивалю «ЕСО-Tiligul games» на території Коблівської сільської територіальної громади Миколаївського району Миколаївської області. Освоєно: 99,00 тис. грн.

Мета заходу – популяризація природного рекреаційного потенціалу регіонального ландшафтного парку «Тилігульський».

У рамках заходу розроблено та проведено квест, з виїздом на Тилігульський лиман відбулася серія майстер-класів з гончарства, плетіння маскувальних сіток, виготовлення ляльки-мотанки, народної іграшки, витинанки; проведено просвітницький захід зі збору та сортування сміття; оформлено та проведено тематичну фотовиставку, присвячену Тилігульському лиману.

8. Проведення еколого-освітніх та природо-охоронних акцій, конференцій, семінарів. Освоєно: 98,502 тис. грн.

Мета – проведення серії заходів з питань, що стосуються навколишнього природного середовища Миколаївської області, та активностей, направлених на підвищення рівня екологічної культури населення.

Підготовлено та проведено низку заходів, а саме: тиждень екологічних ігор (про створення заповідних територій, національний природний парк «Бузький Гард», переробку та сортування сміття), серію майстерок з використанням вторинної сировини і природних матеріалів, розпису екторб з наданням матеріалів. Проведено тематичний круглий стіл щодо діяльності установ природно-заповідного фонду Миколаївської області в умовах воєнного стану.

9. Розроблення землепорядної документації зі встановлення меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Освоєно: 1200,00 тис. грн.

Мета заходу – збереження цілісності територій природно-заповідного фонду шляхом закріплення їх меж на місцевості та внесення даних до Державного земельного кадастру.

Розроблено землепорядну документацію та винесено в натуру межі 12 територій природно-заповідного фонду місцевого значення – ландшафтний заказник «Попова дача» (Баштанський район), ботанічний заказник місцевого значення «Мар'янівський» (Баштанський район), ландшафтний заказник місцевого значення «Балка Зарубіна» (Миколаївський район), ботанічний заказник місцевого значення «Скобелівська балка» (Баштанський район), ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Балка Пенківська» (Баштанський район), ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Рубанівський ставок» (Баштанський район), орнітологічний заказник місцевого значення «Веселинівські плавні» (Вознесенський район), ландшафтний заказник місцевого значення

«Райдолинський степ» (Вознесенський район), ландшафтний заказник місцевого значення «Сухобалківський» (Вознесенський район), ботанічна пам'ятка природи «Дуб на вул. Садовий» (м. Миколаїв), ботанічна пам'ятка природи «Дуб в районі Темвод» (м. Миколаїв), ботанічна пам'ятка природи «Дуб горизонтальний» (м. Миколаїв). Їх загальна площа становить 721,0997 га.

Сформовано витяги з Державного земельного кадастру про обмеження у використанні земель на земельні ділянки, які мають статус зазначених територій природно-заповідного фонду.

У 2023 році виконання заходів здійснювалось за рахунок видатків обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в обсязі 2 870,00 тис. грн. та за рахунок залишків коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в обсязі 9 401,50 тис. грн. з них профінансовано 6 890,844 тис. грн., що становить 56 % суми коштів від плану.

За даними статистики загальні витрати на охорону навколишнього природного середовища (капітальні інвестиції та поточні витрати) 2023 року по області склали 723265,9 тис. грн (таблиця 15.7.2).

Таблиця 15.7.2.- Витрати на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронної діяльності 2023 року (у фактичних цінах, тис. грн)

	Усього	У тому числі		
		капітальні інвестиції		поточні витрати
		усього	з них витрати на капітальний ремонт	
Капітальні інвестиції та поточні витрати	723265,9	80764,5	—	642501,4
у тому числі на				
охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату	19917,8	2353,6	—	17564,2
очищення зворотних вод	345775,4	25597,1	—	320178,3
поводження з відходами	283132,2	49506,8	—	233625,4
захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод	849,5	—	—	849,5
зниження шумового і вібраційного впливу	14,4	—	—	14,4
збереження біорізноманіття і середовища існування	65975,6	3198,2	—	62777,4
радіаційну безпеку	—	—	—	—
науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування	1112,6	—	—	1112,6
інші напрями природоохоронної діяльності	6488,4	108,8	—	6379,6

*Дані наведено відповідно до державного статистичного спостереження за формою № 1-екологічні витрати (річна) «Звіт про витрати на охорону навколишнього природного середовища» без урахування тимчасово окупованих російською федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

15.8. Державне регулювання природокористування.

Охорона водних ресурсів

У сфері водокористування 2017 року запроваджено новий принцип управління водними ресурсами - басейновий та відповідно, внесені зміни до Водного кодексу України.

У зв'язку зі згаданими змінами у законодавстві, з 04.06.2017 року видача дозволів на спецводокористування не належить до компетенції обласних державних адміністрацій.

За вимогами ст. 49 Водного кодексу України, згаданий вище дозвільний документ видається територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства (Держводагентство).

Протягом 2023 року видано 224 дозвіл на спеціальне водокористування, що на 163 (72%) дозволів більше за відповідні показники минулого року.

2023 року з метою запобігання забрудненню поверхневих вод, згідно з вимогами постанови Кабінету Міністрів України від 25.03.1999 № 465 «Про затвердження Правил охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами» Миколаївською облдержадміністрацією розглянуто та погоджено графіки контролю за якісним складом зворотних вод, що скидаються до водних об'єктів області для таких суб'єктів господарювання: ДП «НАЕК «Енергоатом» ВП «Південноукраїнська АЕС», ТОВ «Зерновий термінал «Ніка-Тера», ТОВ «Кютерміналз Ольвія», ТОВ «БОС», ПрАТ «Миколаївська ТЕЦ» ПрАТ «Микитівський гранітний кар'єр».

Охорона атмосферного повітря

Діяльність в галузі охорони атмосферного повітря забезпечується шляхом надання дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря з встановленням нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин з стаціонарних джерел.

За станом на 31.12.2023 1493 суб'єкта господарювання мають діючі дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

Протягом 2023 року розглянуто 242 пакети документації, на підставі якої видано 119 дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферу та 123 пакети повернено на доопрацювання.

У порядку, визначеному постановою Кабінету Міністрів України від 18 березня 2022 року № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності, забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану», управлінням 2023 року отримано 3 зареєстровані декларації про провадження господарської діяльності.

Охорона природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення

Діяльність в галузі охорони природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення забезпечується шляхом надання дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.

Протягом 2023 року видано 5 дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.

Поводження з відходами

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 07.05.2022 року №556 «Деякі питання подання декларації про відходи» декларації про відходи за 2023 рік подаються заявниками в електронній формі через онлайн-платформу ЕкоСистема. На підставі поданих заявником відомостей і даних, що надходять у порядку інформаційної взаємодії, здійснюється внесення декларації до реєстру в автоматичному режимі, без необхідності прийняття будь-яких організаційно-розпорядчих актів, з присвоєнням реєстраційного номера та оприлюдненням цієї інформації. Під час автоматичного внесення декларації до реєстру засобами ЕкоСистеми на неї накладається кваліфікована електронна печатка Міндовкілля.

У області затверджені у встановленому порядку паспорти місць видалення відходів мають 13 місць складування твердих побутових відходів: КП «Миколаївкомунтранс» (м. Миколаїв), КП «Санітарна очистка міста» (м. Вознесенськ), КП «Дирекція оздоровчих закладів «Причорномор'є» (смт. Березанка), ДП «Снігурівська виправна колонія № 5 (м. Снігурівка), (КП «Служба комунального господарства» (м. Южноукраїнськ), КП «Снігурівський благоустрій» (м. Снігурівка), КП Очаківської міської ради «Очаківський комбінат комунальних підприємств» (м. Очаків), а також, місця складування твердих побутових відходів біля с. Токарівка, с. Прибужани, с. Добре, с. Широке, с. Лідіївка, смт. Врадіївка.

Закон України «Про управління відходами» не передбачає ведення облвійськадміністрацією реєстру місць видалення відходів (МВВ) та реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів, тому у II кварталі 2023 році до набуття чинності даного закону було проведено оновлення даних цих реєстрів, з якими можна ознайомитися на офіційному сайті управління екології та природних ресурсів Миколаївської ОВА за посилання: <https://ecolog.mk.gov.ua/ua/wastemanagement/reyestr/>

Відповідно до Порядку поведження з відходами від руйнувань, що утворилися у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 1073, протягом 2023 року визначено та затверджено розпорядженнями начальника Миколаївської облвійськадміністрації п'ять місць тимчасового зберігання відходів від руйнувань для - Миколаївської міської територіальної громади, Снігурівської міської територіальної громади, Новобузької міської територіальної громади, Інгульської сільської територіальної громади та Привільненської сільської територіальної громади.

15.9. Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони навколишнього середовища

РЛП «Приінугльський»

Підготовлено 3 тези доповідей для участі у II Міжнародній інтернет-конференції «Актуальні проблеми формальної і неформальної освіти з моніторингу довкілля та заповідної справи», до Міжнародного туристичного форуму «Туризм в Україні: виклики та відновлення» на тему «Туристичний маршрут «Спадок епох»: трансформація степу та людей півдня», Миколаївські міські відкриті екологічні читання «Збережемо для нащадків» (24.11.2023).

Відбулась польова експедиція за участі ботаніка Тротнер В., геолога Калініченко О. з м. Кривий Ріг (17-19.03.2023, 19-21.05.2023) щодо дослідження першоцвітів, виходів скельних порід; дослідження за участі студентів і доцента кафедри екології та природоохоронних технологій Мельничук С. Національного університету кораблебудування імені Адмірала Макарова онтогенетичних спектрів популяцій оставника одеського та брандушки різнобарвної (20.03.2023).

У серпні пройшла експедиція групи науковців щодо вивчення гризунів, змій, рукокрилих. У складі експедиції: Михайло Русін, науковий співробітник Київського зоологічного парку загальнодержавного значення, к.б.н., Марущак Олексій, молодший науковий співробітник відділу моніторингу та охорони тваринного світу Інституту зоології ім. І.І.Шмальгаузена, к.б.н., Гайдаш Олександр, науковий співробітник Дунайського біосферного заповідника, Єрофеева Марина та Вовк Анастія – представниці Українського центру реабілітації рукокрилих.

23 листопада відбулась 13 Миколаївська обласна краєзнавча конференція, в якій взяли участь співробітники парку з темою "Особливості земельних відносин на території колишнього Єланецького району в кінці 18-19 століттях".

Взято участь в онлайн подіях: Міждисциплінарні Студії «Європейські Зелені Виміри» для вивчення європейських зелених ініціатив і передових практик у сфері екологічної безпеки в контексті сучасних екологічних, кліматичних викликів, «Моніторинг довкілля: аналітична записка щодо стану та перспектив розвитку державної системи моніторингу довкілля, 16 лютого, організатор офіс підтримки реформ, Міндовкілля; II Всеукраїнська онлайн-конференція «Еколого-просвітницька робота у природоохоронній справі, 17 лютого, організатори Департамент екології та охорони природних ресурсів Сумської ОДА, РЛП «Сеймський» та ін.

Взято участь (онлайн/офлайн) у науково-практичних конференціях, семінарах, вебінарах, деякі з них: XIV Всеукраїнська краєзнавча конференція учнівської молоді «Мій рідний край, моя земля очима сучасників» (10-12.11.2023), де науковий співробітник регіонального ландшафтного парку був керівником секції, семінарі «Діяльність установ природно-заповідного фонду в умовах окупації» (30.11.2023), Миколаївські міські відкриті екологічні читання «Збережемо для нащадків» (24.11.2023) та ін.

Стали співорганізаторами таких подій: вебінар «Весна з першоцвітами» (01.03.

Тривала співпраця з науковим куратором – кафедрою екології Чорноморського національного університету ім. П. Могили. Фахівчиня РЛП «Приінгульський» взяла участь у бінарній лекції «Екотуристичні об'єкти заповідних територій в умовах війни», що проводилася для студентів Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та усіх бажаючих (02.05.2023).

Спільно з природним заповідником «Єланецький степ» продовжено впровадження ідей проєкту щодо розробки туристичного маршруту вихідного дня про трансформацію степу від стародавніх часів до сьогодення під назвою «Спадок епох». Цей проєкт став переможцем конкурсу проєктних ідей «Креативний туризм та інноваційні продукти на основі спадщини» в рамках міжнародного проєкту «Туризм, спадщина та креатив» #TNC за підтримки Georgian Arts and Culture Centre, Tbilisi (GE). У рамках проєкту підготовлено також матеріали до презентації археологічних пам'яток, виявлених на території парку. Встановлено антропоморфні стели біля адміністративного приміщення РЛП.

РЛП «Тилігульський»

Фахівцями наукового відділу опрацьовано матеріали польових досліджень та складено Літопис природи РЛП «Тилігульський» за 2022 рік. Вивчались динаміка коливання солоності води у лимані, видовий та кількісний склад гідробіонтів, різноманіття гідрофільних птахів в умовах відновлення гідрологічного зв'язку Тилігулу з морем, видовий склад кажанів. Результати досліджень було використано для ведення Кадастрової картки об'єкту природно-заповідного фонду та Паспорту водно-болотного угіддя міжнародного значення «Тилігульський лиман».

Парком проводилися наукові роботи, в тому числі було здійснено 4 експедиційних виїзди з метою дослідження раньоквітучих рідкісних рослин, моніторингових досліджень природних степових фіценозів з участю видів, занесених до Червоної книги України.

Також проведена оцінка впливу рекреаційної діяльності на екосистеми РЛП «Тилігульський» з залученням науковців НУК імені адмірала Макарова (к.е.н. Мельничук С.С.) та директора НПП «Бузький Гард» Артамонова В.А., зокрема проведено моніторингові дослідження Морківниці прибережної на узбережжі Тилігульського лиману.

Було проведено щорічний зимовий та літній облік птахів.

НПП «Бузький Гард»

На виконання плану науково-дослідної діяльності, проведено наукові дослідження за програмою Літопису природи:

ведення календаря природи;

проводились дослідження стану та чисельності видів тварин, занесених до Червоної книги;

проведено сезонні обліки мігруючих птахів;

проведена поточна інвентаризація тварин, поновлення списків ссавців, птахів, безхребетних тощо;

закладено пробні площі та проведена їх паспортизація;

проведена інвентаризація раритетних компонентів флори та фауни за різними рівнями охорони та складання їх списків

проведено фенологічні спостереження за типовими та рідкісними видами флори та фауни;

розроблено природоохоронні рекомендації;

проведено оцінку стану лісових насаджень на пробних ділянках;

проведено опис лісовкритих ділянок території НПП із різним рекреаційним навантаженням.

ПЗ «Єланецький Степ»

Відповідно до програми «Літопису природи» та плану заходів з наукової та науково-технічної діяльності на 2023р. співробітниками ПЗ «Єланецький степ» спільно із фахівцями інших установ проведено роботи за наступними напрямками:

Проводилися дослідження флори та фауни заповідника. Виявлено понад 100 нових таксонів у флорі, зокрема 74 – аборигенних і 27 – чужорідних. Один із таксонів *Allium sphaerorodum* – занесений до "Червоної книги України";

занесений до ЧКУ вид - мишівка степова (*Sicista subtilis*) – 4-та підтверджена популяція поза окупацією.

Продовжувалися спостереження за демуаційними змінами рослинності на ботанічних постійних пробних площах.

Проведено дослідження популяцій сону лучного (*Pulsatilla nigricans*), шафрану сітчастого (*Crocus reticulatus*), пізньоцвіту різнобарвного(брандушки різнобарвної) (*Colchicum bulbocodium* subsp. *Versicolor*), тюльпану Шренка (*Tulipa schrenkii*) та тюльпану бузького (*Tulipa hypanica*).

Проведено: зимовий маршрутний облік тварин за слідами на снігу; абсолютний облік лисиці звичайної (*Vulpes vulpes*) та борсука (*Meles meles*) за зайнятими норами; інвентаризаційні дослідження дрібних ссавців; дослідження лускокрилих та раритетної ентомофауни заповідника.

Виявлено гніздування канюка степового (*Buteo rufinus*), гніздування орла-карлика (*Hieraaetus pennatus*), проліт пари журавлів сірих (*Grus grus*), до 50 особин шпака рожевого (*Sturnus roseus*), відмічені сова болотяна (*Asio flammeus*), шуліка чорний (*Milvus migrans*), лунь польовий (*Circus cyaneus*).

Підготовлено та направлено клопотання та наукове обґрунтування щодо зміни меж (розширення) території природного заповідника за рахунок цінних у природоохоронному відношенні земельних ділянок орієнтовною площею 973,57 га за рахунок земель державної та комунальної власності в межах територій Єланецької селищної територіальної громади (ТГ) Вознесенського району та Сухоеланецької селищної ТГ, Новоодеської міської ТГ Миколаївського району Миколаївської області.

Ведуться роботи щодо реінтродукції бабаків на території природного заповідника відповідно до розроблених у 2022 році рекомендацій.

Спільно з Регіональним ландшафтним парком «Приінгульський» продовжено впровадження ідей проекту щодо розробки туристичного маршруту вихідного дня про трансформацію степу від стародавніх часів до сьогодення під назвою «Спадок епох».

Тривають роботи по втіленню міжнародного природоохоронного проекту, який впроваджує Українське товариство охорони птахів (BirdLifeUkraine) спільно з ПЗ «Єланецький степ» за партнерської підтримки Союзу охорони природи Німеччини (NABU Bundesverband), за фінансової підтримки TierparkBerlin та ZooBerlin :”Відновлення життєздатності стада бізонів у вольєрі природного заповідника «Єланецький степ»”.

15.10 Діяльність громадських екологічних організацій

На території Миколаївської області діє низка громадських організацій екологічного спрямування, які тісно співпрацюють з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. Екологічними організаціями постійно здійснюється просвітницька діяльність шляхом проведення конкурсів, тематичних уроків та різноманітних заходів екологічного спрямування.

Таблиця 15.10.1. Перелік громадських організацій екологічного спрямування

№ з/п	Організації	Юридична адреса
1	2	3
1	Громадська екологічна організація «Болеславчик-2000»	55200, Миколаївська область, м. Первомайськ, вул. Корабельна, 44/42.
2	ЕКОБЕРЕЗАНЬ	Миколаївський район, смт Березанка вул. Центральна 80/2
3	Благодійний фонд «Індиго»	54001, м. Миколаїв, вул. В. Морська, 92, indigofond@ukr.net
4	Благодійний фонд МЕТА «Від спільного бачення – до спільних дій»	54007, м. Миколаїв, вул. Потьомкінська, 143-acentr@gorlib.mksat.net
5	Зоозахисна громадська організація «Фенікс»	54017, м. Миколаїв, вул. Мала Морська, 114 zoofeniks2013@gmail.com
6	Миколаївська обласна молодіжна громадська організація «Зелений Рух»	м. Миколаїв, вул.В.Морська,45
7	Миколаївське обласний осередок Української екологічної асоціації «Зелений Світ»	м. Миколаїв, вул. Генерала Карпенка, 38, piskyn@mksat.net, livak@gor-eko.mk.ua
8	Миколаївська філія Національного екологічного центру України	54025, м. Миколаїв, пр. Героїв України, 87-Б, кв. 22, Koloanka@gmail.com
9	Південна філія інституту екології Національного екологічного центру України	м. Миколаїв, вул. Велика Морська,45, derkach@aip.mk.ua
10	Миколаївський клуб сприяння сталому розвитку та побудові громадянського суспільства «Спільні дії»	54000, м. Миколаїв, пр. Центральний, 139, кв. 40, agal@mksat.net
11	Миколаївська обласна молодіжна екологічна асоціація «Паросток»	54000, м. Миколаїв, вул. Будьонного, буд. 31, кв. 87
12	Громадський науково-методичний центр «Безпека життєдіяльності та сталий розвиток»	54025, м. Миколаїв, вул. Колодязна, 15-а, кв.55, vmykhaylyuk@yandex.ua

13	Миколаївська міська громадська організація «Аналітичний центр екологічно безпечного розвитку»	54025, м. Миколаїв, пр. Героїв України, буд. 65, yuriykerbunov@mail.ua
14	Відкритий екологічний університет плюс	54029, Україна, Миколаївська обл., місто Миколаїв, вулиця 8 Березня, будинок, 51 eco-terra@ukr.net
15	Миколаївська обласна молодіжна громадська організація «Екологічний правовий захист»	54010, м. Миколаїв, пров. Транспортний, буд. 2, кв. 6, kuzyuk_andrey@mail.ua
16	Миколаївська обласна молодіжна екологічна організація «МАМА-86»	м. Миколаїв, пров. Південний, 30 berest84@mksat.net
17	Миколаївська обласна організація Українського товариства охорони природи	м. Миколаїв, вул. Велика Морська, 15/1 lubartsev@mksat.net

15.11. Екологічна освіта та інформування

2023 року внаслідок військової агресії російської федерації проведення екологоосвітніх заходів на території області було обмежено.

2023 року Регіональним ландшафтним парком «Приінгульський» здійснювалася профілактична робота серед дорослого населення на такі теми: про водно-болотні угіддя на території РЛП «Приінгульський», птахів водно-болотних угідь, чим підгодовувати птахів взимку, про зимуючих птахів на території парку, особливості розрізнення деяких видів птахів, про вплив військових дій на тварин, визначні об'єкти РЛП до Всесвітнього дня гіда, про збереження першоцвітів, розмір компенсації за їх знищення, чому важливо, щоб першоцвіти відквітнули; для рибалок-відвідувачів: матеріали щодо нових Правилах любительського і спортивного рибальства та змін, що відбулись, заборони риболовлі на зимувальних ямах, про мінімально дозволені для вилову розміри водних живих ресурсів, особливості заборони на вилов щуки.

Здійснено пошукову роботу старожитностей для поповнення колекції предметів старовини та оформлення еколого-освітнього центру парку. Виявлено у жителів с. Березнегуватське окремі предмети, які отримано в дар.

Підготували настільну гру про життя ящірки зеленої, що є своєрідним символом регіонального ландшафтного парку «Приінгульський».

Регіональним ландшафтним парком «Тилігульський» проведено 28 еколого-освітніх заходів, з них 26 для дітей та 2 для дорослих.

За звітний період Національним природним парком «Бузький Гард» здійснювалось проектування рекреаційних маршрутів в межах відокремленої ділянки «Актове», в тому числі із врахуванням потреб осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення, оновлено паспорт екскурсійного автомаршруту «Скаржинський», відремонтовано та оновлено рекреаційне обладнання на території найпопулярніших рекреаційних ділянок «Урочище Протич» та «Трикрати», проведено відновлення та ремонт маркувальних знаків на діючих пішохідних маршрутах та екостежках. На території НПП облаштовано рекреаційні ділянки для короткострокового відпочинку «Урочище Протич», «Урочище «Громо́ве», «Урочище «Мар'їн Буг» та «Корабельна».

Поблизу с. Мигія та с. Грушівка створені елементи рекреаційно-туристичної інфраструктури: готелі, об'єкти громадського харчування, автосервіс, АЗС, що забезпечує необхідні умови для проведення екскурсій, рафтингу та інших видів активного відпочинку на природі. Здійснюється утримання доріг протипожежного призначення.

15.12. Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища

2023 року Миколаївська облвійськкадіміністрація в межах реалізації проєкту «Підтримка ЄС для сходу України – відновлення, зміцнення миру та уряду» (управління екології та природних ресурсів Миколаївської облвійськкадіміністрації реципієнт проєкту) співпрацювала з Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), у сфері охорони територій природно - заповідного фонду (далі-ПЗФ)

2023 року реалізовано захід «Надання технічної допомоги щодо проведення моніторингу за станом територій ПЗФ». На виконання якого області передано 1 квадрокоптер з мультиспектральною камерою та металодетектор Vallon VMC1 для впровадження заходів з відновлення територій природно - заповідного фонду, що постраждали внаслідок бойових дій. Обсяг фінансування склав - 781 492,80 грн.

ВИСНОВКИ

Актуальні проблеми регіону екологічного спрямування та шляхи їх вирішення.

1. Забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств та автотранспорту.

На стан атмосферного повітря населених пунктів області значною мірою впливають викиди від роботи двигунів пересувних джерел забруднення, які домінують над викидами від стаціонарних джерел.

Для транспортних засобів використовують паливе з різних видів нафтопродуктів і мастил, легкі фракції яких у складі відпрацьованих газів дизельних та бензинових двигунів внутрішнього згоряння забруднюють практично всі об'єкти довкілля.

Згідно зі статистичними даними за минулі роки найбільш шкідливого впливу від транспортних засобів та виробничої техніки зазнає атмосфера обласного центру – м. Миколаєва.

З метою зменшення викидів в атмосферу в місті задіяно електротранспорт для здійснення громадських перевезень. Довжина тролейбусних ліній 59 км, трамвайних - 73 км.

Використання водного транспорту також є одним з шляхів вирішення проблеми забруднення атмосферного повітря у м. Миколаєві та є стратегічною ціллю розвитку інфраструктури міста. Але для кардинального вирішення проблеми загазованості міста, необхідне будівництво нового мостового переходу (на

автомобільному шляху Ростов-на-Дону-Одеса) через р. Південний Буг та об'їзної дороги. Це дозволить:

- значно зменшити викиди забруднюючих речовин в атмосферу;
- вивести з міста потік транзитного транспорту (особливо це стосується вантажівок);
- розвантажити діючі мости через річки Південний Буг і Інгул;
- зменшити пошкодження міських доріг, які розбиваються завантаженим транспортом.

Фінансування такого масштабного будівництва не можливе лише за рахунок місцевого бюджету, вимагає державної фінансової підтримки та інвестицій.

2. Незадовільний технічний стан каналізаційних очисних споруд.

Однією із головних причин такого становища є те, що очисні споруди та каналізаційні мережі, які у більшості побудовані 30-40 років тому, є морально та фізично застарілими, частина з них знаходиться в аварійному стані. Через неефективне очищення каналізаційних стоків м. Миколаєва, протягом останніх років МКП «Миколаївводоканал» є головним забруднювачем водних ресурсів області, обсяг скиду забруднених стічних вод якого становить більше 90 % від загальної кількості скинутих забруднених стоків по області.

З метою зменшення обсягів скиду забруднених стоків у водні об'єкти області та забезпечення техногенно-екологічної безпеки і сталого функціонування водопровідно-каналізаційного господарства, в межах реалізації спільного з Європейським інвестиційним банком інвестиційного проекту «Розвиток системи водопостачання та водовідведення в місті Миколаїв» (загальна вартість робіт згідно проекту становить 31,08 млн євро, в т.ч. кредит ЄІБ – 15,54 млн євро), протягом 2017-2019 років на каналізаційних очисних спорудах м. Миколаїв здійснено реконструкцію будівлі решіток механічної очистки, піскоуловлювачів, приймальної камери очисних споруд каналізації та масштабну реконструкцію самопливних колекторів м. Миколаїв.

З метою зменшення навантаження на навколишнє природне середовище МКП «Миколаївводоканал» ведеться робота щодо реалізації інвестиційного проекту «Розвиток системи водопостачання та водовідведення в м. Миколаїв», який реалізується згідно із Законом України «Про ратифікацію Фінансової угоди між Україною та Європейським інвестиційним банком» («Розвиток системи водопостачання та водовідведення в місті Миколаїв») від 20.06.2012 № 4987-VI. Сума кредитних коштів Європейського Інвестиційного Банку (ЄІБ) становить 15,54 млн. євро. Сума грантових коштів фонду Е5Р становить 5,1 млн. євро.

З початку реалізації проекту станом на 01.01.2024 обсяг фінансування проекту становить 221986,56 тис. грн.

2. Забруднення вод малих річок області.

На території Миколаївської області налічується 279 малих річок, стан яких, під дією господарської діяльності, характеризується як нестабільний.

Більшість малих річок в області, у зв'язку з тим, що замулені та заболочені, потребують проведення робіт з розчистки русел. Особливо це стосується водних

об'єктів таких, як р. Кодима, р. Синюха та р. Висунь, що використовуються для питних та господарсько-побутових потреб населення.

Додатково проблему забруднення малих річок ускладнює проведення розпаювання земель до урізу води та їх сільськогосподарського використання без урахування обмежень діяльності на території водоохоронних зон та прибережних захисних смуг водних об'єктів.

Все перелічене у комплексі негативно впливає на екологічний стан водних ресурсів Миколаївської області.

На регіональному рівні в межах реалізації Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2018 - 2020 роки та Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2021-2027 роки, виконано захід щодо збереження малих річок, а саме річки Сосик, розташованої на території Миколаївського району Миколаївської області: розчищено русло річки на відстані 1,5 км від мулу та очерету, сформовано берегові схили, проведено благоустрій берегової зони, висаджено траву та дерева.

До переліку заходів II етапу (2024-2027 роки) Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2021-2027 роки включено захід 7.2 «Розроблення та впровадження заходів із збереження малих річок та/або джерел».

Робота щодо розроблення Програми розвитку водного господарства Миколаївської області на 2022 – 2025 роки, в межах якої передбачається проведення комплексу заходів, спрямованих на розчищення русел малих річок та підтримання сприятливого гідрологічного режиму і їх санітарного стану, триває.

3. Забруднення вод р. Інгулець високомінералізованими шахтними водами Кривбасу.

Річка Інгулець, яка має важливе значення у системі водокористування південно – східних регіонів України протягом 32 років потерпає від скиду надлишкові шахтні води гірничорудних підприємств Кривбасу.

Цей скид, як виняток, з метою запобігання аварійній ситуації через переповнення шахтними водами ставка - накопичувача у балці Свистунова Дніпропетровської області порушує біологічну і гідрохімічну рівновагу екосистемі р. Інгулець, внаслідок чого водойма практично повністю втратила свою здатність до самоочищення.

Щорічно на підставі регламенту скиду до водойми відводиться близько 11 млн м³ високомінералізованих шахтних вод (концентрація сульфатів та хлоридів перевищує встановлені нормативи у десятки разів).

Підвищення мінералізації інгулецьких вод спричиняє погіршення водогосподарської ситуації у Баштанському районі Миколаївської області та впливає на якість зрошення сільськогосподарських угідь двох областей країни - Миколаївської та Херсонської, для яких р. Інгулець є джерелом зрошення.

На початку 2023 року проблема забруднення р. Інгулець для Миколаївської області набула особливого значення. Внаслідок аварійної ситуації на питному водозаборі м. Миколаєва (р. Дніпро Херсонська область) води річки Інгулець стали

єдиним альтернативним джерелом водопостачання обласного центру Миколаївської області, де мешкає близько 470 тис. населення.

З метою прийняття збалансованого рішення щодо існування господарської діяльності, яка пов'язана з використанням вод р. Інгулець та збереження природної екосистеми водойми, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.12.2021 № 1802-р затверджено План управління шахтними водами Кривбасу (далі - План). За цим Планом, до впровадження альтернативної системи управління шахтними водами, передбачено здійснення заходу щодо екологічного оздоровлення р. Інгулець шляхом промивання русла дніпровською водою протягом зрошувального періоду. Регламент проведення заходу розробляється та затверджується Держводагентством спільно з Мінагрополітики та Національною аграрною академією, відповідно до пункту 21 Плану.

За часи воєнного вторгнення Російської Федерації на територію України ситуація щодо залучення вод річки Інгулець до системи водокористування області змінилася. Починаючи з 2023 року води річки Інгулець є основним джерелом водопостачання обласного центру – м. Миколаєва, де мешкає понад 300 тис. населення.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 662-р зупинене, на період воєнного стану та 60 днів після його припинення, звітування щодо реалізації Плану управління шахтними водами Кривбасу, крім пунктів, які стосуються здійснення екологічного оздоровлення р. Інгулець.

Враховуючи зазначене, для вирішення проблеми необхідне:

забезпечення виконання Плану управління шахтними водами Кривбасу, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.12.2021 № 1802-р;

здійснення розчищення русла річки Інгулець в районі населеного пункту Звенигородка Кіровоградської області для збільшення водності річки.

4. Забруднення підземних водоносних горизонтів.

Для Миколаївської області, де водопостачання більшості сільських населених пунктів та райцентрів здійснюється за рахунок водозабору з підземних водоносних горизонтів, проблема захисту та раціонального використання підземних вод є актуальною.

26% від загального обсягу прогнозних ресурсів підземних вод в області (349,87 тис.м³/добу) складає обсяг підземних вод з мінералізацією більше 1,5 г/дм³ (91,73 тис.м³/добу) – води не питної якості.

Крім обмеженості запасів обсягів підземних питних вод, проблема ускладнюється:

нерівномірністю розповсюдження питних підземних горизонтів на території області. Основна частина експлуатаційних запасів підземних вод належить до басейну р. Південний Буг, де знаходяться 9 ділянок родовищ підземних вод (Вознесенський та Первомайський райони), що становить 82% від загальної кількості ділянок родовищ підземних вод, які експлуатуються на території області;

збільшенням випадків буріння підземних водозаборів, особливо під час воєнного стану, без розроблення відповідної проєктної документації та дотримання будівельних норм щодо захисту підземних водоносних горизонтів від забруднення;

відсутністю централізованої каналізаційної мережі з відповідною системою очищення каналізаційних стоків. Каналізаційними очисними спорудами в області забезпечені лише обласний та районні центри де мешкає біля 710 тис. населення - 65% від загальної кількості населення області. За відсутності очисних споруд каналізаційні стоки накопичуються у індивідуальних вигрібних ямах та полях фільтрації, що спричиняє забруднення підземних водоносних горизонтів каналізаційними стоками.

Вирішення проблеми забруднення підземних водоносних горизонтів не можливе без такої складової, як моніторинг за станом підземних вод та облік їх використання.

Через відсутність фінансування, протягом 2021-2023 років роботи за об'єктами «Моніторинг підземних вод у Миколаївській та Херсонських областях» та «Ведення ДВК, державного обліку використання підземних вод, моніторингу ресурсів та запасів підземних вод та території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей» не проводяться.

Відсутність державного моніторингу за якістю та використанням підземних вод на території Миколаївської області, яка відноситься до маловодних регіонів України, ускладнює проблему збереження та вчасного реагування на загрозу забруднення експлуатаційних підземних водоносних горизонтів, загострює проблеми забезпечення населення та критичної інфраструктури якісним питним водопостачанням.

За таких умов, виділення державного фінансування на проведення геологічних робіт з моніторингу за станом підземних водоносних горизонтів області є вкрай необхідним заходом для оцінки та планування природоохоронної діяльності у відповідності до критеріїв сталого розвитку.

5. Поширення екзогенних геологічних процесів.

В Миколаївській області мають розвиток 1152 зсуви, загальною площею 66,3 км², що складає 0,27 % ураженості області. На забудованих територіях зафіксовано 51 зсув. У всіх районах області, де спостерігаються зсуви, площа їх не перевищує 1,0 км² на район, окрім узбережжя Чорного моря, де розташовані ділянки з найбільшою динамікою розвитку ЕГП та значним техногенним навантаженням

Внаслідок хвильових впливів (штормів) Чорного моря відбувається постійний розмив північно-західної частини берегової лінії і, як наслідок, зменшення пляжної зони, руйнування будівель баз відпочинку, пансіонатів та приватних домоволодінь курортної зони Коблеве Миколаївського району.

З метою збереження територій баз відпочинку, розширення пляжів, що існують, підвищення рівня використання рекреаційного потенціалу морського узбережжя та поліпшення стану морської акваторії в межах зони відпочинку Коблеве, планується встановлення захисних гідротехнічних споруд – хвилеломів, головна функція яких полягає в природному накопиченні й утриманні піщаних пляжів, що перешкоджають розмиву корінного берега прибійними хвилями та

запобігають процесам хвильової абразії.

Для планованої діяльності щодо будівництва комплексу берегоукріплюючих споруд Коблівської сільської ради управлінням екології та природних ресурсів Миколаївської обласної державної адміністрації здійснено процедуру оцінки впливу на довкілля та надано висновок з оцінки впливу на довкілля від 06.02.2019 № 22/2019 за № справи 20189281818 у Єдиному реєстрі з оцінки впливу на довкілля, що допускає провадження зазначеної планованої діяльності.

До Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2021-2027 роки (перелік заходів II етапу 2024 - 2027 роки) включено захід 7.1 «Будівництво, розширення та реконструкція гідротехнічних споруд, берегозакріплювальних, протизсувних споруд, а також заходів із захисту від підтоплення».

2022 - 2023 роки ситуація щодо впровадження заходів з берегоукріплення ускладнилась через військові дії, внаслідок яких морське узбережжя заміноване.

Повернення до вирішення питання щодо берегоукріплення лінії чорноморського узбережжя в межах області можливе лише після проведення робіт з розмінування.

6. Підтопленням земель та населених пунктів області.

На території Миколаївської області процес підтоплення повільно розвивається. Це пов'язано з розвитком комплексу природних та техногенних чинників, основним з яких є водогосподарська діяльність (наявність великих за площею систем зрошування).

За гідрогеологічного - меліоративного станом на зрошуваних та прилеглих до них землях Миколаївської області стежить Снігурівська гідрогеологічна - меліоративна партія, яка виконує спостереження на загальній площі 264,7 тис. га, з них 190,3 тис. га зрошені та 56,9 тис. га - прилеглі землі.

В області з метою утримання задовільного меліоративного стану земель та захисту від підтоплення населених пунктів збудовані системи горизонтального дренажу на загальній площі 51,654 тис. га, з якої 46,992 тис. га - на зрошенні.

Для попередження підтоплення сільських населених пунктів ґрунтовими водами цілодобово працюють 2 дренажні насосні станції у Вознесенському районі, які знаходяться на балансі Вознесенського Міжрайонного управління водного господарства Держрибагентства. За 2023 рік зазначеними насосними станціями перекачано 7,337 тис. м³ дренажної води.

За даними спостережень Снігурівської гідрогеологічної - меліоративної партії, 2023 року на території Миколаївської області було підтоплено 409 га сільськогосподарських угідь, що свідчить про наявність проблем в системі відведення дренажних вод. З метою її вирішення в межах Програми розвитку агропромислового комплексу Миколаївської області на 2021-2025 роки, (затвердженої рішенням Миколаївської обласної ради від 29.09.2021 року № 1) у розділі «Забезпечення розвитку меліорації земель і поліпшення екологічного стану зрошувальних угідь» окремим блоком передбачено комплекс заходів щодо модернізації та відновлення дренажних систем із залученням фінансування з державного, обласного, місцевих бюджетів та інші джерела у тому числі

інвестиційні.

Проблему підтоплення сільських населених пунктів обумовлює відсутність систем централізованого водовідведення. Накопичення стоків у вигрібних ямах активізує процеси підтоплення та погіршує якість підземних вод.

На регіональному рівні для вирішення проблеми в межах:

Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2021-2027 роки (перелік заходів II етапу (2024-2027 роки) передбачено захід 1.1 «Будівництво, розширення та реконструкція систем роздільної каналізації та каналізаційних мереж і споруд на них»;

обласної програми «Питна вода Миколаївщини на 2021-2025 роки» передбачено захід 3.2 «Будівництво, реконструкція та ремонт водопровідних та каналізаційних мереж».

На регіональному рівні для вирішення проблеми в межах:

Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2021-2027 роки (перелік заходів II етапу (2024-2027 роки) передбачено захід 1.1 «Будівництво, розширення та реконструкція систем роздільної каналізації та каналізаційних мереж і споруд на них»;

обласної програми «Питна вода Миколаївщини на 2021-2025 роки» передбачено захід 3.2 «Будівництво, реконструкція та ремонт водопровідних та каналізаційних мереж».

7. Залишок на території області непридатних до використання та заборонених до застосування пестицидів та агрохімікатів.

Питання щодо виконання повного комплексу робіт з очищення території Миколаївської області від залишків непридатних пестицидів та агрохімікатів, накопичених за попередні роки, визначене облдержадміністрацією як одне з найважливіших для області з точки зору екологічної безпеки, санітарно - епідеміологічного благополуччя населення.

З метою уточнення даних щодо залишків непридатних пестицидів та агрохімікатів 2023 року проведена чергова інвентаризація залишків непридатних хімічних засобів захисту рослин (далі – ХЗЗР).

За результатом інвентаризації, на території двох районів Миколаївської області залишається 226,87 тонни непридатних ХЗЗР в т.ч. тари від них - 120 т. залізобетонних контейнерів з-під непридатних пестицидів, забрудненого ґрунту та залишків будівель, а саме: у Миколаївському районі - 0,15 т, у Первомайському - 226,72 т, в інших районах – непридатні пестициди відсутні.

Здійснення заходів з утилізації непридатних та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин включено до Стратегії розвитку області на період до 2027 року.

Комплексною програмою охорони довкілля Миколаївської області на 2021-2027 роки (перелік заходів II етапу 2024 - 2027 роки) також передбачено захід 7.3 «Забезпечення екологічно безпечного зберігання, захоронення відходів та небезпечних хімічних речовин» з фінансуванням за рахунок державного, обласного, місцевих бюджетів та позабюджетних коштів та небезпечних.

Станом на 01.01.2024 кошти з обласного бюджету на здійснення утилізації непридатних пестицидів не виділялись.

До моменту передачі непридатних ХЗЗР на знешкодження (утилізацію) територіальні громади забезпечують безпечні умови їх зберігання та несуть відповідальність за їх порушення.

8. Утилізація відходів від руйнувань.

Внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну на території Миколаївської області утворились відходи від руйнувань, які накопичуються і несуть загрозу навколишньому середовищу.

Відповідно до узагальненої інформації, отриманої від територіальних громад, станом на 01.02.2024 обсяг утворених відходів від руйнувань в межах області становить 5635,628 тонн. До складу цих відходів належать: бетон, цегла (цегляний бій), деревина, скло (склобій), пластмаси (уламки) пластмасових труб водопостачання, водовідведення, уламки склопакетів полімерних, облицювальна плитка, черепиця та кераміка, бітумні суміші, що містять вугільну смолу (руберойд), метали (включаючи їх сплави), чавун і сталь, ізоляційні матеріали та азбестовмісні будівельні матеріали, ґрунт та каміння

Постановою Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 1073 встановлено Порядок поводження з відходами, що утворилися у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків (далі – Порядок).

За цим Порядком обласні військові адміністрації встановлюють місця тимчасового зберігання зазначеного виду відходів.

Протягом 2023 року розпорядженнями начальника Миколаївської обласної військової адміністрації на територіях 5 громад області визначено місця тимчасового зберігання відходів від руйнувань.

Але робота з управління цими відходами ускладнена відсутністю спеціалізованого транспорту та обладнання для вивозу та подальшої утилізації відходів від руйнувань.

Проблема має загальнодержавний рівень та вимагає прийняття невідкладних заходів, серед яких першочерговим є придбання важкої техніки для розбору та перевезення відходів від руйнувань (бульдозери, автокрани, самоскиди, екскаватори), сортувальних ліній та подрібнювачів будівельних відходів, що дасть змогу здійснити перевезення відходів на місця тимчасового зберігання, провести сортування та визначити шляхи їх подальшої утилізації.

Орієнтовна вартість одного подрібнювача від 14 млн грн до 24 млн грн в залежності від потужності. Потреба для області – 1 одиниця для кожного району (4 од.).

До Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2021-2027 роки (перелік заходів II етапу 2024 - 2027 роки), включено захід 2.3 «Придбання та впровадження установок, обладнання та машин для збору, транспортування, перероблення, знешкодження та складування побутових відходів, відходів руйнувань».

9. Низький показник заповідності території області

Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 року № 385 передбачено збільшення площі природно-заповідного фонду Миколаївської області до 2021 – до 218,8 тис.га. Таким чином передбачене збільшення відсотка заповідності Миколаївської області до 8,9%, тобто, майже в три рази у порівнянні із наявним рівнем 3,14%.

Рішеннями Миколаївської обласної ради від 21.12.2021 № 23-26 створено 4 нових об'єкта природно-заповідного фонду місцевого значення, а саме:

ландшафтний заказник «Балка Глибока» у Вознесенському районі загальною площею 126,8713 га;

ландшафтний заказник «Райдолинський степ» у Вознесенському районі загальною площею 296,2188 га;

ландшафтний заказник «Черталківський 2» у Вознесенському районі загальною площею 170,8598 га;

орнітологічний заказник «Веселинівські плавні» у Вознесенському районі загальною площею 261,08 га;

У 2023 році рішенням Миколаївської обласної ради № 9 від 09.03.2023 створено шість нових об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення загальною площею 287,45 га – ландшафтні заказники місцевого значення «Каталінський», «Сухоблаківський» та «Балка Зарубіна» а також ботанічні пам'ятки природи в межах м. Миколаєва: «Дуб Горизонтальний», «Дуб на вул. Садовій» та «Дуб в районі Темвод».

Створення цих об'єктів збільшило відсоток заповідності Миколаївської області до 3,18%, а кількість об'єктів ПЗФ – до 157. Площа природно-заповідного фонду Миколаївської області становить 78 159,2801 га.

Питання щодо створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду будуть виноситися на розгляд сесії Миколаївської обласної ради.

Низький відсоток заповідності Миколаївської області понижує середній відсоток заповідності всієї країни, впливаючи на важливий для євроінтеграції показник.

10. Відсутність установлених меж об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення – національних природних парків «Білобережжя Святослава» та «Бузький Гард»

Межі НПП «Білобережжя Святослава» не встановлено через відсутність фінансування від міндовкілля. З метою вирішення проблеми необхідно прискорити питання щодо встановлення меж національних природних парків «Білобережжя Святослава» шляхом звернення до Міндовкілля щодо виділення необхідних для розроблення проєктів коштів.

Указом Президента України від 30 квітня 2009 року N 279/2009 «Про створення національного природного парку «Бузький Гард» встановлено загальну площу земель НПП у 6138,13 гектара, в тому числі 2650,85 гектара земель, що вилучаються в установленому порядку та надаються парку у постійне користування, і 3487,28 гектара земель, що включаються до його складу без вилучення у власників земельних ділянок та землекористувачів.

Протягом 2011-2013 років за рахунок коштів державного бюджету розроблено проєкт землеустрою НПП «Бузький Гард», який погоджено з усіма власниками і користувачами суміжних земельних ділянок, а також земельних ділянок, які включаються до території природно-заповідного фонду без їх вилучення, за виключенням НАЕК «Енергоатом», від якої було отримано відмову.

На даний час проєкт землеустрою щодо організації і встановлення меж НПП «Бузький Гард», на виконання п.3.1 Протоколу наради з питань будівництва Ташлицької ГАЕС від 26.08.2015, розділено на два окремих проєкти землеустрою та подано на погодження до ВП «Южно-Української АЕС». Проєкт землеустрою на земельні ділянки загальною площею 2624,41 га та на проєкт землеустрою на земельні ділянки загальною площею 26,44 га., що погоджено Мінприроди (лист від 11.09.2015 №5/1-9/11215-15).

У лютому 2021 року національним природним парком «Бузький Гард» отримано негативний висновок землевпорядної експертизи на проєкт встановлення меж та відведення земель в постійне користування.

11. Негативний вплив військових дій на стан об'єктів ПЗФ.

На території Миколаївської області зафіксовано численні випадки завдання територіям та об'єктам природно-заповідного фонду шкоди внаслідок ворожих дій військ РФ. До них належать забруднення території вибухонебезпечними предметами, як внаслідок мінування так і через обстріли, пожежі в екосистемах, знищення рідкісних та зникаючих видів флори та фауни, переміщення родючого шару ґрунту, вирубування дерев та кущів.

Для комплексного відновлення навколишнього середовища Миколаївщини, збереження та розвитку об'єктів природно-заповідного фонду необхідне забезпечення розмінування територій об'єктів природно-заповідного фонду, в першу чергу на деокупованих територіях, а саме регіонального ландшафтного парку «Висунсько-Інгулецький», лісового заказника «Балабанівка», ботанічних заказників «Івано-Кепіно» та «Єлизаветівка». Після деокупації території Кінбурнського півострову розмінування його території також буде найважливішою умовою для відновлення Регіонального ландшафтного парку «Кінбурнська коса» та Національного природного парку «Білобережжя Святослава».

Іншою проблемою, що ускладнює роботу зі збереження та розвитку природно - заповідного фонду області, є необхідність вирішення питання передачі у постійне користування Природному заповіднику «Єланецький степ» земельної ділянки площею 1334, 95 га в межах Миколаївського та Вознесенського районів.

Для вирішення цієї проблеми необхідне, за сприянням Міндовкілля України, виділення з державного бюджету України коштів на розроблення відповідної проектної документації.

Перелік основних скорочень

- ЕЗПВ** - експлуатаційні запаси підземних вод;
ПРПВ - прогнозні ресурси підземних вод;
ГПВ - господарсько-питне водопостачання
ВТВ - виробниче-технічне використання
ВДЗБ - водозабір
ВГ - водоносний горизонт
ДРПВ - ділянка родовища підземних вод
ПВ - підземні води
ЕГП - екзогенні геологічні процеси